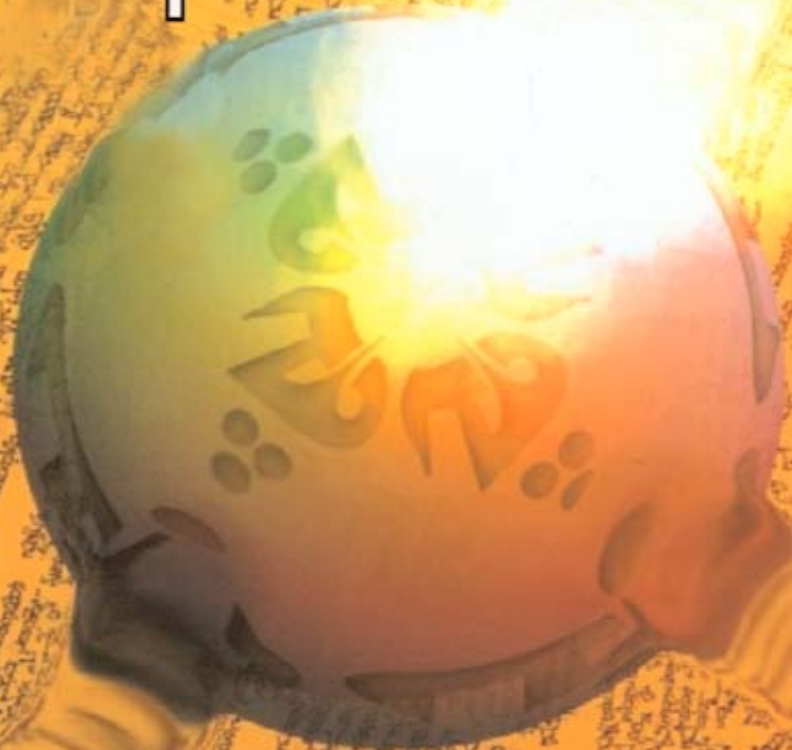

GOMBOR GÁBOR
KISS ÁGNES

BÁBEL EMLÉKEI

Gombor Gábor – Kiss Ágnes

Bábel emlékei

Budapest, 2002

Tartalomjegyzék

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	5
KEDVES OLVASÓ!	6
BEVEZETÉS	8
I. RÉSZ: AZ ARÁM ELSŐDLEGESSÉG	12
AZ ARÁM NYELV	13
RÉGÉSZET ÉS TÖRTÉNELEM	18
AZ EGYHÁZATYÁK TANÚSÁGA	30
A BIBLIA ÍRÓINAK SZÁRMAZÁSA ÉS NYELVE	36
A GÖRÖG EREDET GYAKORI ÉRVEI	41
BIBLIAI IGÉK AZ ARÁM FÉNYÉBEN	50
A JELENÉSEK KÖNYVÉNEK ARÁM EREDETE	88
MÁSOLÓI VAGY EREDETI IGEKOMMENTÁROK?	91
NEVEK ÉS IDIOMÁK	95
GÖRÖG FORDÍTÓK	102
GÖRÖG VARIÁNSOK	104
STILISZTIKA ÉS KÖLTÉSZET	107
AZ IMA	112
JÉZUS ÉS A TÖRVÉNY	118
JÉZUS SZÁRMAZÁSA	125
II. RÉSZ: GONDOLATOK A BIBLIÁRÓL	131
A PREDESZTINÁCIÓ KÉRDÉSEI	132
BIBLIA ÉS REINKARNÁCIÓ	141
AZ IDŐ	148
ÁLDOZAT A BIBLIÁBAN	151
KI A FELEBARÁTOM?	153
JÉZUS ÉS A SZENTHÁROMSÁG	157
JÉZUS MEGKÍSÉRTÉSE	167
VILÁGVÉGE A MÚLTBAN?	171
ÖRDÖG ÉS POKOL	313
PRETERISTA KONKLÚZIÓ	355
FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM	360
TÁRGYMUTATÓ	364

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Istennek a lehetőséget, az energiát, a kitartást és a bátorságot könyvem megírásához. Köszönöm menyasszonyomnak, hogy támogatott, elviselte azt, hogy nap mint nap a számítógép előtt ültem és nagy lelkesedéssel őhelyette a képernyőt néztem. Köszönöm gimnáziumi magyartanáromnak, hogy általa mindig a szívemben volt az írás gondolata. Hálával tartozom édesanyámnak, testvéremnek, feleségének a hibák javításáért.

Köszönöm a rengeteg forrást és segítséget a Peshitta Fórum virtuális lakosainak, különösen Paul Younannak, Andrew Gabriel Rothnak, dr. James Trimmnek és mindazoknak, akik válaszoltak kérdéseimre vagy véleményüket megosztották. Paulnak sokszorosan tartozom, hogy a fórum gazdag forrását felhasználhattam és szeretném neki tiszteletemet kifejezni küzdelméért, melyet az arám nyelv és kultúra megőrzéséért folytat. Köszönet illeti Joe Vielt hasznos magyarázataiért. Szintén köszönettel tartozom a második rész tekintetében a Preterista Archívum szerzőinek, hogy értékes írásaikat megosztották az interneten. Különösen Richard McPershonnak, és Don. K Prestonnak, aki sok kérdésre segített megválaszolni; Barry duPontnak, aki szintén volt olyan türelmes, hogy válaszokkal látott el. Munkámhoz nagy segítség volt az Arcanum Biblia CD-je, a készítőknak köszönet a jól használható programért.

Kedves Olvasó!

Egy könyv megírása sohasem könnyű feladat, de a kutatás – a mi esetünkben fordítás is –, élvezetessé tette a munkát. Amikor belefogtunk a könyv megírásába, jó pár angol nyelvű könyv és interneten található arám forrással foglalkozó fórum anyaga segített bennünket.

A könyvet két nagy fejezetre osztottuk. Az első fejezet azzal a nem újkeletű kutatási iránnyal foglalkozik, amely az Újszövetség görög eredete ellenében az arám eredetet részesíti előnyben¹ és az ehhez fellelhető összes bizonyítékot megpróbálja felvonultatni. Ezek között vannak régészeti, történelmi, nyelvtani, verstani és nem utolsósorban bibliaértelmezéssel kapcsolatos bizonyítékok is. Az első fejezet véleményünk szerint nem tartalmaz különösebb teológiai vonatkozásokat, ez a rész (és a kutatás fő irányvonala is) a korrekcióra koncentrálni és nem jelent doktrinális változásokat a keresztény tanításokban. Ezért úgy gondoltuk, hogy az első fejezetet minden hívőnek és természetesen a Biblia iránt érdeklődőnek is ajánljuk. Itt szeretnénk leszögezni: véleményünk szerint az elmélet nem tagadja a görög írások ihletettségét, hanem az elsődlegességét. Sok kutatótól hallottuk azt a panaszt, hogy a legtöbb hittudományi iskolában létezik görög, latin, esetleg héber nyelvoktatás, de arám nyelvű nagyon kevés. Mi úgy gondoljuk, hogy a Szentírásról akkor kapjuk a lehető legjobb képet, ha egyaránt megvizsgáljuk a görög, arám és héber szövegeket is. Véleményünk szerint a keresztény élethez szükséges információt

¹ A legtöbb könyv esetében

éppúgy tartalmazza a görög Biblia is, mint a magyar vagy bármely nyelvű. Találkozhatott azonban az olvasó olyan ellentmondásokkal, melyek talán zavarba hozták, melyekre nem talált megfelelő választ. Megkíséreltünk egy-két magyarázatot adni ezekre a sémi szövegek alapján.

A második rész foglalkozik „Gondolatok” címen aktuális bibliai kérdésekkel, az arám eredettől némi-képp eltávolodva, az Írás belső egységét keresendő. Ez a fejezet egy eszkatológiát mutat be, mégpedig a Biblia preterista nézőpontját, amit remélhetőleg érdekesnek és elgondolkodtatónak találnak a hívő olvasók, és mindenki, aki a Biblia iránt érdeklődik, különös tekintettel az utolsó időkre.

A két fejezet nem tartozik szorosan össze. Azok az olvasók, akiket jobban érdekelnek a végítélet napjai, a keresztény eszkatológia, nyugodtan kezdhetik a második fejezettel és levezetésként olvashatják az arám eredetről szóló érveket.

Reméljük, hogy tetszeni fog a könyv, legalább annyira, mint nekünk tetszett ennek az érdekes területnek a feltérképezése. Kérdéseit, észrevételeit várjuk a gomborg@index.hu címen.

A könyvben általában a református bibliafordítást használjuk, de sokszor utalunk a Károli fordításra és párszor az angol Jakab Királyi Bibliából is idézünk. A lábjegyzetekben szereplő S#szám a szó a Strong Konkordancia által megadott sorszámát jelöli.

Kellemes szórakozást,
az Isten áldja a kedves Olvasót!

a szerzők

Bevezetés

Ha valahol bele lehet vágni ebbe az izgalmas és szerteágazó témába, akkor azok a közös pontok. Kezdetnek szeretném leszögezni azokat az alapokat, mellyel a legtöbben egyetértenek. Nézzük meg először a Biblia nyelvezetét, hiszen az Írás remélhetőleg sokunk keze ügyében van. A görög szöveg is sok arameizmust tartalmaz, pl.:

- 📖 *Odavitte Jézushoz, aki rátekintve így szólt: „Te Simon vagy, Jóna fia: téged **Kéfásnak** fognak hívni” - (ami azt jelenti: Kőszikla). Jn. 1.42*
- 📖 *Majd megfogva a gyermek kezét, ezt mondta neki: „**Talitha kúmi!**” - ami azt jelenti: „Leányka, neked mondom, ébredj fel!” Mk. 5.41*
- 📖 *Ti pedig azt mondjátok: Ha ezt mondja valaki apjának vagy anyjának: **korbán**, vagyis áldozati ajándék az, amivel megsegíthetnélek, Mk. 7.11*
- 📖 *azután az égre tekintve fohászkodott, és így szólt hozzá: „**Effata**, azaz: nyílj meg!” Mk. 7.34*
- 📖 *és azonnal hajóba szállva tanítványaival együtt elment **Dalmanuta**² vidékére. Mk. 8.10*
- 📖 *Jézus nevén szólította: „Mária!” Az megfordult, és így szólt hozzá héberül: „**Rabbuni!**” - ami **azt jelenti: Mester.** Jn. 20.16*
- 📖 *És így szólt: „**Abbá**³, Atyám! Minden lehetséges neked: vedd el tőlem ezt a poharat; mindazáltal ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem amint te.” Mk. 14.36*

² lakhely arám neve

³ arámul kb. édesapa

 Három órakor Jézus hangosan felkiáltott: „Elói, elói, lámá sabaktáni!” - ami ezt jelenti: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?”⁴ Mk. 15.34

 *Én pedig azt mondom néktek, hogy mindaz, a ki haragszik az ő atyjafiára ok nélkül, méltó az ítéletre: a ki pedig azt mondja az ő atyjafiának: **Ráka**⁵, méltó a főtörvényszékre: a ki pedig ezt mondja: Bolond, méltó a gyehenna tüzére. Mt. 5.22*

Márkról és görögjéről a következőképpen ír Dér Katalin és Horváth Pál:

 „A szöveg megalkotójának gyenge görögségét bizonyítja, hogy az anyagban gyakoriak a nyelvtani hibák, a sikerületlen nyelvi szerkezetek, a szókincs pedig alig fele a másik két szinoptikus evangélium szókincsének. A szövegben sok arameizmust találunk, és ez a tény egyszerre utalhat a szerző anyanyelvi hátterére és arra, hogy az általa feldolgozott hagyomány igen ősi, még Jézus nyelvén megfogalmazódott formában állt rendelkezésére.” (Dér Katalin-Horváth Pál: Bibliaismeret)

Látható, hogy az arám eredet opciója megjelenik a mai modern bibliakutatásban, de többnyire csak mint kevésbé valószínű eshetőséggel. Később láthatja a kedves olvasó, hogy ez a lehetőség azonban nem csak az evangéliumokra, hanem több újszövetségi könyvre is szóba jön. A fenti szerzőktől a következőket tudhatjuk meg az Apostolok Cselekedetei tekintetében:

⁴ Lásd még: Biblia igék az arám fényében, 64.o.

⁵ Lásd még: Bibliiai igék az arám fényében, 57.o.

Bábel emlékei

✍ *Jóval bizonytalanabb és kérdésesebb mindaz, amit az Apostolok cselekedetei keletkezési helyével kapcsolatban állíthatunk. Maga a hagyomány Rómát jelöli meg Lukács írói működésének színtereként, de felvetődött az is, hogy e mű valamelyik páli alapítású görög, kis-ázsiai vagy makedónai közösségben keletkezett. Hasonló bizonytalanság uralkodik abban a tekintetben, hogy a kezünkben lévő görög szöveget véljük-e a könyv összvegének vagy hitelt kell-e adnunk azoknak a szórványos közléseknek, melyek szerint a kánoni irat egy eredetileg arámul megfogalmazott szöveg fordítása, átdolgozása.⁶*

Máté evangéliuma esetében hasonlóképpen érvel Tenney is:

✍ *Irenaeus idézett tanúsága az evangélium megírását Néró idejére teszi, „míg Pál és Péter Rómában voltak”. Ha ez a hagyomány helytálló, úgy lehetséges, hogy az evangéliumot Máté eredetileg arámul beszélő, nem palesztinai megtértek számára írta, akik nem jutottak el az apostolokhoz és ennél fogva Jézusra vonatkozó ismeretek tekintetében írott szövegre szorultak. (Tenney: Újszövetségi bevezető, 176.o.)*

A szerző a továbbiakban jelzi, hogy rámutatott egy lehetőségre, de a görög eredetet több szempontból valószínűbbek tartja. János evangéliuma és a Cselekedetek tekintetében, bár a tekintélyek elismerik az arameizmusokat, egyértelműen a görög eredeti mellett érvelnek. A görög eredet védelme általában a következő pontokra alapul:

⁶ 218.o.

1. nincsen arám nyelvű teljes kézirat
2. a legrégebbi teljes kézirat és a legtöbb fennmaradt kézirat nyelve a görög
3. az általános álláspont szerint a Pesitta és a héber kéziratok csak jóval későbbi fordítások
4. a görög kultúra és nyelv széles elterjedtsége a Közel-Keleten
5. újszövetségi Septuaginta idézetek
6. magyarázó ikecommentárok az Írásban
7. a „görögök”, „görög” szó gyakori említése az Újszövetségben, gyakori görög nevek

A következőkben az idézett szerzők a fent ismertetett pontok ellenére a görög eredet mellett törnek lándzsát. A kérdés csak az, hogy mikor kezd valóban gyanús lenni a dolog? Mennyi bizonyíték kell ahhoz, hogy az ember valódi alternatívaként gondoljon az arám eredetre? A következőkben azt szeretnénk bemutatni, hogy a bizonyítékok széles területen jelen vannak.

Ami főleg az utolsó fejezetre, de az egész könyvre igaz, hogy megpróbáltuk annak a kellően lehetetlen feltételnek eleget tenni, hogy senki hitét ne kérdőjelezzük meg és vallásos meggyőződését ne bántuk, ezért kérjük az olvasót, mindig tartsa szem előtt, a könyv egy lehetőséget mutat be, és véleményünk szerint igen elgondolkodtató lehetőséget. A hitbéli kérdésekben nem érintett olvasóknak viszonylag könnyebb dolguk van, amikor pusztán érdeklődésből elolvassák a könyvet, de remélem a hívő olvasóközönség is hasznos időtöltésnek fogja tartani.

I. RÉSZ: AZ ARÁM ELSŐDLEGESSÉG

Ezért nevezték azt Babelnek, mert ott zavarta össze az ÚR az egész föld nyelvét, és onnan szélesztette szét őket az ÚR az egész föld színére. 1Móz. 11.6-9

Az arám nyelv

Az arám egy észak-sémi nyelv, a héber és a föníciai rokona. A legrégebbi írásos leletek, melyek arám nyelven maradtak fenn, i.e. 800 körüliek. Ez a nyelv volt Asszíría, Babilon, és később a Perzsa Birodalom hivatalos nyelve. A nagy birodalmak idején az arám *lingua franca* lett a térségben, ez volt a közigazgatás, a nép nyelve. Prof. Franz Rosenthal, nyelvkuatató írja ar arám nyelvről:

✍ „Hatalmas birodalmakat hódított meg az arám, s mikor ezek a nagy birodalmak eltűntek a történelem folyamában, a nyelv élte tovább a saját életét. A nyelv különösen vallási szövegek megőrzésében volt különösen aktív. Ez a nyelv volt a vallási gondolatok szavakba öntésének fő hangszere a Közel-Keleten, és általa terjedt szét a világ minden tája felé. A monoteista vallások legtöbbjének első szavait ezen a területen arám nyelven találjuk meg....” (Közel-Keleti tanulmányok lapja, 1978)

A későbbi hellénizmus főleg a nagyvárosok műveltebb rétegeiben hagyott nyomot, a közember nyelve az arám volt. A VII. századtól az iszlám térhódítása viszont már jelentősen megváltoztatta a beszélt nyelvet, de az arám még ezután is elterjedt maradt. Az arám nyelvet az i.e. 732-ben és az i.sz. 721-ben elmenekült izraeliták „vitték magukkal” a száműzetésbe, és a babiloni fogságból visszatérve újra használatossá vált a Szentföldön. Jeruzsálem köznépének a nyelve még sokáig az arám maradt, erről ír Karen Armstrong Jeruzsálem c. könyvében, mely szerint Jeruzsálemben i.sz.

Bábel emlékei

379-ben Rufusz és Melánia az általuk alapított zárandokszálláson többek között a tolmács feladatát is ellátták, fordítottak a nyugatról érkező zárandokoknak, akik nem értették a helybeliek arám nyelvét.

Az arám nyelv a szeleukidák időszakában kezdett differenciálódni, dialektusok váltak szét a kiejtés és a szókincs alapján. Az V. századtól kezdve különböztethető meg a *nyugati* és a *keleti* arám nyelvjárás. Mindkettőn belül több dialektus alakult ki. Az arám nyelv a közhiedelemmel ellentétben nem holt nyelv, a keleti arámnak ma több, mint 16 dialektusát beszélik, a mai Kurdisztán, Líbia, Szíria területén, valamint a térségből emigrált kisebb csoportokban szerte a világon, az Egyesült Államokban, Oroszországban és Ausztráliában. Jézus korának fő arám dialektusai: júdeai, dél-júdeai, szamáriai, galileai, jordán-túli, és damaszkuszi.

A nyugati arámot már csak pár faluban, Szíriában, Damaszkusztól északra beszélik. A fennmaradt arám nyelvű keresztény iratok jelentős része az ún. *Estrangela* írást használja, magánhangzók nélkül. Az ötödik század környékén két írásmód fejlődött ki: a *Serto* (betűinek nagy része más, mint az Estrangela, magánhangzókként öt görög betűt használ) és a *Swadaya* (csak öt betű változott meg, a magánhangzókat a héberhez hasonlóan vonásokkal jelöli).

A görögök az arámot „szír” nyelvnek nevezték, sok görög és latin szövegben pedig „héber dialektusnak” is olvashatjuk, de keleten mindig *Lishana Aramaya* (arámi nyelv) névvel illették. Héber nyelvként is említik, arra a tényre utalva, hogy abban az időben a zsidók beszélt nyelve volt, megszokott volt így hivatkozni rá. Éppúgy, ahogyan ma a „szír nyelv” kifejezés az arabot jelöli, holott a szírek nyelve régen az arám volt, vagy ahogyan ma az „asszír nyelv” az arámot jelenti, nem pedig az Asszír bi-

rodalom ősi nyelvét, az akkádót. A dialektusok közötti különbség jól látható Péter emlékezetes eseténél:

✍ *Ő ismét tagadta, mégpedig esküvel: „Nem ismerem azt az embert.” Kis idő múlva az ott álldogálók mentek oda, és így szóltak Péterhez: „Bizony, közülük való vagy te is, hiszen a **kiejtésed** is árulkodik rólad.” Mt. 26.72-73*

Jézus korában a héber jobbra a szent írások nyelve maradt, élő használata nem volt jelentős, a hallgatóság nagy része már nem beszélte:

✍ *A Szentírást héberül olvasták, amit a legtöbb helyen nem értett tökéletesen az emberek többsége (ha egyáltalán értették). Ezért folyamatosan fordították a beszélt nyelvre. Ezek a parafrázisok, targumok Palesztinában és keletre fekvő országokban arám nyelven hangzottak el. (Everett Ferguson: A kereszténység bölcsője, 487.o.)*

A targumok több dialektusban is elkészültek¹. Ezek az eredeti targumok egy-két töredék kivételével elvesztek, majd a szóhagyomány által megőrzött szöveget i.sz. 135-ben² újra leírták. Valójában a mai görög Újszövetségben is sokszor találni olyan ószövetségi idézeteket, melyek sem a maszorétikus Ószövetséggel sem a Septuagintával nem egyeznek, hanem ősi galileai targumok szövegét idézik.

Alexandriai Kelemen így utal a terület nyelvhasználatáról a két királyságról írt kommentárjában:

¹ júdeai és galileai

² Onkelous

Bábel emlékei

✍ „nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak” - mammonként, az Ő hazájának nyelvén nevezve a gazdagságot.³

A görög *mamwna*⁴ szó pedig az arám *mammouna* - *ܡܡܘܢܐ* átvétele. Egy másik helyen pedig egy helységnévről olvashatunk, Jeruzsálem nyelvével összefüggésben:

Közismertté is vált ez Jeruzsálem lakói előtt, ezért nevezték el azt a mezőt a maguk nyelvén Akeldamának, azaz Vérmezőnek. ApCsel. 1.19

Itt pedig az Akeldama, a Vérmező, egy arám szóösszetett találunk: *Haquel dema* - *ܗܩܠ ܕܡܐ*, melynek jelentése szó szerint a „Vér mezeje”. Más arám eredetű helységnevekkel is találkozhatunk: Kapernaum (Kafar Nahum - Náhum völgye), Golgota - *ܩܠܬܐ* (Koponyák-helye).

Érdekes, hogy az Ószövetség egyes részei is arám nyelven maradtak fenn (Ézra, Dániel bizonyos könyvének egyes részei, Jeremiás 10.11), ezenkívül sok passzus arám jellegzetességeket mutat. Arám szavak hangzanak el a Teremtés könyve egyik versében.⁵ Az arám nyelvet jól beszélték már i.e. 700 előtt is az előkelők, tisztek, tanult emberek:

*Ekkor Eljákim, Hilkijjáhu fia, Sebná és Jóáh ezt mondta a kincstárnoknak: **Beszélj szolgálóiddal arámul, mert megértjük.** Ne beszélj velünk júdai nyelven a várfalon levő hadinép füle hallatára! 2Kir. 18.26*

³ Lásd még: Az egyházatyák tanúsága, Kelemen.

⁴ S#3126

⁵ 1Móz. 31.47

A *Kumránban* feltárt tekercsek közül többnek a nyelve arám, így a híres Habakuk kommentáré is. A teljes Énok könyve etióp nyelven maradt fenn, de az eredetije arám és héber volt. (14 arám töredéket találtak Kumránban.⁶). Arám nyelvű a Talmud egy része is, a Gemara (befejezés), a babiloni és a jeruzsálemi változatban is. Arám kéziratok maradtak fenn Izráeltől távolabbra eső helyeken is, pl. az Egyiptomban, *Elephantine* szigetén lévő zsidó kolónia levelezése, az V. századból.

Milyen nyelven beszélhetett Jézus? Sok kutató elismeri, hogy Jézus valószínűleg a Palesztinában elterjedt arámot beszélhette. Több dialektust érthetett a júdeain kívül, hiszen tisztán beszélt a számáriai és a sziroföníciai⁷ asszonnyal. A héber is valószínűsíthető, az evangélium tanúsága szerint a zsinagógákban a törvénytekercsekből olvasott fel,⁸ bár azt már csak találgatni lehet, hiszen ahogyan korábban láthattuk, a megfelelő arám nyelvű targumok⁹ is meglehetősen elterjedtek voltak a héber helyett. Érdeemes megismerni a mai Keleti Katolikus Egyház pátriárkájának, Mar Eshai Shimunnak a véleményét Jézus és a Biblia nyelvéről:

✂ *Én, a Keleti Katolikus Egyház pátriárkája, állítom, hogy a Keleti Egyház közvetlenül az áldott apostolok kezéből kapta az írásokat, arám nyelven, mely nyelven a mi Urunk, Jézus Krisztus is beszélt, és ez a Pesitta a Keleti Egyház szövege, mely bibliai időkből származik minden változás és alakítás nélkül.*

⁶ A kereszténység bölcsője, 383.o.

⁷ Jn. 4.7; Mk. 7.26

⁸ Lk. 4.16

⁹ Lásd 15. és 45. oldal

Régészet és történelem

Az újszövetségi kéziratok kora

A jelenleg ismert tények alapján, a kéziratok és töredékek kora, mennyisége kétség nélkül a görög eredetet sugallja. Érdeemes beszélni erről a kérdésről részletesebben, mert kitűnik, hogy a régészet mindenképpen hasznos az eredet vizsgálata kérdésében, de éppen tudományos igénye miatt nem tud perdöntő erejű bizonyítékokkal szolgálni.

Az eddigi legrégebbi teljes görög kéziratok a *Codex B Vaticanus* (Róma, IV. század) és a *Codex Sinaiticus*¹⁰ (Szentpétervár, IV. század). A legrégebbi görög töredék pedig János evangéliuma (a P52-es töredék vagy Ryland papirusz), mely Kr.u. 125-175 között keletkezhetett. A *Codex Sinaiticus*-ról el kell mondani, hogy nem érintetlenül fennmaradt kézirat, sok javításon ment keresztül az idők során:

 Codex Sinaiticus, Aleph: A hibák száma miatt senki sem állíthatja, hogy a kódex különösebben precízen lett volna megírva. Az egész kézirat tele van javításokkal, egy kevés számú az eredeti írójától, több egy elegáns, régesrégi kéztől (a 6. századból) származó kiigazítás, melyeknek különösen nagy jelentősége van, nem kevés pedig egy 7. századi írástudótól származik, aki számos korábbi javítást is felülbírált. (Scrivener, 93. o.)

¹⁰ A Szent-Katalin monostorban, egy üregben találta meg Constantin Tischendorf

Hasonlóan a Vaticanus B kódex sem maradt fenn tökéletesen:

✍ *Codex Vaticanus B: Az egyik legjellemzőbb tulajdonsága az elhagyások nagy száma, mely Dr. Dobbint arra a meggyőződésre juttatta, a Vaticanus az Újszövetség egy rövidített változata. Kutatása során nem kevesebb, mint 2556 hiányzó szót számolt össze. (Scrivener, 120.o.)*

A két teljes görög kézirat egymással sem egyezik, már az evangéliumokban is sok eltérést találhatunk:

- ☞ Máté 656 eltérés,
- ☞ Márk 567 eltérés,
- ☞ Lukács 791 eltérés,
- ☞ János 1022 eltérés.¹¹

Legfőbb problémája ezeknek az összefüggő görög kódexeknek, hogy nem voltak egységesek, hanem folyamatos javításon mentek át. Pontosan ez az, ami a mai liberálisabb kutatókat sokkal szabadabb, újgnosztikus gondolatoktól sem mentes értelmezésekre sarkallja. Ezért történhet az is, hogy Jézus Istenségével kapcsolatban a görög szövegek még ma is fellángoló vitákat szülnek. Talán az arám és héber kéziratok segíthetnek a Biblia alapjainak védelmében.

Több Újszövetség fordítás, így a Jakab Királyi Biblia a bizánci típusú szövegekre alapul. A kéziratok i.sz. IV. századra datálhatóak. A *Textus Receptus* nevű irat Erasmus nevéhez fűződik, aki ezt a változatot tartotta a bizánci kéziratok leghűbb olvasatának. Ez a változat került 1516 után az első nyomdákba.

¹¹ Herman Hoskier kutatása nyomán

Bábel emlékei

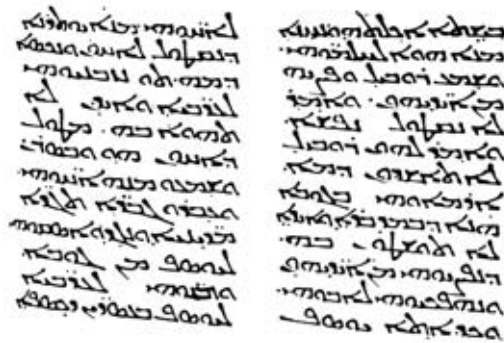
A legkorábbi arám kéziratok egyike a *Khaboris*¹² kódex. Ennek korát vitatják, egyes vélemények szerint negyedik századi, más vélemények szerint V-XI. századból származik. A Khaboris kódex egészen az 1918-as török ildözésig a Keleti Egyház tulajdonában volt. Az állati bőrön megírt Khaboris Kurdisztán valamelyik egykori keresztény templomának könyvtárából származhat. A könyvtár többi iratát a törökök Ankarába szállították, csak ez a kódex van a Yonan Alapítvány birtokában.

A *Mortimer-Mcawley* kódex a IV. századból származik, a *Synaitic Syriac 2* kódex pedig V. századi. A P-52-ről pedig elgondolkodtató, hogy szövege nagyrészt megegyezik a *Codex Bizae* szövegével, melyről viszont sokan elképzelhetőnek tartják, hogy egy szír kódex másolata.

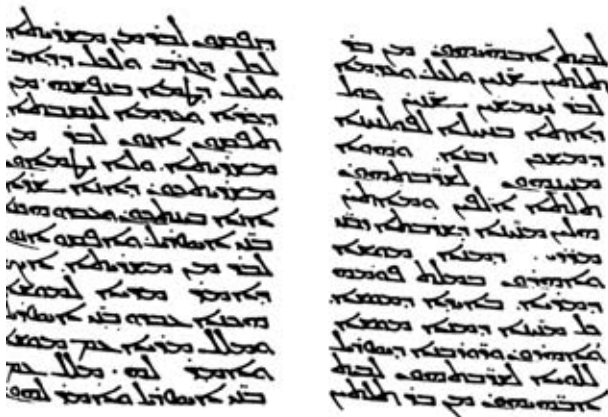
Az arám *Crawford-kézirat* érdekessége, hogy a teljes kánont tartalmazza¹³. A Crawford féle arám Jelenések könyve írásmódjában – de tartalmában nem – eltér a görög változattól, jóval több sémi fordulatot és szóképet tartalmaz és távolról sem tűnik fordításnak. 1860-ban vásárolta meg Crawford grófja, ma a Ryland könyvtárban van, Manchesterben. A Crawford kézirat jelentősebb javításoktól mentes, egységes szöveg.

¹² Nevét a lelet közelében lévő Khabor folyóról kapta

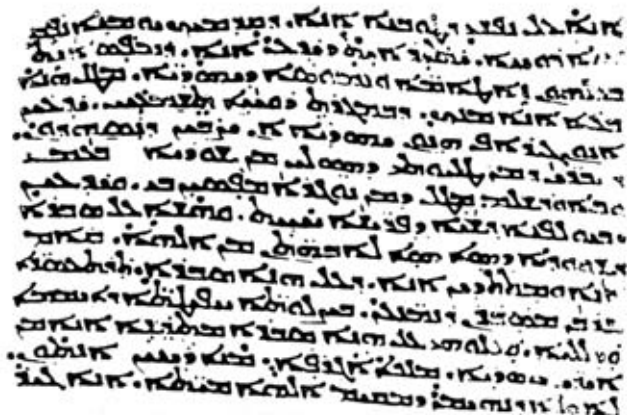
¹³ A Pesitta csak 22. könyvet ismert fel, a teljes kánont csak később fogadta el a Keleti Egyház

1. Ábra: arám nyelvű Ótestamentum, i.sz. 464, British Museum

2. Ábra: az Ambrosianus kódex (i.sz. V. század)

3. Ábra: A Mortimer-McCawley kódex (i.sz. VI-VII. század.)

4. Ábra: a Khaboris kódex (i.sz. XI. század)

A görög eredet támogatói rámutatnak arra is, hogy a világon fellelhető 5 309 görög kézirat léte is bizonyíték a görög eredet mellett. Ennek ellenére több, mint 10 000 latin Vulgáta kézirat létezik, de emiatt senki sem gondolja az Újszövetség latin eredetét. Ebből az 5 309 kéziratból 2 134 nem Újszövetség, hanem szószedet, idézetgyűjtemény. 2 764 pedig a későbbi Minuscule kézirat része, mely a IX. századból való. További 100 nem kézirat, hanem papiruszon lévő töredék. Tehát végeredményben 267 görög kézirat datálható a IX. század előttre, mely már összehasonlítható a korabeli 350 arám kézirrattal.

Másrészt elgondolkozhatunk azon is, mennyi bizonyítékot jelenthet egy lelet kora. Ez az a pont, amikor a régészet érthető határaitól kell beszélnünk. Mi lenne ez a határ? A kormeghatározási módszerek tökéletlenségét most figyelmen kívül hagyva, inkább egy jóval prózaiabbokról beszélnénk. Ez pedig nem más, mint a leletek korlátozott száma. A holt tengeri tekercsek 1948-as felfedezése előtt a legrégebbi Ézsaiás tekercs arám nyelvű volt. Kumránban megtalálták a sokkal régebbi héber változatot. Nyilvánvaló, hogy Ézsaiás mindig is héberül írt, csak 1948 előtt erre nem volt régészeti bizonyíték. Másik hasonló lelet a Tobit, melyről csak görög töredékeink voltak 1948 előtt, de ez a kumráni felfedezés óta megváltozott:

 Ez a rövid, építő célzatú történet három teljesen különböző görög változatban maradt fenn, s ez komoly szövegkritikai problémát okoz. A Kumránban felfedezett arám és héber töredékek a mű sémi eredetét bizonyítják. Feltételezhetően a Kr. e. II. század korai éveiből származik, még a makkabeus felkelés előtti időkből. (A kereszténység bölcsője, 375. o.)

Bábel emlékei

Hasonlóan, e felfedezés előtt csak középkori *Tanakh* kéziratok léteztek héberül, a legrégebbi ószövetségi iratok a IV. századi Septuaginta kéziratok voltak. Ennek ellenére senki sem próbálta ezt annak bizonyítására felhasználni, hogy az Ószövetség eredeti nyelve a görög lett volna. A Közel-Kelet barlangjai, romjai még sok meglepő leletet őrizhetnek.

A P46 és a Pesitta

A P46 egy régi, II-III. századi görög nyelvű töredék. Ebben a korinthusi levélben Krisztus szerepel, míg a két legrégebbi két komplett görög kéziratban (Codex Vaticanus és a Codex Sinaiticus) az Úr szót találjuk. A legtöbb görög nyelvű kézirat viszont a Krisztus szót olvassa.

 Krisztust se kísértjük, ahogyan közülük némelyek kísértették, és elpusztultak a kígyóktól. 1Kor. 10.9

A legújabb fordítások már mint *Urat* írnak ezen a helyen¹⁴, igazodva a két legrégebbi teljes kézirathoz. A Pesitta a Messiás szót használja, ami az arám megfelelője Krisztusnak és megegyezik a görög P46 töredékben álltakkal. Ez a töredék viszont korábbi, mint a két legrégebbi **teljes**, ezért érdemes elgondolkozni az arám forrás korán.

Nehéz elképzelni, hogy valakik célirányosan megváltoztatták az „Úr” szót „Messiásra”, valószínűbb, hogy fordítva történt, ha figyelembe vesszük azt is, hogy az ótestamenti történetben szintén az „Úr” szó szerepel¹⁵. Iréneusz, egy korai tanú idézetében szintén Messiást olvashatunk (i.sz. 264-ben).

¹⁴ a magyar Szent-István Társulat fordításában is

¹⁵ 4Móz 21,5-6

Héber kéziratok

Meg kell említeni azt az érdekes tényt, hogy héber nyelvű fennmaradt Újszövetség töredékek is léteznek. Rómában, 1553-ban Karaffa kardinális betiltotta az összes héberül írt Tanakh használatát. A rendelet végrehajtásakor minden egyéb héber nyelvű iratot is begyűjtöttek. Jean DuTillet, Brieu püspöke meglepődve vett észre egy Máté evangéliumot a sok Talmud és egyéb héber kézirat között. Ezt hazavitte, és a Nemzeti Könyvtárban helyezte el Párizsban, ahol a mai napig megtalálható a *DuTillet* héber evangélium¹⁶. Ez a héber evangélium áll a legközelebb a Pesitta szövegéhez.

A *Munster* kéziratot 1537-ben publikálta Sebastian Munster. Sajnos a kézirat rossz állapotban volt, Munster nem őrizte meg az eredetit, így a fennmaradt másolatról nem tudni, mely részei eredetiek, és melyek Munster pótlásai¹⁷.

A *Shem Tob* Máté evangéliumot Shem Tob Ben Yitzach Ben Shaprut másolta le 1380 körül. A IX-X. kézirat közül soknak az eredetije elveszett, másolatai XIV-XV. századiak.

A héber nyelvű evangéliumok származása sokszor kétséges, az akadémikus álláspont szerint fordítások, mások szerint pedig ezek sokkal inkább egy eredeti arám vagy héber szöveg másolatai, átdolgozásai¹⁸ (főleg a DuTillet tartat számot érdeklődésre ezzel kapcsolatban).

¹⁶ 132-es kiállítási számon

¹⁷ melyeket görögről fordított héberre

¹⁸ Dr. James Trimm szerint

A Keleti Egyház története

Napjainkban a keresztények nagyon kis része tud a Szír Keleti Egyházról¹⁹. Furcsa ez azért, mert a Keleti Egyház apostoli egyház, a hagyomány szerint Simon Péter alapította, első pátriárkái Mária és a tanítványok rokonai közül kerültek ki. Az első gyülekezet Babilon Seleucia-Ctesiphon városában működött.

 Köszönt titeket a veletek együtt kiválasztott babiloni gyülekezet és Márk, az én fiam. 1Pt. 5.13

A Keleti Egyház kora legerősebb egyháza volt, számos missziót vezetett Keletre, például Indiába, Mongóliába és Kínába. Hatalmas munkát végeztek, feljegyzései szerint Marco Polo is ezeknek az egyháznak az utódaival találkozott a Távol-Keleten. A Keleti Egyház kapcsolata a nyugati kereszténységgel minimális volt, sokszor pedig teljes volt az elszigeteltsége. Ezt az izolációt földrajzi okok magyarázzák, hiszen ezek a keresztények a Perzsa-, Pártus-, majd később a Török Birodalom területén éltek. Valószínűleg Edessza volt a Keleti Egyház első „bázisa”, a hagyományok szerint ez volt az első keresztény királyság. A harmadik században csak a Perzsa Birodalom területén húsz püspökségről szólnak a híradások. A másik jelentős város, ahol a Keleti Egyház bölcsője volt, Erbella (Arbil). Ez az egyház nemcsak misszióiról, hanem iskoláiról is híres volt, a *Nisibini Egyetemről* elismerően szóltak nyugati teológusok. Az elszigeteltség ellenére a Keleti Egyház, ha kis számban is, képvisel

¹⁹ Ez az egyház nem összetévesztendő a Szír Ortodox egyházzal, mely közismerten görög eredet párti

seltette magát a korai zsinatokon, és a níceai zsinat hitvallását elfogadták magukra nézve.

A XI. századig a Keleti Egyház nagyobb volt, mint az akkori római katolikus és a görögkeleti egyház együttvéve. A mongol és a török támadások miatt a Keleti Egyház híveinek száma a töredékére csökkent, ma nincsen egészen 1 millió a tagok száma. A türk *Tamerlán*²⁰ mézszárlásairól így ír Rene Grousset:

✍ *A kegyetlenséghez Tamerlán egy újabb jelentést is kapcsolt: a vallási gyilkosságot. Kegyességből gyilkolt. A mongol-türk barbárság a muszlim fanatizmus összegződött benne, és ez a primitív gyilkosságnak azt a „fejlettebb” formáját szimbolizálta, ahol a gyilkosságot egy összetett ideológia részeként követték el, tiszteletadásként és szent küldetésként teljesítve. (Rene Grousset, *The Empire of the Steppes*)²¹*

A Keleti Egyház liturgikus nyelve ma is az arám, és a legtöbb keleti keresztény egyház (Szír Keleti Egyház, Káldeai Katolikus Egyház, Indiai Szent Tamás Egyház) elismeri a Pesitta eredetiségét.

Az iszlám hajnalán a Keleti Egyház fejei követséget indítottak Mohamedhez, aki dekrétumban biztosította a keleti keresztények védelmét, sőt elrendelte, hogy az arabok segítsenek a keresztényeknek templomaik építésében. Hasonló támogatást kaptak a keresztények a kalifáktól is. A helyzet akkor változott meg jelentősen, amikor a Nyugat elindította a keresztes hadjáratokat, és megpróbálta a keleti keresztényeket is fellázítani eddigi támogatóik ellen. Ettől

²⁰ Türk hadvezér, aki Dzsingisz Kán utódjának tartotta magát

²¹ Forrás: Roth, *Signs of the Cross*, 236.o.

Bábel emlékei

az időtől a Keleti Egyház folyamatosan hanyatlott, de a legnagyobb üldözést valójában a XX. században kellett elviselnie a törököktől. Napjainkban új erőre kaptak, a világ táján szétszóródott keleti keresztények újra érdeklődnek múltjukról, közösségeket építenek. Ma már Irakban, Szíriában, az Egyesült Államokban, Kanadában, Olaszországban és Ausztráliában is vannak egyházak, élükön a pátriárkákkal. Száműzetésük alatt megőrizték az arám nyelvet, azt a nyelvet, melyben hitük szerint az evangéliumok íródtak, és amelyet a Mester, Maran Eshoo is beszélt.

A Pesitta

A Pesitta szó jelentése „egyszerű, őszinte, igaz”. A Pesitta az északnyugati-mezopotámiai dialektusban megírt Biblia. A Pesitta Ószövetséget a maszorétikus héber szövegből fordították arámra és kizárólag a babiloni zsidók használták.²²

A ma használt arám keleti Pesitta teljesen megegyezik a Khaboris kézirattal, míg a görög kéziratoknak több variánsa is létezik. Ettől függetlenül előfordulnak Pesitta variánsok is, de azok oka a nesztoriánus (Keleti szír) és a jákobita (Nyugati szír) irányzat szétválása az V. században. Az Enciklopédia Britannica szerint a nyugati irányzat elszigeteltsége miatt a keleti lett a mérvadó. A keleti 350 Pesitta kézirat viszont jól egyezik a Khaboris kézirattal. Az eredeti Pesitta nem tartalmazta Péter második levelét, János 2. és 3. levelét, Júdás levelét és a Jelenések könyvét. Ennek oka az volt, hogy a Pesitta kánon már a felsorolt szövegek létrejötte előtt lezárulhatott. Később ezeket az írásokat is felvette a Pesitta. A korábban említett arám Crawford-kézirat

²² Lásd: 1. Ábra: arám nyelvű Ótestamentum, i.sz. 464, British Museum

viszont a teljes kánont tartalmazza, így pl.: az arám Jelenések könyve két változatban maradt meg. A Pesitta esetében kétségtelen, hogy a hiányzó levelek görögből lettek visszafordítva, de jelek utalnak a forrásként használt görög korábbi sémi eredetére. A Crawford-kéziratban szereplő Jelenések könyve viszont jóval ősbibb, sémi vonásokat mutat. E kéziratnak a pontos eredete még rejtély a kutatók előtt.

Érdekes megemlíteni azt a tényt is, hogy az arám kéziratokban más az Újszövetség leveleinek sorrendje. A héber és arám kéziratokban a mai sorrend: Evangéliumok, Cselekedetek; Péter, János és Júdás levelei, ezt követően Pál levelei, majd a Jelenések könyve. Pál is tanúskodik arról, hogy ő hányadiknak tartja magát az apostolok sorában:

 *Nem is mentem fel Jeruzsálembe azokhoz, **akik előttem lettek apostolokká.** Gal. 1.17*

 *És amikor Jakab és Kéfás meg János, **akiket oszlopoknak tekintenek..** Gal. 2.9*

A Keleti Egyházban úgy gondolják, Pál írásait – nagy figyelemre van szükség megértésükhöz –, célszerű a zsidókhoz írtak ismerete után tanulmányozni. Így ezek a levelek álltak az Újszövetség végén, a Jelenések előtt. Pál leveleihez kapcsolódik az az érdekesség, hogy a Zsidókhoz írt levél 2.9 verse Órigenésznél (i.sz. 170-230) a Pesitta változattal egyező, nem a mai görög fordítással. A Pesitta történelmével kapcsolatban még azt kell megjegyeznünk, hogy a Pesitta „fordításáról” nem maradt fenn semmilyen beszámoló, leírás (a Septuaginta készítéséről vannak ilyen forrásaink²³).

²³ Aristeás: A Septuaginta fordításáról, i.e. 130, The Other Bible

Az egyházatyák tanúsága

Régen megtörtént dolgokról ma már nagyon nehéz hiteles információt gyűjteni. Mégis, szerencsénkre a korai kereszténység sok levelezése, írása maradt fenn a maga teljességében vagy akár töredékekben. Az egyházatyák idejében kezdődött el a kánon kialakulása, és sok olyan eretnek irányzat élte virágkorát, melyek ellen gyakran felemelték szavukat.

Mivel a könyv terjedelme nem alkalmas az egyházatyák életének részletes bemutatására, életükről és műveikről való rövid összefoglaló után főképp arra koncentrálnunk, mit mondanak az egyházatyák az evangéliumok és levelek eredetéről. Látni fogjuk, hogy az egyházatyák körében sem volt teljes egyetértés a szent iratok eredeti nyelvét illetően, de abban egy állásponton voltak, hogy Máté evangéliuma biztosan héber (arám) eredetű volt, többen pedig János evangéliuma és a Cselekedetek tekintetében is ezt vallották, rámutatva, hogy azok az ő idejükben még Tiberius könyvtárában elérhetőek voltak.

Amellett, hogy az egyházatyák fennmaradt írásai nagyon fontosak, nem fogadhatóak el teljes biztonsággal. Sok esetben már nem voltak az események tanúi és hagyományokat örökítettek meg, és nyilvánvalóan ők sem voltak tévedhetetlenek, hibákat is elkövettek. Példa erre Iréneusz esete, aki meggyőződéssel vallotta, hogy Jézus 50 éves korában halt meg¹, és aki úgy gondolta, a világ a teremtéstől kezdve összesen 6000 évig fog fennállni².

¹ Adversus Haereses, 2:22:5

² Adversus Haereses, 5:28:3

Szent Iréneusz

Születéséről viszonylag kevés a pontos adat, valószínűleg Ázsiában született, a II. század első felében. Marcus Aurelius üldöztetései idején Lionban volt pap, majd később ő lépett a vértanúhalált halt előző püspök helyébe. Az ő idejében terjedt el különösen a gnoszticizmus Galliában is, ezért írásainak nagy része ezen eszme elleni vitáirát. Fő műve az *Adversus haereses* (Eretnekségek ellen), melynek latinul fennmaradt öt könyve főleg a gnoszticizmus és változatai ellen foglal állást. Másik nagyobb műve *Az apostoli prédikáció bizonyossága*³, mely meggyőző bizonyítéka Iréneusz mély és élő hitének. Leveleit, vitáirait latin, örmény és arám nyelven írta.

✍ *Máté is kiadott egy írott evangéliumot, a hébereknek, az ő saját nyelvjárásukban, míg Péter és Pál Rómában prédikáltak és lefektették az Egyház alapjait... (Adversus Haeresies 3:1)*

Papiasz (i.sz. 69 ~ ?)

Papiasz Hieropolosz püspöke volt, Iréneusz János hallgatójának és régi idők emberének nevezte. Művét öt könyvben írta le 115 és 140 között, melyek a *logion kyrakion exegesis*⁴ címet viselik. Papiasz egyfajta kommentárt, értelmezést írt Jézus szavaihoz, ezenkívül számos szóbeli hagyományt, melyeknek forrása a korai beszámolók szerint maguk az apostolok voltak. Más kriti-

³ örmény nyelvű fordításban maradt ránk

⁴ Az isteni csodák magyarázata

Bábel emlékei

kusok úgy vélik, hogy Papiasz csak az apostolok tanítványaitól hallhatta ezeket a történeteket. Papiasz megemlíti Jánost is, aki egyik fő informátora lehetett. A vélemények viszont már akkor is megoszlottak a későbbi egyházatyák között, hogy János apostol vagy János presbiter volt-e Papiasz fő tanúja. Papiasznak magyarázataihoz már valószínűleg rendelkezésére állt az Újszövetség korai formája: a négy evangélium, a Cselekedetek, Pál főbb levelei, János apokalipszise és Péter első levele.

✂ *Máté az Úr csodáit héber nyelven írta össze, és mindenki legjobb tudása szerint fordította le. (Papiasz: Az Úr csodáinak magyarázata, részletek VI.)*

Eusebiusz (i.sz. 260 ~ 340)

Eusebius Caesarea városában végezte tanulmányait, itt keresztelték meg, és püspökségéig papi szolgálatot is ellátott. Ismerte a később mártírhalt halt Pamphilust, a tanítót, a caesareai könyvtár alapítóját. Halála után felvette nevét is, Eusebius *Pamphili* néven is ismerték. *Diocletianus* üldöztetései alatt járt Egyiptomban, egy alkalommal börtönbe is került, ahonnan megszökött. 315 tájékán lett a város püspöke. A kiközösített Arius pártjára állt, mely miatt többen eretneknek bélyegezték. A náicei zsinaton a császár jobbján ült, és meglehetősen nagy népszerűségnek örvendett. Elképzeléseit nem tudta keresztülvinni, és a zsinaton végül beleegyezett a közös hitvallás aláírásába. Több püspökkel egyetemben Arius kizárását visszavonták. Élete végéig több fontos művet is alkotott. Hátramaradt munkái között van a Pamphilus életéről, a mártírokról és az egyház történetéről és *Konstantin* életéről írt négykötetes műve. Több

hitvitában is részt vett, melyek nagy része írásos formában is fennmaradt. (Hierocles, Porphyry, manicheánusok, Marcellus ellen). Részt vett a Septuaginta szerkesztésében és több kommentárt is hátrahagyott az Ószövetség és az Újszövetség tekintetében. Egyik fő műve a *Demonstratio Evangelica*, melyben a görög filozófiával szemben érvel. Érdeemes megemlíteni, hogy talán ő volt az első, aki a Biblia megoldatlan ellentmondásait összegyűjtötte.

- ✍ *Alexandriai Kelemen (Kr. u. 150-212): A Hipotüposes c. műben, melyben az összes kanonikus írás összegzését kapjuk tőle, a Zsidókhoz való levélről állítja, hogy a zsidóknak, héber nyelven írta Pál, melyet később fordított le Lukács a célból, hogy a görögök között is terjeszthesse. (Eusebius, Eccl. Hist. 6:14:2)*
- ✍ *Ahogy Pál levelét a zsidóknak címezte az ő országuk nyelvén, sokan, mások is, mint Kelemen, mondják, hogy Lukács evangélista fordította le a levelét.*
- ✍ *... És pár verset idézett héber nyelven a Szír hébereknek való Evangéliumból, mutatva, hogy ő egy zsidóktól való megtért, és megemlített más anyagokat is a zsidók szóbeli hagyományából. És nem csak ő, hanem Iréneusz és a régiek összes tagja, Salamon verseit minden erkölcs tudásának hívták. És amikor azokról a könyvekről beszélt, melyeket Apokrifoknak hívnak, megjegyezte, hogy ezekből többet bizonyos eretnekek írtak... (Church History, IV. könyv, 22. fejezet)*

Alexandriai Kelemen (~ i.sz. 215)

Születéséről, korai éveiről nem sokat tudunk, de bizonyos, hogy Alexandriában fontos alakja volt a hitoktatásnak. Alexandria a kor nagy olvasztótégelye volt, a legtöbb

Bábel emlékei

görög filozófiai irányzat képviseltette magát, valamint rendelkezett egy nagyszámú zsidó lakossággal. Ez a város híres arról is, hogy itt volt a gnoszticizmus fellelője, itt írta a sok vitát kiváltó műveit Basilidész és Valentinus is.

✍ *Az igaz Próféta ezekből az okokból, amikor még köztünk volt, olyan gazdagokat látva, akik hanyag módon imádják az Istent, így nyilatkoztatva ki az igazságot: "Senki sem", mondta Ő, "szolgálhat két mesternek; nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak" - mammonként, az Ő hazájának nyelvén nevezve a gazdagságot. (5. könyv, IX. fejezet - A két királyság)*

Hippolitosz

Philosophumean c. műve felfedezéséig (1851) keveset tudunk életéről, csak Eusebius, Jeromos és más korai írók (néhol ellentmondó) utalásai adtak róla leírást. Hippolitosz Róma presbitere volt, Iréneusz tanítványa lehetett Rómában vagy Lyonsban. Bár egyes leírásokban püspökként szerepel, ez még vitatott kérdés. Sokszor felemelte a szavát az eretnységek ellen, sőt a korabeli pápát is támogatta (Zephyrinus). A pápa halála után követői ellenpápának választották. Ezt a „beosztását” több pápa idején is fenntartotta magának, míg a földközi tenger egy lakatlan szigetére nem száműzték. 236 tájékan halt mártírhálált. Mártírrá avatása és későbbi elismerése azt valószínűsíti, hogy halála előtt kibékült a Római Katolikus Egyházzal. Számos műve csak töredékekben maradt meg, exegézisek, kommentárok (pl. Dániel könyvéről), vitairatok. Az 1851-ben megtalált műve főleg az eretnységekkel foglalkozik, a görög filozófiától kezdve a különféle keresztény eretnek irányzatokig.

✍ *És Máté megírta az Evangéliumot héber nyelven, és Jeruzsálemben mindenki számára elérhetővé tette, és halálát lelte Hiereeszben, Pártia egy városában. (Hippolitusz: A tizenkét apostol igehirdetésének helyéről, és annak helyéről, ahol halálukat lelték)*

Szent Jeromos (i.sz. 340 ~ 420)

Stridonban született, Rómában keresztelték meg. Trierben tanult, majd 373-ban Keletre utazott. Járt Laodiceában, Antiókhiaiban, a várostól nem messze az aszkétikus életmódot is megtapasztalta. Konstantinápolyban barátságot kötött Szent Gergellyel, majd itteni tartózkodása után visszautazott Rómába. Heves kritikái miatt sok ellenséget szerzett magának. Élete utolsó szakaszában aszkéta életmódot folytatott Betlehemben, egy monostorban és itt halt meg 420-ban.

Korai művei jórészt fordítások (Origenész, Eusebius műveiből). Rómában kezdte el fordítani az Ószövetséget héberből. Latin fordításain kívül számos ószövetségi kommentár, újszövetségi latin fordítás is a nevéhez fűződik. Fordításai képezik a Vulgata, a latin nyelvű Biblia alapját.

✍ *Sok munkáját ismerjük, melyekben az ő idejében fellépő eretnekségek ellen írt. Az egyik legfigyelemreméltóbb és határozott munkája a Hitről, melyet Marcus Antoniusnak írt, és más művek, melyeket a követői fordítottak szír nyelvről görögre. Ha ilyen sok erő és szépség van jelen a fordításban, mennyi lehetett az eredetiben. (Jeromos: De viris illustribus, 33. fejezet: Mezopotámiai Bardesanes)*

A Biblia íróinak származása és nyelve

Márk

Márk Mária fia¹, akit néhol Jánosnak (héber név), más-kor általában Márknak (római név) hív az Írás. Megtud-hatjuk még, hogy Márk Barnabás rokona². Az Apostolok cselekedetei pedig arról tudósít, hogy Pál és Barnabás több útjára is magával vitte. Pamfiliában Márk elhagyta őket, később Pál Barnabás kérésére sem vette magukhoz, ezért elváltak, Barnabás Márkkal ment tovább, Pál pedig Szilásszal. Később Pál leveleiben sokszor megemlíti munkatársaként, segítőkjeként. Más tekintélyek szerint ez a két Márk nem azonos egymással és megkülönböztetik az evangélista Márkot Pál munkatársától.

A hagyomány szerint Márk Péter szavait írta le az evangéliumban, amit Papias is megerősít. Sokan azonosítják az ifjúval a gecsemánéi kertben³, különösképp figyelembe véve, hogy ez a motívum csak Márknál található meg. Márk az evangéliumot valószínűleg Rómában írta i.e. 63-68 körül. Mint már a bevezetőben említettük, Márk görögje a leggyengébb és a modern bibliakutatás is felveti, hogy Márk rendelkezésére állhatott egy arám forrás. Ezt erősíti a Márk verziójában fellelhető „Elói, elői, lámá sabaktáni!”, mely arám eredetre mutat. Ugyanis, ha Márk eredetileg görögül írt volna, nagy valószínűséggel a Zsolt. 22 görög fordítását idézte volna, de nem ezt tette.

¹ ApCsel. 12.12

² Kol. 4.10

³ Mk. 14.51

Máté

Szent Jeromos a következőket írja Mátéről:

✍ *Máté, akit még Lévinek is hívtak, apostol és író, megírta Krisztus evangéliumát, héberül, melyet Júdeában adott ki, a körülméltettek kedvéért, akik hisznek, és ezután fordították le görögre, bár annak szerzője ismeretlen. A héber változatot megőrizték napjainkig, Caesareában, melyet Pamphilus oly szorgalmasan összegyűjtött. Nekem is megvolt a lehetőségem, hogy beletekintsek ebbe a kötetbe, melyet számomra a beroeai (szíriai város) nazarénusok írtak le, akik ezt használták. Meg kell azt is jegyeznem, hogy az evangélista, ahol csak az Ószövetségből idézett, nem követte a Hetvenek fordítását, hanem a hébert használta. (Jeromos: De viris illustribus, 3.rész)*

Az egyházatyák tanúsága c. részben láthattuk, hogy Máté esetében elég nagy az egyetértés az arám vagy héber változatban. Nehéz eldönteni, hogy melyik a kettő közül, mert az egyházatyák vagy az arámra utaltak „héber dialektus” névvel, vagy az eredeti Máté valóban héber volt, hiszen léteznek régi héber nyelvű Máté evangélium kéziratok.⁴ Ezt támasztja alá a Máté „Éli, éli, lamá sabaktáni!” változata, hol Máté a héber „Éli” szót használja az arám „Éloi” helyett.

Lukács

A görög eredet mellett érvelők szerint Lukács, az orvos biztosan jól beszélt görögül és ezen a nyelven is írta az evangéliumát, többek szerint maga is görög volt. Arra is

⁴ Lásd héber kéziratok, 25.o.

Bábel emlékei

rámutatnak, hogy *Teofilusnak* írta a levelet, aki neve után szintén görög lehet. Teofilusról írunk a *Megjegyzések a görög eredet gyakori érveihöz* c. fejezetben⁵, igei bizonyítékokat egyes páli levelek görög eredetije ellen pedig a *Bibliai ellenérvek* c. fejezetben találhat az olvasó.

Akik Lukács görög származásával érvelnek, mintha azt sugallnák, hogy zsidó vagy asszír ember nem is lehetett volna orvos. Viszont az egyházatyák úgy írnak Lukácsról, mint **antiókhiai**ról, ott pedig a nagy többség arám nyelvet beszélt. (a rómaiak az arám nyelvet *sziriakosznak* hívták). Eusebiusz azt írja, hogy „Lukács születése szerint a híres Antiókhiaiból való volt.”⁶ Felmerülhet a kérdés, melyik Antiókhiaiból, hiszen a Biblia szerint kettő is ismeretes: a szír Antiókhia és a pizidiai Antiókhia. Eusebius „híres” jelzővel illeti, tehát valószínű, hogy a nagyobbik városról van itt szó.

János

Arám nevén Yukhanán (jelentése: Jahve kegyes), görög formában János. Zebedeus fia, s mivel Jakabot említik elsőként, valószínűleg a fiatalabbik. Egyszerű halász-családból származott, valószínűleg Kapernaum városából. Mivel az Írás iskolázatlan embernek írja, valószínűleg csak az arám nyelven beszélt folyékonyan, görög tudása elenyésző lehetett. Evangéliumában sok erre utaló jegyet találhatunk:

⁵ 41. oldal

⁶ Quaestiones Evangelicae, IV/i/270

- ☞ A sémi „én vagyok” forma gyakori használata (pl.: Jn. 4.26, 8.24, 8.28, 8.58)
- ☞ Olyan ünnepekre, alkalmakra való hivatkozás, melyet csak egy palesztinai zsidó érthetett (pl.: Jn. 5.1, 7.37, 10.22, 18.28)
- ☞ Görög nyelvtani hibák igen nagy száma

Pál

Pál, héber nevén Saul, Tarzusban⁷ született, egy Rómához hű városban, mely ma Törökországban található. Egyes hagyományok szerint Pál családja galileai, és nem ismert okokból költöztek el. Saját elmondása szerint Pál farizeusi családból való, kitűnő oktatást kapott. Nevezetes megtérése után, misszióiról jó képet kapunk az Apostolok Cselekedeteiből. Ez a kép kb. i.sz. 60-61-el befejeződik, Pál fogságának leírásával. Valószínű, hogy lefejezték Néró uralkodása alatt, de léteznek hagyományok Pál megmeneküléséről és hispániai missziójáról. Nyelvismeretéről a következőket tudhatjuk meg:

✍ *Héberül ószövetségi szövegekből tanult. Otthon szülei minden bizonnyal az elterjedt dialektust, az arámot beszélték. Amint egy nagyobb közösséghez csatlakozott, görögül is megtanult. (Holman Bible Dictionary:1080.o.)*

A Bibliában is találhatunk erre vonatkozó jeleket:

📖 *Miután ő megengedte, Pál a lépcsőkön állva intett kezével a népnek, és amikor nagy csend lett, héber nyelven így kezdett beszélni... ApCsel. 21.40*

⁷ Cilícia provincia fővárosa

Bábel emlékei

A görög szöveg itt a *Εβραϊδι διαλεκτω* kifejezést használja, azaz pontosan fordítva héber *dialektusról* beszél. Az arám nyelvről szóló részben láthattuk, hogy az arámnak ebben az időben két héber dialektusa is létezett.

Olyan vélemények is élnek, hogy Pál kevésbé beszélt görögül. Nézzük meg az ezredessel való beszélgetését:

📖 *És mikor immár a várba akarták bevinni Pált, monda az ezredesnek: Vajjon szabad-e nékem valamit szólanom te hozzád? Az pedig monda: **Tudsz görögül?** Hát nem te vagy az az egyiptomi, ki e napoknak előtte fellázította és kivitte a pusztába azt a négyezer orgyilkos férfiút? Monda pedig Pál: **Én ugyan tárzusi zsidó ember** vagyok, Cziliczia nem ismeretlen városának polgára; de kérlek téged, engedd meg nékem, hogy szóljak a néphez. Csel. 21.37-39*

Felfogható ez a vers úgy is, hogy Pál görögül beszélt, de van egy másik lehetőség is. Az ezredes, aki munkáját végezte Izraelben, beszélhetett arámul vagy héberül. Előnyben részesítette volna, ha Pál görögül beszél hozzá, de Pál így válaszol „Én ugyan Tárzusból való zsidó vagyok”, ami jelentheti azt is, hogy Pál nem beszélt hozzá görögül. (Ami egyébként valószínűleg a zsidó tömeg rosszsallását is kiváltotta volna.) Pált leveleinek írásában is munkatársai segítették:

📖 *A köszöntést én, Pál, saját kezemmel írom: ez a hitelesítő jel, minden levelemen, így írok. 2Thessz. 3.17⁸*

📖 *Köszöntelek titeket az Úrban én, **Terciusz**, aki leírtam ezt a levelet. Róm. 16.22*

⁸ Lásd még: Kol 4.18, 1Kor 16.21

A görög eredet gyakori érvei

Görög szavak: Alfa és Omega

Egyike a görög eredet mellett kínálkozó érveknek a görög szavak megjelenése az Újszövetségben. A Jelenések 1:8, 21.6, 22.13-ban Jézus által elhangzik az **Alfa** és az **Omega** szó. A tény azonban az, hogy a Crawford féle kéziratban nem ez szerepel, hanem **Alef** és **Tav**, valójában az Alfa és az Omega csak a görög kéziratban olvasható. Ez azért hibás érvelés, mert azt sugalmazza, hogy Jézus eredetileg is ezeket a szavakat használta, holott Jézus arám nyelven beszélt.

Hivatkoznak a görög *Caire* - Caire szóra is, mely az „Üdvözlég” görög megfelelője a Lk. 1.28-ban. A kommentár arra utal, hogy ez a szó a hagyományos görög „Örülj!” köszöntési forma használata, amit egyébként a Károli fordítás is használ. A Pesittában ezen a helyen az arám „*Shlama*” köszöntő szó szerepel. A „*shlama*” jelentése „béke neked”, a mai arámul beszélők a „helló, szia!” megfelelőjeként használják, ez a szó a héber „*Shalom*” és az arab „*Salaam*” megfelelője. Ezekkel a szavakkal köszöntik évezredek óta egymást az ott élő népek.

Görögök vagy pogányok?

- *A zsidók erre így beszéltek egymás között: „Hova akar menni, hogy nem találjuk meg? Talán a görögök között lévő szórványba készül, és a görögöket akarja tanítani? Jn. 7.35*
- *Néhány görög is volt azok között, akik felmentek az ünnepre, hogy imádják az Istent. Jn. 12.20*

Bábel emlékei

Az arám kéziratban ezeken a helyeken az *ammey* (pogány) szó szerepel. (első esetben a KJV is *gentiles*-nek fordítja, a Vulgáta pedig mindkét esetben *gentium*-ot használ).

 Ez az asszony görög volt, sziroföníciai származású, mégis azt kérte, hogy űzze ki az ördögöt a leányából. Mk. 7.26

Az itt olvasandó görög *Ελληνισ* szó jelentése hellén, görög és pogány. A Károli, a KJV és a Vulgáta pogánynak, a református változat görögnek fordítja, az arám Pesittában pedig szintén pogány értelemben szerepel. A rómaiak egy közigazgatási területként kezelték Szíria és Fönícia tartományát, innen a sziroföníciai melléknév.

Hellenizáció

A hellenizáció kétségkívül nyomot hagyott a zsidók között is, de messze nem olyan mértékben, mint más népeknél. Ezért, akik azt mondják, hogy a zsidók hamar elvesztették nyelvüket és görögül kezdtek el beszélni a hellenizáció miatt, nem veszik figyelembe a következő tényeket:

A Makkabeusok könyve rögzít bizonyos eseményeket, mely szerint *Antiokhusz Ephipánésznek* volt egy kísérlete a zsidók hellenizálására. A zsidók *Júdás Makkabeus* vezette serege viszont vereséget mért a görögökre. (Ez a *Chanukkah*, mely ünnep még ma is). Egy zsidó pszeudográfiában, a Mózes mennybemenetele c. műben a szerző keményen elítéli a hellenizálásra törekvőket. Több nagyvárosban elterjedtek a görög mintára szerve-

zett sportesemények, melyeken a zsidó fiatalok is részt vettek - a rabbik egyértelmű rosszallásával.

Az első században a zsidóknak lehetőségük (engedélyhez kötötték) és indíttatásuk sem volt (sokkal gyakorlatiasabb dolgokkal foglalkoztak) arra, hogy görögül tanuljanak. Flavius számol be arról, hogyan vélekedtek a zsidók az idegen nyelvek tanulásáról:

✍ *Mert mint honfitársaim elismerik, a zsidó műveltségben jóval különb vagyok náluk, de éppen így alaposan foglalkoztam a görög nyelvvel is, pontosan megtanultam a nyelvtani szabályait, a nálunk szokásos felfogás azonban lehetetlenné tette a tökéletes stílus elsajátítását; tudniillik nálunk nem becsülik meg különösebben azokat, akik sok nyelven beszélnek, mert úgy vélik, hogy az ezzel való foglalkozás nemcsak egyes szabadoknak, hanem bármely rabszolgának is megadatott. Nálunk inkább azok állnak bölcsék hírében, akik bizonyosságot tesznek a Törvény alapos ismeretéről s magyarázni tudják a szent könyvek értelmét. (Flavius: A zsidók története, XX. rész, 12. fejezet, 589.o.)*

Később Flavius a templom elleni támadás leírásakor után megemlíti, hogy Titus megbízásából megadásra szólítja fel a várost, és „**saját nyelvükön, saját történetükről** beszél velük”. Az Antonius vár lerombolása előtt így szól hozzájuk:

✍ *Josephus úgy állt ki, hogy nem csupán János, hanem a nép is hallhatta, aztán héber nyelven kihirdette azt, amit Titus rábizott...(Zsidó háború, 454.o.)*

Görög nevek?

Az Újszövetségben több görög névvel is találkozhatunk. Ilyen például Teofilus neve, mely Máté címzettje az evangéliumban és az Apostolok Cselekedeteiben is. Bár Teofilus görögségét nem lehet kizárni, valójában az ő személyének kiléte (egyáltalán léte) erősen vitatott. Így találkozhatunk eltérő magyarázatokkal is:

✍ *A találgatások az általános „Isten barátja”⁹ - minden kereszténynek címzett felszólítástól egy különleges jötevőig terjed, talán magas társadalmi vagy politikai státuszú személyre utalva. Ha ez utóbbi igaz, a név egy álnevet jelölhetett, védve az illetőt az üldöztetéstől. (Holman: Theophilus)*

Másik gyakori példa, Lazarus neve, mely szintén egy félreértésen alapul:

✍ *Személynév, melynek jelentése: Akit Isten segít. Lazarus (az Eleazar név rövidített változata) Betániából Jézus személyes barátja és Mária, Márta testvére volt. (Jn. 11.1-3 - Holman Bible Dictionary, Lazarus)*

A Lazarus arám név, melyet a görög átvett. Az arámban az *Eleazar* írásmódja „A`lazar”, ahol a szó elején lévő A-t nem ejtik. Így kerülhetett „Lazarus” a görögbe, végén a hímnemet jelző toldalékkal.

⁹ A görög „The oph i lus” jelentése „Isten barátja”

 *Azután Jerikóba értek, és amikor Jézus tanítványaival és elég nagy sokasággal kifelé ment Jerikóból, egy vak koldus, **Bartimeus**, a Timeus fia ült az út mellett. Mk. 10.46*

A görög szó - Bartimaibß jelentése, ahogyan a Márk kommentár írja, „Timeus” fia. Ez a szó arám eredetű¹⁰, a „Bar-Timi” szót görögösítették: egy „ah'-yos” végződést illesztettek hozzá. Az arám vagy a héber טָמֵא - *Tame* szó jelentése tisztátalan - ami nem túl kedves név. Az arám Pesittában szereplő - *Timi* Bar *Timi* kifejezés jelentése Timi fia, Timi, azaz nagyjából „*iff. Timi*”.

A nevek eredete egyébként – sem az arám, sem a görög eredet javára – nem bizonyít túl sokat. Ahogy manapság, régen is adoptáltak neveket. Ferguson írja, hogy a hellén kultúra terjedése a zsidók között általában kimerült a formai elemek átvételével, például a nevekével. Példának felhozhatjuk *Nikodémust*, akiről tudjuk, hogy a zsidók egyik vezető embere¹¹ volt, vagy *Andrást*, aki Simon Képa testvére volt. A nevek átvétele gyakori. A nálunk használt nevek jó része héber eredetű (pl.: Judit, Gábor, András, Dávid), ami távolról sem jelenti, hogy a név viselője héberül beszélne.

Josephus Flavius

Flavius előkelő, a Hasmoneus főpapi családdal rokonságban álló családból született és elsajátította azokat az ismereteket, melyeket az akkori farizeusi iskola adhatott. Jól ismerte az Ószövetséget és a rabbinikus hagyományokat, és elképzelhető, hogy ismerte az Ötkönyv arám fordítását, a Targumot is. Ilyen irányú ismereteivel szívesen büszkélke-

¹⁰ S#924

¹¹ Jn. 3.1

Bábel emlékei

dik olvasóinak. A görög nyelvet szintén jól ismerhette, hiszen hivatalos küldöttségek tagjaként sokat járt Rómában már i.sz. 64-ben. Ezt olvashatjuk róla:

✍ Mint író, kissé hadilábon állt ugyan a görög nyelvvel mindvégig, és görög titkárainak segítő-fogalmazó munkájáról utolsó művében sem mert teljesen lemondani, ez azonban nem mond ellene annak, hogy meglehetősen széles körű görög olvasmányanyaggal ne rendelkezett volna. (Hahn István: Joseph Flavius és a Zsidók története, 4. fejezet)

Egy nagyon fontos dolgot azonban ki kell emelnünk, amit Flavius saját maga mesél el:

✍ Ezért én, Josephus, Mátyás fia, jeruzsálemi pap, aki a háború elején magam is harcoltam a rómaiak ellen, később pedig kénytelenségből az események szemtanúja voltam, elhatároztam, hogy görög nyelven is megírom ennek a háborúnak a történetét a római alattvalók számára, mint már anyanyelvemen megírtam a barbárok kedvéért.

Tehát Flavius azután írta meg görögül fő munkáját, miután az már formába öntve rendelkezésére állt arám nyelven. Írásai közismertek voltak római körökben, ahol az olvasók olvasmányos stílusban, kötetlenebbül ismerhették meg a zsidó történelmet. Flaviusnak nem kellett szent szövegekre hagyatkoznia, hanem saját emlékei nyomán, saját stílusában, szabadon alkothatta meg műveit, míg az evangéliumok fordítóinak szigorú szerkezethez és hagyományhoz kellett ragaszkodniuk.

Pilátus és Jézus beszélgetése

 Pilátus azután ismét bement a helytartóságra, behívatta Jézust, és megkérdezte tőle: „Te vagy a zsidók királya?” Jézus viszont ezt kérdezte tőle: „Magadtól mondod-e ezt, vagy mások mondták neked rólam?” Jn. 18.33

 Ismét bement a helytartóságra, és megkérdezte Jézust: „Honnan való vagy te?” De Jézus nem felelt neki. Pilátus ekkor így szólt hozzá: „Nekem nem felelsz? Nem tudod, hogy hatalmam van arra, hogy szabadon bocsássalak, de hatalmam van arra is, hogy megfeszíttesselek?” Jézus így válaszolt: „Semmi hatalmad nem volna rajtam, ha felülről nem adatott volna neked: ezért annak, aki engem átadott neked, nagyobb a bűne.” Jn. 19.9-11

Mit kezdünk Pilátus és Jézus beszélgetésével? - kérdezheti tőlünk az olvasó. Hiszen nyilván Pilátus nem tudott arám nyelven, Jézusnak kellett görögül beszélnie. Csakhogy mi nem állítjuk, hogy Jézus ne *beszélhetett* volna görögül (sőt, „teológiai érveket” figyelembe véve, Jézus isteni természete miatt minden emberi nyelvet ismerhetett).

De kétséges, hogy Jézus használt volna isteni erőt olyan tevékenységekre, melyeket nem jövendöl meg az Írás (mint ahogyan a gyógyítást, feltámasztást¹² igen). Az Írás inkább azt mutatja, Jézus egyértelműen elzárkózott az ilyen irányú kísértésektől (negyvennapos pusztai kísértés), pl. a következő versben:

¹² Lk. 7.22

Bábel emlékei

 Vagy azt gondolod, hogy nem kérhetném meg Atyámat, hogy adjon mellém most tizenkét sereg angyalnál is többet? Mt. 26.53

Másik lehetőség azonban az, hogy Pilátus mégis beszélt az arám nyelvet, hiszen Mt. 27-ben a bírói székből a sokasághoz beszélt:

 *Amikor Pilátus látta, hogy nem ér el semmit, sőt a forrongás még nagyobb lesz, vizet hozatott, megmosta kezét **a sokaság szeme láttára**, és így szólt: „Ártatlan vagyok ennek az igaz embernek a véréből. Ám ti lássátok!” **Az egész nép** így kiáltott: „Szálljon ránk és gyermekeinkre az ő vére!” Mt. 27.24-25*

 *És a **sokaság** kiáltván, kezdé kérni Pilátust arra, a mit mindenkor megtesz vala nékik. Pilátus pedig **felele nékik**, mondván: Akarjátok-é, hogy elbocsássam néktek a zsidók királyát? Márk. 15.8-9*

Azt feltételezni, hogy a sokaság közül mindenki értett görögül vagy latinul, kevésbé hihető, minthogy Pilátus értette a helyiek nyelvét, az arámot. Az írásban sok helyütt olvashatjuk, hogy Pilátus a főpapokkal, farizeusokkal is beszélt. Valószínűtlen, hogy akik annyira tiltották a köznépnek idegen nyelvek megtanulását, ők maguk megtanulták volna, kivéve azokat, akik „diplomáciai” küldetéseket teljesítettek. Korábban olvashattuk Flavius tanúságát is a nyelvtanulással kapcsolatban. Több kutató érvel azzal, hogy a kiküldött helytartók megtanulták a rájuk bízott terület nyelvét (vagy tolmácsot használtak, amire viszont nincsen semmiféle jel az evangéliumokban). Felvetődhet még Jézus és a római százados története, ahol azonban kiderül, hogy személyesen nem találkoztak:

 *Jézus erre elindult velük. Amikor pedig már nem volt messze a háztól, **a százados eléje küldte barátait, és ezt üzent**e neki: „Uram, ne fáradj, mert nem vagyok méltó arra, hogy a hajlékomba jöjj. Lk. 7.6*

A Mk. 15.34 tanúsága szerint Jézus a kereszten arámul beszélt és Jézus könyörgésében az „Eloi” szót a római katonák, akik nem beszéltek a helyiek nyelvét, félreértették, és azt hitték, hogy Illést (Ηλίας) hívja.

Bibliai igék az arám fényében

6 napos teremtés?

Régesrég vita a keresztények között, gúny tárgya a nem hívők között a 6 napos teremtés. Ellenség-e a tudomány és a Biblia, vagy csak az emberi értelmezések teszik azzá? Sokak fejében megfordult már a gondolat, hogy a teremtéstörténetben a napok időszakokat jelölnek. Milyen alapjai lehetnek ennek az állításnak? A Biblia önmaga is szolgáltat elgondolkodtató verseket az isteni és az emberi időszámításról:

 *Mert **ezer esztendő** előtted annyi, mint a tegnapi **nap**, amely elmúlt, mint egy őrvtásnyi idő éjjel. Elragadod őket, olyanok lesznek, mint reggelre az álom, mint a növekvő fű: **reggel** virágzik és növekszik, **estére** megfonnyad és elszárad. Zsolt. 90.4*

A héber *Yom*¹ és az arám *Yuma* nem csak egy napot jelölhet, hanem a Strong konkordancia szerint:

- a) nap (az éj ellentéte)
- b) nap (24 órás periódus)
- c) munkanap
- d) napok, egy élet
- e) idő, periódus (általános)
- f) év
- g) ma, tegnap, holnap jelentésben

¹ S#3117

Bár a legtöbb értelmezés, valamint a Strong ajánlása szerint is a 24 órás napot kell venni, elgondolkodtató, hogy a szó jelenthet egy eont, egy tetszőleges hosszúságú időszakot. A következő példában a „nappal” jelentésben szerepel:

 *Vegye birtokba sötétség, a halál árnyéka, lakozzék rajta felhő, **nappal** is sötétség tegye rémessé! Jób. 3.5*

Nem sokkal később, ugyanez a szó fordul elő a teremtés egész időszakára vonatkozóan:

 *Ez a menny és föld teremtésének a története. **Amikor** az Úristen a földet és a mennyet megalkotta, 1Móz. 2.4*

Egyes fordítások napnak, mások „akkor”, „idő”-nek olvasák a héber *yom* szót. De állhat határozatlan jelentésben is:

 ***Mikor** félnem kellene is, én bízom te benned. Zsolt. 56.4*

Mit mondhatunk az estéről és a reggelről? Hiszen ezek a szavak mindenképpen a yom 24 órás jelentését valószínűsítik. A Biblia „ereb” - este² - ערב, és a „boqer”³ - reggel - בקר szavai szintén érthetők szimbolikusan, a következő versben szereplő este és reggel Dániel hosszú időkről szóló látomását jelenti:

² S#6153

³ S#1242

Bábel emlékei

 És az estvéről és reggelről való látomás, a mely megmondott, igazság; te azonban pecsételd be a látomást, mert sok napra való. Dán. 8.26 (Károli)⁴

Ebben az esetben is a sémi szavak több árnyalatú jelentésével állunk szemben. Valójában nem bizonyítható teljességgel, hogy a teremtéstörténet első verseiben a *yom* 24 órás napot, vagy többmillió éves korszakot jelöl. Bármelyik eset lehetséges, az értelmezés a héber szó fordításán múlik.

600 sékel vagy 50?

 Adott tehát Dávid Ornánnak azért a helyért hatszáz sekel súlyú aranyat. 1Krón. 21.25

 De a király ezt felelte Araunának: Így nem! Csak áron veszem meg tőled, mert nem akarok ingyen kapott áldozatot bemutatni Istenemnek, az Úrnak. Megvette tehát Dávid azt a szérűt és a marhákat ötven ezüst sekelért. 2Sám. 24.24

Tegyünk egy kis történelmi kitérőt, hogy utánajárjunk, miért mond egymásnak ellent a két ige.

Sámuel második könyve Dávid halálával fejeződik be, Kr.e. 970-ben, míg a Krónikák második könyve az első templom felgyújtásával kb. Kr.e. 586-ban. A rabság előtti héber sékel ezüsből készült, viszont a babilóniai sékel (*Sheqlu*) aranyból. Az ezüst sokszor értékesebb volt, mint az arany, az átváltási ráta 1:12-höz volt, így az 50 ezüst máris kiadja a 600 sékel aranyat.

Ez ezüstről így ír a Holman Bible Dictionary:

⁴ a református fordítás - helytelenül - többes számban fordítja, a Károli és a katolikus fordítás adja a helyes egyes számot

✍ *Ezüst: Viszonylag ritka nemesfém, fényes fehér színnel és jelentős oxidáció ellenállással. 960.8 C-on olvad meg. A Biblia gyakran ír az ezüst megmunkálásáról: 1Krón. 29.4, Zsolt. 12.6, Péld. 17.3, Ez. 22.20-22). Annyira alakítható, hogy 0.00025mm vékony lemezekre sajtolják. Kr.e. 500-ig az ezüst volt a legértékesebb fém a Közel-Keleten.*

Így nagy valószínűséggel mindkét vers az igazat szólja, a két összeg pontosan megegyezett egymással.

A halál fájdalmai

📖 *De őt az Isten, miután feloldotta a halál fájdalmait, feltámasztotta, mivel lehetetlen volt, hogy a halál fogva tartsa őt. ApCsel. 2.24*

Talán az olvasó sokat törte már a fejét ezen az igén. Milyen fájdalmai vannak a halálnak? Jézusra nem érhető a fájdalom, hiszen már halott volt. Ha megnézzük a vonatkozó ószövetségi verset, az alábbiakat láthatjuk:

📖 *A sír kötelei fonódtak rám, a halál csapdái meredtek rám. Zsolt. 18.6*

Tehát a halál kötelékeiről lenne szó, nem a halál fájdalmairól. Először is, a Pesittában a halál helyett a Seol szót olvassuk, ami nem meglepő, hiszen a héber-arám Seolt gyakran fordították sírnak vagy halálnak. A sír szót használja a zsoltáros is az idézett versben. Az arám **كُتِلْتُ** jelentése nem csak fájdalom, hanem köté, lánc. A Pesitta olvasatában így szól az ige:

Bábel emlékei

 De őt az Isten, miután feloldotta a Seol kötelékeit, feltámasztotta, mivel lehetetlen volt, hogy a halál fogva tartsa őt. ApCsel. 2.24

A harminc ezüstpénz

 Ekkor teljesedett be Jeremiás próféta mondása: „És vették a harminc ezüstöt, a felbecsültnek árát, akit Izráel fiai ennyire becsültek, Mt. 27.9

Ha az olvasó figyelmesen utánanézett ennek a próféciának, észrevehette, hogy a harminc pénzes motívum Zakariás prófétára igaz, és nem Jeremiásra. Ezt a referencia jelzi is nekünk.

Nem kétséges azonban az sem, hogy Jeremiás próféciájában⁵ megtaláljuk a Jézus által említett egyéb motívumokat. Egyetlen furcsaság viszont, hogy Jeremiásnál soha nem találunk harminc ezüstpénzt, pedig ez Máté történetének fő motívuma.

Érvként általában felhozzák, hogy itt tulajdonképpen a két prófécia összevonásáról van szó, amit a jelentősebb próféta nevével jelölnek meg. Ezt azért nehéz elfogadni, mert ilyen esetekben a kevésbé konkrét „beteljesedjen az Írás”, „meg van írva” kifejezéseket olvashatjuk és a prófétákra utaló verseket a referenciában láthatjuk.⁶

Az arám Pesitta nem tartalmazza Jeremiás nevét, egyszerűen prófétát ír, a *DuTillet* héber szöveg pedig csak Zakariást hozza. Itt az olvasónak eldöntheti, hogy melyik variációt tartja valószínűbbnek:

⁵ Jer. 32.6-9

⁶ pl. 2Kor 9.9, 1Kor 2.9, 1Kor 1.19.

1. a görögről arámra fordító megváltoztatta az egész igét és elhagyta a nevet;
2. az arámból görögre fordító tévesen kiegészítette az „Ekkor teljesedett be...” magyarázattal az igét, a későbbi másolók vették észre a pontatlanságot és egy referenciát helyeztek el.

Apák és anyák gyűlölete

 Ha valaki hozzám jön, de nem gyűlöli meg apját, anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, sőt még a saját lelkét is, nem lehet az én tanítványom. Lk. 14.26

Talán egy újabb ige, mely felhördülést vált ki az Írással ismerkedő olvasóból, és tagadhatatlanul kérdéseket a hívőből. Magyarázatként gyakran halljuk, hogy Jézus itt azt gondolta, „kevésbé szeretni”⁷, nem pedig gyűlölni. Azonban a „gyűlölni” (sna -) szónak az arámban nincsen más jelentése. Különösen furcsa lehet ez a szóhasználat annak fényében, hogy mit tanít az Írás a szülőkről:

- *Ha valaki ócsárolja apját vagy anyját, halállal lakoljon! Apját és anyját ócsárolta: vére rajta. 2Móz. 20.9*
- *A bölcs fiú örömet szerez apjának, az ostoba ember pedig megveti anyját. Péld. 15.20*
- *Szégyellni való és gyalázatos az a fiú, aki bántalmazza apját, vagy elkergeti anyját. Péld. 19.26*
- *Gyermekek! Engedelmeskedjetek szüleiteknek az Úrban, mert ez a helyes. Ef. 6.1*

⁷ lásd Mt.10.37

Bábel emlékei

Ha az ígét figyelmesen olvassuk, meg fogjuk találni a hozzá tartozó referenciát:

 *Ha testvéred, anyádnak a fia, vagy a saját fiad, leányod, kedvelt feleséged vagy testi-lelki jó barátod titokban így csábítgat: **Menjünk és tiszteljünk más isteneket, akiket nem ismertél te sem, atyáid sem, azoknak a népeknek az istenei közül, akik körülötted vannak, akár közel, akár távol, a föld egyik végétől a föld másik végéig, ne engedj neki, és ne hallgass rá, ne szánd meg, ne kíméld és ne mentegesd azt, hanem öld meg irgalom nélkül! Te emelj rá először kezet, amikor kivégzik, és csak azután az egész nép!** 5Móz. 13.7-10*

Nyilván Jézus jól ismerte ezt az Ószövetségi törvényt, és sokak szerint a kérdéses verssel Jeruzsálem pusztulására, és a későbbi üldöztetésekre utalt. Így tett-e vagy sem, nem tudjuk, de annyi bizonyos, hogy Jézus célja a körülötte állók megdöbbenése volt. A „saját lelkét, saját életét” kitétel mutatja, hogy Jézus követésénél nincsen semmi fontosabb, mint ahogyan azt Pál is bevallja nekünk:

 De én mindezekkel nem gondolok, sőt még az életem sem drága, csakhogy elvégezhessem futásomat és azt a szolgálatot, amelyet az Úr Jézustól azért kaptam, hogy bizonyyságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról. ApCsel. 20.24

Bátran vagy nyíltan?

 Amikor látták, hogy milyen bátran beszél Péter és János, és felfogták, hogy ők írástudatlan és iskolázatlan emberek, elcsodálkoztak. Fel is ismerték őket, hogy Jézussal voltak, ApCsel. 4.13

 és énértem is, hogy adassék nekem az ige, ha szóra nyitom a számat, hogy bátran ismertessem meg az evangélium titkát, Ef. 6.19

A görög szövegben a *parrhsia* - παρρησια szó áll, melynek jelentése nyíltság, őszinteség, magabiztosság, nyilvánosság. A fordítások bátran szóval adják vissza a jelentést. Az arámban itt egy kifejezés áll: **بِجَهْدٍ**, melynek szó szerinti jelentése „nyitott szemekkel”, vagy egész pontosan: a nyíltság szemével. A kifejezés a szituációból ered, amikor valaki őszintén, nyíltan, szívből szól, egyenesen a hallgató szemébe néz, nem a földre, s nem állandóan pislogó szemekkel. Valójában ennek az idiómának nincsen pontos fordítása, egyaránt kifejezi a bátorságot, nyíltságot és őszinteséget is.

De nagyon rászédted

 és ezt mondják: Ó, Uram, Uram! De nagyon rászédted ezt a népet és Jeruzsálemet, amikor azt mondtad, hogy békeségünk lesz, pedig fegyver fenyegeti életünket. Jer. 4.10

Két ószövetségi példa is érdekes lehet az igék szempontjából. A „rászédted” szó pontozásának elvétése miatt az eredeti jelentés jócskán megváltozott. Az arám szöveg talán egy elfogadhatóbb változatot hoz:

 és ezt mondják: Ó, Uram, Uram! De nagyon **rászédtem** ezt a népet és Jeruzsálemet, amikor azt mondtam, hogy békeségünk lesz, pedig fegyver fenyegeti életünket. Jer. 4.10

Bábel emlékei

A másik példa:

 Ezért vetettem el a szentély fejedelmeit, hagytam, hogy pusztítsák Jákóbot, és káromolják Izráelt. Ézs. 43.28

A Pesittában ezt olvashatjuk:

 A fejedelmeid elvetették a szentségemet, ezért hagytam, hogy pusztítsák Jákóbot, és káromolják Izráelt. Ézs. 43.28

Éhínség az egész földön

 *Ezekben a napokban próféták jöttek le Jeruzsálemből Antiókhiaába. Előállt együkük, név szerint Agabosz, és a Lélek által megjövendölte, hogy nagy éhínség lesz az **egész földön**. Ez **be is következett** Klaudiusz idejében. A tanítványok pedig valamennyien elhatározták, hogy aszerint, amint kinek-kinek módjában áll, valami segítséget küldenek a Júdeában lakó testvéreknek. **Ezt meg is tették, és elküldték** Barnabással és Saullal a gyülekezet előljáróihoz. ApCsel. 11.27-30*

Az a kérdés vetődik fel, ha az éhínség az egész földön lett volna, miért küldtek volna segítséget, ha maguk is éhínséggel néztek volna szembe? Sokan azzal érvelnek, hogy ez egy végidőkre szóló prófécia és nem teljesült még be, de ezt az Írás megcáfolja: „ez be is következett Klaudiusz idejében”.

A megoldást jelentheti az a tény, hogy a világ szó az arámi tekercsekben ERA - ⁸, az ERETZ⁹ héber szó

⁸ S#772

arám alakja. Ez a szó jelentheti a „világot” (ahogyan a Péld 19:4-ben), a földet (ahogyan a Dán 2:35,9.15-ben) és gyakran használják eufémizmusként a „Izráel földje” (mint a Dán 9:6-ban). Talán a szó ebben a versben „Izráel földjét” jelenti, és nem az egész világot, így érthetőbb, hogy Antiókhiaiból miért tudnak mégis segítséget küldeni Júdeába.

Eli, Eli, lama sabachtani

 Három óra tájban Jézus hangosan felkiáltott: „Éli, éli, lamá sabaktáni!” azaz: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?” Mt. 27.46

Vannak, akik Jézus szavait a kereszten természetesnek veszik, és úgy gondolják, Jézus minden szenvedésünkben osztozott, tehát elszenvedte az Istentől való elszakadást is. Vannak viszont, akik ezzel a nézettel vitatkoznak és azt állítják, Isten soha, semmi esetre sem hagyta el a fiát és ennek bizonyítására az ószövetségi kontextus és a görög Újszövetségben áram nyelven fennmaradt felkiáltás alaposabb vizsgálatát végezték el.

A mondat helyes olvasata a keleti magánhangzó tradícióknak megfelelően: **Eil, Eil, L'mana Shwaqthani**.

A *l'mana* - szó jelentése: miért, mi célból. Az áram nyelvtan szerint mindig kérdő mondatokban áll⁹.

A *shabaqtani* - ige jelentései: megtartani, megőrizni, hagyni, megbocsájtani, megengedni. Pl. az 1Kir

⁹ S#776

¹⁰ Pl. a Pesitta Mt. 8.26, 9.11-ben

Bábel emlékei

19.18 „meghagy”-nak; az 1Sám 14.36 „hagyjunk”-nak; a Zsolt 103.3, Mt. 6.12, ApCsel 5.31 „megbocsájtnak”, a Ján 11.48 szintén „hagy”-nak fordítja ugyanazt a szót.

Az olvasó felteheti a kérdést magában, hogy jelenlegi értelmezését tekintve vajon összhangban van-e ez a vers az Írás többi részével? Ha létezik olyan ige (illetve a kettő vagy három tanú), amely ellentmond ennek a képnek, el kell gondolkozni az értelmezésen.

 De eljön az az óra, sőt már el is jött, amikor elszéledtek, mindenki a maga otthonába, és engem egyedül hagytok: de én mégsem vagyok egyedül, mert az Atya velem van. Jn. 16.32

Itt Jézus áldozatának órájáról beszélt, aki tudta, hogy tanítványai elhagyhatják, de abban is biztos volt, hogy Atyja soha nem hagyja el.

 *És aki elküldött engem, velem van: **nem hagyott egyedül**, mert mindig azt teszem, ami neki kedves. Jn. 8.29*

 Isten ugyanis Krisztusban megbékéltette a világot önmagával, úgyhogy nem tulajdonította nekik vétkeiket, és reánk bízta a békéltetés igéjét. 2Kor. 5.19

Hogyan békíthette meg Isten a világot Krisztusban önmagával, ha közben elhagyta őt? Jézus tudta, hogy halálának meg kell lennie, hogy az írásoknak be kell teljesednie¹¹ és ebben mindig Atyjának akaratát követte¹². A gecsemánéi kertben emberi természete reménykedett más megoldásban, de átadta magát Atyja akaratának, amikor látta, hogy nincsen más választás.

¹¹ Mt. 26.53-54; Jn. 18.11

¹² Jn. 6.38

 *Ne legyetek pénzsóváarak, éréjétek be azzal, amitek van, mert ő mondta: „Nem maradok el tőled, **sem el nem hagylak téged.**” Zsid. 13.5*

Hogyan hihetjük őszintén ezt, amit Pál a hívőkre értett, ha azt is elhiszük, hogy Jézust elhagyta az Atyja a kereszten? Vizsgáljuk meg alaposabban a görög *εγκατελιπεσ* - *enkataleipō* szó előfordulását és jelentését az Újszövetségben. A következő versben az „elhagy” jelentésében láthatjuk:

 *mert Démász **elhagyott engem**, mivel ehhez a világhoz ragaszkodott, és elment Thesszalonikába; Kreszcensz pedig Galáciába, Titusz meg Dalmáciába. 2Tim. 4.10*

 *Első védekezésem alkalmával senki sem volt mellettem, **mindenki elhagyott.** - Ne számítson ez bűneik közé! 2Tim. 4.16*

Az Újszövetségben a szó más jelentése is előfordulhat, ezek pedig a „hagyni, otthagyni, megkímélni, engedni valamit hagyni”.

 *mert **nem hagyod lelkemet** a halottak birodalmában, azt sem engeded, hogy Szented elmúlást lásson. ApCsel. 2.27*

 *És előre megmondta Ézsaiás: „Ha a Seregek Ura **nem hagyott volna** magot nekünk, olyanná lettünk volna, mint Sodoma, és hasonlónak lettünk volna Gomorához.” Róm. 9.29*

A szó jelentését ilyen esetben a szöveggörnyezet határozza meg. Az arám Pesittában további helyeken is előfordul a *shabaq* ige, pl.: ApCsel. 24.27-ben, ahol Félix fogságban hagyta Pált, vagy a Róm 11.4-ben, ahol „meghagytam” jelentésben áll. Ezeken a helyeken sem elhagyásról van szó.

Bábel emlékei

Gyakori érv az is, hogy Jézus a zsoltárokból idézett:

📖 *Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el? Távol van tőlem a segítség, pedig jajgatva kiáltok! Zsolt. 22.2*

Az „elhagy” esetében ugyanez a kétértelműség azonban a héber *azab* - אָזַב szóra is fennáll, az Írásban vannak ige-helyek, ahol szintén az „elhagy” jelentésben szerepel, pl.:

📖 *Ha apám, anyám **elhagyna** is... Zsolt 27.10*

📖 *Mert az ÚR szereti a jogosságot, és nem **hagyja el** híveit. Megőrzi őket mindenkor, a bűnösök utódait pedig kiirtja. (mellesleg ez az ige is felhasználható arra, hogy Isten nem hagyja el a szentjeit - szerző) Zsolt. 37.28*

De a „meghagy, megtart” jelentésben is állhat:

📖 *Szőlődet se böngészd végig, és a szőlődben lehullott szemeket ne szedd föl. **Hagyd ott** azokat a nyomorultaknak és a jövevényeknek. Én, az UR, vagyok a ti Istenetek! 3Móz. 19.10*

📖 *Mondd meg az Izráel házának: Ezt mondja az Úr Isten: Ímé, én megfertéztetem szenthelyemet, a ti erősségeknek kevélységét, szemeitek gyönyörűségét, lelketek kívánságát, és fiaitok és lányaitok, kiket **hátrahagyatok**, fegyver miatt hullnak el. Ezék. 24.21 (Károli)*

Érdemes megjegyezni, hogy a Pesitta olvasatában a Zsolt. 22.1 is inkább az utóbbi jelentéshez idomul:

✍ *Én Istenem, Én Istenem, miért hagyod még, hogy éljek? (Lamsa fordítása)*

Még ha a Pesitta szövegét figyelmen kívül is hagyjuk, alaposan meg kell vizsgálni a Zsolt. 22.1 környezetét és a vers értelmét. Dávid király imája ez, aki éjjel és nappal imádkozik az Úrhoz. Figyeljük meg a vers végkicsengését, és kérdezzük meg, valódi kérdés volt-e ez a felkiáltás, vagy inkább költői? Dávid így válaszol: *„Mert nem veti meg és nem utálja meg a szegény nyomorúságát; és nem rejti el az ő orcáját előle, és mikor kiált hozzá, meghallgatja.”*¹³ Ha Dávidról nem feledkezett meg az Úr, miért hagyta el volna Jézust? Míg Dávid kétségbeeshetett, hogy Isten hallja őt, de Jézus úgy véljük, nem. Ő maga állítja a Ján. 11.41 szerint: *„Én tudtam, hogy mindig meghallgatsz...”*

Ugyanakkor nem feledkezhethünk meg Jézus emberi természetéről, aki nem kívánta a halált, aki erőt és vigasztalást merített a zsoltárokból, tudva, hogy annak legtöbb eleme rá vonatkozik. Érdemes fontolóra vennünk tehát, hogy Jézus nem gondolta, hogy az Atya elhagyta volna, hanem inkább azt a költői kérdést tette fel, hogy Istenem, miért hagyta meg engem? - vagy - Istenem, milyen célból hagyta meg engem itt? Feltett már Jézus hasonló „költői” kérdést. Ezt a Jn. 12.27 jól mutatja:

 Most megrendült az én lelkem. Kérjem azt: Atyám, ments meg ettől az órától engem? De hiszen éppen ezért az óráért jöttem!

Hasonló kérdéseket találhatunk a Mt. 8.26-ban, vagy a Mt. 26.50-ben, ahol biztosak lehetünk benne, hogy Jézus már előre tudta a választ a kérdésére. Van más értelmezés is, mely egy teljesen eltérő, jóval prózaibb magyarázat

¹³ Zsolt. 22.25

Bábel emlékei

mellett kardoskodik, miszerint az Eloi szó „erő” jelentését kell venni, így az ige annyit mond: Én erőm, Én erőm, miért hagytál el engemet?

Végezetül nézzük meg azokat az utolsó szavakat, melyekkel János tanúskodik nekünk:

 Miután Jézus elfogadta az ecetet, ezt mondta: „Elvégeztett!” Jn. 19.30

Az olvasó eldöntheti, hogy melyik értelmezéssel állnak inkább összhangban János szavai.

Hangot hallottak vagy fényt láttak?

 *A vele utazó férfiak pedig szótlanul álltak, **mert hallották ugyan a hangot**, de senkit sem láttak. ApCsel. 9.7*

 *Akik velem voltak, a fényt ugyan látták, **de a velem beszélő hangját nem hallották**. ApCsel. 22.9*

Mi lehet az oka a fenti ellentmondásnak? Az olvasó jogosan kérdezheti, miképpen lehet az, hogy ezt a felejtetetlen emléket ellentmondásosan adja vissza Lukács?

A „hang” szó helyén a görög *φωνή* jelentése hang, beszéd. Ugyanitt a Pesittában szereplő arám szó egyaránt jelent emberi hangot, beszédet és egyéb hangot, zajt, zörejt is. Tehát az esemény két látszólag ellentmondó leírása teljességgel elképzelhető egy időben, azaz zajt hallottak, emberi beszédet nem, Jézust nem látták, de fényt igen.

Hány fia volt Mikálnak?

- *Ezért nem lett gyermeke Mikálnak, Saul leányának holta napjáig. 2Sám. 6.23*
- *Viszont elvette a király Ricpának, Ajjá leányának a két fiát, akiket az Saulnak szült, Armónit és Mefibósetet; továbbá Mikálnak, Saul leányának az öt fiát, akiket ő Adriélnek, a mehólai Barzillaj fiának szült. 2Sám. 21.8*

Az ellentmondás a KJV, a Károli és a református fordításban is tetten érhető. A héber eredetiben viszont a második ígénél a Meráb név áll, amit a katolikus fordítás ad vissza helyesen. A Pesittában szintén a másik név szerepel, nem találunk ellentmondást, tehát nagy valószínűséggel két külön személyről van szó.

Heréltek - hithűek?

Az Újszövetség tartalmaz két olyan passzust, amelyek az Igét olvasókat már biztosan elgondolkoztatták. Az első vers, Jézus mondásra a heréltekről, a másik pedig az Apostolok Cselekedeteiben az etiópiai heréltről¹⁴ szóló történet.

- *Mert vannak **nemzésre alkalmatlanok**, akik így születtek, és vannak nemzésre alkalmatlanok, akiket az emberek tettek ilyenekké, és vannak olyanok, akik önmagukat tették nemzésre alkalmatlanná, a mennyek országáért. Aki el tudja fogadni, fogadja el!” Mt. 19.12*

¹⁴ lásd később, a görög *eunuchos* helyes fordítása herélt

Bábel emlékei

📖 *Ő felkelt, és elindult. És íme, egy etióp férfi, a kandakénak, az etiópok királynőjének udvari főembere, aki egész kincstára fölé volt rendelve, és Jeruzsálemben járt az Istent imádni ApCsel. 8.27*

Az első versre később visszatérünk, azon okból, hogy az olvasónak feltűnhet, a második vers magyar fordításában szó sincsen heréltekről, hiszen a magyar fordítások sorra főembernek, komornyiknak fordítják a görög „eunuchos” (ΕΥΝΟΥΧΟΣ) szót. Ennek a szónak a szótár szerinti jelentése azonban egyértelműen 1. eunuch, 2. magtalan. Érdekes kérdés, hogy a magyar fordítók honnan vették ezt a jelentést, de valószínű, hogy a héberből¹⁵, ahol a szónak több jelentése is van, melyek egyike az udvari főember. A KJV megőrizte az eredeti görög jelentést:

And he arose and went: and, behold, a man of Ethiopia, an eunuch of great authority under Candace queen of the Ethiopians...

További érdekesség, hogy az eltérő fordítások ellenére az igék mellett referenciaként az Ézs. 56.1-7-et adták meg, amely szintén a heréltekről szól. Nézzük meg, hogy milyen ószövetségi törvény vonatkozik rájuk:

📖 *Nem tartozhat az ÚR gyülekezetéhez a zúzott heréjű, vagy kimetszett. 5Móz. 23.2*

¹⁵ Károli a *saris* (S#5631) héber szót fordíthatta így

Ennek alapján egy herélt, bár neve még lehet „igaz”¹⁶ az Úr előtt, biztosan nem imádkozhat templomban, főleg nem a jeruzsálemi Templomban. A héberből való fordítás is lehet helyes, bár ez is felveti a görög szöveg pontosságának a kérdését.

Az arám szöveg ad egy alternatív megoldást, amit érdemes fontolóra venni. Az arám szó, *mħaimna* - többjelentésű és jelenthet *hívót*, *hithűt* is, sőt Paul Younan szerint ez a gyakoribb jelentése. Sokkal valószínűbb az eset, hogy Etiópiából egy hithű ember jött fel Jeruzsálembe imádkozni, amit az írások egyébként elő is írtak. További megfontolandó tény, hogy Etiópiában valóban éltek hívők (töredékük a mai napig is él, sokuk már Izraelben), akiket szélesebb körben Graham Hancock¹⁷ *falassák* néven ismertetett meg az olvasókkal, bár ők inkább előnyben részesítik a *Beyt-Israel* (Izráel Háza) elnevezést. Itt jegyeznénk meg azt is, hogy a falassák jól beszéltek héberül és arámul, ezért nem okozhatott gondot Fülöpnek a főemberrel való beszélgetés.

Jézus szavaival szemben nem ilyen egyértelmű a kép, a kutatók egy nagyobb része itt ragaszkodik a „herélt” szóhoz, de inkább házasulatlan, nőtlen jelentésben képzei el (ahogy a Szent-István Társulat féle fordításban is áll), másik részük ide is logikusabbnak tartja a hithű fordítását és az utolsó „nemzésre alkalmatlan” helyére is ezt fordítják:

és vannak olyanok, akik önmagukat tették hívővé, a mennyek országáért.

¹⁶ Ézs. 56.1-7

¹⁷ Graham Hancock: Jel és pecsét

Igazak és gonoszak

 Hiszen még az igazért is aligha halna meg valaki, bár a jóért talán még vállalja valaki a halált. Róm 5.7

Ha alaposabban megvizsgáljuk ezt a mondatot, elbizonytalanodhatunk, ki is az igaz (δικαιος - *dikajosz*) és ki számít jónak (ἀγαθός - *agathosz*)? A Biblia az igaz vonatkozásában számos helyen útbaigazít minket, igaz az Úr¹⁸, igaz ember volt Noé, nem volt igaz ember Szodomában, sőt, a Biblia odáig megy, hogy azt írja, Isten előtt nincs is igaz ember a Jób 15.4 és a Róm 3.10-ben. Az igaz emberhez illik a dicséret¹⁹. Mit tudhatunk még meg az igaz emberről? Könyörületes, adakozó²⁰, bölcs, kedves²¹, ő örülni fog az Úrban²², életnek forrása a szája²³, színezüst a nyelve²⁴. Az igaz örökké tartó alapon áll²⁵.

Ezek után felmerülhet bennünk a kérdés, hogy miért halnának meg **alig** az igazakért, ha a Biblia ilyen kiemelten beszél róluk? Érdekes utánanézni, mit mond az Írás a jóról. A jóról szintén dicsérőleg beszél a Biblia, bár Istennel összehasonlítva szintén nincsen jó ²⁶. A jó ember: könyörületes, törvényesen élő²⁷ és szinte az igaz szi-

¹⁸ pl. 2Móz. 9.27, 5Móz. 32.4, 2Krn 12.6, Zsolt. 11.7

¹⁹ Zsolt. 33.1

²⁰ Zsolt. 37.21

²¹ Péld. 10.30-32

²² Zsolt. 64.11

²³ Péld 10.11

²⁴ Péld. 10.20

²⁵ Péld. 10.25

²⁶ Mk. 10.18

²⁷ Zsolt. 112.5

nonimájaként használja a zsoltáros. Jóakaratot nyer az Isten előtt²⁸, jó kincseiből hoz elő jót²⁹.

Az elbizonytalanodás oka lehet az, hogy az Írás nem igazán dönti el helyettünk, hogy ki az igaz és ki a jó. Ha viszont szinonimek, hogyan értsük Pál szavait? Ha végig-gondoljuk, észrevesszük, hogy az egyik tulajdonságnak többnek kell lennie, ha azért már érdemes meghalni, míg a másikért nem.

A két szót, a görög *dikajoszt* és *agathoszt* szembe kell állítanunk, hogy megtudjuk, mivel több az egyik a másiknál. De mit mond a Strong Konkordancia a szavakról?

Az *dikajosz*³⁰ melléknév jelentései a következőek:

1. Igazságos, becsületes, aki betartja az Isten törvényeit. Bővebb értelemben egyenes, tisztességes, erényes, Isten parancsolatainak megtartója.
- 1.1 Azok, akik igaznak látják magukat, akik büszkék érényükre, akár valódiak vagy képzeltek.
- 1.2 Ártatlan, hibátlan, bűntelen.
- 1.3
 - a) Azok, akiknek gondolatai, érzései és cselekedetei teljesen Isten akarata szerint valóak, akiknek már nem szükséges javítaniuk a szívükben vagy az életükben.
 - b) Csak a Messiás fogadható el ténylegesen ilyennek Isten előtt.

²⁸ Péld. 12.2

²⁹ Mt. 12.35

³⁰ S#1342

Bábel emlékei

Az *agathosz*³¹ melléknév jelentései:

1. jó természetű ember
2. hasznos, üdvös
3. jó, kellemes, megfelelő, jókedvű, boldog.
4. kitűnő, kiváló
5. egyenes, megbecsült

Ha tovább gondoljuk, akkor fel kell tételeznünk, hogy az *agathosz* „magasabb rendű” a *diakajosz* szónál, hogy az ige értelmet nyerjen. De ha a definíciókat megnézzük, úgy tűnik, ennek inkább az ellentéte az igaz. Ezután az olvasóban felmerülhet a kérdés, hogyan írhatta ezt Pál - egyáltalán Pál írta-e, avagy eredeti szavait fordították? Pál nyelvismeretéről a *A Biblia íróinak származása és nyelve* részben³² olvashattunk, munkatársairól pedig a *Görög fordítók* c. részben beszélünk³³.

Végül, már csak az a kérdés: érthetőbbé teszi-e az arám szöveg ezt az ígét? A Pesitta a így tolmácsolja:

Hiszen még a bűnösért is aligha halna meg valaki, bár a jóért talán még vállalja valaki a halált.

Az „bűnös” (*rashiay* -) és az „igaz” (*rashyin* -) arám szó leírva ugyanazok. Ha feltételezzük, hogy a római levél eredetije is arám volt, akkor az is nyilvánvaló, hogy nem Pál fordította görögre, hiszen neki tisztában kellett lennie a két szó közötti különbséggel. Elképzelhető, hogy a fordító a rossz jelentést választotta. Mivel

³¹ S#18

³² Lásd 40.o.

³³ Lásd 102.o.

a különbség a kiejtésben van, valószínű, hogy a fordítás nem szóbeli forrásból eredt, hanem egy arám kéziratból (ahol a két szó teljesen megegyezik).

Logikusabbnak tűnik, hogy a Pesitta szövege helyesebb, hiszen az Ószövetség is egyértelmű kapcsolatban ír az igazakról és bűnösökről:

 Ímé, az igaz e földön megnyeri jutalmát; mennyivel inkább az istentelen és a bűnös! Péld. 11.31

Isteni születés

 Az angyal így válaszolt neki: „A Szentlélek száll reád, és a Magasságos ereje árnyékoz be téged, ezért a születendőt is Szentnek nevezik majd, Isten Fiának. Lk. 1.35

A görög *episkiazo* - *episkiazō* szó jelentése árnyékot vet valamire, árnyékba burkol, beárnyékol. A Pesittában ezen a helyen előforduló arám szó jelentése jóval gazdagabb: "megművel, leereszkedik, lakik, tartózkodik". Ebből a szóból származik az arámban a kert, kertész szó is. *Mar Efraim*, negyedik századi szír egyházatya így ír költeményében a Szűz méhének megműveléséről:

*Taníts engem, Uram, hogyan, és miért
jött ragyogásod egy szűz méhéből?
A ragyogó Ádám fajtájából való volt?
Szűz földből, melyet nem művelt senki?*

(Himnusz Jézus születésére, 2.12)

Bábel emlékei

*Veled kezdődtem, és bízom abban,
hogy veled is lesz a végem.
Kinyitom számat,
és te megtöltöd
a próféták szavával.
Számodra a föld vagyok,
te pedig a földművesem.
Vesd belém a hangodat,
mert te vagy magad elvetője,
édesanyád méhében*

(Himnusz Jézus születésére, 15.1 - Mária dala)

Kőszikla vagy kövecske?

 Én pedig ezt mondom neked: Te Péter vagy, és én ezen a kősziklán építem fel egyházamat, és a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta. Mt. 16.18

A görög szövegben álló Petrosz és „kőszikla” egyeztetése, vagy megkülönböztetése régóta vitákat vált ki. Az arám Pesittában ez nem kérdés, ugyanis Péter arám neve, Kéfa (Cephas) - egyértelműen kősziklát jelent. Legtöbbször Péter erőtlensége miatt érvelnek azzal, hogy őrá biztosan nem vonatkozhattak az ígék. Pedig Péter kétségtelenül a korai egyház egyik kimagasló egyénisége volt:

 És amikor Jakab és Kéfás meg János, akiket oszlopoknak tekintenek, felismerték a nekem adott kegyelmet, megállapodásul kezet adtak nekem és Barnabásnak, hogy mi a pogányokhoz menjünk, ők pedig a körülméltettekhez. Gal. 2.9

- Ekkor előállt Péter a tizeneggyel, felemelte a hangját, és így szólt hozzájuk: „Zsidó férfiak, és Jeruzsálem minden lakója! Vegyétek ezt tudomásul, és figyeljetek szavaimra!
- Eltemették, és - ugyancsak az Írások szerint - feltámadt a harmadik napon, és megjelent Kéfásnak, majd a tizenketőnek. 1Kor. 15.4

Krisztus foglya?

- Ezért vagyok én, Pál, a Krisztus Jézus **foglya** értetek, a pogányokért. Ef. 3.1

Talán a bibliát olvasóknak feltűnt már ez a vers és kissé furcsának találták a fogoly kifejezést. Az Írás más helyeken Jézus Krisztus szolgájáról, apostoláról és elhívottairól beszél, a fogoly ellentétben áll a jól ismert igékkel:

- Így szólt akkor Jézus azokhoz a zsidókhoz, akik hittek benne: „Ha ti megtartjátok az én ígémet, valóban tanítványaim vagytok; megismeritek az igazságot, és az igazság **megszabadít** titeket.” Jn. 8.31
- Mert az én ígám **boldogító**, és az én terhem könnyű.” Mt. 11.30

Az arám Pesitta szerinti szöveg:

*Ezért vagyok én, Pál, fogoly a Krisztus Jézus **miatt**, értetek, a pogányokért. Ef. 3.1*

Bár léteznek alternatív vélemények az Efezusi levél keletkezési idejére és helyére (Caesarea, szűk körben Laodicea), de a legelterjedtebb vélemény, hogy Pál Kr.u.

Bábel emlékei

61-62-ben Rómában, a börtönben írta meg a levelet (ahogyan a többit is). Akár Rómát fogadjuk el, akár Caesareát, mindkét helyen fogságban volt Pál. ³⁴ Döntse el az olvasó, Krisztus fogságában volt-e Pál, vagy a rómaiakéban Krisztusban való hite miatt.

Legeltesd a juhaimat!

 *Miután ettek, így szólt Jézus Simon Péterhez: „Simon, Jóna fia, jobban szeretsz-e engem, mint ezek?” Ő pedig így felelt: „Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek téged!” Jézus ezt mondta neki: „Legeltesd az én **bárányaimat!**” Másodszor is megszólította: „Simon, Jóna fia, szeretsz-e engem?” Ő ismét így válaszolt: „Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek téged.” Jézus erre ezt mondta neki: „Őrizd az én **juhaimat!**” Harmadszor is szólt hozzá: „Simon, Jóna fia, szeretsz-e engem?” Péter elszomorodott, hogy harmadszor is megkérdezte tőle: szeretsz-e engem? Ezért ezt mondta neki: „Uram, te mindent tudsz; te tudod, hogy szeretlek téged.” Jézus ezt mondta neki: „Legeltesd az én **juhaimat!** (Jn. 21.15-17)*

Ha megnézzük a görög szöveget, láthatjuk a következő két szót, egyszer a bárány és két esetben a juhnál:

A 15-ös versnél az *arnion* - *Arni* és a (16), (17) verseknél pedig a *probaton* - *probation* szavakat olvashatjuk a görögben. Nézzük meg, milyen szavakat használ a Pesitta:

³⁴ ApCsel. 21.15-26.32, illetve ApCsel. 27.1-28.31)

אמרה (Amrea) - fiatal bárány

אירבה (Aerba) - felnőtt birka - kos

ניקווא (Niqwa) - felnőtt birka (nőnemű)

A *Niqwa* nagyon ritka szó, a Pesitta Ószövetségben és a Holt-tengeri szövegekben is csak egyszer található meg. Ebben az olvasatban Jézus mindenféle bárányról való gondoskodásról beszél (hím, nőtény, utód), míg a görög szövegben ez a pontosság úgy tűnik, nagy valószínűséggel elveszett. Inkább elképzelhetőbb, hogy a görög fordító nem ismerte a ritka arám szót és az előzőleg használt juhhal helyettesítette, mintsem az, hogy arám másolók „hozzátégeznek” a meglévő szent szöveghez.

Mikor lett király Ahazjá?

📖 *Ahazjá Jórámnak, Aháb fiának **tizenegyedik** évében lett Júda királya. 2Kir. 9.29*

📖 *Jórámnak, Aháb fiának, Izrael királyának **tizenkettedik** évében lett királlyá Ahazjá, Jórámnak, Júda királyának a fia. 2Kir. 8.25*

Az ellentmondás feloldásához kicsit vissza kell utazni a történelembe. A megoldás kulcsa, hogy az első vers Júda szemszögéből, a második vers Izrael szemszögéből meséli el Ahazjá trónralépését. Míg Júdában Tisri hónaptól Tisri hónapig, addig Izraelben Aviv hónaptól Aviv hónapig tartott egy „királyi év”. A királyi év számítása miatti különbség miatt mind a két beszámoló külön-külön igaz.

Nők utáni kívánság

 Én pedig azt mondom nektek: aki kívánsággal tekint egy asszonyra, már paráznaságot követett el vele szívében. Mt. 5.28

Sokan, leginkább a nem hívők közül furcsának (és elfogadhatatlannak) tartják Jézus mondását, pedig Jézusnak nagyon is igaza van ebben a kérdésben. Lépünk vissza egy kicsit az időben, a Jézus korabeli zsidók idejébe. A zsidó nők éppúgy fátylat hordtak az arcuk előtt, mint ma a muszlim asszonyok, testük egyetlen helyzetben volt látható idegen férfiak számára: a fürdőszobaablakon keresztül, ahogyan évszázadok óta. A fürdőszobába pedig csak egyetlenegy helyről lehetett belátni: a tetőről.

 *Egyszer estefelé, amikor Dávid fölkelt a fekhelyéről, és a királyi palota tetején sétált, meglátott a **tetőről** egy asszonyt, aki éppen fürdött. Az asszony igen szép termetű volt. Akkor követeket küldött Dávid, és magához vitette őt. Az asszony bement hozzá, ő pedig vele hált, aki éppen azelőtt tisztult meg tisztátalanságából. Azután hazament az asszony. 2Sám. 11.2-4*

Jézus nagyon jól tudta, hogy a vágyat hamarosan tett követi. Olyan vágy ez, melynek Dávid, a zsidók felkent királya sem tudott ellenállni. Az asszony, mint a kísértés egyik legerősebb oka, sokszor megjelenik a sémi gondolkozásmódban. Egy példa a rabbinikus irodalomból:

 Egy tanítvány engedélyt kért, hogy lakodalomba mehessen. Rav Lopian megkérdezte tőle, hogy előfordulhat ott bármi, ami nem erkölcsös. (nem illendően öltözött nőkre

gondolt) A tanítvány, tudva, hogy ez gond lehet, elkezdett magyarázkodni, hogy egy külön asztalnál fog ülni a szü-leivel. Végül érvelését így zárta: "Nem lesz rám hatása." Ez az utolsó megjegyzés nagyon zavarta Rav Lopiant. A tanítványhoz fordult és ezt mondta neki: "Figyelj, én már nyolcvan év felett vagyok, egy szememre vak, de ennek ellenére, ha sétálok az utcán, állandóan félek, nehogy va-lami erkölcstelent lássak. Te, egy fiatal fiú, két jó szem-mel, hogyan mondhatod nekem, hogy semmi hatása nem lenne rád? (Lev Eliyahu B'reishis 13.o.)

Figyelmünket valószínűleg nem kerülte el Salamon ész-revétele sem:

 *Mély verem a parázna nő, és szoros kút az idegen asszony.
Péld. 23.27*

Az kérdéses, hogy Jézus a tett és a bűn egyidejűségére akarta volna felhívni a figyelmet. Gondolhatjuk azt is, hogy Jézus inkább a gyökerénél fogta meg a problémát, és arra figyelmeztetett, az ártatlannak vélt leselkedés bűnhöz vezet. Jobb a kísértésnek már az elején gátat vet-ni, mert később sokkal nehezebb.

Ráka

 *Én pedig azt mondom néktek, hogy mindaz, a ki haragszik az ő atyjafiára ok nélkül, méltó az ítéletre: a ki pedig azt mondja az ő atyjafiának: **Ráka**, méltó a főtörvényszékre: a ki pedig ezt mondja: Bolond, méltó a gyehenna tüzére. Mát. 5.22 (Károli)*

Bábel emlékei

A *Ráka* is arám kifejezés, a konkordanciából megtudhatjuk, hogy *üresfejű, esztelen* ember, melyet sértésként használtak a zsidók. Az arám lexikonból szerint másik jelentése „*köpni*”. Az arcon köpés pedig a Közel-Keleten a legsúlyosabb sértés volt, ami legtöbbször a tettel is végződött. Tehát a Pesitta szerint itt az áll, hogy „*aki pedig leköpi az atyjafiát*”.

Ez a szó azért érdekes, mert az eredeti szövegben nem áll mellette magyarázat, a Károli az eredeti *Rákával* hozza, a református pedig az „*Ostoba!*” szóval, kommentárként pedig feltünteti, hogy az eredeti szövegben Ráka szerepelt. Az apokrif Énok második könyvében olvashatjuk, hogy Énok visszatér a földre, hogy elmondja figyelmeztetéseit. Énok tanácsai szoros párhuzamban vannak Jézus tanításaival, ő gyalázkodásról, haragról és szintén leköpésről³⁵ ír a Mt. 5.22-vel párhuzamban.

Felmerül az a kérdés, ha Máté görögül írta volna meg az evangéliumát, miért hagyott volna benne olvasóinak egy megmagyarázatlan arám kifejezést?

Simon, a leprás

 Amikor Betániában a leprás Simon házában volt, és asztalhoz telepedett, odament egy asszony, akinél valódi és drága nárduskenet volt egy alabástrom tartóban: ezt az alabástrom tartót feltörte, és ráöntötte a kenetet Jézus fejére. Mk. 14.3

Sokan úgy vélik, Jézus meggyógyította Simont, aki örömmel invitálta meg a házába a Mestert. Ez a feltevés azért áll gyenge lábakon, mert az Írás tényszerűen írja, a

³⁵ Énok második könyve, 44.1-3 (Kereszténység bölcsője, 384.o.)

leprás Simon, vagy a poklos Simon Károlinál, azaz jelen időben beszél róla. Ennek a nézetnek a támogatói azzal érvelnek, hogy ez Simon beceneve lett, ami ugyan helytálló lehet, de ennek ellenére alig hihető. Az Írás is úgy rendelkezik, hogy a poklosságból meggyógyított embert újra „tisztának” kell nyilvánítani.³⁶ A neveket a Biblia eredeti (vagy görögösített) formájában hozza³⁷ (lásd: Bartimeus, Barabbás, Barsabbás és az „akit ... is hívtak” kifejezés). Ha viszont Simon valóban leprás volt, az nehezen képzelhető el, hogy a házában tartózkodott, mivel a Törvény ezt írja:

 *A poklos embernek pedig, akin kiütés van, legyen a ruhája tépett, a haja gondozatlan, takarja el a bajuszát, és ezt kiáltsa: tisztátalan, **tisztátalan!** Tisztátalan mindaddig, amíg rajta van a kiütés, tisztátalan ő. **Egyedül lakjék, a táboron kívül legyen a lakása.** 3Móz. 13.45-46*

A poklosság miatt tisztátalan házról is külön ószövetségi törvény rendelkezett.³⁸ Flavius beszámol róla, hogy ezek a törvények még jóval Jézus halála után is élő rendelkezések voltak:

 A templomot és az oltárt finom művű, mintegy egy könyöknyi magas márványkorlát övezte, amely a népet elválasztotta a papoktól. Magfolyásban szenvedők és belpoklosok egyáltalán nem teheték be a lábukat a városba, a nők pedig havi tisztulásuk idején nem léphettek be a templomba. (Zsidó háború, 400-401.o.)

³⁶ 3Móz. 14.1-32

³⁷ Pl. Bartimeus, Barabbás, Barsabbás és az „akit ... hívtak” formagyakori használata

³⁸ 3Móz. 14.32-57

Bábel emlékei

Sokan egyenlővé teszik Simont Lázárral, mivel a Jn. 12 is megemlíti Lázár nevét is ugyanezen történet kapcsán. Ez is csak felvetés marad azonban, mivel az Írás csak annyit mond, *Betániában*, ahol Lázár is lakott, tehát biztosan csak azt tudjuk, hogy egy városban laktak és nem tudhatjuk biztosan, hogy ugyanazon személyek is voltak valójában.

Ha Simon valóban leprás volt, akkor megmarad a kérdés, miért hívja az Írás a helyet Simon házának, aki már nem is lakhatott a házban? Természetesen a történet elképzelhető a hagyományos értelmezésben is, de mindeképp furcsának és magyarázatot igénylőnek tűnik. Mit ajánl az arám változat?

Az arám „leprás” - ܠܦܪܝܬܐ szó jelenthet *fazekast* vagy *edénykereskedőt* is³⁹. Ha a versben szereplő aszszony is a ház népéből való volt, akkor ez még valószínűbb, hisz olvashatjuk: „*akinél egy alabástrom tartóban drága kenet volt*”. Az olvasó szabadon eldöntheti, melyik változat elfogadhatóbb számára, a leprás vagy a fazekas Simon.

Szabad-e esküdni?

📖 *Mert az emberek önmaguknál nagyobbra esküsznek, és náluk minden ellenvetésnek véget vet, és mindent megerősít az eskü. Zsid. 6.16*

📖 *Én pedig azt mondom nektek, hogy egyáltalán ne esküdjetek: se az égre, mert az az Isten királyi széke, se a földre, mert az lábainak zsámolya, se Jeruzsálemre, mert az a*

³⁹ Compendious Syriac Dictionary (Payne-Margouliath)

nagy Király városa; de ne esküdj saját fejedre sem, hiszen egyetlen hajad szálát sem tudod fehérré vagy feketévé tenni. Mt. 5.34-36

Az igékben szereplő „esküszik” arámul , melynek jelentése „esküszik, fogadkozik, egyezséget köt, szerződik”. A sémi piacokon gyakorta esküdtek az áru minőségével, árával, eredetiségével kapcsolatban nem egyszer az Isten nevére. Jézus az evilági ügyletek tekintetében tiltotta az esküt. Olyan dolgokkal kapcsolatban, melyek egyértelműen megszenteltségtelenítették Isten szent nevét. Főleg az olyan eskükre célzott Jézus, ahol az esküt tevő eleve tudta, hogy hazudik, vagy nem tartja be ígérését:

 Ne esküdjetek hamisan nevemre, mert meggyalázzátok Istenetek nevét. Én vagyok az Úr! 3Móz. 19.12

A szívből jövő eskü nem tiltott, a jóért való eskü gyakran előfordul a Bibliában, maga az Úr is gyakran megesküszik a saját nevére⁴⁰. Az eskü tekintetében azonban nem árt figyelembe venni az Ószövetség intelmét:

 Vagy ha valaki meggondolatlanul vesz esküt az ajkára, akár jóra, akár rosszra, bármire, amire csak meggondolatlanul esküdhetik az ember, ha nem is vette észre, de aztán megtudta, vétkessé vált az ilyen miatt. 3Móz. 5.4

⁴⁰ pl.: 1Móz. 22.16, Ézs. 54.9

Szamár vagy fiú?

- 📖 *És felelvén nékik, monda: Ki az közületek, akinek **szama-ra** vagy ökre a kútba esik, és nem vonja ki azt azonnal szombatnapon? Luk. 14.5 (Ref)*
- 📖 *Hozzájuk pedig így szólt: „Vajon, ha közületek valakinek a **fia**, vagy ökre szombaton esik a kútba, nem húzza-e ki azonnal?” (Károli)*

Gondban vagyunk, ha el akarjuk dönteni, hogy szamarat, avagy fiút kell-e értenünk. A magyar fordítás különbségét is az okozza, hogy a görög kéziratokban sincs egyetértés. A régebbi görög kéziratok és az arám Pesitta is "fiút" ír. Az arámban egy érdekes szójáték is megfigyelhető: Fiú - Br'aa, Kút- Bera.

Elképzelhető, hogy a görög fordítók elnézték a szavakat, és a fiú helyett szamarat fordítottak, talán egy emlékkép miatt a tulajdont szabályzó mózesi törvényekre.⁴¹ Másik lehetséges magyarázat pedig az, hogy a helyes, „fiú” olvasatot tartalmazó legrégebbi görög fordítások megsérültek, és a másolásnál a hasonló *uioß* (fiú) - *onoß* (szamár) szavak okozták a hibát.

Az olvasóra van bízva, hogy mely megoldást tartja valószínűbbnek, de tény, hogy a szójáték csak az arám változatban található meg. Vegyük figyelembe, hogy Jézus a szombatról az emberrel kapcsolatban beszélt, ezért gondolja Paul Younan is, hogy Jézus eredetileg a két szélsőség egymással való szembeállítását használta fel:

*Vajon, ha közületek valakinek a **fia**, vagy akár az ökre szombaton esik a kútba...*

⁴¹ 2Móz. 21.33-34

Pontosan ez történik Lukács két versénél⁴², ahol Jézus kíméletlenül rámutat arra, mennyivel fontosabb megmenteni Ábrahám egyik asszonyát, mint a háziállatokat.

Tettek vagy gyermekek?

- 📖 Minden **gyermekében** igazolódott az ő bölcsessége. Lk. 7.35
📖 Eljött az Emberfia, eszik és iszik, és ezt mondják: Íme, falánk és részeges ember, vámszedők és bűnösök barátja! *De cselekedetei által nyert igazolást a bölcsesség.*” Mt. 11.19

A görög szövegben jobban látszik, hogy párhuzamos passzusokról van szó, csak a két szó különbözik *Teknon* - gyermekek, *Ergon* - tettek:

*και εδικαιωθη η σοφια απο παντων των ΤΕΚΝΩΝ αυτης
και εδικαιωθη η σοφια απο των ΕΡΓΩΝ αυτης*

Az arámban mindkét esetben a **حِلْم** szó áll, melynek jelentése „gyermekai” és „tettei”. Ha végigkövetjük a következő kis arám nyelvtant, láthatjuk, hogy miért: A tettei arám változatát úgy kapjuk, hogy a szótőhöz (tett - **ك**) birtokos névmást illesztünk, azaz a záró **ك** betűt le hagyjuk az arám nyelvtan szabályai szerint és utánaírjuk a harmadik számú nőnemű ragot: **كها**. Az eredmény: **حِلْمها**.

A gyermekei szót pedig úgy, hogy a *Ynb* (gyermek) fő végződését hasonlóképp elhagyva, ugyanazt a ragot illesztjük. Az eredmény szintúgy **حِلْمها**. (Azért alkalmazunk nőnemet, mert a sémi nyelvekben a bölcsesség nőnemű, lásd Zsolt. 1.20-27,33. Ez egyébként az angol fordításban

⁴² Lk. 13.15-16

Bábel emlékei

jól látszik: But wisdom is justified of **her** children.) Valószínű, hogy Lukács fordítója egyik helyen tévedett és nem a megfelelő jelentést fordította. Ezt a változatot alátámasztja az is, hogy a görög kéziratokon belül is vannak eltérések az egységes arám változathoz képest.

Teve vagy kötél?

 *Sőt azt is mondom nektek: „Könnyebb a tevének **a tű fókán** átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni.” Mt. 19.24*

Sokan gondolkoztak már ezen az igén. A leggyakoribb magyarázat az, hogy Jézus ezzel a képpel a vállalkozás lehetetlenségét vagy nehézségét akarta kifejezni. Egyesek azzal érvelnek, hogy létezett egy ilyen hely Jeruzsálemben, egy igen szűk kapu, melyre hivatkozhatott Jézus. Valójában nem ismerünk sem ilyen helyet, sem pedig olyan sémi kifejezést, mondást, ahol a teve és tű foka egyszerre előfordulna.

Ráadásul, amennyiben szó szerint kellene venni a szavakat ebben a formában, az nagyon megkérdőjelezné a gazdagok bejutását a mennyek országába, holott a gazdag fiú példázaton kívül ismerünk más gazdag embereket, akik hittek Jézusnak, pl. Arimátiai Józsefet és Nikodémuszt.

Az arám szó, mely ezen a helyen a Pesittában áll, a *Gamla* - . A *Gamala* szó (magánhangzóbeli, tehát szóbeli eltérés) pedig „**vastag kötelet**” jelent. Véleményem szerint ez az ige is sokkal jobban érthető ebben a jelentésben, ahol a vastag kötél az ember gazdagsága, a

tű foka pedig a szűk kapu. Mi kell ahhoz, hogy a vastag kötél átmenjen a tű fokán? A vastag kötelet úgy kell lebontani, hogy csak egy szál maradjon meg:

 Jézus így válaszolt neki: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat, oszd szét a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben; aztán jöjj, és kövess engem.” Mt. 19.21

Lehetséges-e a gazdag embernek bejutni a mennyek országába? Lehet, ha a gazdag ember újra és újra megosztja gazdagságát és halála napján csak egy vékony szálként áll a keskeny kapu előtt. Erről ír Pál is:

 *Azoknak pedig, akik e világban gazdagok, parancsolt meg, hogy ne legyenek gőgösek, és ne a bizonytalan gazdagságban reménykedjenek, hanem Istenben, aki megélhetésünkre mindent bőségesen megad nekünk. **A gazdagok tegyenek jót, legyenek gazdagok a jó cselekedetekben, adakozzanak szívesen, javaikat osszák meg másokkal,** gyűjtsenek maguknak jó alapot a jövőre, hogy elnyerjék az igazi életet. 1Tim. 6.17-19*

Úton lenni vagy tenni?

 Viszont ma, holnap és a következő napon úton kell lennem, mert lehetetlen, hogy próféta Jeruzsálemen kívül vesszen el. Lk. 13.33

A versben használt „úton lenni” szó az arámban a ~~inland~~ *inland*, melynek csak egyik jelentése az „úton lenni, sétálni”, sokkal gyakoribb a „látogat, tesz, végez” jelentés.

Bábel emlékei

A **בבל** többől több szó is származik, pl.: püspök (aki mindig úton van), kapcsolat, ügy, üzlet, valamint cselekvés, eljárás, intézkedés. A fordító, mivel a Lk. 1.68-ban helyesen a „látogat” szót fordította, úgy értelmezte, hogy Jézus itt is utazásról beszél (mint a püspökök). A szó korrekt fordítása viszont ebben az esetben „tesz”:

Viszont ma, holnap és a következő napon tennem kell dolgomat, mert lehetetlen, hogy próféta Jeruzsálemen kívül vesszen el.

Város vagy városok?

 Ezt a tizenkettőt küldte ki Jézus, és ezt a rendelkezést adta nekik: „Pogányokhoz vezető útra ne térjetelek le, samaritánusok városába ne menjetelek be, Mt. 10.5

A város szó itt egyes számban szerepel. A KJV „any city of” kifejezést fordítja, míg a görög szövegben egyértelműen egyes számban szerepel:

και εις **πολιν** Σαμαριτον με εισελθητε :
kai eis **polin** Samariton me eiseltethe'

A Pesitta és a DuTillet héber Máté helyesen "városaiba" szót használja. Érdeemes megjegyezni, hogy a Szent István Társulat bibliafordítása is ezt, a logikusabb változatot hozza:

*Ezt a tizenkettőt küldte Jézus, megparancsolva nekik: „A pogányokhoz vivő utakra ne térjetelek rá, s a samariaiak városai-
ba ne menjetelek be!”*

Viperák vagy skorpiók?

 Amikor pedig látta, hogy a farizeusok és szadduceusok közül sokan jönnek megkeresztelkedni, így szólt hozzájuk: „Viperák fajzata! Ki figyelmeztetett titeket, hogy meneküljete az eljövendő harag elől?” Mt. 3.7

Közel-keleti néphit szerint a skorpiók mindkét szülője elpusztul születésükkor, tehát teljesen magukra hagyatva kezdik életüket. Az *akidneh* - אכידנה arám szó jelölhet viperát, általában mérges kígyót, de skorpiót is. *Lamsa* szerint János inkább a farizeusok és szadduceusok helyzetére akart utalni, miszerint nincsen senki sem, aki őket figyelmeztette volna (rég nem volt prófétájuk), ezért helyzetük az újonnan született skorpió helyzetéhez volt hasonlatos. (Ki figyelmeztetett titeket...)

A Jelenések könyvének arám eredete

Az Ige

📖 *Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. Jn. 1.1*

A versben az „Ige”, ahogyan tanultuk, Jézust jelenti. Jézus az Ige, aki teremtette a világot. Szkeptikusoknak azonban ez az ige mindig is kiváló alapot adott, hogy megkérdőjelezzék ezt az egyenlőséget, lévén ez egyértelműen nem olvasható ki a versből. Lássuk, mit olvashatunk itt a Pesittában:

📖 *Kezdetben volt az Ige, és Ő, az Ige, Istennél volt, és **Ő**, az Ige volt az Isten. Jn. 1.1*

Valójában a görög szöveg is fordítható így, a görög „ho” előljáró jelenthet határozott névelőt, de hímnemű „Őt” is. Ez az egyértelmű egyenlőség elveszett, de legalábbis homályosabbá vált a görög fordításban.

Ágy vagy koporsó?

📖 *Íme, betegágyba vetem őt, és a vele paráználkodókat nagy nyomorúságba, ha meg nem térnek cselekedeteikből; Jel. 2.22*

Az „Ayin” arám szó jelenthet „ágyat” és „koporsót” is. A görög változat már ágyanak fordítja, pedig a vers folytatását nézve a koporsó sokkal logikusabb:

 gyermekait pedig megölöm döghalállal, és megtudja valamennyi gyülekezet, hogy én vagyok a vesék és a szívek vizsgálója, és megfizetek mindnyájatoknak cselekedeteitek szerint. Jel. 2.23

Nem túl logikus, hogy magát Jezábelt csak betegágyba dönti, de gyermekeit megöli, valószínűbb, hogy ő is halállal bűnhődik, koporsóba kerül.

Libano

 lába hasonló volt a kemencében izzó aranyérchez; hangja olyan, mint a nagy vizek zúgása; Jel. 1.15

A görög szövegben az itt szereplő „libano” - λιβανω szót használja, melyet hiába keresünk az Ógörög szótárban. A *libano* egy arám szó, melynek jelentése „fehérít”, „fehérré tesz”. A fordítások általában „izzó” szóval fordítják, a helyes értelmezés viszont „fehéredő”. A sárgaréz ugyanis magas hőfokra felmelegítve fehéren izzik. Ugyanez a hiba fordul elő a Jel. 2.18-ban, ahol már nagyobb eltérések vannak a fordításokban, csak a református használja az „izzó” szót, holott ebben az igében éppúgy a *libano* szó szerepel.

Trombiták

 És láttam a hét angyalt, akik az Isten előtt álltak, és adott azoknak hét trombita. Jel. 8.2

A görög szövegben *salpigges* szó trombitákat jelöl. Az arám szövegben itt a „*Shofars*” szó áll, ami a kos szarvából készült trombitának a neve. Az ezüstitrombita mellett még ezt a fajta trombitát használták a zsidó szertartásokon. Az arám szöveg tehát azt is megmondja, milyen típusú trombitáról van szó.

Másolói vagy eredeti igekommentárok?

Ha figyelmesen olvassuk a Bibliát, sok helyütt láthatunk kommentárokat, ahol az olvasó számára egyértelműbbé kívánnak tenni jelentéseket, vagy egyenesen arám szavak jelentését magyarázzák meg. A teljesség igénye nélkül néhány példa ezekre a kommentárokra¹:

- Majd megfogva a gyermek kezét, ezt mondta neki: „**Talitha kúmi!**” - **ami azt jelenti:** „Leányka, neked mondom, ébredj fel!” Mk. 5.41
- majd így szólt hozzá: „Menj el, mosakodj meg a **Siloám-tavában**” - **ami azt jelenti: küldött.** Az pedig elment, megmosakodott, és már látott, amikor visszatért. Jn. 9.7
- Jézus nevén szólította: „Mária!” Az megfordult, és így szólt hozzá héberül: „**Rabbuni!**” - **ami azt jelenti: Mester.** Jn. 20.16
- József például, akinek az apostolok a **Barnabás** melléknevet adták, **ami azt jelenti: Vigasztalás fia,** egy ciprusi származású lévita, ApCsel. 4.36
- Joppében volt egy nőtanítvány, név szerint **Tábita, ami azt jelenti: Dorkász, vagyis Zerge.** Ez a nő sok jót tett, és bőven osztott alamizsnát. ApCsel. 9.36

A kommentárokat két főbb csoportba oszthatjuk:

A) léteznek egyszerűbb kommentárok, melyek csak arra valók, hogy egyszerű neveket tisztázzanak, B) melyek

¹ példákat láthattunk a Bevezetőben, 8. o.

Bábel emlékei

megmondják, hogy egy többjelentésű kifejezés melyik értelmét kell vennünk a helyes olvasathoz.

A görög elsődlegesség mellett érvelők azt mondják, hogy ezt az író a kulturális hitelesség miatt tette a szövegbe, hogy a görög nyelvű közönség is megérthesse a szövegben előforduló helyi neveket, szokásokat, elnevezéseket. A Pesittában viszont nem jelennek meg ezek a magyarázatok, amire általában rögtön az a magyarázat, hogy ez nyilvánvaló, mivel a Pesitta görögből való visszafordítás, ezért felesleges lett volna a magyarázatokat is odaírni. Ez az érvelés azonban csak az A) típusú kommentárokhöz fogadható el, mivel mint már láthattuk az arám szavaknak, kifejezéseknek nagyon eltérő jelentése is lehetséges.

A B) típusú érvet viszont egy-két igehellyel megerősítve meg lehet támadni, melyek azt mutatják, az arám szöveg olyan esetekben, amikor több jelentésű arám szavak magyarázatát találjuk a görögben, saját magát tisztázza.

A mennydörgés fiai

 Jakabot, a Zebedeus fiát és Jánost, a Jakab testvérét, akiknek a Boanerges nevet adta, ami azt jelenti, mennydörgés fiai; Mk. 3.17

Az arámban a *benai ragshee* (𐩧𐩣𐩪𐩠𐩢𐩪) kifejezés áll a „mennydörgés fiai” helyén. A *ragshee* szó jelentései viszont a következők lehetnek:

1. harag, hangzavar,
2. érzékelés, tudat
3. érzelem,
4. (le)dörzsölés, gyúrás

A Pesittában a „*benai ragshee, d'attohi (azaz) benai reama*” olvasat található, ahol a *reama* szónak csakis a *ragshee* - „harag” jelentésével van közös jelentése. A *reama* szó tehát megmagyarázza, melyik jelentését kell a *ragshee* szónak vennünk. Ha a görögből lenne az arám fordítás, azt várnánk, hogy a fordító kiveszi a „megtévesztő” *reama* szót. Furcsa lenne, ha az arám „fordító” venne egy görög forrásszöveget, egyetlen kifejezésbe gyúrná, csak azért, hogy utána azt írhasssa, hogy ő a másik szót gondolta.

Valószínűbb itt tehát a „harag fiai” jelentése, egyébként a rokon héber nyelvben, a „*ragash*”² szó szerepel például a Zsolt. 2.1-ben is: „Miért **tombolnak** a népek...”

Tisztátalan ételek?

 „*mert nem a szívébe megy, hanem a gyomrába, és az árnyékszékbe kerül?*” **Jézus ezzel tisztának nyilvánított minden ételt, Mk. 7.19**

Az utóbbi magyarázat nincsen benne a Pesittában. Az ige egészének vizsgálatából kiderülhet, hogy Jézus az étel útjával a szív gondolataira próbálta felhívni a figyelmet, és nem egy mózesi törvényt készült itt eltörölni.

Ha Jézus már itt tisztátalannak ítélt volna minden ételt, miért tartózkodott Péter mégis attól, hogy bármit elfogadjon évekkel később, a látomásában:

² S#7283

Bábel emlékei

 Mondék azonban: Semmiképen sem, Uram; mert soha semmi közönséges vagy tisztátalan nem ment be az én számba. ApCsel 11.8

A Pesittában az ige így szerepel:

„mert nem a szívébe megy, hanem a gyomrába, és az árnyékszékbe kerül, így tisztítva meg az ételt.”

Nevek és idiómák

Nevek

Korábban láttuk, hogy a Biblia mai formájában sok arameizmust megőrzött. Vizsgáljuk meg közelebbről a neveket, mely ismert nevekkal találkozunk olvasás közben, és utánajárunk, mi volt ezeknek a neveknek az arám eredetije és mi a jelentésük.

Jézus - Eshoo, Y`shoo = az Úr a megváltás

Máté - Mattaich = Isten ajándéka, Istenadta

Simon - Shimon = aki hall, aki felfog,

Péter - Kepa = kő

Messiás - Meshikhah

János - Yokhannan = YHWH kegyes

Tamás - Tooma = iker

Megfigyelhető az is, hogy mennyire elterjedt az arám nevek használata, Antiókhában és a Korinthuszi levél tanúsága szerint Korinthuszban is¹. Álljon itt egy példa, milyen érdekes többlettartalmat, jelen esetben iróniát okozhat egy arám név ismerete egy bibliai versben:

A főpapok azonban felbujtották a sokaságot, hogy inkább Barabbás elbocsátását követeljék. Mk. 15.11

A Barabbás arám szó, *Bar-Abba*, amit görögösítettek, egy hímnemet jelző „s” toldalékkal láttak el. A Bar-Abba jelentése, az „Atya Fia”. Így egy kicsit más belegondolni, hogy

¹ pl. Kéfás: 1Kor 1.12, 1Kor 3.22, 15.5

Bábel emlékei

ennek fényében a zsidók az „Atya Fiát” választották az Atya igazi Fia helyett. Ez a szójáték csak arám nyelven érthető.

Megemlíthetjük itt a „Mennydörgés fiai” elnevezést, melyről az „Igekommentárok” fejezetben más szempontból az érintett igével együtt részletesen megvizsgáltunk.²

Idiómák

Az idióma egy olyan kifejezés, melynek szimbolikus tartalma van, gazdagabb jelentést fejezhet ki néhány szóval. Talán a magyar közmondásokhoz lehetne hasonlítani őket. Az arám és a héber nyelv igen gazdag idiómákban, mint ahogyan a mi nyelvünk sem panaszkodhat e téren. Talán egy példával jobban megvilágíthatjuk, milyen jelentősége van az idiómák pontos ismeretének. Képzelje el az olvasó, ha egy magyar történetet olyan ember fordítja, aki nem ismeri a magyar népies nyelvezetet, vagy ha ő ismeri is, olvasói már régen elfelejtették. Nyilvánvaló, hogy az „addig jár a korszó a kútra, míg el nem török” szó szerinti értelmezése egy idegen nyelvű embernek furcsa, érthetetlen. Szólásaink, közmondásaink tökéletesen alkalmasak az idiómák fontosságának bemutatására, így kiválasztottunk három gyöngyszemet a Magyar szólások és közmondások könyvéből:

☞ *Felakasztotta magát valaki³ (mondták, ha hirtelen vihar keletkezett);*

☞ *Elcsúszott a koldus⁴ (mondták, ha lement a nap);*

² Lásd 92. oldal

³ O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások, 208/561

⁴ O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások, 374/1371

 Nemigen szaggatom köntösét⁵ (azaz, nem keresem a velem való találkozást)

Bár a mai modern nyelvben a „szólások” használata már nem jelentős, a régiek gyakorta éltek ezekkel a szóképekkel, ahogyan a sémi népek is. A következőkben példákkal szeretnék bemutatni egy-két Bibliában előforduló, arám idiómát és korabeli jelentését.

Levágott kéz és kinyomott szem?

 Ha a jobb szemed visz bűnre, vágd ki, és dobd el magadtól, mert jobb neked, ha egy vész el tagjaid közül, mintha egész tested vettetik a gyeheennára. Ha pedig jobb kezed visz bűnre, vágd le, és dobd el magadtól, mert jobb neked, ha egy vész el tagjaid közül, mintha egész tested vettetik a gyeheennára.” Mt. 5.29-30

Sok embert riasztanak el Isten ígéjétől Jézus ezen szavai. De vajon ez volt-e Jézus eredeti üzenete? Ismerünk-e példát ilyen tettekre az inkvizíció kegyetlenségein kívül, ahol még a kínzást is helyesnek tartották az üdvösségért? Nézzünk először utána, mit mond a Törvény a csonka emberekről:

 *Így szólj Áronhoz: Ha lesz valaki utódaid közül a későbbi nemzedékekben, akinek **testi foglalkozása lesz, az ne mutassa be áldozatul Istenének a kenyerét.** Nem mutathatja be az, akinek testi foglalkozása van, tehát aki vak, sánta, nyúlászajú, vagy törött végtagú; se törött lábú, se törött kezű ember; vagy*

⁵ O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások, 388/1742

Bábel emlékei

aki púpos vagy vézna, vagy hályogos szemű, viszkete ges vagy sömörös vagy sérvés. Áron pap utódai közül az, akinek testi fogyatkozása van, nem mehet oda tűzáldozatot bemutatni az ÚRnak. Mivel testi fogyatkozása van, nem mehet oda, hogy bemutassa Istenének a kenyerét. Istenének a kenyeréből, az igen szentből és a szentből egyaránt ehet. De a kárpithoz nem mehet be, és az oltárhoz nem közeledhet, mert testi fogyatkozása van. Ne gyalázza meg szent helyemet. Én, az ÚR, vagyok a megszentelőjük. 3Móz. 21.17-21

Sőt, valójában még maga az áldozati állat sem lehet testileg hibás:

 *Ha valaki békeáldozatot mutat be az ÚRnak fogadalma teljesítéséül, vagy önkéntes áldozatul, marhát vagy juhót, hibátlan legyen az, **semmilyenféle fogyatkozása ne legyen**, akkor fogadja ő kedvesen. Ne mutassatok be az ÚRnak vakot, tört csontut, sérültet, szemölcsöset, viszkete geset vagy sömöröset. Ilyenekből tűzáldozatot se adjatok az ÚR oltárára. [...] Ha idegen ember kezéből való bármi efféle, akkor sem mutathatjátok be mint Istenetek eledelét. Mivel **csonkák és fogyatkozásuk van**, nem szereznek kegyelmet nektek. 3Móz. 22.21-25*

Ahogy ma is, a sémi gondolkozásban a testi hibátlanságnak nagy értéke volt. Sokszor szerepel negatív értelmű összehasonlításokban akár a szem világának kioltása, akár testrész hiánya vagy bénasága:

 *Az ammóni Náhás azonban ezt felelte nekik: Csak akkor kötök veletek szövetséget, ha kiszúrhatom mindnyájatoknak a jobb szemét, és ezzel **gyalázatot** hozhatok egész Izráelre. 1Sám. 11.2*

 Lábát vágja le, és erőszakot szenved, aki ostobával küld üzenetet. Lóg a béna ember lába, meg a példázat is az ostoba szájában. Péld. 26.6-7

Ezek után mindenképpen furcsa lenne, ha Jézus ezt javasolná egyetlen megoldásként. Ószövetségi kitérőnk után vizsgáljuk meg a korabeli szokásokat és idiómákat. George Lamsa gyűjtéséből⁶ kiderül, hogy a szemet gyakran hozták összefüggésbe az irigységgel. Ezt a képet a magyarban is megtalálhatjuk: „vedd le a szemed a feleségedről”. Korabeli keleti szokás volt, ha egy olyan házba mentek vendégségbe fiatal lánnyal, ahol egy jóképű leány is lakott, a lány arcát anyja faszénnel kente be, hogy a „gonosz szem”-et így tartsa távol. A sémi népek mindig többre becsülték a jobb szemet, jobb végtagokat.

Jézus azt fejezte ki, hogy irigységünket, vágyunkat jobb még azelőtt megállítani, mielőtt lopásra vagy házasságtörésre kerülne sor.

A kéz pedig a lopás, rablás megtestesítője volt. Mi is gyakran mondjuk, „vedd el innen a kezedet”, „enyveskezd”. Az arám idióma ezt még „kíméletlenebbül” fejezi ki, pl.: „vágd le a kezedet a búzámról”, azaz ne szedj az én búzaföldemről. Ezek a képek durvának hatnak a nyugati ember fülének, de a sémi nyelvvezetben ezek a képek teljesen megszokottak voltak.

⁶ George Lamsa: Idioms explained

Szent dolgok a kutyák, gyöngyök a disznók elé

📖 *„Ne adjátok oda a kutyáknak azt, ami szent, gyöngyeiteket se dobjátok oda a disznók elé, nehogy lábukkal széttaposásák azokat, majd megfordulva széttépjének titeket.” Mt. 7.6*

A „gyöngyök a disznók elé” egy általunk is értett idióma, melyet már nem értelmezünk szó szerint. Jobbára azt értjük, hogy nem szabad lelki kincseket arra méltatlannak adni. Azt viszont kevesen tudják, hogy a Pesittában ez az ige így szerepel, ami első látásra furcsának tűnhet:

📖 *„Ne függesszettek fülbevalót a kutyákra és gyöngyeiteket se dobjátok oda a disznók elé, nehogy lábukkal széttapossák azokat, majd megfordulva széttépjének titeket.” Mt. 7.6*

Alaposabb tanulmányozás után viszont az idiómák gyűjteményéből⁷ kiderül, hogy a „fülbevaló a kutyákon” szintén gyakran használt kép volt, melynek jelentése megegyezik a „gyöngyöket a disznók” kifejezésével. A Pesitta vers egy kifejezőbb ellentétpárt használ.

Az arám fülbevaló (*Quadesheh*) ráadásul hasonlít a szent (*Qudsha*), a vet szó (*Talon*) pedig a függeszt (*Tithlon*) szóra, így itt egy szójátékot is megfigyelhetünk.

⁷ George Lamsa: Idioms explained

A test lámpása a szem?

„A test lámpása a szem. Ezért ha a szemed tiszta, az egész tested világos lesz. Ha pedig a szemed gonosz, az egész tested sötét lesz. Ha tehát a benned lévő világosság sötétség, milyen nagy akkor a sötétség!” Mt. 6.22-23

Remélem, egyetért az olvasó azzal, hogy ezek maradandó szavak, mégis gondolkozásra ébresztők. Mi jelent igazából a „tisztá szem” és mit a „gonosz szem”? Talán az eredetként arámban leírt szöveg is segíthet ezekben a kérdésekben. Az arámban a „tisztá szeme van” és „gonosz szeme van” idiómák, és az egyik azt jelenti, az illető *nagylelkű*, bőkezű; a másik pedig *irigy*, fösvény.

Görög fordítók

Eddig arám eredetről beszéltünk, valamint megemlégtünk az apostolok és tanúk anyanyelvét. Felvetődhet a kérdés, hogy amennyiben esélyt adunk az arám eredetnek, kik lehettek azok, akik a ma használt görög változatot elkészíthették. Nem rejtélyes, homályba burkolózó emberekről van szó, hanem akiről gyakran olvashatunk a Bibliában.

Szilászról például tudjuk, hogy vezető ember volt a gyülekezetben¹, Júdással együtt evangéliumot is hirdetett², próféta³ és sokáig Pál társa volt⁴.

Szilászon kívül sok több segítőtársa is volt Pálnak, kezdve Márkkal. Márk egy ideig Pállal volt, később visszatért Jeruzsálembe.⁵ Később Pál Márkot már nem is viszi magával, hanem Szilászt. Hamarosan Lukács is csatlakozik hozzájuk⁶. Innen kezdve Szilász felváltva fordít Péternek és Pálnak, ahol szükség van rá⁷. Márk egészen i.sz. 63-ban bekövetkezett haláláig⁸ fordítói feladatokat is ellátott. Befejezetlen evangéliumát valószínűleg Péter fejezte be arám forrásaiból, és ezt az arám teljest fordíthatták görögre. Ilyen fordító lehetett Szilvánusz is:

¹ ApCsel. 15.22

² ApCsel. 15.27

³ ApCsel. 15.32

⁴ ApCsel. 15.40

⁵ ApCsel. 12.25, 13.13

⁶ Lásd Lukács leírásában az ApCsel. 16.8-ben „lementek”, de az ApCsel. 16.10-ben már „igyekeztünk”

⁷ 1Pt. 5.12

⁸ Szeraphisz istenség ellen való tiltakozásáért

 Szilvánusz által, aki - mint gondolom - hűséges testvéretek, röviden írtam, bátorítva titeket és bizonyosságot téve arról, hogy az az Isten igazi kegyelme, amelyben álltok. 1Pt. 5.12

Ezzel kapcsolatban érdekes lehet, hogy sokan támadják a Bibliában a feltámadás tényét, mondván, hogy a Márk evangéliumának utolsó sorai későbbi betoldások. Mivel a Római Katolikus Egyháztól elzárt Pesitta is tartalmazza ezt a „betoldott” 12 sort, ezért nem lehet olyan késői ez a betoldás, hanem ahogy már írtuk, valószínűleg Péter műve.

Hasonló segítség lehetett Pálnak Szószthenész, Timótheus⁹ és Terciusz is:

 Pál, Krisztus Jézusnak Isten akaratából elhívott apostola, és Szószthenész, a testvér 1Kor. 1.1

 Pál, Isten akaratából Krisztus Jézus apostola, és Timóteus testvér Kol. 1.1

 *Köszöntelek titeket az Úrban én, **Terciusz, aki leírtam** ezt a levelet. Róm. 16.22*

⁹ Timóteusz biztosan beszélt mindkét nyelvet, tudjuk róla, hogy zsidó asszony és görög apának volt fia. (Apcsel. 16.1)

Görög variánsok

Még Izraelben sem

- „Bizony, mondom néktek, **senkiben sem** találtam ilyen nagy hitet Izráelben. Mt. 8.10
- „Mondom nektek, **Izráelben sem** találtam ekkora hitet.” Lk. 7.9
- „Mondom nektek, ekkora hittel **még Izraelben sem** találkoztam.” Lk 7.9 (Katolikus)
- Bizony mondom néktek, **még az Izráelben sem** találtam ilyen nagy hitet. Mát. 8.10 (Károli)

Jól látható, hogy a magyar fordítások egyike a „még Izráelben sem” formát használja, míg a másik a „még” szót elhagyja, a „sem Izráelben” formát használja. Az eltérések oka, hogy a görög kéziratok sem egységesek ebben a kérdésben. A Máté versben található „még sem” változatot őrzi a *S, C, K, L, X, Delta, Theta, Pi, f13, 33, 565, 700, 1010, 1241* jelű változat, míg a *B, W, f1, 892, cop* jelű kéziratok a „sem” szócska nélküli változatot.

A Pesittában itt szereplő arám szó mindkét jelentést hordozza, az arám nyelv ezt a szót alkalmazza a „sem” és a „még ... sem” kifejezéseknél egyaránt. Felmerülhet a kérdés, nem valószínűbb-e, hogy a görög fordítók nem egységesen használták az arám szó jelentéseit, és ez eredményezte az eltérést a görög kéziratokban, mint az, hogy véletlenül egy arám szó felel meg a két görög jelentésnek?

Aki hisz őbenne

 hogy aki hisz, annak örök élete legyen őbenne. Jn. 3.15

A Pesittában szereplő kifejezés jelentése őbenne, de a szó elején álló előjárónak nem csak „-ban, -ben”, hanem „-által; -ba, -be; -ön, -en, ön” jelentése is létezik. Ezek után érdekes, hogy a görög variánsok háromféle fordítást ismernek, „-ban, -ben” jelentéssel a p75, B, W, o83 o113 kéziratok pedig az „általa” jelentésben.

Ezt az ígét...

 Ezt az ígét küldte Izráel fiainak, amikor békességet hirdetett Jézus Krisztus által. Ő a mindenség Ura! ApCsel. 10.36

 *Azt az ígét, **melyet** elkülde az Izráel fiainak, hirdetvén békességet a Jézus Krisztus által (ő mindeneknek Ura). Csel. 10.36 (Károli)*

A „mely” szócska a p74, S, C, D, E, P, Psi, 945, 1241, 2495 jelzésű görög kéziratokban szerepel, így fordítja az angol KJV és Károli Gáspár is. A „mely” szócskát elhagyják az Sa, A, B, 81, 614, 1739, most, lat, vg, cop jelzésű kéziratok és a református fordítás is. Az United Bible Society ezt a kommentárt fűzte a változatokhoz:

 A két variáns eltérése, hogy az egyik elhagyja, a másik pedig tartalmazza a "melyet" szót (amit az UBS zárójelben hoz). A görög szöveg helytelen, valószínűleg egy arámból való fordítás. Mivel a világ szó két utolsó betűje megegyezik a görög „melyet” szóval, elképzelhető, hogy véletlenül hozzáírták az eredeti szöveghez, de az is lehet-

Bábel emlékei

séges, hogy véletlenül elhagyták a szövegből éppen ezen ismételts miatt.

Jóna vagy János

 Odavitte Jézushoz, aki rátekintve így szólt: „Te Simon vagy, Jóna fia: téged Kéfásnak fognak hívni” - (ami azt jelenti: Kőszikla). Jn. 1.42

A görög kéziratok itt sem értenek egyet, két változat Jánost ír, 3 pedig Jónát. A református és a Károli Jónát írnak, a katolikus fordítás a helyes János (Ιωαννου) szót használja. A Pesitta egyetért a János (Yochanan) változatban és nem tartalmazza a magyarázó kommentárt, hiszen a Kéfás¹ arámul kősziklát jelent.

Valójában a görög kéziratok nagyszámú variánsa is egy érv lehet az arám elsődlegessége mellett. A Pesitta több, mint 350 ismert kézírata tökéletesen egyező a nagyszámú görög változattal szemben.

¹ Cephas, kemény „C”, kiejtése Kéfás

Stilisztika és költészet

Ha az arám elsődlegességen gondolkozunk, mivel a Biblia irodalmi alkotás is, a szöveget meg kell néznünk nyelvi és irodalmi szempontból is. Ugyanis az arám szövegben rímeket, szóképeket, verseket figyelhetünk meg. Ezek könnyítésként szolgálhattak az igék memorizálásához. Az Újszövetség görög stílusa régóta vita tárgya, mivel Lukács evangéliumán kívül a szókincs, az irodalmi stílus nem túl szép, de mindenképpen messze áll Homérosz irodalmi értékétől. Sokan állítják, hogy az Újszövetség görögje leginkább a Septuaginta görögjére hasonlít, melyről tudjuk, hogy fordítás.

***Litheleh** Niqeh Ait Lhun - A rókáknak barlangjuk van,
w'l'Parakhtha d'Shmaya Mitlileh - és az égi madaraknak fészük,
L'Breh Din d'Anasha **Lith Leh** - de az Emberfiának nincs hova
Ayka d'Nisamukh Resheh - fejét lehajtania.”*

*Zamran Lakhun - Furulyáztunk nektek
w'La Raqdithun - és nem táncoltatok,
w'Alyan Lakhun - siratót énekeltünk,
w'La Bakhithun - és nem sírtatok. Lk 7.32*

Ha valaki pereskedni akar veled, és el akarja venni az alsó ruhádat, engedd át neki a felsőt is. Mt. 5.40

*oo 'nishqol kooteeNAKH,
shbok leh ap martooTAKH.*

Bábel emlékei

és azt kívánta, hogy bárcsak jóllakhatna a gazdag **asztaláról (parthureh)** lehulló **morzsákkal (parthutheh)**; de csak a kutyák jöttek hozzá, és nyaldosták a sebeit. Lk. 16.21

és ezt mondom a lelkemnek: **Én lelkem, sok javad van** sok évre **félretéve (t'tawatha t'tayawath)**, pihenj, egyél, igyál, vigadozzál! Lk. 12.19

Ha **valakinek (khad)** közületek száz juha van, és elveszít közülük egyet, vajon nem hagyja-e ott a kilencvenkilencet a pusztában, és nem megy-e addig az elveszett után, amíg meg nem találja? És ha megtalálta, felveszi a vállára **örömeiben (kh'da)** Lk. 15.4

Aztán példázatot mondott nekik: „Egy gazdag embernek bő **termést hozott [nekil] (alaltheth, alath leh)** a földje, Lk. 12.16

Ezeket mondta nekik, és ott maradt **Galileában (b'Galeela)**. Miután azonban elindultak testvérei az ünnepre, akkor ő is felment, nem **nyíltan (b'galeea)**, hanem - amennyire lehetett - titokban. Jn. 7.9

*Majd Jézus ismét szólt hozzájuk: „Én elmegyek, és keresni fogtok engem, de a bűnötökben **haltok meg (mawtha)**: ahova én megyek, oda ti nem **jöhettek (matha)**.” Jn. 8.21*

*együtt voltak Simon Péter és **Tamás (Tooma)**, akit **Ikernek (tawma)** hívtak, és Nátánaél, a galileai Kánából és Zebedeus fiai; a tanítványok közül pedig még kettő. Jn. 21.2*

„Amikor a zsinagógákba a hatóság és a felsőbbtség elé hurcolnak titeket, ne aggódjatok amiatt: hogyan vagy mivel védekezzetek, vagy mit mondjatok, mert a Szentlélek abban az órában megtanít majd titeket arra, amit mondanotok kell.” Lk. 12.11

Ezen a helyen a Pesittában a következő formát láthatjuk:

*„Amikor a zsinagógákba a hatóság és a felsőbbtség elé hurcolnak titeket, ne (La) aggódjatok (**Taspun**) amiatt: hogyan (Aykanna) szóljatok (**Tapqun** Rukha) , avagy (Aw) mit (Mana) mondjatok (**Tamrun**), mert a Szentlélek (Rukha) abban az órában megtanít majd titeket arra, amit mondanotok kell.” Lk. 12.11*

Ebben a szövegben a „hogyan és mimódon beszélni” helyett egy arám idióma áll ("hogyan távozik a lélegzet=hogyan ejtsd ki helyesen a szavakat), mely egy hármas szójátékot rejt magában: *Taspun-Tapqun-Tamrun*. A másik ok, mely miatt az arám még ritmikusabb, a "helyesen szólni" idiómában ugyanúgy a *Rukha* (szellem,

Bábel emlékei

lélegzet, szél) szó áll, mint a Szellem szó esetében. Ez görögben nem látható, mert a görög nyelv ezt két külön szóval fejezi ki.

Olvassuk át még egyszer Jézus híres „szálka-gerenda” mondását is, melynek igazán arám nyelven jön ki az ötletessége, hatása a hallgatóra:

 Miért nézed a szálkát atyádfia szemében, a magad szemében pedig miért nem veszed észre még a gerendát sem? Vagy hogyan mondhatod akkor atyádfiának: Hadd vegyem ki szemedből a szálkát! - mikor a magad szemében ott a gerenda. Képmutató, vedd ki előbb saját szemedből a gerendát, és akkor majd jól fogsz látni ahhoz, hogy kivehesd atyádfia szeméből a szálkát.” Mt 7.3-5

Az arám és héber nyelvben az 'ayin szó jelenti a szemet és egy nagyon hasonló szó, az 'aying a kutat. Ezek a szavak kiejtve ugyanúgy hangzanak. Az igét hallgató kézenfekvően a kútra gondolhatott, hiszen valószínűbb a gerenda a kútban, mint a szemben. Az hallgató csak akkor döbbsent rá, hogy egy példázatot hallott, amikor Jézus a következő szavakat mondta: „és akkor majd jól fogsz látni ahhoz”. Itt esik le a hallgatónak, hogy itt az elejétől a végéig a szemről és nem kútról beszélt Jézus.

Szójátékokra egészen különleges helyeken is bukkanhatunk. Nemcsak a modern időkben festenek a katonák feliratokat bombáikra, hanem az ókorban is gyakori volt, hogy a katapulták kő- és ólomgolyóiba feliratokat véstek:

- ✍ *Valahányszor a gépet megtöltötték, és a kő kirepült, a bástyatornyokban felállított őrszemek azonnal jeleztek, mert anyanyelvükön elkiáltották magukat: „Jön a fiú!” (A zsidó háború, 406.o.)*
- ✍ *„Jön a fiú” - az ókori katonahumor egyik érdekes emléke. Nem lehetetlen, hogy itt Titus, a „fiú” neve szerepelt a golyókon. Mivel a mondás „anyanyelvükön”, tehát arámi nyelven hangzott el (bera athe), szójáték is lehet, mert bera=fiú, és a héber bar, arám barir=latin purus=tiszta; ti. a golyók fehérek voltak. (Jegyzetek Flavius: A zsidó háború könyvéhez, 614.o. V 6,3 - dr. Hahn István)*

📖 *és ezt mondom a **lelkemnek**: **Én lelkem**, sok javad van sok évre félretéve, pihenj, egyél, igyál, vigadozzál! Lk. 12.19*

*és ezt mondom magamnak: **Én lelkem** (Pesitta)*

Az arám mindkét helyen (önmagam, lelkem) a *napshi* szót használja. A görög fordító nem vette észre a kettős jelentést, mindkét szót léleknek fordíthatta. Fordítva nehezen képzelhető el, mert görögben a „magam” és a „lelkem” eltérőek.

A példák alapján az arám nyelvű evangéliumokban több száz szójáték szerepelhet (az Olvasó is találhat ilyeneket¹), megkönnyítve a parabolák észben tartását. Ezek a szójátékok, rímek a görögbe való átkerüléskor egyszerűen megsemmisültek.

¹ Lásd az Internet ajánló fejezetet, Paul Younan fordítása

Az ima

„Ti tehát így imádkozzatok: Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is; mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; és ne vigy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól; mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Amen.” Mt. 6.9-13

Ahány ember, annyiféle ima. Nagyritkán még a nem hívők is elmondanak magukban egy imát, de a hívő ember biztosan élete szerves részének tekinti. Érdekes lehet megvizsgálni, milyen lehetett a korabeli emberek felfogása az imáról, itt is elsősorban Jézus tanításáról szeretnénk beszélni. A Pesitta fényében egészen új oldaláról láthatjuk meg a Miatyánk szavait.

Az ima arám nyelven *slota* - ~~slota~~ *slota*. A *slota* szótó jelentései: hangolni, összpontosítani, csapdába ejteni. A szó ősi jelentésében arra utal, hogy az imádkozás során ráhangolódnunk arra a csatornára, mely Isten szeretetét, igazságát, örömét közvetíti, ha elég nyitottak vagyunk, foghatjuk ezt az „adást”. Az ima nem arról szól, hogy megmondjuk Istennek mit tegyen. Isten tudja, hogyan működtesse a világot, nem kell emlékeztetnünk őt a szükségleteinkre, sem a rokonaink, sem a barátaink igényeire.

📖 „*És mikor imádkoztok, ne legyetek sok beszédűek, mint a pogányok, a kik azt gondolják, hogy az ő sok beszédükért hallgattatnak meg. Ne legyetek hát ezekhez hasonlók; mert jól tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, mielőtt kérnétek tőle.*” Máté (6:7-8)

Az ima során nem mi szólunk Istenhez, hanem arra figyelünk, hogyan szól Ő hozzánk. Az ima célja nem az, hogy megváltoztassuk Istent, hanem az, hogy megváltoztassuk magunkat. Tényleg elhisszük azt, hogy csak azért, mert imádkozunk Isten olyat tesz, amit egyébként nem tenne? Nincs olyan ima, amely Istent szeretőbbé tenné, mint amilyen most, amilyen volt és amilyen lesz is. Fontos tudni, hogy minden jó Istentől származik, ezért az ima nagyon fontos az ember jócselekedeteihez:

📖 ***minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felülről, a világosság Atyjától** száll alá, akiben nincs változás, sem fénynek és árnyéknak váltakozása. Jak 1.17*

Máté evangéliumában Jézus ezekkel a szavakkal kezdi az imádságot: *awoon dwashmaya*, vagyis „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben”. Így is fordíthatnánk: „Mi Atyánk, ki mindenhol jelen vagy” vagy még szabadabban: „Mi egyetemes és mennyei Atyánk”. Jézus idejében az Istent Atyának nevezni nem volt szokatlan dolog, de Jézus különös hangsúlyt fektet erre az imában. A tanítványok számára ez a kontraszt a félelmetes istenség és az Atya között megdöbbenítő lehetett. Mai modern világunkban úgy gondolunk Istenre, mint felsőbbrendű, teremtető Lényre. Jézus imájában az Isten az Atya, mint szülő és semmi más. Félreértelmezzük az Úr imáját, ha az Isten férfi-női mivoltára gondolunk, itt a hangsúly nem

Bábel emlékei

azon van, hogy az Isten férfi, hanem azon, hogy ő az Atya. Jézus úgy ismerte az Istent, mint Atyát, aki minden gyermeket szereti, még azokat is, akik eltávolodtak tőle.

 Mert nem a szolgaság lelkét kaptátok, hogy ismét féljeteek, hanem a fiúság Lelkét kaptátok, aki által kiáltjuk: „Abbá, Atya!” Róm. 8.15

Az Újtestamentum fordítói a „*malkutha dalaha*” kifejezést általában „Isten országának”, „Isten birodalmának” fordítják. Ez arámról fordítható „Isten mennyei tanácsának” is. Görögül a királyság: *Basileia*. Ez ugyanakkor „királyságot”, „területet”, „királyi hatalmat, felségterületet, uralkodást” is jelent. Ezzel szemben a királyság arámul „*malkutha*”, héberül „*malkuth*”. A sémi kifejezés mögött nem a „terület, birodalom” szavak állnak, hanem Isten „felségterülete”. Egyszóval a királyság Isten jelenlétét jelenti. A király arámul „*malka*”, héberül pedig „*melekh*”. Ez a szó eredetileg „tanácsadót” jelentett, olyan ember, akinek szava döntő. Isten országa tehát nem politikai uralkodást takar, amely rákényszeríti magát az emberiségre.

 „Mert Isten országa nem evés, nem ivás, hanem igazság, békesség és Szent Lélek által való öröm. Mert a ki ezekben szolgál a Krisztusnak, kedves Istennek, és az emberek előtt megpróbált.” Róm. 14:17.

Sokszor úgy gondolunk Isten akaratára, mint valami misztikus, megfoghatatlan, kellemetlen, szenteskedő dologra. És ami a legrosszabb, néha úgy érezzük, hogy Isten akarata ellentétes a mi akaratunkkal. Ha Isten akaratára

úgy gondolunk, mint az atya jóakarátára, örömére a gyerkeiben, mindjárt világosabb lesz a jelentése. Lukács evangéliumában ezt olvashatjuk:

📖 *„Ne félj te kicsiny nyáj; mert tetszett (óhajtotta) a ti Atyátoknak, hogy néktek adja az országot.” Luk. 12:32*

Az arámi *swa* szó jelentése „akar, kíván, óhajt, örül”, ez van a *seweeanah* – akarat szó gyökerében is. Láthatjuk tehát, hogy az Úr imájában a *seweeanah* (akarat) szó nem azt jelenti, hogy Isten valami kellemetlent erőltet ránk.

Miért mondja Jézus a Miatyánkban, hogy ne vígy minket kísértésbe? Hiszen Jakabtól tudjuk:

📖 *Senki se mondja, amikor kísértésbe jut: az Isten kísért engem, mert az Isten a gonosztól nem kísérhető, és ő maga sem kísért senkit a gonosszal. Mert mindenki saját kívánságától vonzva és csalogatva esik kísértésbe. Jak 1.13-14*

A látszólagos ellentmondásnak több megoldása is lehet. Egyrészt az arám *„Wla ta-alan l'nisyona ella pasan min beesha”* passzust úgy is lehet fordítani, hogy „ne hagyd, hogy kísérésbe essünk”. A *pasan* szó jelentése nem csak „vígy”, hanem „szabadíts meg, válassz el”. Ugyanezt a *ta-alan* szót találhatjuk egy másik versben is:

📖 *Virrasszatok, és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek: a lélek ugyan kész, de a test erőtlén. Mt 26:41*

Másik lehetőség, ha a kísértést nem gonosz értelemben (ami Istentől távol áll), hanem építő értelemben fogjuk fel, próbatételként. Próbák érhetnek bennünket, melyek hitünk megerősödését szolgálja:

Bábel emlékei

 Teljes örömmek tartsátok, testvéreim, amikor különféle kísértésekbe estek, tudván hogy hitetek próbája állhatatos-ságot eredményez. Jak. 1.2-3

 *Testvéreim, tartsátok nagy örömmek, ha különféle **megpróbatások** érnek benneteket. (Katolikus)*

Fontos megjegyezni azt is, hogy a „szabadíts meg a gonosztól” kérésben a gonoszt az arám a *besha* szóval jelöli, mely a „gonosz, bűnös, rossz, hibás, kegyetlen” jelentésen kívül állhat az „éretlen, szerencsétlen” értelemben is. Az arámul olvasó számára ez egyszerre jelentette a gonosz dolgoktól való távolmaradás és a tudatlanságtól (éretlenségtől) való távolmaradás imáját is.

Mit gondolhatunk a mennyei királyságról? Jövőbeli fizikai királyság, vagy jelenlévő valóság?

 Amikor a farizeusok megkérdezték tőle, hogy mikor jön el az Isten országa, így válaszolt nekik: „Az Isten országa nem úgy jön el, hogy az ember jelekből következtethetné rá. Azt sem mondhatják: Íme, itt, vagy íme, ott van! - Mert az Isten országa közöttetek van!” Lk 17:20

Jézus egyértelművé tette, hogy Isten királysága a szívekben és lelkekben dolgozik (Mt 13:1-53) De megkérdezhetjük, hogyan segít, hogyan ad tanácsot Isten? Semmiképp sem úgy, ahogyan egy ember a másiknak. Amikor Isten nevét szereztetjesen kiejtjük, szeretetet, örömet, harmóniát és törődést kérünk. Isten országa csak az emberek szívében jöhet el. Semmiféle politikai hatalom, rend nem hozhatja el azt, amit Isten Királyságának hívunk. Mint felel Jézus János kérdésére? Hogy háborúk, tisztogatások, erőszak megoldhatják a gondokat? Nem, azt mondta:

 "vakok látnak, és bénák járnak, leprások tisztulnak meg, és süketek hallanak, halottak támadnak fel, és szegényeknek hirdettetik az evangélium, és boldog, aki nem botránkozik meg énbennem." Mt. 11.5-6

Ezek a dolgok bizonyítékai Isten királyságának, a lelki, mentális és fizikai gyógyulás. Isten országának eljövetele nem egy új Valóságot hoz, hanem meghozza az embereknek annak a felismerését, hogy eddig abban az Illúzióban élték, hogy nem jött el a királyság. A királyság a jelenben, és a jövőben is van. Amikor az emberek elfogadják a Mennyei Atya ajándékait és atyaságát, az illúzió megszűnik. Pál azt mondja: „Hiszen az Isten országa nem evés és ivás, hanem igazság, béke és a Szentlélekben való öröm” és hozzáteszi: „Mert nem beszédben áll az Isten országa, hanem erőben.” Ha belépünk Isten országába, Isten fogja vezetni életünket és ez lesz az igazi öröm. De mindenek előtt Isten országát kell keresnünk. A hit Isten királyságában békét hoz, aki megtalálja a királyságot, annak minden egyéb megadatik. Isten ereje és királysága nem változik:

 „De keressétek először az ő országát és igazságát, és ezek is mind ráadásul megadatnak nektek.” Mt 6:33

 *„mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség **mindörökké.** Amen.” Mt. 6.13*

Gyakran gondolják, hogy egy nemzet, egy politikai forma, egy egyén rendelkezik a Válasszal a világ jólétéhez, de a történelem bebizonyította, hogy nem így van. Birodalmak és hatalmak váltják egymást, egyedül Isten nem változik. Aki felismeri a Királyságot, kifogyhatatlan segítséget és erőt kap Istentől. Sok mindent nem értünk még a Bibliából, de amit értünk, gyakran azt sem használjuk.

Jézus és a törvény

📖 *„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy betöltssem azokat. Mt. 5.17*

Sokan zavartan állnak azelőtt, hogy miért mondta ezeket a szavakat Jézus, ha több ponton is ellentmondani látszik saját magának, a tisztátalan étel, a szombat, az ellenség szeretete és a házasságtörés kérdésében. Ha Jézus mondasait megvizsgáljuk a sémi eredet fényében, kitűnhet, hogy egyáltalán nem biztos, hogy Jézus bármely törvényt megváltoztatott volna. Hiszen ő maga mondja:

📖 *Mert bizony mondom néktek, hogy amíg az ég és a föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző semvész el a törvényből, míg minden be nem teljesedik. Mt. 5.18*

Kétségtelen, hogy a kereszténység korai történelmében a viták fontos részét képezte a pogányok kötelezettsége a zsidó törvények megtartására. Jézus korában azonban célszerű utánajárni, melyek voltak azok a törvények, ahol felmerülhet a gyanú, hogy Jézus megváltoztatta, eltörölte volna őket.

Tisztátalan ételek

A tisztátalan ételekről szóló verssel részletesen már foglalkoztunk *a Másolói vagy eredeti igekommentárok* c. részben és láthattuk, hogy a Pesitta olvasata különbözik a görögtől és nem tartalmazza az evangélista következtetését:

mert nem a szívébe megy, hanem a gyomrába, és az árnyékszékbe kerül, így tisztítva meg az ételt.

Vermes rámutat, hogy itt is elképzelhető egy szójáték az árnyékszék, hely „*dukha*” és a tisztának lenni „*dekha*” arám szavak között. Kicsinek tartjuk a valószínűségét, hogy Jézus működése során eltörölte volna ezt a törvényt, figyelembe véve Péter megrökönyödését látomásában¹ és azt a tényt, hogy Pál sem hivatkozik erre, amikor tisztának nevez minden ételt.² Nehéz elképzelni, hogy az apostolok ne emlékeztek volna Jézus ezen szavaira.

A szombat

 Tartsátok meg a szombatot, tartsátok szentnek! Meg kell halnia annak, aki megszentelteleníti. Ki kell irtani népe közül azt az embert, aki valamilyen munkát végez azon.
2Móz. 31.14

 Házatokból se vigyetek ki terhet szombaton, és ne végezzetek semmilyen munkát, hanem szenteljétek meg a szombati napot, ahogyan őseiteknek megparancsoltam!
Jer. 17.22

¹ Apcsel. 11.7

² Róm. 14.20

Bábel emlékei

A *shabbat* - שבת héber szó jelentése „szüneteltet, eláll valamitől, abbahagy”. A pihenőnap első oka a Teremtés elbeszélésében keresendő, amikor Isten is megpihent a hetedik napon, a másik pedig az egyiptomi rabságra és megszabadításra való emlékezés.³

Jézust sokszor megvádolják ellenségei, hogy nem tartja meg a szombatot. Ez többnyire gyógyítások alkalmával történik⁴, de ismerünk példát egyéb ürügyekkel is⁵. Jézus azon gyógyításait, ahol csupán szóval gyógyított, a beteg hitét próbára téve, nem tekinthető szó szerinti munkavégzésnek. Problémát szigorúan véve azok a gyógyítások okozhatnak, ahol Jézus kézzel való gyógyít⁶, azaz munkát végez. Azonban Jézus a szombat igazi jelentőségére mutat rá: *Szabad tehát jót tenni szombaton!* A szombat az Istennek tetsző teendők napja (égőáldozat, tanítás a zsinagógában, ima) és nem a pénzszerző, anyagi elfoglaltságoké. A farizeusok tisztában voltak ezzel, hiszen nem válaszolnak Jézusnak semmit:

 Hozzájuk pedig így szólt: „Szabad-e szombaton jót tenni, vagy rosszat tenni, életet megmenteni, vagy kioltani?” De azok hallgattak. Mk. 3.4⁷

Jézus rámutat arra is, hogy az emberi szükség is feljebbvaló a szombathoz⁸. Tulajdonképpen az írástudók egyetlen verset sem tudnak felmutatni, melyben a tiltandó munkát egyértelműen össze lehetett volna kapcsolni a

³ 2Móz. 20.8-11 és 5Móz. 5.12-15

⁴ Jn. 5.5-16, Jn 7.23, Jn. 9.14,

⁵ Mt. 12.1

⁶ pl. Mk. 1.31, Mk. 1.41

⁷ vagy Lk. 14.4

⁸ Lk. 6.3-4

gyógyítással és az alapvető emberi szükségek teljesítésével. Jézus képmutatóknak nevezte a farizeusokat, mert számukra a Törvény előírások szigorú sorává vált, nem pedig a mögöttük rejlő jóakarat képviselőjévé. Szép példát láthatunk Ámos próféta könyvében arra a mentalitásra, mely a szombat nyugalmát semmire sem tartotta:

 Mert így beszéltek: Mikor múlik el az újhold, hogy gabonát árulhassunk, és a szombat, hogy gabonával kereskedjünk, kisebb vékával, nagyobb súlyokkal, és hamis mérleggel csalva, hogy megvehessük a nincsteleneket pénzen, a szegényeket egy pár saruért, és eladhassuk a hulladék gabonát? Ám. 8.5

A rabbinikus irodalomból láthatjuk, hogy a szombat megtartását nagyon részletesen szabályozták. Az egyik érdekes példa⁹ erre az a történet, mely szerint a zsidókat 1492-ben kitiltották Fez városából, így a mezőn éltek. Szombaton, nehogy megsértsék a törvényt, térden állva a fogukkal ették a gabonát, kézzel és késsel nem illették. Egy másik példa, milyen cselekedet lehet bűnös szombaton és melyik nem:

 Ha szombaton egy zsidó eloltja lámpását, mert fél a pogányoktól, rablóktól, vagy bármilyen gonosz szellemtől, büntelen, de ha azért oltja el, hogy olajat takarítson meg, bűnös. Milman's Jews, Vol 2., 480.o.

Ebben az értelemben jobban érthető Jézus kijelentése, miszerint az „Emberfia ura a szombatnak”, hiszen Isten eredetileg nem teherként, hanem az emberi lélek és Is-

⁹ The People's New Testament kommentár

Bábel emlékei

tennel való kapcsolat ápolásáért rendelte el megtartását. A szombat szolgálja tehát az embert és nem az ember a szombatot.

Az ellenség szeretete

📖 *„Hallottátok, hogy megmondatott: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket, hogy legyetek mennyei Atyátoknak fiai, aki felhossa napját gonoszokra és jókra, és esőt ad igazaknak és hamisaknak. Mt. 5.43-45*

📖 *„Hallottátok, hogy megmondatott: Szemet szemért, fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, hogy ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem annak, aki arcul üt jobb felől, tartsd oda másik arcodat is. Mt. 5.38*

Ha áttanulmányozzuk az Ószövetséget, azt tapasztaljuk, hogy szó szerint sehol sem találunk olyan verset, ahol az ellenséget gyűlölni kellene. A szemet szemért, fogat fogért elv ugyan érvényben volt, az ellenség sokszor tűnik fel negatív értelemben az Írásban, de annak gyűlöletére soha nem kaptak parancsot. Sőt, az Ószövetségben is felfedezhetőek az ellenség felé irányuló „lovagiasság” jelei:

📖 *Ha ráakadsz **ellenséged** eltévedt marhájára vagy szamarára, **hajtsd vissza** hozzá! 2Móz. 23.4*

📖 *Ha elesik **ellenséged**, **ne örülj**, és ha elbukik, **ne vigadjon** a szíved, mert **az ÚR meglátja, rosszallja**, és elfordítja haragját róla. Péld. 24.17*

📖 *Ne **haragudj a gonosztevőkre**, ne irigyeld a bűnösöket! Péld. 24.19*

 Ha éhezik, aki gyűlöl téged, adj neki kenyeret, és ha szomjazik, adj neki vizet, Péld. 25.21

Jézus is úgy kezdi mondatát, hogy „hallottátok, hogy megmondatott” és nem a szokásos „meg van írva” kifejezést használja, mint amikor más esetekben az Írásra hivatkozik. Sokan elképzelhetőnek tartják, hogy itt Jézus egy olyan szóbeli hagyományra (vagy kommentárra) gondolt, mely egyáltalán nem kapcsolódik a mózesi törvényekhez. Ilyen tanítások egyikét mutatja be John Gill bibliamagyarázata:

 „Ha egy ember vétkezik a másik ellen, [...] Ahogyan megmondták, dorgálja azt meg; és ha az visszatér, és bocsánatot akar kérni, ne legyen kérlelhetetlen és kegyetlen; de ha már többször megintette, és még mindig nem fogadta meg a tanácsát, nem tért meg bűnéből, akkor törvényes azt gyűlölni”¹⁰

Megfigyelhetjük azt is, amikor Jakab és Pál idéz az Írásból, nem találjuk egyiküknél sem az „ellenség gyűlöletét”¹¹. Hasonló véleményen van a Holman Bible Dictionary is:

 Habár Jézus az ellenség gyűlöletére hivatkozott, az Ószövetség nem ad explicit parancsot ennek követésére. A holt-tengeri tekercsek jelzik, hogy az esszénusok gyűlölték az ellenségeiket, de óvtak a bosszúállástól. (Hate, Hatred 612.o.)

¹⁰ Moses Kotsensis Mitzvot Tora 5. Vid. Maimon. Hilchot Rotseach, c. 13. fejezet/14.old.

¹¹ Jak. 2.8, Gal. 5.14

Bábel emlékei

Talán a legerthetőbben a *Robertson's Word Pictures kommentár* foglalja össze, hogyan célszerű érteni Jézus ezen szavait:

✍ *És gyűlöld ellenségeidet. (kai mishseið). Ez a kifejezés nincsen benne a 3Móz. 19.18-ban, hanem egy rabbinikus következtetés, melyet Jézus határozottan elutasít. [...] A zsidók a szomszédaikra és általában a többi zsidóra tekintettek felebarátként. Ugyanakkor gyűlölték a szamaritánusokat, akik csak félig voltak zsidók és Júdea, Galilea közötti területen éltek. Jézus megtanította az embereket, hogy kik a felebarátai az irgalmas szamaritánus példájával. (Lk. 10.29).*

Az itt használt arám szó, *Rakhem* - ܠܚܡܝܐ, jelentése másféle szeretetről is beszél, mint amit a szó első olvasásra sugallna. Itt nem a szentimentális értelemben vett szeretetre kell gondolni, sem a mélyebb házastársi, rokoni, baráti kötelékekre, hanem egyszerűen arra, hogy barátságosnak, jóindulatúnak, szívélyesnek kell lenni. Az arámban ugyanez a töve az együttérző, jószívű, és a jótémény, irgalom szavaknak is.

Jézus származása

Kicsit hosszabb, ámde reméljük, annál érdekesebb időtöltésre invitáljuk az Olvasót, mégpedig Jézus Krisztus származásával kapcsolatban. Milyen problémák merülhetnek fel Jézus származására vonatkozóan egyáltalán - kérdezheti meg az Olvasó. Nézzük meg először Máté tanúságát Jézus Krisztus születéséről. A probléma vázolásához engedje meg az Olvasó, hogy beszámozzuk a születési névsort.

 Jézus Krisztusnak, a Dávid fiának, az Ábrahám fiának nemzetségekönyve. Mt. 1.1

I.

Ábrahám (1) fia volt Izsák(2), Izsáké Jákób(3), Jákób fiai pedig Júda és testvérei(4). Júda fia volt a Támártól született Fáresz és Zerah(5), Fáreszé Heszlón(6), Heszlóné pedig Arám(7). Arám fia volt Aminádáb(8), Aminádábé Nahson(9), Nahsoné Szalmón(10).

Szalmón fia volt Ráhábtól Boáz(11), Boázé Ruthtól Óbéd(12), Óbédé Isai(13). Isai fia volt Dávid, a király(14).

II.

Dávid fia volt Salamon(1), Uriás feleségétől. Salamon fia volt Roboám(2), Roboámé Abijjá(3), Abijjáé pedig Ászá(4). Ászá fia volt Jósafát(5), Jósafáté Jórám(6), Jórámé Uzziás(7). Uzziás fia volt Jótám(8), Jótámé Áház(9), Áházé Ezékiás(10). Ezékiás fia volt Manassé(11), Manassé fia volt Ámón(12), Ámóné Jósiás(13). Jósiás fia pedig Jekonjás és testvérei(14), a babiloni fogságban.

Bábel emlékei

III.

A babiloni fogságba vitel után Jekonjás fia volt Sealtiel(1), Sealtielé Zerubbábel(2). Zerubbábel fia volt Abihud(3), Abihudé Eljákim(4), Eljákimé pedig Azzur(5). Azzur fia volt Cádók (6), Cádóké Jákin(7), Jákiné Elihud (8). Elihud fia volt Eleázár(9), Eleázáré Mattán(10), Mattáné Jákób(11).

Jákób fia volt József(12), annak a Máriának férje, akitől Jézus született, akit Krisztusnak neveznek (13).

Összesen tehát Ábrahámától Dávidig tizennégy nemzedék, Dávidtól a babiloni fogságba vitelig is tizennégy nemzedék, a babiloni fogságba viteltől Krisztusig szintén tizennégy nemzedék.

Feltűnhet az olvasónak, hogy a babiloni fogságtól Krisztusig terjedő részben Máté csak tizenhárom nevet közöl a végén ígért tizennégy helyett. Hogy lehetséges az, hogy a vámszedő Máté elszámolta magát? Vagy inkább mi értjük rosszul Mátét?

Másik jelentős probléma, hogy miért különbözik Lukács nemzetségtáblázata Mátéétól? Sokan vallják, hogy a Biblia főbb jelentősége nem ez, ezért nem fontos, hogy a két nemzetségtábla különbözik egymástól. Mások mégis azon a véleményen vannak, hogy a Biblia pontos - és nekünk kell utánajárni a kérdéseinknek.

 Jézus (22) mintegy harminc esztendő volt, amikor elkezdte működését. Köztudomás szerint József (21) fia volt, ez pedig Élié (20); ez Mattáté (19), ez Lévié (18), ez Melkié (17), ez Jannájé (16), ez Józsefé (15), ez Mattatiásé (14), ez Ámósé (13), ez Náhumé (12), ez Heszié (11), ez Naggaié (10), ez Mahaté (9), ez Mattatiásé (8), ez Simeié (7), ez Jószeké (6), ez Jódáé (5); ez Jóhánané (4), ez Résáé (3), ez Zerubbábelé (2), ez Sealtielé (1) Lk. 3.23

Ha megfigyeljük, ez a sor jelenti Máté babilontól-Krisztusig leszármazásának megfelelőjét, azzal az eltéréssel, hogy 14 név helyett 22-vel találkozunk. Miért nem egyezik a két leszármazás?

*ez Nérié (20), ez Melkié (19), ez Addié (18), ez Kószámé (17), ez Elmadámé (16), ez Éré (15);
ez Jézusé (14), ez Eliézeré (13), ez Jórímé (12), ez Mattáté (11), ez Lévié (10), ez Simeoné (9), ez Júdái (8) , ez Józsefé (7), ez Jónámé (6) , ez Eljákimé (5);
ez Meleái (4), ez Mennái (3), ez Mattátái (2), ez Nátáné (1)*

Látható, hogy míg Lukács Dávid fiától Nátántól, Máté Dávid másik fiától, Salamontól vezeti le Jézus születését¹. Ebben az esetben, hogyan lehetséges, hogy József egyszerre származik Nátántól és Salamontól is?

ez Dávidé (14), Ez Jesséé (13), ez Obedé (12), ez Boázé (11), ez Sálmoné (10), ez Naássoné (9), Ez Aminádábé (8), ez Arámé (7), ez Esroné (6), ez Fáresé (5), ez Júdái (4). Ez Jákóbé (3), ez Izsáké (2), ez Ábrahámé (1). (Károli)

Láthatjuk, hogy ez a rész megegyezik Máté nemzetség-táblájának első részével. Ugyanakkor itt meg is jegyeznénk, egy újabb példát találhatunk - ezúttal magyar nyelvű - eltérő fordításra, hiszen a református fordítás eltér, itt az Arám név helyett kettőt, Adminét és Arniét közli, így az összesen 15 nevet ad meg.

¹ 2Sám. 5.14

Bábel emlékei

Összegezve a kérdéseinket:

1. miért van Máté nemzetségtáblájában 13 név az általa említett 14-el szemben?
2. Miért nem egyezik a babiloni fogságbevételig számolt nemzetségtábla a két evangélistánál?
3. Hogyan lehetséges, hogy József egyszerre származik Nátántól és Salamontól is?
4. Hogyan lehet Jézus Dávid fia, ha Mária nem leszár-mazottja Dávidnak?

Nézzük ezek után meg, hogy miképp adhat választ az arám eredet az említett kérdéseinkre Paul Younan út-mutatása szerint.

A *Gaw-ra* - **גברא** szó, mely a héberben is megtalál-ható hasonló formában (*Gaw-bar* - **גבר**) általában azt jelenti: „ember, férfi”. Az írás gyakorta használja „férj” megjelölésben, amit sokszor a szövegkörnyezet dönt el.

 *Jákób fia volt József, annak a Máriának **férje**, akitől Jézus született, akit Krisztusnak neveznek. Mt. 1.16*

 ***Férje**, József igaz ember volt, és nem akarta őt megszegye-níteni, ezért elhatározta, hogy titokban bocsátja el. Mt. 1.19*

Az első versben a *Gaw-ra* szó hagyományos fordítása: férj. A Pesitta Újtestamentum több versében is található példa arra, hogy ez a szó *apa*, *atya* jelentésben is fordít-ható bizonyos szövegkörnyezetben, ezenkívül példákat találhatunk számos arám nyelvű irodalmi emlékből is. Érdekes az is, hogy a férjre használt arám szó inkább a *Ba'la* - **בא** , mint ahogyan a Mt. 19-ben is ez a szó sze-

repe. Miért van két különböző szó a férjre ilyen kis távolságban egymástól ?

Paul úgy gondolja, azért, hogy Máté megkülönböztesse a két Józsefet, Mária férjét és atyját. Beszéltünk róla korábban, hogy a szó jelentését a szövegkörnyezet határozza meg, ezért talán logikusabb, ha az Mt. 1.16-ban *apát* értünk, hiszen itt *leszármazásokról* van szó. A Mt. 1.18 és 19-ben viszont, mivel *házasságról* van szó, inkább lehet *férjet* érteni. Mennyivel vinne ez közelebb minket a problémák megoldásában?

Ha Máté Mária nemzetségtáblájáról beszélt, akkor az első kérdés már meg is oldódott. *Mária* és apja, József 14-re egészíti ki a „hiányos” nemzetségtáblát, mert az „annak a Máriának az apja” így két nevet jelent. Megoldódik a különbség is, József leszármazása Lukácsnál nem osztható olyan 14-es csoportokra, mint Máriaé Máténál. Megoldódik az a kérdésünk, hogyan származhat Nátántól ÉS Salamontól József, hiszen két különböző Józsefről van szó, s így megkapjuk azt az érdekes eredményt is, hogy az ige az arám változatára alapozott magyarázat szerint Jézus mind anyai, mint apai ágon Dávidtól való!

Felmerülhet egy kérdés az olvasóban. Hogyan lehet, hogy nő is szerepel egy nemzetségtáblában? Elfogadható ez egyáltalán ? A válasz az, hogy a helyzet különleges, hiszen Jézusnak csak egyetlen emberi szülője van - Mária. Ezért Máriát is bele kellett foglalni a nemzetségtáblába, egyrészt a 14 generáció végett, másrészt azért, mert „vér” szerint csak Mária révén állítható, hogy Jézus Dávid fia!

Hogyan lehetséges, hogy a görög szöveg mégis más-képp olvassa ezt? Paul szerint sokkal valószínűbb, hogy arámról görögre fordítás során ugyanazon szó rossz jelentését választotta a fordító, minthogy az arámra fordító

Bábel emlékei

„átköltötte” volna az Írást. Hiszen görögben a férj (Aner - ajh ν) és az apa (Páter - path ν) különböző szavak.

Végezetül a hagyományos állásponttal szemben (Lukács rögzítette Mária vérvonalát, Máté pedig Józsefét) egy ellentétes megközelítést ajánlottunk, mely viszont jól megválaszolja a fentebb feltett kérdéseket. A Pesitta olvasata így a következő a kérdéses részben:

Elihud fia volt Eleázár(9), Eleázáré Mattán(10), Mattáné Jákób(11). Jákób fia volt József(12), annak a Máriának (13) az apja, akitől Jézus született, akit Krisztusnak neveznek (14).

Egy kérdés maradhat, ha valóban ez a megoldás a helyes, miért nem alkalmazta Máriát úgy, mint valakinek a lányát? Ezzel megkönnyítette volna a dolgunkat. Ha azonban megnezzük, az ige többi versében a „fia volt”, angolban „begat - nemzé”, ezt a végigvonuló formát nem használhatta, mivel furcsa lett volna a „József nemzé Máriát”. Az arám az *YLD* igét használja, s mivel az Írás geneológiáiban nem volt soha példa a „férfi nemzé a nőt” formára, Máté gondban lehetett. Talán nem a legjobb választás, de ebben a formában azt fejezi ki, hogy József atyja volt a még házasulatlan Máriának.

Dr. James Trimm pedig a *Shem Tob* héber Máté evangéliumára alapoz, mely Abiud és Eliákim között tartalmaz egy új nevet : *Ábnert*. Egyrészt ez a magyarázat nem válaszolja meg többi kérdésünket, másrészt pedig az Ószövetség sem támogatja ilyen formában ezt a származást.²

Az olvasó eldöntheti, vajon melyik magyarázat győzte meg jobban Jézus származásának kérdésében.

² Bár találkozhatunk Ábner névvel, de ő Nér fia, Saul fővezére

II. rész: Gondolatok a Bibliáról

A hosszú várakozás beteggé teszi a szívet, de a beteljesült kívánság az élet fája. Péld. 13.12

A predesztináció kérdései

A predesztináció egyike a kereszténységet megosztó kérdéseknek. Míg a katolikus egyház és a keleti keresztény egyházak nem értettek egyet ezzel a gondolattal, a protestáns egyházak és a belőlük gyökerező számos kiségyház is elfogadta a predesztináció tanát. Nem véletlen az sem, hogy számos érdeklődő istenkereső is gyakran hőköl vissza, amikor szembesül azzal, mit is jelent valójában az eleve elrendelés és a szabad akarat. Bármely párton is állunk, érdemes többet megtudni ezekről a fogalmakról.

Maga a predesztináció szó nem jelenik meg a görög szövegben, hanem annak ige alakja, „proorizo” - προορίζω. Az ige jelentése: előre kijelölni, determinálni, választani, előre tudni, kiválasztani.

Tulajdonképpen a predesztináció a *Róm. 8.29,30*; *Eph 1.5,11* és az *ApCsel 4.28.* igéknek a magyarázatára épül, kiegészítve az Ószövetségből ismert történetekkel, kezdve Káinnal és Ábellel, Ézsau és Jákob történetén át a fáraót ért tíz csapás leírásáig. Mielőtt hozzáfognánk az igék megtárgyalásához, tegyük egy kis kitérőt a kálvinizmus világába.

A kálvinista koncepció szerint Isten a legfelsőbb uralkodó, akaratának ember nem állhat ellen, amit ők a római levél alapján bizonyítanak. Ha egy ember ellentmondhat Istennek, akkor ők azt a mindenhatóság megsértésének tartják. Pedig ilyen esetet találunk az Írásban, pl.:

 Ti kemény nyakú, körülméletlen szívű és fülű emberek, mindig ellene szegültök a Szentléleknek¹, atyáitokhoz hasonlóan ti is. ApCsel. 7.51

Ha Isten akarátának senki sem szegülhetne ellen, tulajdonképpen minden embernek üdvözülnie kellene, hiszen Isten feltett szándéka, hogy minden embert a mennybe juttasson:

 Bizonyára azért, miképen egynek bűnesete által minden emberre elhatott a kárhozat: azonképen egynek igazsága által minden emberre elhatott az életnek megigazulása. Róm. 5.18

 *Mert ez jó és kedves dolog a mi megtartó Istenünk előtt, **A ki azt akarja, hogy minden ember idvezüljön** és az igazság ismeretére eljusson. 1 Tim. 2.3-4*

 Nem késik el az ígérettel az Úr, mint némelyek késedelemnek tartják; hanem hosszan tűr érettünk, nem akarván, hogy némelyek elvesszenek, hanem hogy mindenki megtérésre jusson. 2 Pét. 3.9

Ha Istennek az a szándéka, hogy mindenkit üdvözítsen, de ennek ellenére sokan mégis a kárhozatba jutnak, akkor ez azt jelentené, hogy egyesek mégis ellenállnak Isten akarátának. Sokan mondhatják, Isten akarata nem teljesült, hiszen sokan bűnhődnek. A Tim. 2.3-4 környezete azonban világossá teszi, hogy a „minden ember” nem szó szerint értendő:

¹ Szent Szellem

Bábel emlékei

 *Arra kérlek mindenekelőtt, hogy tartsatok könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért, **a királyokért és minden feljebbvalóért**, hogy nyugodt és csendes életet éljünk teljes istenfélelemben és tisztességben. 1Tim. 2.1-2*

Ettől függetlenül marad a Róm 5.18, ahol szintén a „minden ember” szerepel. Elgondolkodtató az a nézőpont, miszerint Isten mindenhatósága és a szabad akarat egyáltalán nem egymást kizáró fogalmak. Ehhez fontos látnunk, hogy kik valójában a kiválasztottak? Mi a különbség a „választott” és (az eleve) „kiválasztott” között? A görög ugyanazt a szót használja (eklekton - εκλεκτον) és vagy a fordító döntötte el kedve szerint, melyiket használja, vagy más vélemények szerint a kiválasztottság esetén az Egyházra kívánt utalni. Azonban ószövetségi versek alapján inkább úgy tűnik, Izraélről van szó a kiválasztott és a választott szavak esetében². Mivel a keresztény teológia az Egyházon Jézus Krisztus követőit érti, a kiválasztott nem vonatkozhat csak az Egyház tagjaira, mert Izraelre és hajtásaira is érvényes az ígék alapján. A fő gondot igazán a Római levél okozza, ami a kálvinista teológiának egyik alappillére.

A Római levélben 9.11-től 16-ig terjedő versekben Pál idéz az Ószövetségből³, és elmondja, hogy Isten Jákobot előnyben részesítette Ézsauval szemben. Ez is egy kálvinista érv az eleve elrendelés mellett, de ha elolvassuk az említett ígéket az Ószövetségben, azok inkább arra utalnak, hogy Ézsau szabad akaratából döntött így:

² Lásd 5Móz 7.6, 10.5, 14.2, Ézs 41.8-9, 42.1, 43:20f, 45.4, 65.9, Zsolt. 135.4

³ 1Móz 25.23, Mal. 1.2-3

 Jákób meg adott Ézsaunak kenyeret és lencsefőzeléket. És ő evett, ivott, azután fölkelt, és elment. **Ennyire semmibe vette Ézsau az elsőszülöttségi jogot.** 1Móz. 25.34

Pál idézi, hogy „Jákóbot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem.” Nehéz elhinni, hogy Isten gyűlöli azokat a teremtményeit, amelyeket maga tett istentelenné. A predesztináció tükrében Isten gyűlölete értelmetlennek tűnik. Érdemes megjegyezni, hogy Kálvin is úgy vélte, hogy elesik az ember, de saját vétke miatt esik el. Ezt írja a Biblia is:

 Megismertette magát az ÚR, igazságot szolgáltatott. A bűnöst **saját kezének műve** ejti csapdába. (Közzjáték. Szela.) Zsolt. 9.17

 Mert az ÚR látja az ember útjait, és **figyeli** minden lépését. **Saját bűnei** fogják meg a bűnöst, és saját vétkei kötözik meg. Péld. 5.21-22

Inkább tűnik valószínűbbnek, hogy Isten előre ismerte Ézsau szándékait és felhasználta őt, de ez az előrelátás nem mosható össze az eleve elrendeléssel. Az Ószövetség morális tanításáról, Isten szabad döntési jogáról tanít itt Pál és felhívja a figyelmet a szabad akaratból tett döntések következményeire.

A Róm. 8.29-30 alatt Pál szintén beszél eleve elrendelésről, de észre kell venni, hogy Pál az olvasóihoz szól, hívő emberekhez, tehát ezt nem „illik” általános érvényű predesztináció bizonyítására felhasználni, már csak azért sem, mert az Ef. 1.15 még világosabban beszél: „Eleve elhatározván, hogy **minket** a maga fiaivá fogad Jézus Krisztus által az Ő akaratjának jó kedve szerint,” Igazából a *proorizo* ige csak itt és az Ef. 1.11-ben fordul elő, és a hívőkre utal.

Bábel emlékei

A Róm. 9.17-18-ban Pál Isten mindenhatóságáról beszél, aki a kivonulás idején megkeményítette a fáraó szívét.⁴ A kálvinista felfogás nem veszi figyelembe azt héber idiómát, mely még az Ószövetség sok más helyén is előfordul; melyet akkor használtak, amikor azt akarták kifejezni, hogy valakinek joga van valamit megtenni, de mégsem teszi.⁵ Erre az idiómára egy megemlíthető jó példát Jeremiásnál találhatunk:

*✂ és ezt mondják: Ó, Uram, Uram! De nagyon **rászedted** ezt a népet és Jeruzsálemet, amikor azt mondtad, hogy békeségünk lesz, pedig fegyver fenyegeti életünket. Jer. 4.10*

Isten nem valószínű, hogy rászédte volna a népet, hanem **inkább lehetővé tette**, hogy a népet rászédjék. Ezt a magyarázatot támasztja alá az arám Pesitta is⁶. További példák erre a héber idiómára a Mt 6.13, 2Thessz 2.11, Róm 1.24-26, Zak. 1.10b versekben találhatók. A fáraó esetében, Isten megteremtette a lehetőséget, hogy a fáraó dönthessen, aki a szabad akaratát gyakorolta. Ha a fáraó történetét figyelmesen elolvassuk a Kivonulás könyvében, láthatjuk, hogy szó szerint minden esetben a fáraó az, aki nem enged:

 Amikor a fáraó látta, hogy enyhült a baj, konok maradt a szíve... 2Móz 8.11

 De a fáraó szíve kemény maradt, és nem hallgatott rájuk... 2Móz. 8.15

 De többé ne csapjon be minket a fáraó azzal... 2Móz. 8. 25

 De ezúttal is konok maradt a fáraó szíve... 2Móz. 8.28

⁴ 2Móz 9.17-17

⁵ Példa ezekre az esetekre: 2Móz 4.21, 9.16.

⁶ Lásd 57.o.

Pál ezekre a versekre utal levelében. A fáraó jelképezi Egyiptomot, Mózes Izraelt, Isten pedig lehetővé tette a választást. Izrael került ki győztesen a folyamatos próbatételekből, melyeket Isten támasztott, hogy a szabad akarat meghozza a gyümölcsét. Ezért a szabad akaratért mindenki felelősséggel tartozik. A római levél tartogat még egy nehezen feldolgozható képet, a fazekas és az agyag paraboláját:

 Nincs-e hatalma a fazekasnak az agyagon, hogy ugyanaból az agyagból az egyik edényt díszessé, a másikat pedig közönséggé formálja? Róm. 9.21

Ez egy ismert parabola az Ószövetségben, ahol Isten a fazekas, az ember pedig az agyag:

 Micsoda fonákság! Egyenlőnek tartható-e az agyag a fazekassal? Mondhatja-e az alkotás alkotójának: Nem ő alkotott engem?! Mondhatja-e a fazék a fazekasnak: Nem ért a dolgához?! Ézs. 29.16

 Vajon nem bánhatok-e én is úgy veled, Izráel háza, mint ez a fazekas? Így szól az ÚR: Hiszen olyanok vagytok a kezemben, Izráel háza, mint az agyag a fazekas kezében. Jer. 18.6

A kép fő mondanivalója Isten hatalma az emberek felett, és kizárólagos joga az emberek választásához. A fazekas-fazék képét az emberek nagy része „érzelmileg” közelíti meg, és Isten zsarnokságát hajlamos kiérezni, holott itt valójában egyszerűen az ember és Isten összehasonlíthatatlanságáról van szó. Pál a gyerek és a szülő párhuzamát hozza fel, ahol a gyermekét nevelő szülő szintén nem vádolható zsarnoksággal, hanem sokkal inkább az adományozott élet nagyszerűségéről beszél. A Róm. 9.21-

Bábel emlékei

ben is ugyanennek a hatalomnak a hirdetése jelenik meg. Ha alaposan beleolvasunk Jeremiás verseibe, kiderül, hogy Isten mindig lehetővé teszi a döntést:

 De ha megtér gonoszságából az a nép, amelyről beszéltem, akkor én is megbánom, hogy veszedelmet akartam hozni rá. Megtörténik, hogy megígérem egy népnek vagy egy országnak, hogy felépítem és beültetem. De ha azt műveli, amit rossznak tartok, és nem hallgat a szavamra, akkor megbánom, hogy jót akartam vele tenni. Jer. 18.8-10

 De ők ezt mondták: Nem érdemes! Mi már csak a magunk gondolatai után megyünk, és megátalkodott, gonosz szívünk szerint élünk! Jer. 18.12

A predesztináció tükrében ezeknek a versek szó szerinti értelemben semmi értelmük, hiszen Isten nem bánja meg saját „előre elrendelt” döntését. Valójában nem Isten változik, hanem az ember, aki megtér vagy a rossz utat választja. Jeremiás arra utal, hogy Isten megváltathatja a döntését, akár ha az istentelen jó útra tér, de akkor is, ha az eddig jó úton járó letér róla. Isten Jeremiás által továbbá elítéli azokat, akik bálványoknak áldoznak (A sorsban hisznek!) és nem az élő Istent követik. Érdemes itt megnézni, hogy milyen gyökerei vannak a predesztinációnak más népeknél:

 A predesztináció tana számos formában megmaradt... Görögország, Kína, India és Egyiptom régi vallásaiban (Word Book enciklopédia, 15. kötet 659.o.)

A keresztény doktrínába először Augustusztusz és Aquinói Szent Tamás hozta be a predestináció gondolatát. Érdekes, hogy a protestáns teológia először elvetette, majd Kálvin újra elfogadta. De hol találhatunk a Bibliában további erre utaló igéket?

✍ *Meg akarom tartani törvényedet állandóan, mindörökké. Tágas téren járok, ha a te utasításodat keresem. Zsolt. 119.44-45*

✍ *De aki a szabadság tökéletes törvényébe tekint bele, és megmarad mellette, úgyhogy nem feledékeny hallgatója, hanem tevékeny megvalósítója: azt boldoggá teszi cselekedete. Jak. 1.25*

Az arám Pesitta szövegében a predestinál szó szintén nem fordul elő, helyette a *ga-ba* - גבא -től képzett igék, melyek jelentése „kiválaszt, összegyűjt, jóváhagy, kiszemel”. Az Ef.1.5-ben és a Róm 8.29-ben az arámban itt a „megjelöl” ige áll, ami szintén árnyalja az ige jelentését. Pl. a Róm. 8.29 fordítása dr. Lamsa szerint:

הַבְּרִית הַחֲסִידָה נִבְחַרְתָּ בְּחֵבֶל הַחַיִּים מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִלְּפָנֶיךָ
וְהָיָה לְחֵסֶדךָ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ

mert akiket eleve ismert, azokat meg is jelölte Fiának hasonlatosságával, aki az elsőszülött a születettek között.

A predestináció - szabad akarat, mély filozófiai kérdéseket boncolgat. Hogyan egyeztethető össze tehát a szabad akarat és Isten előre tudása? Emberi nézőpontból hozhatunk egy érdekes példát. Képzeljük el, hogy egy háztetőn állunk és

Bábel emlékei

két futót látunk, akik más-más utcából futnak a cél felé, egymást nem látják. A futók nem tudják, ki ér előbb a célhoz, de szabadságukban áll gyorsítani, megállni. Mi a háztetőről (kizárva emberi kicsinységünk miatt közbejövő tényezőket) nagy biztonsággal meg tudjuk állapítani, ki fog nyerni, anélkül, hogy őket szabadságukban korlátoznánk. A példa tehát felteszi a kérdést, bábmester-e Isten, aki maddragon rángat minket, vagy a nagy Megfigyelő, aki a történelem kritikus pontjain beavatkozik az emberiség életébe? Az első nézőpont kétségbe vonja a szabad akaratot, a másik pedig Isten mindenhatóságát korlátozza. Hogyan lehet egyensúlyba hozni az egymásnak ellentmondó fogalmakat?

Az előre elrendelés nem jelent kényszert. Isten hatalmas úgy jelenik meg, hogy képes az emberek jó és gonosz akaratain keresztül elérni célját, anélkül, hogy korlátozná ezeket az embereket. Semmi kétség, hogy bibliai szemszögből az emberi történelem legnagyobb eseménye, Krisztus áldozata, egyszerre volt fenséges és ördögi is. Fenséges Jézus és követői részéről, ördögi pedig azok részéről, akik megölték. Ugyanakkor ezek az emberek saját, szabad akaratukból követték el tetteiket - melyekért felelősek is a Biblia szerint. Az is nyilvánvaló azonban, hogy az emberi szabadságnak határai vannak. Ha nem lennének határai, akkor sérülne Isten mindenhatósága. Az ember szabad, Isten is szabad, de ez a két szabadság különbözik súlyában, a Biblia szerint ember az ember szabad, de nem autonóm.

 Mert ő szabadított meg minket, és ő hívott el szent hívással, nem a mi cselekedeteink alapján, hanem saját végzése és kegyelme szerint, amelyet még az idők kezdete előtt Krisztus Jézusban adott nekünk. 2Tim. 1.9

Biblia és reinkarnáció

A keleti tanítások terjedésével egyre inkább előtérbe került a reinkarnáció tana, melyet sokan próbálnak a kereszténységgel is összhangba hozni, egyesek versekre hivatkozva, mások pedig azzal érvelve, hogy a Biblia ezt nem zárja ki. Anélkül, hogy túl messze mennénk, és bármelyik tábor mellett tennénk le a voksunkat, megpróbáljuk a Biblia szemszögéből megvizsgálni, hogy a reinkarnáció mennyire fordult elő a zsidók gondolatvilágában.

A sémi világfelfogás eredendően lineáris volt. Az emberek meghalnak, a holtak honába kerülnek és az ítéletkor jutnak az örök életre avagy az örök halálra.¹ A zsidóknak meg lett tiltva, hogy a halottakhoz forduljanak halottidézők útján², a holttestet tisztátalannak tekintették³, a holtak „életéről” pedig így ír az Ószövetség:

- ✍ *Mert nem a holtak hazájában magasztalnak téged, nem a halottak dicsőítenek, nem a sírba leszállók reménykedhetnek hűségedben. Ézs. 38.18*
- ✍ *Eltűnt a felhő, elszállt. Éppígy **nem jön vissza**, aki leszáll a holtak hazájába. Jób. 7.9*
- ✍ *Az élők annyit tudnak, hogy meg fognak halni; de a **holtak semmiről sem tudnak**, semmiből sincs hasznuk többé, még az emléküket is elfelejtik. Préd. 9.5*
- ✍ *Szeretetük is, gyűlöletük is, igyekezetük is tovatűnik, és **nincs részük soha többé semmiben sem**, ami a nap alatt történik. Préd. 9.6*

¹ Lásd még 2. rész, Ördög és pokol c. fejezet

² 5Móz. 18.11

³ 4Móz. 19.13

Bábel emlékei

✍ *Tedd meg mindazt, ami a kezéd ügyébe esik, és amihez erőd van, mert nem lesz cselekvés, gondolkodás, ismeret és bölcsesség a holtak hazájában, ahová menned kell!*
Préd. 9.10

A holtak az ítéletkor támadnak fel, ahogyan a ninivei férfiak, Sába királynője is Mt. 12.41-23 tanúsága szerint. Az Írás Krisztus feltámadásán kívül sok más ember feltámadásáról is ír⁴, ők ugyanabban a testben, ugyanabban az életben támadtak fel. Akik feltámadásra kerültek, csak átmenetileg menekültek meg a végső haláltól.⁵ Két emberről viszont biztosan tudunk az Ószövetségben, akik rögtön haláluk után felvitettek Istenhez, Énokról és Illésről⁶. Ezenkívül a halál utáni életre találunk még nyomokat Sirák és a Makkabeusok könyvében, Salamon bölcsességében is, de kifejezetten lélek-vándorlással sehol nem találkozhatunk. Egyik könyv sem mondja, hogy a halhatatlanság alapvető állapota a léleknek, hanem azt, hogy ez az igazságosság jutalma. Összességében: a lélek halhatatlansága inkább filozófiai eredetű (plátóni).. Később láthatjuk, hogy a keresztény doktrína fontos része a (lelki) testben való feltámadás. A zsidó kommentárok a gonosz lelkek kérdésében egységesen a büntetés mellett foglalnak állást, akadnak ugyan, kik a lélek megsemmisülését vallják⁷, legtöbbjük a gonosz lelkek büntetéséről szól.

Akik az örök életre jutnak, lelki testet kapnak, nem házasodnak, személyiségüket megőrzik - mert Isten az élő Istene, Ábrahámé és Jákobé.

⁴ Mt 27.52, Jn. 11.11-44

⁵ 1Kir. 17.17-22, 2Kir 4.18-37, 13.21

⁶ 1Móz 5.24 és 2Kir 2.9-11

⁷ Berésit Rabba 26 az 1Móz 6.3-ról

Pál az, aki a legkérlelhetetlenebbül fogalmazza meg a keresztény eszkatológiát:

📖 *És amint elrendeltetett, hogy az emberek **egyszer** meghaljanak, azután pedig ítélet következik, Zsid. 9.27*

Az arám szövegnek nincs is szava külön a feltámadásra, hanem helyette a „feljön a halálból” kifejezésben a *qum* igét használja, melynek jelentése egyszerűen „felkel, feljön”.⁸

Kutatók rámutatnak, hogy a sémi gondolkozásmódtól a reinkarnáció ciklikussága teljesen idegen, legelőször csak apokrif szövegekben találkozunk vele, pl.:

✍ *Csakugyan, az apostol azt mondta, „én a törvény nélkül éltem valamikor”. Azaz, mielőtt ebbe a testbe költöztem volna, olyan testben éltem, mely nem volt alávetve a Törvénynek: egy háziállatban vagy egy madárban.” (Basilides 3.F töredék, Völker katalógusából)⁹*

Órigenész kommentárja ehhez az apokrifhez:

✍ *„Meghaltam”, mondta valóban. Pál úgy gondolta, a bűn az, mely mostantól vádolta őt. Basilides, figyelmen kívül hagyva a tényt, miszerint a passzus a természetes törvényre vonatkozik, az apostol utasítását istenkáromló mesékhez használta fel, az apostol mondásaira támaszkodva meg akarta védeni a reinkarnációt, azt, hogy a lelkek egyik testből a másikba újjászületnek.*

⁸ Lásd még: Mk. 5,41 - Talitha kúmi!

⁹ Barnstone: The Other Bible

Bábel emlékei

A töredék görög nyelvű, valószínűleg Alexandriában íródott, szellemisége pedig inkább görög (platonista, pitagoraszí) világméretű tükröz, mint sémi eredetűt.

Gyakran elhangzanak érvek amellett, hogy maga a Biblia is tartalmaz reinkarnációra utaló verseket, valamint hallani, hogy az egyértelműbb utalásokat az Egyház eltüntette a Bibliából. Utóbbit maga a Pesitta cáfolja, mely légmentesen el volt zárva a római egyháztól, birodalmak választották el a Keleti és a Római egyházat egymástól, ennek ellenére nem tartalmaz semmiféle újdonságot a reinkarnációval kapcsolatban a görög Bibliához képest.

Leggyakrabban Illés esetét (reinkarnáció), a vakon született embert (karma) hozzák fel ilyen utalásként.

 *Ez János bizonyágtétele. Amikor a zsidók papokat és levitákat küldtek hozzá Jeruzsálemből, hogy megkérdezzék tőle: „Ki vagy te?” Akkor vallott, és nem tagadott. Ezt vallotta: „Én nem a Krisztus vagyok.” Erre megkérdezték tőle: „Hát akkor? **Illés vagy te?**” De kijelentette: „Nem az vagyok.” - „A próféta vagy te?” Így válaszolt: „Nem.” Jn. 1.19-21*

Ilyenkor legtöbbször a következő kérdések merülnek fel: miért kérdezték a papok ezt, ha még nem hallottak volna a reinkarnációról? Valójában a papok Malakiás prófétára gondolhattak, aki megjövendölte Illést:

 *Én pedig elküldöm hozzátok **Illés prófétát, mielőtt eljön az Úrnak nagy és félelmetes napja.** Mal. 3.23*

Miután János tagadólag válaszolt arra a kérdésre, miszerint Krisztus-e, a papok feltették a következő logikus kér-

dést: akkor talán Illés vagy? János azonban tagadólag válaszol erre a kérdésre is: nem vagyok.

 és előtte jár az Illés lelkével és erejével, hogy az atyák szívét a gyermekekhez, és az engedetleneket az igazak lelkiületére térítse, hogy felkészült népet állítson az Úr elé.” Lk. 1.17

Mit jelent „lelkével és erejével”? Ebben az igében is az arám rukha - רוח , a görög pneuma - πνευμα, azaz szellem szó szerepel. Az „Illés szellemével és erejével” sémi kifejezés azt jelenti: Illéshez hasonló szellemben és erőben. Nem ritka kép ez az Ószövetségben:

 Ekkor az ÚR felruházta lelkével Gedeont, az pedig megfújta a kürtöt, és hadba szólította Abiezer nemzetségét. Bír. 6.34

 Amikor átmentek, Illés ezt mondta Elizeusnak: Kérj valamit, megteszem, mielőtt elragadnak tőled. Elizeus így felelt: Jusson nekem a benned működő lélekből kétszeres rész! 2Kir. 2.9

 *Látták ezt a prófétatanítványok, akik átellenben, Jerikóban voltak, és ezt mondták: **Az Illésben működő lélek Elizeusra szállt!** És eléje menve a földre borultak előtte. 2Kir. 2.15*

Nem Illés lelkéről, hanem Illésben működő lélekről van tehát szó! Ez a lélek tehát, mellyel János is fel lett ruházva, nem más, mint Isten Lelke. Természetesen ezekben az igékben is a *pneuma*, „szellem” értendő a magyar lélek szó helyett.

Beszél-e a Biblia karmáról, előző életben elkövetett bűnökről?

Bábel emlékei

- Ezek után találkozott vele Jézus a templomban, és ezt mondta neki: „Íme, meggyógyultál, **többé ne vétkezz, hogy valami rosszabb ne történjék veled.**” Jn. 5.14
- Jn. 9.2 Tanítványai megkérdezték tőle: „Mester, ki vétkezett: ez vagy a szülei, hogy **vakon született?**”

A sémi felfogás szerint a bűnökért Isten megbünteti őket, vagy itt az életben, vagy ítéletkor. Ha az embert büntetés éri, az bekövetkeztetett az atyáik vétke miatt, vagy saját vétkeik miatt, esetenként mindkettő miatt:

- *hogy ily sok keserőséget róttál rám, s **ifjúkori bűneimért fizetsz meg nekem?! Jób. 13.26***
- *Vannak ostobák, **akiknek szenvedniük kellett vétkes életük és bűneik miatt.** Zsolt. 107.17*
- *Ezt mondja az ÚR: **A ti bűneitekért, de egyben őseitek bűneiért is,** akik a hegyeken tömjéneztek, és a halmokon gyaláztak engem, régi tetteik büntetését mérem ki rájuk. Ezs. 65.7*
- *Akik pedig megmaradnak közületek, megrothadnak bűneik miatt ellenségeik földjén, sőt **atyáik bűnei miatt is megrothadnak.** 3Móz. 26.39*

A próféták sokszor kérik, bocsássa meg elődjeik vétkét. Természetesen volt lehetőség atyáktól az „örökölt” bűnök megbocsátására:

- *De ha megvallják bűnüket és atyáik bűnét, azt hogy hűtlenül ellenem szegültek, meg azt is, hogy szembeszálltak velem, [...] akkor visszaemlékezem a Jákóbbal kötött szövetségemre 3Móz. 26.40, 42.*

A vak ember esetében Jézus nyilvánvalóvá teszi, hogy se nem atyáik, se nem saját vétkei miatt született így, hanem, hogy Isten csodálatos példát mutasson Jézus által, hogy az Írás beteljesedjen:

 Azon a napon a süketek is meghallják az írás beszédét, a vakok szemei pedig látni fognak a homály és a sötétség után. Újra örömeiket lelik az alázatosak az Úrban, vigadnak a szegény emberek Izráel Szentje előtt Ézs. 29.18

 Akkor kinyílnak a vakok szemei, és megnyílnak a süketek fülei. Ézs. 35.5

Természetesen fejezetünk nem szól arról, hogy valójában létezik reinkarnáció vagy sem, de megpróbáltuk megmutatni, hogy a bibliai gondolkozásmód teljesen eltér a keletitől. Meg kell jegyezni azonban, hogy egyes zsidó misztikus iratok, mint pl.: a Kabbala, Széfer Jecirah, Zohár tárgyalják a lélekvándorlást, a lélek világokon és formákon keresztül történő utazását, de ez kívül esik a könyvünk keretein. Bár zsidó iratok tekintetében nem beszélhetünk kánonról, apokrifről olyan értelemben, mint az Újszövetségnél, de ezek az iratok sem tartoztak a hívő zsidók olvasmányai közé, hanem inkább zárt közösségek használták.

Az idő

Az idő mibenléte éppúgy érdekes kérdés a hívőknek és nem hívőknek egyaránt. A probléma mindenkor jelentkezik, időből soha sincsen elég. Nincs elég időnk szeretni, vágyainkat megvalósítani, segíteni másokon, imádkozni, dolgozni, tervezni, nincsen elég időnk élni. Úgy gondoljuk, sokszor feleslegesen töltjük az időt, máshol jár a lelünk. De mit tanít a Biblia az időről az embereknek?

Először is azt, hogy ne aggódjunk az idő múlása felől. Mivel Isten teremtette az időt is, alaposan ismeri azt, és nem véletlenül történnek az események.

Mindennek megszabott ideje van, megvan az ideje minden dolognak az ég alatt. Megvan az ideje a születésnek, és megvan az ideje a meghalásnak. Megvan az ideje az ültetésnek, és megvan az ideje az ültetvény kitépésének. Megvan az ideje az ölésnek, és megvan az ideje a gyógyításnak. Megvan az ideje a rombolásnak, és megvan az ideje az építésnek. Megvan az ideje a sírásnak, és megvan az ideje a nevetésnek. Megvan az ideje a gyászoknak, és megvan az ideje a táncnak. Megvan az ideje a kövek szétszórásának, és megvan az ideje a kövek összerakásának. Megvan az ideje az ölelésnek, és megvan az ideje az öleléstől való tartózkodásnak. Megvan az ideje a megkeresésnek, és megvan az ideje az elvesztésnek. Megvan az ideje a megőrzésnek, és megvan az ideje az eldobásnak. Megvan az ideje az eltépésnek, és megvan az ideje a megvarrásnak. Megvan az ideje a hallgatásnak, és megvan az ideje a beszédnek. Megvan az ideje a szeretetnek, és megvan az ideje a gyűlöletnek. Megvan az ideje a háborúnak, és megvan az ideje a békének. Préd. 3.1-8

Elfelejtettünk a mában, a jelenben élni. Sok embert a múltja köt le, még többet pedig a jövője. Mikor érezhetjük át, hogy Istennel vagyunk? Akkor, ha tudatosan a pillanatban élünk, és ahogyan egy gyermek is megfogalmazta „akkor is rád gondolok, ha nem is imádkozom.” Jézus rávilágít arra, hogy mennyire felesleges a jövő miatti túlzott aggodalom:

 Ne aggódjatok tehát a holnapért, mert a holnap majd aggódik magáért: elég minden napnak a maga baja.” Mt. 6.34

Ha belegondolunk, minden napra juthat fájdalom és baj. Mi történne velünk, ha egyetlen percbe sűríténék életünk minden fájdmát és aggodalmát? Lenne ember, aki ezt kibírná? Mégis ez irányba haladunk. A múltból fakadó bánatunkkal és a jövőbeli aggodásunkkal megnöveljük a terhünket, és nem a jelenlegi problémáinkkal foglalkozunk. Hogyan tudunk megszabadulni büntudatunktól, aggodalmunktól, félelmeinktől? Legfontosabb megérteni, bármit vétkezünk, Isten ellen vétkezünk:

 *Könyörülj rajtam kegyelmeddel, Istenem, töröld el hűtlenségemet nagy irgalmaddal! Teljesen mosd le rólam bűnömet, és vétkeimtől tisztíts meg engem! Mert tudom, hogy hűtlen voltam, és vétkem mindig előttem van. **Egyedül ellened vétkeztem**, azt tettem, amit rossznak látsz. Ezért igazad van, ha szólsz, és jogos az ítéleted. Zsolt. 51.3-6*

Dávid zsoltára ez, aki ekkor követte el Úriás elleni gonosz tettét. Dávid tisztában van vele, hogy az Úr ellen vétkezett, és tőle kéri a megtisztulást. Jézus világosan megmondja, ki ellen vétkezünk valójában:

Bábel emlékei

 A király így felel majd nekik: Bizony, mondom néktek, amikor megtettétek ezeket akárcsak eggyel is a legkisebb atyámfiai közül, velem tettétek meg.” Mt. 25.40

Dávid is az Úr elé járult vétkével, ami számára megbocsájtatott.¹ A bűnökért Isten megbocsájt, tudja, hogy rá-szorulunk az Ő bocsánatára. Emberi nézőpontból lehetünk büntelenek, de a kereszten át figyelve nem.

 Ha megvalljuk bűneinket, hű és igaz ő: megbocsátja bűneinket, és megtisztít minket minden gonoszságtól. 1Jn. 1.9

Isten Ura az időnek, már az idő megteremtése előtt tudta, mit választ Ádám az Édenben, előre látta Krisztus küldetését:

 *Pál, Isten szolgája, Jézus Krisztusnak pedig apostola az Isten választottaiért, hogy higgyenek, és megismerjék az igazságot az igazi kegyesség szerint, az örök élet reménységére, amelyet az Isten, aki nem hazudik, **örök idők előtt** megígért... Tit. 1.1-2*

Minden nap Isten által adott, áldott. Bármilyen történet, Isten tud róla, a keresztyény soha nincsen egyedül, bármit is hoz a nap. Többen irigykedve nézünk ószövetségi prófétákra, akik Istennel jártak. Krisztuson keresztül, minden gyermekének megadatott, hogy Istennel járjon. Az embernek bár tervei vannak, de Isten sohasem kívánja, hogy a jövő fájdalmait is a mai napon éljük át.

¹ Zsolt. 32.1

Áldozat a Bibliában

Nem egy érdeklődő felteszi a kérdést, hogyan fogadható el Jézus áldozata, mit gondoljanak róla, hiszen a Biblia úgy tűnik, ellentmondásos ebben a tekintetben:

 *Mit kezdjek a sok véresáldozattal? - mondja az ÚR. Elegem van az égőáldozati kosokból, a hizott marhák kövérjéből! A bikák, bárányok és bakok véreben **nem telik kedvem.** Ézs. 1.11*

 *Menjetek, és tanuljátok meg, mit jelent ez: **Irgalmasságot** akarok, és nem áldozatot. Mert nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket.” Mt. 9.13*

Ahhoz, hogy a problémát megoldjuk, fontos megismerni a sémi gondolkozást az áldozatról. Nem árt tudni, hogy nem minden áldozat vonatkozik a feláldozásra, bűnök megbocsájtására, hanem szolgálhat felajánlásként, köszönetmondásként. Ezt nevezik Korbánnak:

 Ti pedig azt mondjátok: Ha ezt mondja valaki apjának vagy anyjának: korbán, vagyis áldozati ajándék az, amivel megsegíthetnélek, Mk. 7.11

Számos felajánlást találhatunk az Ószövetségben:

 Ez az ÚRnak bemutatott békeáldozat törvénye: Ha valaki hálaadásként mutatja be, akkor a hálaadó véresáldozaton kívül még mutasson be olajjal gyúrt kovásztalan lepényeket és olajjal megkent kovásztalan lángosokat meg finomlisztből olajjal gyúrt lepényeket. 3Móz. 7.11

Bábel emlékei

Ezeket a köszönő felajánlásokat Jézus idejében is gyakorolták¹, ahogyan az evangélium tanúsítja:

 Amikor leteltek a tisztulásnak a Mózes törvényében megszabott napjai, felvitték Jézust Jeruzsálembe, hogy bemutassák az Úrnak, amint meg van írva az Úr törvényében, hogy „minden elsőszülött fiúmagzat az Úrnak szenteltetésék;” és hogy áldozatot adjanak az Úr törvényében foglalt rendelkezés szerint: „egy pár gerlicét vagy két galambfiókát.” Lk. 2.22-24

Ezek az áldozatok egyszerűen felajánlások, hálaadások voltak Istennek. Nyilvánvaló, hogy Isten ezután sem utasította el a békeáldozatokat, a tiszteletből, köszönetből tett áldozatokat. Isten azokat az áldozatokat utasítja el, melyeket az emberek bűneik lemosásaképpen adnak. Isten irgalmat akar az elejétől fogva és nem utólagos áldozatokat. Jézus áldozata merőben más. Ez az áldozat tiszta, a legszebb, legőszintébb érzésekből fakadó:

 Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja barátaiért. Jn. 15.13

¹ Sőt, Jézus is erre kérte a meggyógyult leprást, Mt. 8.4.

Ki a felebarátom?

 Ne légy bosszúálló, se haragtartó a népedhez tartozókkal szemben. Szeresd felebarátodat, mint magadat! Én vagyok az ÚR! 3Móz. 19.18

Egyáltalán nem is terveztem írni ebben a könyvben erről a témáról, amíg nem találkoztam egy érdekes értelmezéssel. Sokak szerint egyáltalán nem kell mindenkit szeretni, hanem csak azt, aki velünk egy hitben van. Érveik között szerepel, hogy a felebarát a zsidóknál csak a népükből valókat jelentette, valamint az, hogy az Írás külön beszél felebarátról és ellenségről, így nyilván a felebarát nem lehet mindenki. Egy korábbi fejezetben megnéztük, hogy a „Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet”¹ tanítását Jézus valószínűleg egy szóbeli hagyományból idézi, mivel a felebarát és az ellenség ilyen kapcsolatban nem található az Ószövetségben.

Az ószövetségi felebarát szó, a héber *rea`* - רע, jelentése barát, társ, bizalmas, másik személy, másvalaki. Még az Ószövetség korlátozottabb „felebarát” jelentése mellett is fellelhetők voltak azok az intések, melyek az ellenség, és az idegenekkel kapcsolatos viselkedésre vonatkoztak. Az ellenséggel való viszonyról már olvashattunk², a jövevényekről most nézzünk egy verset:

¹ Mt. 5.43

² I. rész, Jézus és a törvény c. fejezet

Bábel emlékei

 *Ha jövevény tartózkodik nálatok az országban, ne legyetek hozzá kegyetlenek! Olyan legyen a köztetek tartózkodó jövevény, mint a közületek való bennszülött! **Szeressétek**, mint magatokat, mert jövevények voltatok Egyiptomban. Én, az ÚR, vagyok a ti Istenetek! 3Móz. 19.33*

Krisztus azonban a híres „irgalmas szamaritánus” példázatában leckét adott belőle, ki is a felebarát valójában. Az újszövetségi görög *plesion*³ - *pl/hsion*, szó jelentése a Strong konkordancia szerint barát, kapcsolatban lévő emberek, szomszéd, a zsidók népének és közösségének tagjai, illetve **Krisztus után bárki**, nemzetiségtől és vallástól függetlenül; akivel élünk vagy akit még soha sem láttunk.

 *Válaszul Jézus ezt mondta neki: „Egy ember ment le Jeruzsálemből Jerikóba, és rablók kezébe esett, akik kifosztották, meg is verték, azután félholtan otthagya elmentek. Történetesen egy **pap** ment azon az úton, de amikor meglátta, elkerülte. Hasonlóképpen egy **lévita** is odaért arra a helyre, és amikor meglátta, ő is elkerülte. Egy úton lévő **samaritánus** pedig, amikor odaért hozzá és meglátta, megszánta; odament, olajat és bort öntött sebeire, és bekötötte azokat. Aztán feltette őt a saját állatára, elvitte egy fogadóba, és ápolta. Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadósának, és azt mondta neki: Viselj rá gondot, és ha valamit még ráköltesz, amikor visszatérek, megadom neked. Mit gondolsz, e három közül ki volt a felebarátja a rablók kezébe esett embernek?” Ő így felelt: „Az, aki irgalmas volt hozzá.” Jézus erre ezt mondta neki: „Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj.” Lk. 10.30*

³ S#4139

Ugyanezzel a motívummal már az Ószövetségben is találkozhatunk:

 *Az ura azonban ezt mondta neki: Ne térjünk be idegen városba, ahol nem Izráel fiai laknak; menjünk tovább Gibeáig! Majd ezt mondta a szolgájának: Igyekezzünk elérni valamelyik helységet, és szálljunk meg Gibeában vagy Rámában! [...] Akkor befordultak, hogy bemenjenek oda, és megszálljanak Gibeában. Bementek és leültek a város terén, de senki sem fogadta be őket a házába éjszakai szállásra. Végre egy öregember jött este a mezei munkából. **Ez az ember az Efraim hegyvidékéről való jövevény volt Gibeában.** A helység lakosai benjáminiak voltak. [...] Ekkor azt mondta az öregember: Békesség neked! Amire csak szükséged van, az az én gondom. Csak itt ne maradj a téren éjszakára! Bir. 19.13-20*

Érdekes megfigyelní, hogy Jézus a pap, akit szent embernek tartottak, valamint a lévita (a Templom szolgája) otthagyták az embert, és saját törvényük ellen vétettek. Kik voltak a szamaritánusok? Arról a Biblia is beszámol, viszonyuk nem volt éppen felhőtlen a zsidókkal:

 Samária prófétáinál botrányos dolgot látok: a Baal nevében prófétálnak, és félrevezetik népemet, Izráelt. Jer. 23.13
 *A samáriai asszony ezt mondta: „Hogyan? Te zsidó létedre tőlem kérsz inni, mikor én samáriai vagyok?” **Mert a zsidók nem érintkeztek a samáriaiakkal.** Jn. 4.9*

Flavius egész fejezetet szentel a zsidók és a szamaritánusok viszályának, melyet végül a rómaiak simítanak el.⁴ Jézus egyenesen idegennek mondja őket:

⁴ Zsidók története, 569.o.

Bábel emlékei

 *Arcra borult Jézus lábánál, és hálát adott neki. Ez pedig samáriai volt. Jézus ekkor így szólt: „Vajon nem tízen tisztultak-e meg? Hol van a többi kilenc? Nem akadt más, aki visszatért volna, hogy dicsőítse Istent, csak **ez az idegen**?” Lk. 17.16*

Egyes zsidók, ha Galila és Júdea között utaztak, gyakran kerülőt tettek Perea felé, hogy ne kelljen átmenniük Szamária földjén. Egy ilyen jószívű szamaritánus többet ért Jézus szemében, mint a pap és a lévita. Az ige tanulsága, hogy a felebarát nem függ fajtól és vallástól, hanem mindenki felebarát, aki önzetlenségből segít a rászorulón. Az apostolok szemmel láthatólag tanultak a történetből, hiszen később, több samáriai faluban is hirdették az evangéliumot.⁵

Érdemes megfigyelni az arám riboa - - felebarát szót is, melynek másik jelentése „közel” (pl. közel kerültetek Krisztus vére által⁶) és „kéz”. Jézus világosan fogalmazott, amikor arról beszélt, nem korlátozhatjuk szeretetünket saját ízlésünk szerint:

 „Ha azokat szeretitek, akik szeretnek titeket, mi a jutalmatok? Hiszen a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. És ha azokkal tesztek jót, akik veletek jót tesznek, mi a jutalmatok? Hiszen a bűnösök is ugyanezt teszik. Lk. 6.32-33

⁵ ApCsel. 8.25

⁶ Ef. 2.13

Jézus és a Szentháromság

 Mindenki a maga rendje szerint: első zsengeként támadt fel Krisztus, azután az ő eljövetelekor következnek azok, akik a Krisztuséi. Azután jön a vég, **amikor átadja az az uralmat Istennek és Atyának**, amikor eltöröl minden fejedelemséget, minden hatalmat és erőt. Mert addig kell uralkodnia, míg lába alá nem veti valamennyi ellenségét. Mint utolsó ellenség töröltetik el a halál. Mert Isten mindent az ő lába alá vetett. Amikor pedig azt mondja, hogy minden alá van vetve, nyilvánvaló, hogy annak kivételével, aki neki alávetett mindent. Amikor pedig majd alávetetett neki minden, akkor **maga a Fiú is aláveti magát annak, aki alávetett neki mindent, hogy Isten legyen minden mindekben.** 1Kor. 15.23-28

 A Pártfogó pedig, a Szentlélek, akit az én nevemben küld az Atya, ő tanít majd meg titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek. Békességet hagyok nektek: az én békességemet adom nektek; de nem úgy adom nektek, ahogyan a világ adja. Ne nyugtalankodjék a ti szívetek, ne is csüggedjen. Hallottátok, hogy én megmondtam nektek: elmegyek, és visszajövök hozzátok. Ha szeretnétek engem, örülnétek, hogy elmegyek az Atyához, mert az Atya nagyobb nálam. Jn. 14.26-28

A vélemények Jézus Istenségével kapcsolatban megoszlanak. Egyesek azt gondolják, Jézus egy bölcs tanító volt, semmivel sem különb, mint bármelyikőnk, mások azt vallják, Jézus kezdettől fogva Isten. Olyan véleményt is ismerünk, miszerint Jézus is isten, de az Atya által teremtetett lény. Sokan úgy vélik, a Szentháromság az Újszövetség ta-

Bábel emlékei

lálma, mások szerint az elejétől fogva megjelenik a Bibliában. Kinek van igaza? Természetesen nehéz ezt eldönteni, de aki hajlandó a Bibliának hitelt adni ebben a tekintetben, az könnyebben tud dönteni. Először csak Jézus saját szavaira utalunk, hiszen sokan vannak, akik például Pál szavát kevésbé fogadják el ennek tekintetében.

A görögben az Istent a *theos* szó jelöli, melynek jelentése a Strong konkordancia szerint „az hármasszemélyű Isten, a héber *elohim* és a *yhwh* (Tetragrammaton) megfelelője”. A Biblia szerint Isten egyedüli¹, Ő a világ teremtetője², fenntartója és megváltója, egyedül övé az imádat. Ezt a kifejezést vizsgáljuk meg közelebbről. Maga Jézus állítja, hogy csak az Istent szabad imádni:

 Jézus így válaszolt neki: „Meg van írva: Az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj.” Lk. 4.8

A Biblia több helyen is kitér arra, hogy más imádata helytelen, ilyen esetekben feddés vagy büntetés történik:

 Amint Péter be akart lépni, Kornéliusz eléje ment, lábához borult, és imádni akarta. Péter azonban felemelte, és így szólt hozzá: „**Állj fel, én is ember vagyok!**” ApCsel. 10.25-26

 A nép pedig felkiáltott: „Isten hangja ez, és nem emberé!” **Az Úr angyala pedig azonnal lesújtott rá, amiért nem Istennek adta a dicsőséget.** Férges emésztették meg, így pusztult el. ApCsel. 12.22-23

¹ Jer. 10.10, 1Thessz. 1.9

² Ézs. 44.24

 És leborultam a lába elé, hogy imádjam őt, de így szólt hozzám: „Vigyázz, ne tedd: **szolgatársad vagyok**, és testvéreidé is, akikben megvan a Jézus **bizonyágtétele**. Az **Istent imádd**, mert a Jézusról való bizonyágtétel a próféta-ság lelke”. Jel. 19.10

Ki az a Bibliában, akit minden következmény és figyelmeztetés nélkül imádnak az emberek? Az evangéliumok nem egyszer világosan leírják:

 A hajóban levők pedig **leborultak előtte**, és ezt mondták: „Valóban Isten Fia vagy!” Mt. 14.33

 Erre az ember így szólt: „Hiszek, Uram.” És **leborulva imádkozta őt**. Jn. 9.38

 És íme, Jézus szembejött velük, és ezt mondta: „Legyetek üdvözölve!” Ők pedig odamentek hozzá, megragadták a lábát, és **leborultak előtte**. Mt. 28.9

 Amikor meglátták őt, **leborultak előtte**, pedig kétségek fogták el őket. Mt. 28.17

Ezekben az igékben mindenhol a προσεκύνησαν - „imád” görög ige fordul elő, bár a magyar fordításban sok helyen „leborul” értelemben olvashatjuk. A példákat lehetne még sorolni, de láthatjuk, Jézus egyetlen esetben sem igazítja ki vagy feddi meg az őket imádókat. Egyetlen egy esetben sem! Jézus nem javítja ki Tamást sem feltámadása után, sőt megerősíti, hogy a hite igaz:

 Tamás pedig így felelt: „Én Uram, és én Istenem!” Jézus így szólt hozzá: „Mivel látsz engem, hiszel: **boldogok**, akik nem látnak és hisznek.” Jn. 20.28-29

Bábel emlékei

Milyen más bizonyítékokat lelhetünk az evangéliumokból? Figyeljük meg János feljegyzésében a következő verset:

 Azért nem tudtak hinni, mert Ézsaiás ezt is mondta: „Megvakította a szemüket, és megkeményítette a szívüket, hogy szemükkel ne lássanak és szívükkel ne értsenek, hogy meg ne térjenek, és meg ne gyógyítsam őket.” Ezeket mondta Ézsaiás, mert látta az ő dicsőségét, és ő róla szólt.” Jn. 12.39-41

Kiről beszél itt Ézsaiás? Ha visszalapozunk Ézsaiás szavaihoz, a következőt találhatjuk:

 Majd az Úr szavát hallottam, aki ezt mondta: Kit küldjek el, ki megy el követségünkben? Én ezt mondtam: Itt vagyok, engem küldj! Ő válaszolt: Menj, és mondd meg e népnek: Hallván halljatok, de ne értsetek, látván lássatok, de ne ismerjete! Ézs. 6.8

A vers alapján Jézus, nem más, mint az ószövetségi Úr, ebben a versben a héber Adonáj szóval jelölve. Visszaemlékezhetünk arra az esetre, amikor a gyermekek énekelnek Jézusnak bevonulása alkalmából:

 és így szóltak hozzá: „Hallod, mit mondanak ezek?” Jézus pedig így válaszolt nekik: „Hallom. Sohasem olvastátok: Gyermekek és csecsemők szája által szereztél dicséretet?” Mt. 21.16

A vers, amire Jézus utal, a Zsoltárok 8.2-8.3, ahol a dicséret szintén az Úrra vonatkozik. Ne feledkezzünk el arról, hogy

Jézus többször is használja az „én vagyok” formulát, mely egyértelműen isteni kinyilatkoztatásra utal³:

 *Jézus így felelt nekik: „Bizony, bizony, mondom néktek, mielőtt Ábrahám lett volna: **én vagyok**.” Jn. 8.58*

Ebben ez esetben gondolkozzunk úgy, mintha első századi zsidók lennék. Az „én vagyok” hangsor a héberben *YHWH*, az Isten szent neve, melyet Jézus önmagával kapcsolatban mond ki! Egy másik, jól ismert esetben Jézus hatalommal használja ugyanezeket a szavakat. A vers nagyon érdekes, figyeljük meg a kinyilatkoztatás hatását a kérdezőkre:

 *Mivel pedig tudta Jézus mindazt, ami reá vár, elölépett, és így szólt hozzájuk: „Kit kerestek?” Azok pedig így feleltek: „A názáreti Jézust.” „Én vagyok” - mondta Jézus. Ott állt velük Júdás is, aki elárulta őt. Amikor azt mondta nekik: „**Én vagyok**” - visszatántorodtak, és a földre estek. Jn. 18.4-6*

Egy pár szót szeretnénk szólni arról az elképzelésről, miszerint a Fiú teremtett lény lenne. János evangéliuma a következőkkel kezdődik:

 Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. Ő kezdetben az Istennél volt. Minden általa lett, és nélküle semmi sem lett, ami létrejött. Jn. 1.1-3

Ha Jézus az Ige, hogyan képzelhető el, hogy teremtése előtt Isten saját Igéje (Szava) nélkül létezett? Ugyanezt az érvelést felhasználva, hogyan létezhet Isten saját bölcsessége

³ 2Móz. 3.13-14

Bábel emlékei

nélkül? Hiszen Jézust az evangéliumok Isten bölcsességként azonosítják, hasonlítsuk csak össze ezt a két verset:

 *Ezért íme, **küldök** hozzátok prófétákat, bölcseket és írástudókat: egyeseket közülük megöltök és keresztre feszítetek majd, másokat megkorbácsoltok zsinagógáitokban, és városról városra üldöztök, Mt. 23.34*

 ***Ezért mondta az Isten bölcsessége is:** Küldök hozzájuk prófétákat és apostolokat, és közülük némelyeket megölnék és üldöznek, Lk. 11.49*

Az Úr szó az Ószövetségben *JHWH*-t jelöli, melyet a görög a *kyrios*⁴ szóval fordít. Figyeljük meg, milyen összefüggésben használja a zsoltáros az Úr szót:

 *Dávid zsoltára. Az **ÚR az én pásztorom**, nem szűkölködöm. Zsolt. 23.1*

Ki használja a Bibliában még ezt a megnevezést?

 ***Én vagyok a jó pásztor.** A jó pásztor életét adja a juhokért. Jn. 10.11*

Arra vonatkozóan pedig, hogy az Úr nem más, mint Isten számtalan verset találhatunk az Újszövetségben:

 Én vagyok az ÚR, nincs más, nincs isten rajtam kívül! Én öveztelek föl, noha nem ismertél. Ézs. 45.5

 Amikor látta ezt az egész nép, arcra esett, és ezt mondta: Az ÚR az Isten, az ÚR az Isten! 1Kir. 18.39

⁴ S#3261

A Bibliából azt is tudjuk, Jézus Krisztus az egyetlen megváltó⁵. Ennek nyomát az Ószövetségben is megtalálhatjuk, ahol azt olvashatjuk, Isten a Megváltó is:

📖 *Mert én, az Úr vagyok, a te Istened, Izrael Szentje, a Megváltód. Válságodul odaadom Egyiptomot, Kust és Szebát cserébe érted. Iz 43.3 (Katolikus)*

Milyen kérdések merülhetnek fel bennünk, ha Jézusra, mint Istenre gondolunk? A következő igék alapos összehasonlításával észrevehetjük, hogy az Írás szabadon használja az isteni hármasság minden tagját, jelezve, hogy azok egyek:

Ki támasztotta fel Jézust a halálból?

📖 *Ha tehát száddal Úrnak vallod Jézust, és szíveddel hiszed, hogy **Isten feltámasztotta őt a halálból**, akkor üdvözülsz. Róm. 10.9*

📖 *Jézus így felelt nekik: „Romboljátok le ezt a templomot, és **három nap alatt felépítem**.” Ezt mondták rá a zsidók: „Negyvenhat esztendeig épült ez a templom, és te három nap alatt felépítet?” **Ő azonban testének templomáról beszélt.** Jn. 2.19-21*

📖 *Ha pedig **annak Lelke lakik bennetek, aki feltámasztotta Jézust a halottak közül**, akkor az, aki feltámasztotta a Krisztus Jézust a halottak közül, életre kelti halandó teste-
teket is a bennetek lakó Lelke által. Róm. 8.11*

⁵ 1Jn. 4.14, Júd. 1.25

Bábel emlékei

Ki a kőszikla?

- És monda: **Az Úr az én kősziklám** és kőváram, és szabadítóm nékem. 2 Sám. 22.2
- és mindnyájan ugyanazt a lelki italt itták, mert a lelki kősziklából ittak, amely velük ment. **Az a kőszikla pedig a Krisztus volt.** 1Kor. 10.4

Ki az igaz Isten?

- De **az ÚR az igaz Isten**, élő Isten, örökkévaló Király! Háborgásától megrendül a föld, nem bírják el bosszús haragját a népek. Jer. 10.10
- De tudjuk, hogy eljött az Isten Fia, és képességet adott nekünk arra, hogy felismerjük az Igazat; és ezért vagyunk az Igazban, az ő Fiában, a Jézus Krisztusban. **Ő az igaz Isten és az örök élet.** 1Jn. 5.20

Ki az élet?

- Hogy szeressed az Urat, a te **Istenedet**, és hogy hallgass az ő szavára, és ragaszkodjál hozzá; **mert ő a te életed** és a te életednek hosszúsága; hogy lakozzál azon a földön, a mely felől megesküdt az Úr a te atyáidnak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, hogy nekik adja azt. 5 Móz. 30.20
- Jézus ekkor ezt mondta neki: **„Én vagyok a feltámadás és az élet,** aki hisz én bennem, ha meghal is, él; Jn. 11.25

Kié az út?

- Egy hang kiált: Építsetek utat a pusztában az ÚRnak! Készítsetek egyenes utat a kietlenben **Istenünknek!** Ézs. 40.3
- **Mert ő volt az, akiről Ézsaiás így prófétált:** „Kiáltó hangja szól a pusztában: Készítsétek az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit!” Mt. 3.3

Ahol a Biblia a Fiú, Szent Szellem és az Atya szavakat használja, mindenhol behelyettesíthető az Isten szó. Ezek a kifejezések elválaszthatatlanok egymástól. A különböző kifejezések nem ellentmondást, hanem egységet takarnak.

- És minden versengés nélkül nagy a kegyességnek eme titka: **Isten megjelent testben, megigazított lélekben,** meglátott az angyaloktól, hirdettetett a pogányok közt, hittek benne a világon, felvitetett dicsőségbe. 1 Tim. 3.16 (Károli)

Megfigyelhetjük azt is, Jézus hányszor beszél isteni autoritással. Erre nagyon jó példákat találunk a Hegyibeszédben: „mert bizony mondom néktek”, „Én pedig azt mondom néktek”. Az ószövetségi próféták sohasem a maguk nevében nyilatkoztattak ki, hanem az „így szól az Úr”, „az Úrra mondom” formákat használták. A legmegdöbbentőbb egyes szám első személyű kinyilatkoztatást Máténál olvashatjuk:

- Ezért íme, **küldök hozzátok** prófétákat, bölcseket és írástudókat: egyeseket közülük megöltök és keresztre feszítetek majd, másokat megkorbácsoltok zsinagógáitokban, és városról városra üldöztök, Mt. 23.34

Bábel emlékei

Számtalan ígét tanulmányozhat az Újszövetségi levelekben az olvasó, melyek Jézus Istenségéről szólnak. Egykét ajánlott vers: 1Jn. 2.23, Ef. 4.7-8, Róm. 9.5, Zsid. 1.3, Kol. 1.9, Tit. 2.13, 1Jn. 5.7.

 És ezt mondta nekem: „Megtörtént! Én vagyok az Alfa és az Ómega, a kezdet és a vég. Én adok majd a szomjazónak az élet vizének forrásából ingyen. Jel. 21.6

Jézus megkísértése

✍ *Akkor elvitte Jézust a Lélek a pusztába, hogy megkísértse az ördög. Mt. 4.1*

Az egyik legemlékezetesebb passzusa a Bibliának, ahol Jézust megkísérti a Sátán, és itt olvashatjuk Jézus okulásunkra adott válaszait. Érdekes utánajárni, milyen korabeli nyomai vannak a „megkísértésnek” a zsidó hagyományokban.

✍ *Yetzer-HaRa - „gonosz”, bűn elkövetésére csábító vágy; „Yoseph Ha Tzaddik cavash et ha-yetzer ha-ra shelo” - József, az Igaz legyőzte bűnös vágyát. (Judaism 101, A Glossary of Basic Jewish Terms and Concepts)*

A júdaizmus tanítása szerint a *yetzer* összetett fogalom, az ember kettős természetét ábrázolja, ahol az önző vágyak (*yetzer hara*) és a jó, természetes kívánságok (*yetzer hatov*) is megtalálhatóak. Az ember úgy lett megteremtve, hogy szabadon válasszon a két lehetőség között. Hasonlóval az Újszövetségben is találkozhatunk:

📖 *Mert gyönyörködöm az Isten törvényében a belső ember szerint, de tagjaiban egy másik törvényt látok, amely harcol az értelmem törvénye ellen, és foglyul ejt a bűn tagjaiban lévő törvényével. Róm. 7.22*

Itt azonban a kereszténység „bűn” fogalma sokkal szigorúbb, mint a *yetzer hara*, amely inkább egy önző természetet takar.

Bábel emlékei

✍ *"Fogoly nők egy csoportját vitték Neharada városába. Úgy határoztak, hogy legjobban Rav Amram Chasidah („Az igaz”) alkalmas rá, hogy házában tartsa a nőket. A nőt a padlásszobában helyezte el, és a felvezető létrát elvette. Ahogy egy nő a tetőablak mellett elment, szépsége ragyogott, Rav Amram erős vágyat érzett, hogy felmenjen hozzá. Egy kézzel felmerte a létrát, melyre egyébként tíz ember emelt fel, helyére támasztotta és nekiállt felmászni. Az út egy részénél azonban hirtelen szétvetette a lábát és felkiáltott: „Tűz van Rav Amram házában!” Amint tanítványai kijöttek és meglátták, ezt mondták neki: „Megzavartál minket.” Rav Amram ezt válaszolta: „Jobb, ha ebben a világban zavarnak meg, mint a következőben.” (Gemoro - Kiddushin 81)*

Az *Orchos Tzadikim* mesél egy történetet, amikor egy chossid szembetalálkozik egy háborúból hazatérő győztes sereggel és ezt mondja nekik: „Hazatértetek egy kis háborúból, készüljetek a nagy háborúra, a *yetzer horo* és seregei ellen.”

A rabbik tanításának fontos része volt a kísértés, a *yetzer hara* megjelenése és az ellene való védekezési mód. Ugyanakkor hozzáteszik, „Ha nem lenne semmi az ördögi vágytól”, írja a Midrás, „senki sem építene házat, nem házasodna, nem lennének gyerekei, és senki sem foglalkozna kereskedelemmel.”

Jézus korában természetes volt, ha egy tanító kísértéseken esett keresztül. Jézus emberi része elszenvedte a kísértéseket, nem is egy alkalommal.¹

📖 *Akkor elvitte Jézust a Lélek (Szellem) a pusztába, hogy megkísértse az ördög. Mt. 4.1*

¹ Lk. 22.28,44

Az Ószövetség beszámol prófétákról, akik szintén a pusztában éltek át nagyon is emberi kétségeiket és bánataikat:

 *Illés megijedt, elindult és elment, hogy mentse az életét, és elérkezett a júdai Beérsebába. Legényét ott hagyta, ő pedig **elment a pusztába egynapi járőföldre**. Odaérve egy rekettyebokorhoz, leült alá, meghalni kívánt, és ezt mondta: Elég most már, Uram! Vedd el életemet, mert nem vagyok jobb elődeimnél! 1Kir. 19.3*

Illés elmondja kételyeit, majd - szintén negyven napig tartó - pusztai vándorlás és böjt² után megjelenik neki az Úr. A puszta mindenképpen egy különleges hely a Bibliában:

 Azért most én csábítom őt: elvezetem a pusztába, és szívére beszélek. Hós. 2.16

 Elvezetlek benneteket a népek pusztájába, ahol szemtől-szembe állva törvénykezem veletek. Ez. 20.35

Az arám *Ruha* - (Szellem) szó kétjelentésű (akár a görög *pneuma*), melynek másik jelentése *szél*. A sémi gondolatvilágban gyakori a szél azonosítása, hasonlítása a Szellemmel:

 És az angyalokról ugyan ezt mondja: „Angyalait szelekké (πνεύματα - pneumata) teszi, és szolgálit tűz lángjává” Zsid. 1.7

 A szél arra fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön, és hova megy: így van mindenki, aki a Lélektől született. Jn. 3.8

² 1Kir. 19.8

Bábel emlékei

Az arám „*kísért*” szó (naseh -) másik jelentése *ki-próbál, megpróbál*. Az ördög (satana) szó, ahogyan lát-tuk, az arámban ellenséget jelent. Baalei Mussar „Nagy Ellenségnek” nevezte a *yetzer harát*.

A negyvenes számnak különleges jelentősége van az Írásban, Jézus negyven napig volt a pusztában, ahogyan Mózes is negyven napig volt a *Midián* sivatagában, negyven napig bőjtölt, ahogyan Mózes és Illés is tette.

Nem térünk ki részletesen a Jézusra várt kísértések jellegére, hiszen célunk az volt, hogy inkább a korabeli sémi gondolkozást bemutassuk róla. A versben szereplő kísértések korabeli szimbólumok, a kenyér, a Templom és a magas hegy³.

³ Az izraeli "Kísértések hegye" körül nincsenek királyságok, sem nagyvárosok, Jerikó kis városát kivéve. Lásd még: Ézs. 2.14

Világvége a múltban?

✍ *A hosszú várakozás betegség teszi a szívet, de a beteljesült kívánság az élet fája. Péld. 13.12*

A mai kor emberét, főleg a hívő embert gyakran foglalkoztatja a kérdés, meddig áll még fenn jelen formájában a világ. Úgy tűnik, soha nem szűnik meg az embernek a vágya, hogy a Szentírás alapján előre jelezze a világ végét. Több egyháznak igen kifinomult és alapos válasza van a kérdésre, alapul használva az Ószövetség történelmi adatait. Ha össze szeretnénk foglalni, hányféle nézettel találkozhatunk, nehéz dolgunk lenne. Eltérő értelmezései vannak az ószövetségi próféciaoknak, az evangéliumok kis-apokalipszisének és végül, de nem utolsósorban a Jelenések könyvének is.

Könyvünk nem kíván részletesen minden álláspontot bemutatni, hanem azt az álláspontot, amit a korai sémi felfogáshoz közelinek gondol. Ez a nézőpont a részleges és a teljes *preterista* nézőpont, melynek lényege, hogy Jézus apokalipszise és a Jelenések legtöbb (teljes preterista: összes) próféciaja nem a végidőkről, hanem Jeruzsálem pusztulásáról és a későbbi keresztényüldözésekről szól. Ez a nézőpont nem új, már a korai keresztények közül is sokan vallották¹, napjainkban kapott új erőre.

A másik két uralkodó nézőpont a *diszpenzacionalista* (szétoztó, elosztó) és az *amillenialista*. Ez első Krisztus második eljövételét teljesen a jövőbe helyezi, melynek részleteiről megoszlanak a nézetek, főleg az időpontokat

¹ Pl. Eusebiusz, Iréneusz, Augustine, Justin mártír, Cassian és Tertullain

Bábel emlékei

illetően. A második nézet szerint már az eseményekben élünk, az ezer év már telik, majd következik a második eljövétel. A két utolsó értelmezést futuristának is nevezik.

Régi kérdés a szó szerinti és a szimbolikus értelmezés használhatósága. Melyiket mikor? Ha „szimbólum gyanús” gazdag szöveget olvasunk a Bibliában, két dolgot tehetünk: az újságokhoz és a mai nap eseményeihez fordulunk, a mai eseményeket a Biblia szavaiba erőszakoljuk, szenzációs megállapításokat teszünk, ezzel igazoljuk a világvége jeleit. Mielőtt azonban ezt megtennénk, érdemes azonban a következő kérdéseken végigfutnunk:

1. Honnan származik a kép? Van-e előzménye a Bibliában?
2. Milyen jelentésben fordulnak elő a prófécia egyes elemei korábbi versekben?
3. Megenged-e tágabb spekulációt a prófécia előzménye, a történelmi tények, a kontextus?
4. Mennyiben engedhető meg a Jelenések könyvét a Biblia többi könyvétől eltérő idők és események tükrében vizsgálni?

Bár kétségtől alaposabb munkát kíván, ha az ember egy prófécia eredete után nyomoz, gyakran kivédhető vele a túlzott szimbolizmus, projekció. Igaz ez a módszer nem annyira látványos, de kétségtelenül biblikus. A Biblia nem egy kódkönyv, mint azt sokan gondolják, melyet „fel kell törni”, hanem Isten kinyilatkoztatása. Ha ez elfogadjuk, miért hisszük azt, hogy a Biblia kódos, homályos? Önmagában hordja kódjának a kulcsát, nem elrejtve, és nem máshol.

A kulcsok magában a Bibliában vannak. A mennyek országába vezető út nincsen túlbonyolítva². Mindig tart-suk szem előtt, hogy Jézus elmagyarázta nekünk, milyen a helyes Írásértelmezés:

 *Akkor ő így szólt hozzájuk: „Ó, ti balgák! Milyen rest a szívetek arra, hogy mindazt elhiggyétek, amit megmondtak a próféták! Hát nem ezt kellett-e elszenvednie a Krisztus-nak, és így megdicsőülnie?” **És Mózesről meg valamennyi prófétáról kezdve elmagyarázta nekik mindazt, ami az Írá-sokban róla szólt. Mt. 24.25-27***

Példát vehetünk a béreaiaktól is:

 *A testvérek pedig még akkor éjjel elküldték Pált Szilásszal együtt Béreába. Amikor megérkeztek, bementek a zsidók zsinagógájába. Ezek nemesebb lelkűek voltak, mint a thesszalonikaiak, teljes készséggel fogadták az igét, és **napról napra kutatták az Írásokat, hogy valóban így van-nak-e ezek a dolgok. ApCsel. 17.10***

A Jelenések könyve széles értelmezése előtt valójában az a felfogás nyitja meg a teret, miszerint a Biblia nekünk íródott. Ugyanakkor sokkal inkább tényszerű értelmezést tesz lehetővé az a felfogás, miszerint a Biblia értünk író-dott, a mi tanulságunkra, de a korabelieknek:

 *A teljes Írás Istentől ihletett, és **hasznos a tanításra, a fed-désre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre; hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cseleke-detre felkészített. 2Tim. 3.16***

² Mt. 19.14

Bábel emlékei

Anélkül, hogy bármelyik nézetet támogatnánk, egyszerűen párhuzamokat kerestünk, és néhol megdöbbentő egyezéseket találtunk. Ehhez a sémi szavak, kifejezések értelmezését és a történelmet hívtuk segítségül. Ebben nagy segítségünkre voltak Josephus Flavius művei³, Révay József fordításában.

Flavius, aki tanult farizeusként biztosan jól ismerte az Ószövetséget, ugyanakkor művei nem árulkodnak különösebb ismeretekről a kereszténységről⁴ - megdöbbentő tanúságát adja a jövődölések beteljesülésének. Izraelt Jeruzsálem pusztulása előtt lázadások, belviszályok⁵ gyötörték, a nép János és Simon erőszakoskodásai miatt szinte messiásként várta a római csapatokat.

Jeruzsálem ostroma

Flavius alaposan felkészült Jeruzsálem ostromára. 6 légióval, hadigépekkel, szövetséges csapatokkal és a sereghoz tartozó hadinéppel érkezett Caesareából.

 Ahol a tetem, oda gyűlnek a saskeselyűk.” Mt. 24.28

Ha belegondolunk, a sast, mint jelképet Jézus idejében a római légiókkal kapcsolatban ismerjük: ez a római légiók megszokott hadijelvénye:

³ A zsidók története, A zsidó háború c. művekből az idézetek a Talentum Kiadó szíves hozzájárulásával szerepelnek

⁴ Jézusra utaló megjegyzéseinek eredetisége sem teljes körben elfogadott, lásd: A zsidók története, 616.o.

⁵ zelóták, idumaeaiak

✍ .. ezek után jöttek az ezredesek a válogatott szakaszok és a zászlóaljok parancsnokaikkal, majd a kürtösök, utánuk a hadijelvények, **középütt a sas**, és csak ezután következett a hadsereg zöme, hatos tagozásban. (382.o.⁶)

Az ostromról így prófétál Jeremiás:

📖 *Mert így szól a Seregek Ura: Vágjatok ki fákat, és **emel-
jetek töltést** Jeruzsálem ellen, a büntetésre ítélt város el-
len, ahol csupa zsarolt javak vannak! Jer. 6.6*

Ez a jövődölés megjelenik Flaviusnál, aki történetírói pontossággal számol be az ostrom minden mozzanatáról:

📖 *Mialatt most a város közvetlen környékén a fákat letarol-
ták, és az **épülő sáncokhoz** hordták a fatörzseket, és az
egész hadsereg lázasan dolgozott a sáncépítésen... 405.o.*
📖 *Valóban siralmas látvány volt a vidék, mert azelőtt fák és
díszkertek pompáztak rajta, most pedig pusztá volt és ko-
pár. 444.o.*

Flavius alaposan leírja Jeruzsálem védműveit, az Agrippa által felhúzott falakat és az óriási tornyokat. Az ostrom után Titus végigjárta a romokat és így beszélt, elámulva Jeruzsálem védművein, visszhangozva az Írás szavait:

⁶ Ezekben a fejezetekben, ahol külön em jelöljük, az oldalszámok A zsidó háború c. könyvre utalnak

Bábel emlékei

✍ *Miután Titus [...] felkiáltott: „Isten segített harcainkban! Ő volt az, aki a zsidókat kiűzte ezekből a bástyatornyokból, mert ugyan mit tehettek volna emberi kezek vagy gépek ilyen tornyok ellen?” A zsidó háború, 490.o.*

📖 *Nem hitték a föld királyai, sem az egész világ lakói, hogy be tud hatolni az ostromló ellenség Jeruzsálem kapuin. JSir. 4.12*

Amint azt majd olvashatjuk⁷, hamis próféták bőven akadtak az ostrom előtt és ideje alatt, de rajtuk kívül voltak, akik az igazat jövendölték Jézus után is:

✍ *Bizonyos Jésus, Anan fia, műveletlen parasztember, négy évvel a háború kitörése előtt, amikor a város még békeségben és jólétben élt, a városba jött az ünnepre [...] és egyszer csak elkezdett kiáltozni: „Szózat keletről, szózat nyugatról, szózat a négy égtáj felől, szózat a menyasszonyok és a vőlegények felett, szózat az egész nép felett.” 477.o.*

⁷ Hamis próféták, lásd 206. o.

5. Ábra: Nivolas Poussin: Jeruzsálem pusztulása (1637), Bécs, Kunsthistorisches Museum

Innentől kezdve ez az ember Jeruzsálem utcáin egyre csak a „*Jaj neked Jeruzsálem*” szavakat ismételte, az ostrom alatt pedig azt kiáltotta: „*Jaj a városnak, jaj a népnek, jaj a templomnak!*”. Az ostrom végnapjaiban egy „*jaj nekem is*” felkiáltás után eltalálta egy hajítógépből kilőtt golyó és meghalt. Ezt az embert azonban bolondnak tartották, mint ahogyan az meg van írva:

📖 *Eljön a büntetés ideje, eljön a megtorlás ideje. Majd megtudja Izráel, bolond-e a próféta, eszelős-e a lélek embere? Mivel sok a bűnöd, nagy a gyűlölködés. Hós. 9.7*

Bábel emlékei

Jézus megmondta, hogy nem tudja előre a napot és az órát. Ezért is mondta, hogy ne *szombaton* vagy télen történjenek az események. A szombat azért lett volna különösen végzetes, mivel ezen a napon nem volt szabad dolgozni (harcolni sem), a tél pedig a hideg és a rossz közlekedés miatt. Flaviustól tudjuk, hogy a valóság még rosszabbnak bizonyult, ugyanis az ostrom előtt volt nem sokkal a *kovásztalan kenyér ünnepe*, így rengeteg ember⁸ maradt a kapukon belül. Ezért is volt olyan nagy az áldozatok száma. A város átlagos lakosságát a történetírók hatszázezerre becsülik⁹, de az ünnepek alatti tömeg számát egy és három millió fő közé teszik. Ezzel szemben természetesen akad ellenvélemény, miszerint ez a történetírók fantáziájának szüleménye. Azonban azt mindenképpen figyelembe kell venni, hogy ezek az ünnepek összehasonlíthatatlanok voltak a mai ünnepekkel. Ilyenkor az ország nagy része felkerekedett a városba, a rabbik tanúsága szerint ilyenkor Jeruzsálemet sátrak serege vette körül.

Flavius ír az ostrom utáni eseményekről is. Nagyon kevesen tudtak úgy megszökni, hogy a rómaiak által szabadságot kaptak, ezek között voltak bátor közemberek, de főpapok, gazdag emberek is. Akik az ostrom után életben maradtak, egy részük rabszolgaságba került, mások pedig az arénába, a vadállatok elé.

 Azokban a napokban keresik az emberek a halált, de nem találják, és vágyanak meghalni, de fut előlük a halál. Jel. 9.6

⁸ Zsidó háború, 491.o.

⁹ Tacitus szerint

Flavius párhuzamos tanúsága:

✍ *Ezek közül a szerencsétlenek közül egyesek kőpadon hal-
tak meg: tűzzel és korbáccsal halálra kínozták őket, máso-
kat félig szétemarogoltak a vadállatok, és akkor félholtan
odadobták őket koncul a vadállatoknak. De a legsajnálát-
raméltóbbak azok, akik még élnek, és nem halhatnak meg,
hiába sóvárogják a halált. 531.o.*

Tudjuk az Írásból, hogy Isten úgy döntött, hogy nem
pusztítja el többé az embert özönvízzel. Ehelyett több íz-
ben találkozunk a tűz általi halállal. Mai értelmezések
szerint a tűz általi halál jelenthet atomháborút, világhá-
borút vagy akár meteor, üstökös okozta katasztrófát is.
Keresztelő János is tűzről beszél:

📖 *Én vízzel keresztellek titeket, hogy megtérjete, de aki utá-
nam jön, erősebb nálam: arra sem vagyok méltó, hogy a
saruját vigyem. Ő majd Szentlélekkel és **tűzzel** keresztel
titeket. Kezében szórólapát van, és megtisztítja szérűjét: a
gabonáját csűrbe takarítja, a pelyvát pedig **megégeti olt-
hatatlan tűzzel.**” Mt. 3.11-12*

Ez a kép nem egyedüli a Bibliában. Számos ószövetségi
prófécia is tűzről beszél¹⁰, és biztosan mindannyian talál-
koztunk Jézus híres szavaival is:

📖 *Azért jöttem, hogy **tűzet** bocsássak a földre, és mennyire
szeretném, ha már lángolna! Lk. 12.49*

¹⁰ Ézs. 33.14; 66.24, Jer. 4.4

Bábel emlékei

Úgy tűnik, a történelem igazolta ezeket a próféciákat. Flaviustól tudjuk, Jeruzsálemet felgyújtották és földig rombolták:

- ✂ *Másnap a rómaiak kikergették az alsóvárosból a rablóbandát, és a Silóa-forrásig mindent felgyújtottak. 484.o.*
- ✂ *Estefelé megszűnt az öldöklés, a tűz azonban egész éjjel dühöngött, gorpaios hónap 8-án a nap az égő Jeruzsálemre virradt. 489.o.*
- ✂ *A rómaiak most még a legtávolabbi városrészeket is felgyújtották, a falakat pedig földig rombolták. 492.o.*

Sokan pedig elevenen elégték:

- ✂ *Aztán a külső templomudvar még épségben álló csarnokára került sor, amelybe mintegy 6000 ember menekült, asszonyok, gyermekek és rengeteg mindenféle népség. Mielőtt azonban a Caesar döntött volna felőlük, vagy a tiszték parancsot adtak volna rá, a katonák dühükben máris rájuk gyújtották a csarnokot, és ekkor egyesek a lángokban veszték oda, mások akkor, amikor kirohantak a tűzből, úgy-hogy az egész tömegből egyetlen ember sem menekült meg. 475.o.*

📖 *Mert a mi Istenünk **emésztő tűz**. Zsid. 12.29*

Érdemes elgondolkozni azon, hogy Jézus maga volt az emésztő tűz, aki i.sz. 70-ben eljött és tűzzel ítélte meg a bűnösöket, mintsem egy jövőbeli apokaliptikus tűzvihar.

További bibliai ígeréseket és értelmezési javaslatokat a Gyeheenna c. fejezetben talál az olvasó.¹¹

Több futurista is felteszi a kérdést, hogy semmi okunk azt gondolni, hogy Jézus i.sz. 70-ben ennyi emberéletet kioltott volna, eszközül használva a római sereget ítéletének végrehajtásához. Ugyanezek a futuristák általában úgy gondolják, hogy Jézus a jövőben tér vissza ítélkezni, és a Jelenések könyvében szó szerint értelmezve milliőkat fog a halálba küldeni. Jézus Atyja és az ószövetség Jahve egy és ugyanazon személyek, a szeretet istene egyben az igazság istene is:

 Lásd meg tehát Isten jóságát és keménységét: azok iránt, akik elestek keménységét, irántad pedig jóságát, ha megmaradsz ebben a jóságban, mert különben te is kivágatsz. Róm. 11.22

Gazdagok

 De jaj nektek, gazdagok, mert megkaptátok vigasztalástokat! Jaj nektek, akik most jóllaktatok, mert éhezni fogtok! Jaj, akik most nevettek, mert gyászolni és sírni fogtok! Lk. 6.24

 Tehát, ti gazdagok, sirjatok és jajgassatok a bekövetkező nyomorúságaitok miatt! Jak. 5.1

Jeruzsálem elestének fényében másképp láthatjuk ezeket a szavakat. Jézus általános értelemben vett óvása a haszontalan gazdagságról kiegészülhet egy konkrétabb jelentéssel is, amit Flavius örökölt meg:

¹¹ Lásd. 341.o.

Bábel emlékei

☞ *De a vagyonos embereket akkor is megölték, ha maradni akartak a városban, mert azzal az ürüggyel, hogy meg akarnak szökni, meggyilkolták őket, természetesen a vagyonuk miatt. [...] Aki jóltápláltnak látszott, arról feltételezték, hogy vannak élelmiszerkészletei, a csonttá aszottakat békén hagyták, mert fölöslegesnek tartottak olyan embereket legyilkolni, akik amúgy is hamarosan éhen halnak. Sok gazdag ember titokban egész vagyonát odaadta egy mérő búzáért... 425.o.*

A lázadók vezetői Flavius szerint egymással versengtek a gyilkolásban és rablásban, beteljesítve Ezékiel által mondtakat:

📖 *Vezérei olyanok, mint a ragadozó farkasok: vért ontanak, embereket pusztítanak el nyereségvágyból. Ez. 22.27*

Utolsó napok, az idők vége

Mit jelentenek valójában az utolsó napok? A futurista nézet szerint ezek a napok még nem jöttek el. Ha végignézzük, hol szerepel a Bibliában az utolsó napok kifejezés, érdekes dolgokat találhatunk Pál leveleiben:

📖 *Azt pedig **tudd meg**, hogy az utolsó napokban nehéz idők jönnek. 2Tim. 3.1*

A Timóteuszhoz írt levél a címzett figyelmét kívánja felhívni bizonyos dolgok közeledtére. Bár a Biblia a mi okulásunkra is íródott, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy Pál figyelmeztetésül írta ezeket a szavakat egy konkrét, bekövetkező esemény

kapcsán! Értelmetlen lenne feltételezni, hogy Pál Timótheusnak egy ezer évvel későbbi eseményre kívánja felhívni a figyelmét.

 *A Lélek pedig világosan megmondja, hogy az **utolsó időkben** némelyek elszakadnak a hittől, mert megtévesztő lelkekre és **ördögi tanításokra** hallgatnak; 1Tim. 4.1*

Mit jelenthet az ördögi tanítás? Az egyházak szerint ma bővelkedünk ilyenekben. De létezett-e ilyen Pál idejében is? Már ebben a fejezetben megemlítettük a gnoszticizmust, mely ebben az időben a legveszélyesebb konkurense volt a kereszténységnek.

 *Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, **ezekben a végső időkben** a Fiú által **szólt** hozzánk, akit örökösévé tett mindennek, aki által a világot teremtette. Zsid. 1.1-2*

Fontos észrevenni, hogy Pál a fenti versben múlt időt használ, tehát a végső idők Pál idejében kétségkívül már a fennálló valóság volt. Péter és János leveleiből pedig szintén a figyelmeztető hang érződik, és szintúgy nem sok értelme, ha az apostolok egy olyan jövőre hívnák fel a címzettek figyelmét, ami már jóval túl van halálukon. János pedig világosan leszögezi, hogy az antikrisztusok már megjelentek, és azt is, hogy itt az utolsó óra.

 ***Tudjátok meg elsősorban** azt, hogy az utolsó napokban csúfolódók támadnak, akik mindenből gúnyt űznek, akik saját kívánságaik szerint élnek, 2Pt. 3.3*

Bábel emlékei

 *Gyermekeim, itt az utolsó óra, és amint hallottátok, hogy antikrisztus jön, most meg is jelent; **mégpedig sok anti-krisztus jelent meg**: ebből tudjuk, hogy itt az utolsó óra. 1Jn. 2.18*

Pál is világossá teszi a korinthusbélieknek írt levelében, hogy utolsó időként jelzi idejüket:

 *Mindez pedig példaképpen történt velük, figyelmeztetésül íratott meg **nekünk, akik az utolsó időkben élünk**. 1Kor. 10.11*

Mi is valójában az idők vége? Mi az a végidő? Dánielnél fontos kapcsolatot találunk erre:

 *Te pedig, Dániel, zárd be ezeket az ígéket, és **pecsételd le** ezt a könyvet a **végző időkig**. Sokan tévelyegnek majd, de az ismeret gyarapodik. Dán. 12.4*

Ha azt állítjuk, az „idők vége” már megtörtént, akkor ez azt jelenti, hogy Dániel próféciája miatt az ígéket valakinek fel kellett törnie! De vajon megnyíltak-e Dániel pecsétjei? Azt biztosan tudjuk, ki nyitja meg a pecsétet, a kérdés az, hogy mikor?

 *és láttam egy erős angyalt, aki hatalmas hangon hirdette: „Ki méltó arra, hogy felnyissa a könyvet, és feltörje pecsétjeit?” De sem a mennyben, sem a földön, sem a föld alatt nem tudta senki felnyitni a könyvet, sem beletekinteni abba. Ekkor a vének közül egy így szólt hozzám: „Ne sírj! Íme, győzött **az oroszlán Júda törzséből**, a Dávid utóda, és felnyitja a könyvet és hét pecsétjét”. Jel.5.2-3,5*

Dániel lepecsételendő igéi közé tartoznak a templom meggyalázásáról mondott szavak:

 *Parancsára előállnak **csapatai**. Meggyalázzák a megerősített szentélyt, megszüntetik a mindennapi áldozatot, és felállítják az **iszonyatos bálványt**. Dán. 11.31*

Máté, Márk és Lukács is megemlíti ezt a bálványt, a pusztító utálatosságot, Máté kétséget sem hagy, hogy Dániel által mondott prófeciákról van szó:

 *Amikor pedig **meglátjátok** a pusztító utálatosságot, **ahogy Dániel próféta megmondta**, ott állni a szent helyen - aki olvassa, értse meg! -, akkor azok, akik Júdeában vannak, meneküljenek a hegyekbe, Mt. 24.15-16*

Jézus a tanítványokat inti ebben a részben, a párhuzamos Lukács vers¹² pedig a pusztító utálatosságot a Jeruzsálemet körbezáró hadsereggel egészíti ki:

 *„Amikor pedig látjátok, hogy **Jeruzsálemet hadseregek kerítik be**, akkor tudjátok meg, hogy elközelített annak a pusztulása. **Akkor a kik Júdeában lesznek, fussanak a hegyekre**; és a kik annak közepette, menjenek ki abból; és a kik a mezőben, ne menjenek be abba. Lk. 21.20-21*

Jézus az, Dávid utóda, aki halála előtt megmutatja az ige jelentését és világosan megmondja, hogy a figyelmeztető jel nem más, mint a Jeruzsálemet körbezáró hadseregek. A pusztító utálatosság, amint már beszéltünk róla, megtestesíti a Flavius által leírt zsidó utálatosságokat (papok

¹² Lk. 21.20-21

Bábel emlékei

meggyilkolása a szentélyben) és a rómaiak által elköveztett bálványimádást is:

✂ *Miután a lázadók a városba menekültek, és a templom melléképületével együtt égett, a rómaiak felhozták hadijelvényüket a szent helységekbe, felállították a keleti kapuval szemben, áldoztak előttük, és hangos ujjongással imperátorrá kiáltották ki Titust. 479.o.*

Az utolsó időt Péter így határozza meg, amit egy újabb jel, a nyelveken beszélés ajándéka mutat:

📖 *Mert nem részek ezek, ahogyan ti gondoljátok, hiszen a nap harmadik órája van. **Hanem ez az,** amiről Jóel így prófétált: **Az utolsó napokban,** így szól az Isten, kitöltök Lelkemből minden halandóra, és prófétálnak fiaiuk és leányaitok, és ifjaitok látomásokat látnak, véneitek pedig álmokat álmodnak, ApCsel. 2.15-17*

📖 *Azután kitöltöm majd lelkemet minden emberre. Fiaiuk és leányaitok prófétálni fognak, véneitek álmokat álmodnak, ifjaitok látomásokat látnak. Jóel. 3.1*

Földi és égi jelek

📖 *Azután így folytatta: „Nemzet nemzet ellen és ország ország ellen támad, mindenfelé nagy **földrengések, járványok** és éhínségek lesznek, rettenetes dolgok történnek, és **hatalmas jelek tűnnek fel az égen.**” Lk. 21.10*

📖 *Mert nemzet nemzet ellen és ország ország ellen támad, **éhínségek és földrengések** lesznek mindenfelé. Mt. 24.7*

Bár kétségtelenül divat a földrengéseket mélyebb szimbolikus értelemmel felruházni, valójában Alford után öt valószínűs földrengésről tudunk Jeruzsálem pusztulását megelőzően, melyeket Tacitus, Suetonis, Seneca is említ: Kréta (i.sz. 46 vagy 47); Róma (i.sz. 51); Apamea (i.sz. 53); Laodicea (i.sz. 60); Campania (i.sz. 62 vagy 63). Seneca így ír korai földrengéseiről:

✍ *Milyen gyakran dőltek össze egyetlen rengés által Ázsia, Akháia városai! Hány várost nyelt el a föld Szmirnában, hányat Makedóniában! Hányszor dőlt össze Paphos! Nem ritkák a városok végleges pusztulásáról hozzánk eljutó hírek. (Seneca Ad Lucilium Epistulae Morales)*

Flavius az ostrom előtti természeti jelekről ír:

✍ *Éjjel ugyanis rettenetes égháború tört ki; vad szélvihar, hatalmas zápor és szakadatlan mennydörgés és hátborzongató dübörgéssel kísért földrengés. Úgy látszott, mint ha az emberek vesztére felborult volna a világ rendje: mindenki könnyen felismerhette ebben valami végzetes szerencsétlenség előjelét. 336.o.*

A Biblia beszámol egy éhínségről, melyet Agabosz jóvendöl meg¹³. A történetírás megerősíti (Tacitus, Suetonius), hogy egész tartományok küzdöttek az éhínséggel. Néro idején pestis pusztított Rómában, és közel 30 000 életet követelt. I.sz. 65-ben Itália egyes területein megjelent a pestis, Flavius pedig i.sz. 40-ben a babilóniai járványról ír, megemlíti ugyanezeket Jeruzsálemmel kapcsolatban, az ostrom idején:

¹³ ApCsel. 11.28

Bábel emlékei

✍ .. és mivel váratlanul itt érte az ostrom, olyan zsúfolt lett a lakosság, hogy a dögvészhez hasonló betegség és a még átkozottabb éhínség elkerülhetetlen volt. 491.o.

📖 Fogtok hallani **háborúkról**, és hallotok **háborús híreket**. Vigyázzatok, meg ne rémüljete, mert ennek meg kell lennie, de ez még nem a vég. Mt. 24.6

Tacitustól tudjuk, hogy ez a korszak forrongásokkal teli, Trákiában, Germániában, Galliában fellángoló felkelésekről, lázadásokról és háborúkról ír. A *Jelenések könyve* c. részben láthatjuk, hogy Rómában egymás után katonacsászárok váltották egymást, rövid időre. Róma egyik nagy mélypontján volt ebben az időben. Flavius adatai alapján Egyiptomban, Caesariában zsidók tízezrei estek el.¹⁴ Jézus idejében még javában tartott a *Pax Romana*, később (i.sz. 49-től egészen i.sz. 70.ig) azonban már népek háborúztak egymás ellen (szíriai-zsidó háború, mely egész városok pusztulásával és ezrek halálával járhatott együtt¹⁵). Ha másról nem, a római hadseregről pedig biztosan el lehetett mondani, hogy sok népből tevődött össze.¹⁶

Több értelmezés is született, hogy milyen szimbólumokat jelenthetnek a Lukács által említett hatalmas égi jelek. Meglepő módon Flavius is leír olyan jelenségeket, melyeket nem voltak mindennapiak és számára nagyon is valóságosak voltak:

¹⁴ Zsidó háború, 498.o; 530.o.

¹⁵ Caesarea 20,000; Damaszkusz 10,000; Scythopolis 13,000 áldozat

¹⁶ Pl. Flavius után: arabok, sírek, bythniaiak, germánok

- ✍ ... mintha megsüketültek volna, és nem látnák és nem értenék a jeleket: egyszer **kard alakú csillag állt meg a város fölött, és egy üstökös egész éven át fennmaradt az égen...** 476.o.
- ✍ Ugyanis napnyugta előtt a táj fölött, a **levegőben** kocsik és fegyveres csapatok jelentek meg, amint a **felhőkön** száguldottak és körbejárták a várost. 477.o. (Lásd még 211. oldal)

Tacitus írja:

- ✍ Az égből harcoló kocsik jelentek meg, páncéljuk csillogott. Egy hirtelen villámlás a felhőktől egészen a Templo-mig ellátszott. A szent hely kapui hirtelen kitérültek, egy emberfeletti hang hallatszott, amely kihirdette, hogy a helyet az istenek elhagyták... (Tacitus: *Histories*. v.13.)

A csillagászok szerint a Halley-üstökös i.sz. 66-ban hosszú ideig látható volt a Közel-Keleten is.

A végítélet várók gyakran felhozzák érvként, hogy napjainkban több a katasztrófa és a földrengés, valamint pusztítóbbak a háborúk. Az amerikai geológiai intézet által publikált statisztika nem jelzi a földrengések intenzitásának erősségét. Teljesen más lapra tartozik pusztításuk megnövekedése, hiszen ma már érzékeny mérőműszereink vannak, egyre több a lakott terület is (több nagyváros van kritikus töréspont felett vagy közelében), emiatt egyre több kárt okozhatnak a katasztrófák, nem is beszélve arról, ha területükön egyéb veszélyes létesítmények is vannak (atomerőmű, vegyi gyár, stb.). Sokan 1914-től gondolják, hogy innentől növekedett meg a földrengések száma. Nem árt azonban abba sem belegondolni, hogy a szeizmológia az 1850-es évektől kezdett el tudományággá válni, és az első szeizmográfot is csak 1880-

Bábel emlékei

ban készítették. Csak a XX. század közepére épült ki a világon egy átfogó megfigyelő központ. Figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy a földrengések legnagyobb számban a Csendes-óceán térségében fordulnak elő, Európa viszonylag nyugodt területnek számít. Az ókori időkből pedig leginkább Európából, Kínából és Japánból vannak rendszeres híradások a földrengésekről. Azzal is érvelnek, hogy 1896 és 1906 között a nagy földrengések¹⁷ száma megnövekedett. Az igazság azonban az, hogy ez a növekedés más tízéves periódusokhoz képest igaz, Jézus azonban nem tízéves periódusról, hanem egy generációról beszélt. Egy mérvadó katalógus¹⁸ szerint 1914 után nem mutatható ki a nagy földrengések számának növekedése, sőt a század eleji húsz éves időszakban kétszer akkora volt a földrengések energiája, mint utána egészen 1977-ig. Apokaliptikus statisztikákban olvasható kevés Krisztus előtti áldozatról, míg 1914 után nagyobb számokról. A tudomány mai állása szerint nem mutatható ki lineáris változás a földrengések számában. Ezzel szemben egy változó mintázatot lehet megfigyelni, melynek törvényszerűségei még nem tisztázottak.¹⁹

A háborúk növekvő pusztításáért sem a végidők közeledte a felelős, hanem a technika fejlődése. Egyáltalán nem igaz, hogy több háború lenne, mint régen, viszont a tömegpusztító fegyverek elterjedése miatt jóval nagyobb az általuk véghezvitt pusztítás.

Itt szólnunk a csodákról. Az előző részben tárgyalt ige is egy újabb csodás jelet mutat:

¹⁷ 8-as vagy annál nagyobb a Richter skálán

¹⁸ Seweryn, J. Duda és Markus Blith, katalógus 1897-1977

¹⁹ Árapályerők hatását gyanítják, Scientific American 1950, 48.o.

 *Az utolsó napokban, így szól az Isten, kitöltök Lelkemből minden halandóra, és **prófétálnak** fiatalok és leányaitok, és ifjaitok **látomásokat** látnak, véneitek pedig **álmokat** álmodnak, még szolgálómra és szolgálóleányaimra is kitöltök azokban a napokban Lelkemből, és ők is **prófétálnak**. És **csodákat** teszek az égen fenn, és jeleket a földön lenn: vért, tüzet és füstfelleget. ApCsel. 2.17-19*

A mai karizmatikusok is éppen ezért gondolják, hogy az utolsó időkben élünk, mivel sok csoda történik gyülekezetükben. Anélkül, hogy megkérdőjeleznénk a mai csodákat, rá kívánunk mutatni, hogy a csodák alapvető jelei voltak az első századi gyülekezeteknek:

 *te pedig nyújtsd ki a kezedet **gyógyításra**, hogy jelek és csodák történjenek a te szent Szolgád, Jézus neve által. ApCsel. 4.30*

 *István pedig - kegyelemmel és erővel telve - **nagy csodákat és jeleket tett** a nép között. ApCsel. 6.8*

 *Simon maga is hívő lett, majd miután megkeresztelkedett, Fülöp mellé szegődött, és amikor látta, **hogy jelek és nagy csodák történnek**, egészen elámult. ApCsel. 8.13*

 *Isten pedig **nem mindennapi csodákat** tett Pál keze által; ApCsel. 19.11*

 ***jelek és csodák erejével**, a Lélek ereje által: úgyhogy Jeruzsálemtől kezdve egészen Illíriáig mindenfelé hirdettem a Krisztus evangéliumát. Róm. 15.19*

Nem kevésbé fontos jel Illés próféta megjelenése, melyet Malakiás az utolsó idők előzeteseként prófétál, és szintén meg jelent Jézus generációjában:

Bábel emlékei

- *Én pedig elküldöm hozzátok Illés prófétát, **mielőtt eljön az ÚRnak nagy és félelmetes napja.** Mal. 3.23*
- *Mondom nektek, hogy **Illés már eljött**, de nem ismerték fel, hanem azt tették vele, amit csak akartak: így fog szenvedni tőlük az Emberfia is. Mt. 17.12*

Keresztényüldözések

- *Emlékezzetek arra az ígére, amelyet én mondtam nektek: Nem nagyobb a szolga az uránál. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak, ha az én ígémet megtartották, a titeket is meg fogják tartani. Jn. 15.20*

A keresztényeknek valójában kétfajta támadással kellett szembenézniük, a zsidók gyűlöletével és a rómaiak akcióival. Jézus a zsidók fenyegetéséről a következőket mondja:

- *Ezért íme, küldök hozzátok prófétákat, bölcseket és írástudókat: egyeseket közülük megöltök és keresztre feszítetek majd, másokat megkorbácsoltok zsinagógáitokban, és városról városra üldöztök, Mt. 23.34*

Maga Pál, akkor még Saul is elkötelezett üldözője volt a korai keresztényeknek:

- *Saul pedig egyetértett István kivégzésével. Azon a napon nagy üldözés kezdődött a jeruzsálemi gyülekezet ellen, és az apostolok kivételével mind szétszóródtak Júdea és Samária területén. ApCsel. 8.1*

A legtöbb apostolról és tanítványról tudjuk, hogy milyen sorsuk lett: Istvánt halálra kövezték, Máté kard által esett

el, Márkot lovakkal húzatták halálra, Jakabot megkövezték, Pált lefejezték, Bertalant megfeszítették, Pétert szintén megfeszítették (fejjel lefelé), Tamást dárdával szúrták agyon. Mindez i.sz. 70 előtt történt. János volt az, aki természetes halállal halt meg. (Talán ezért is tartják sokan, hogy ő volt az a tanítvány, akit Jézus különösen kedvelt.) Jézus előre megjövendölte, hogy túl fogja élni visszatérését:

 *Jézus pedig így szólt hozzá: „Ha akarom, hogy ő megmaradjon, **amíg eljövök**, mit tartozik rád? Te kövess engem!” Elterjedt tehát az atyafiak között az a mondás, hogy ez a tanítvány nem hal meg. Pedig Jézus **nem azt mondta neki, hogy nem hal meg**, hanem ezt: „**Ha akarom, hogy megmaradjon, amíg eljövök**, mit tartozik rád?” Jn. 21.22-23*

Világosan látszik, hogy Jézus nem arról beszélt, hogy János egyáltalán nem hal meg, hanem visszatértéig nem hal meg! Péter és Pál meghaltak i.sz. 70 előtt, János viszont, túlélte az üldöztetést.

Néró és Caligula, Domitianus korában, ahogy korábban láttuk, a keresztényüldözés igen nagy méreteket öltött. Bár Néró üldözései Rómára terjedtek ki, Ramsey írja, hogy „*Néró üldözései precedenst teremtettek a legtöbb provinciában*”. A történelem azt mutatja, hogy a keresztényüldözések tovább folytatódtak, a 2. században Marcus Aurelius idején, valamint a 3. században Decius korában haltak különösen sokan mártírhálált.

Az evangélium hirdettetik

 Isten országának ezt az evangéliumát pedig hirdetik majd az egész világon, bizonyosságul minden népnek; és akkor jön el a vég. Mt. 24.14

A futurista szemlélet szerint a világ végének eljövetel előtt az evangélium minden népnek hirdettetik az egész földön. Ezen nézet szerint ez még nem történt meg, de napjainkban már egyre nagyobb erővel folyik, ami a világ végét jelzi (utolsó idők). Vizsgáljuk meg azt, mit jelent a „minden népnek, az egész világon” kifejezés. Az „egész föld”, „egész világ” kifejezés sokszor sokkalta szűkebb jelentést hordozott, mint azt a mai modern olvasó képzelne:

 *Történt pedig azokban a napokban, hogy Augustus császár rendeletet adott ki: írják össze **az egész földet**. Lk. 2.1*

Nyilvánvalóan az egész világ nem vonatkozhat a teljes világra, beleértve más, ismeretlen földrészek lakosságát. A világ - szót a Biblia ellentmondások részben már megvizsgáltuk az éhínség kapcsán, hogy jelentése szűkebb lehet, mint az egész világ. A szó jelentése egyébként még: kor, örökkévalóság. A „világ” szó teljesen mást jelentett egy korabeli zsidó halászembernek, vagy akár egy iskolázott rabbinak. A közel-keleti felfogásában az „ökumené - *oikoumené*” az ismert világot, kort jelentette. Az ökumené mellett a görög két szót használ a világra, az „*aiónt*”²⁰ és a „*kosmost*”. Jelen esetben a görög szöveg az „*aiónt*” (korszak) használja, mely időbeli kiterjedés leírá-

²⁰ S#165

sára használnak. Az világ vége ebben az értelemben egy korszak végét (és az új szövetség kezdetét) jelenti. Ez az aión szó szerepel a következő versben is:

📖 *Ahogy tehát a konkolyt összegyűjtik és megégetik, úgy lesz a **világ** végén. Mt. 13.40*

ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ [κατα]καίεται,
οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ **αιῶνος** (aiwno)

Pál így beszél Jézus szavainak pontos jelentéséről, múlt időt használva a kolossabéliekhez írt levelében:

📖 *Hálát adunk azért a reménységért is, amely készen van számotokra a mennyekben, amelyről már előbb hallottatok az igazság beszédéből, az **evangéliumból**. Mert ez **hozzátok is eljutott**, és **ahogy az egész világon gyümölcsöt terem és növekedik**, ugyanúgy közöttetek is, attól a naptól fogva, amelyen meghallottátok, és igazán megismertétek az Isten kegyelmét. Kol. 1.5-6*

📖 *Ha ugyan megmaradtok a hitben szilárdan és egyenesen, el nem tántorodva az **evangélium reménységétől**, amelyet hallottatok, amely **hirdettetett minden teremtménynek az ég alatt**, és amelynek én, Pál, szolgájává lettem. Kol. 1.23*

Az Ószövetség így szól az egész földről:

📖 *Fenyegető kijelentés **Babilónia ellen**, amelyet látomásban kapott Ézsaiás, Ámóc fia: Ézs. 13.1*

📖 *Jönnek messze földről, az ég széléről: az ÚR, és bosszús haragjának eszközei, hogy elpusztítsák az **egész földet**. Ézs. 13.5*

Bábel emlékei

Ha az apostolok útjait, működési területeit megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy az evangélium valóban az ökumené teljes területén hirdetetett: Júdeában, Szíriában, Egyiptomban, Etiópiában, Galátiában, Pontusban, Pártiában, Szkítiában, Perzsiában, Médiában, Indiában, Itáliában, Hispániában és Britanniában.²¹

 Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében Mt. 28.19

A mai keresztények ezzel az igével érvelnek, hogy a Biblia szerint ma is szükséges az ige hirdetése szerte a világon. Ha megfigyeljük az ige kontextusát, látható, hogy Jézus ezeket a szavakat a tanítványoknak mondja. Ezeket a szavakat később, az ApCsel 1.8-ban is elmondja Jézus, szintén a tanítványoknak. Gondolkodjunk el azon, találunk-e a Bibliában olyan részt, ahol a tanítványok továbbadták volna bárkinek is ezeket a szavakat, felszólítottak-e bárkit, hogy tegyék ugyanezt?

Csecsemők, asszonyok és öregek

Sajnos egy háború mindig kegyetlenségekkel jár, nem kímélve azokat sem, akik megvédeni sem tudják magukat. Ha lehet, a Jeruzsálemben elkövetett kegyetlenségek túlszárnyalják mindazt, amit az ember el tud képzelni. Hozzá kell tenni azt is, hogy Flavius tanúsága szerint a legtöbb kegyetlenséget a zsidó lázadók követték el saját népükkel, az ostromló csapatokat maga Titus tartotta vissza a kegyetlenségtől, sokszor kevés sikerrel. A követ-

²¹ Phillip Doddridge után

kező idézetekhez felesleges is kommentárt írni, az összehasonlítások a Bibliával magukért beszélnek.

- Szemem könnybe borult, bensőm háborog, a földre roskadtam népem leányának romlása miatt, mert **elalélt csecsemő** és kisdéd a város terein. Azt mondják anyjuknak: Hol van kenyér és bor? Elalélnak, mint a sebesültek a város terein, kiadják lelküket anyjuk kebelén. JSir. 2.11
- anyák csecsemők szájából szedték ki a falatot, és miközben imádott gyermekük a **karjukban senyvedt**, nem átalították előre elszívni az anyatejet, és ezzel megölni őt. 426.o.
- Kint a fegyver gyilkol, bent meg a rémület: mind ifjat, mind szüzet, csecsemőt s vénembert. 5Móz. 32.25
- Hazáél megkérdezte: Miért sírsz, uram? Ő így felelt: Mert megtudtam, hogy milyen veszedelmet hozol Izráel fiaira. Erődjeiket fölperzseled, ifjaikat fegyverrel ööld meg, **csecsemőiket sziklához vágod**, és terhes asszonyaikat **felhasogatod**. 2Kir. 8.12
- **Sem öreg, sem fiatal** nem számíthatott irgalomra, apró gyermekeket is, akik valamiféle ennivalót rágcsáltak, fölkaptak és **földhöz csaptak**. Zsidó háború, 426.o.
- Ezért az arabok és a szíriaiak az életükért rimáncodó szökevényeknek **felvágták a hasát**, hogy átkutassák. Véleményem szerint ennél szörnyűbb kegyetlenség még nem sújtotta a zsidókat: mintegy **2000 embert hasítottak fel** ezen az egy éjszakán. Zsidó háború 441.o.

Bábel emlékei

 Nézd, Uram, és lásd meg azt, akivel így bántál! Miért kell az asszonyoknak **megenniük gyermekeiket**, dédelgetett csecsemőiket? Miért gyilkolják az Úr szentélyében a papot és a prófétát? JSir. 2.20

 Szegény kisfiam, kinek tartogassalak ebben a háborúban, éhínségben és lázadásban? A rómaiaknál rabszolgaság vár rád, ha egyáltalán életben hagynak, a rabszolgaságnál máris előbb itt van az éhínség, és itt vannak a lázadók, akik mindkettőnél irgalmatlanabbak. Nos hát, légy nekem ételem, a zsarnokoknak bosszúálló szellemük, az élőknek pedig rémmese, ami betetőzi a zsidók balsorsát. **Ezekkel a szavakkal megölte gyermekét, megsütötte; és a felét megette**, a másik felét letakarta és félretette. Zsidó háború 466.o

 Jaj a terhes és a szoptató anyáknak azokban a napokban! Mt. 24.19

 Azután mindjárt napkelte után egy terhes asszonyt, amint kilépett a házból, altestén talált a golyó, s a magzatát félstadiónra hajította; ilyen óriási volt a ballista ereje. 272.o.

A Templom

 Ezért azt mondta az ÚR: Júdát is eltávolítom magam elől, ahogyan Izráelt eltávolítottam, és megvetem ezt a várost, Jeruzsálemet, amelyet pedig kiválasztottam, sőt a templomot is, amelyről azt mondtam, hogy ott lesz az én nevem! 2Kir. 23.27

A zsidó Templom Heródes alatt érte el fénykorát, melyet kőművesnek kitanított papok építettek át, ügyelve az Isten által adott mértékekre. Heródes nem volt fukar, fehér márvánnyal, arannyal és sok más díszítéssel ékesítette a Templomot, a körülötte lévő teret is átalakította. Az építkezés i.sz. 62-64 körül fejeződhetett be. A zsidók gyönyörű temploma, melynek bemutatására Flavius is oldalakat szentel²², mindig is a zsidók hitének és szívének középontjában állt. A templom tér a zsidó hagyományok szerint 280-300 m oldalú négyzet volt²³, mai modern vélemények szerint legfeljebb 180-200 m, de ez sem elhanyagolható, ha figyelembe vesszük, hogy a római Szent-Péter székesegyház téglalap alakú terének a hosszabb oldala 186 m. A térről a templom felé teraszokon keresztül egyre beljebb kerülhattünk a Templomba. A Templom egyik legszebb építménye, a Királyi Híd a Csarnokot kötötte össze a Templom belső részeivel. Ez az út 76 m hosszú és 18 m széles lehetett, egyenként 7 m széles kövekből. A Csarnok, mely Salamon palotájának helyén állhatott, 162 oszlopból állt, központi hajójában 30 m magas oszlopokkal. Ebben a csarnokban álltak az értékes ajándékok²⁴. A Templom külső részén állt a pogányok udvara, ahová nemcsak a zsidók léphettek be. Forgalmas, zajos hely lehetett, valószínűleg ez volt az a hely is, ahonnan Jézus kizavarta a pénzváltókat. Az asszonyok udvarán állt a 13 láda vagy „trombita”. A trombitákba áldozati állatok, felajánlások (betegeknek, szegényeknek) és egyéb ajándékok kerültek. Ez lehetett a „kincstár”:

²² Lásd 260.o.

²³ Heródes építkezései után

²⁴ Megtértek, prozeliták ajándékai

Bábel emlékei

 Mindezeket a kincstárnál mondta Jézus, amikor tanított a templomban, és senki sem fogta el, mert még nem jött el az ő órája. Jn. 8.20

Az udvar sarkaiban 18 m magas kamrák voltak, ahol a megtisztult leprások mosakodhattak. Ezután következett Izrael és a papok udvara, mely lényegében egy hatalmas, egybefüggő épület volt, mely magában foglalta a Szentélyt is. Itt voltak a papok, még beljebb a főpapok helységei, az áldozati helyek és a Szanhedrin gyűlésterme is.

Ahogy egyre beljebb kerülünk képzeletben a Templomban, elérjük az Oltárt, 14 m oldalhosszúságú udvarával. A templom épületei hatalmasak lehettek, 20m hosszúságú és 2,7m szélességű fehér márvány tömbökből építve. A Szent Helyen előtti kapun függött az arany szőlőtő. A Szent Helyen belül találhatjuk az arany gyertyatartót, a füstölő oltárt és a szent kenyér asztalát. A Szent Helyet egy kárpit választotta el a Szentek Szentjétől²⁵, mely jobbra üres volt, csak egy kő volt benne az áldozat számára. Ide a főpap évente egyszer lépett be, hogy áldozatot mutasson be. Ez tulajdonképpen két áldozat volt: a főpap saját magáért és Izrael népéért bemutatott áldozata.

A Templom vízellátását csatornák biztosították, a vizet hatalmas ciszternákban tárolták. Ezeket nevezték tengereknek, melyek kb. 7500 m³ vizet tároltak, de szükség esetén több, mint 30 000 m³ víz is elférhetett bennük.

Flavius több helyütt is említi, hogy az ostrom előtt a pártütők megszentelteltették a templomot, az ostrom alatt pedig vértől voltak síkosak a szent helyek. János az ostrom előtt még a templomi épületfát is felhasznál-

²⁵ Mt. 27.51

nálta hadigépek építéséhez.²⁶ Flavius számos alkalommal kérleli beszédében a lázadókat és vádolja őket megbocsájthatatlan bűnökkel:

- ✂ *A templom mindenféle gazfickó búvóhelye lett, és a városbeliek keze szennyezte be az Istennek szentelt helyet, amelyet a rómaiak is tiszteltek, tisztos távoból, úgy, hogy törvényeink kedvéért lemondtak a maguk szokásairól is. (422.o.)*
- ✂ *A templom egész külső területén patakokban folyt a vér, és a nap 8500 halottra virradt. (339.o.)*

A templom lerombolása éppen úgy megjövendölt esemény volt, mint a város pusztulása. Érdekes „egybeesés” az is, hogy a templom augusztus 10-én, ugyanabban a hónapban, és ugyanazon a napon égett le, mint egykor Babilon királya felégette.

- 📖 *akkor kiírtom Izráelt arról a földről, amelyet nekik adtam, ezt a templomot, amelyet nevemnek szenteltem, elvetem színem elől, Izráel pedig példabeszéd és gúny tárgyává lesz minden nép előtt. 1Kir. 9.7*

Titus leromboltatta szinte az összes épületet, csak keveset hagyott meg a hátramaradó helyőrségnek. A templom köveit később Hadrianus császár használta fel Heliopolisz²⁷ építéskor, így teljesült Jézus próféciaja:

²⁶ Zsidó háború, 380.o.

²⁷ Elia Heliopolisz, romjai ma 160 km-re vannak Jeruzsálemtől, Libanonban

Bábel emlékei

 Ő azonban így szólt hozzájuk: „Hát nem látjátok mindezt? Bizony, mondom néktek: nem marad itt kő kövön, amit le ne rombolnának.” Mt. 24.2

Sokan úgy gondolják, ez a prófécia még nem teljesedett be, hiszen még ma is áll a híres Siratófal Jeruzsálemben. Valójában ez a fal nem a Templom, hanem a Templomot védő falak egyikének a maradványa. Egy római császár, Julian (i.sz. 361 - 363) megkísérelte újból felépíteni a Templomot, melyet a zsidók is támogattak. A kísérlet megghiúsulását a következőképpen írja le Ammianus Marcellinus, egy római történétíró:

 Julian nagy költségű terveket készített az egykor csillogó Templom újraépítésére... Antiókhiai Alypust bízta meg a munkálatok gyors elvégzésével... Bár Alypus nagy energiával látott munkának, a provincia kormányzója által is támogatva, hatalmas tűzgolyók törtek elő a Templom alapjaiból, sokakat megölve, teljesen hozzáférhetetlenné téve a területet a munkások számára; és mivel az elemek folyamatosan visszaűzték őket, a vállalkozás abbamaradt. (Ammianus Marcellinus: XXIII, 1,1-3)

Figyeljük meg azt is, hogy a tanítványok kérdése „**Mondd meg nekünk: mikor lesz ez**” is célzottan erre az eseményre irányul.

 Szomorkodnak és gyászolnak a kapukban, és kifosztva ülnék a földön. Ézs. 3.26

Érdemes megjegyezni, hogy a rómaiak, dicsőségük emlékére pénzt verettek, mely egy lehajtott fejű, síró zsidó nőt ábrázolt *JUDEA CAPTA* felirattal.²⁸

 Majd ezt mondta nekik: Tegyétek tisztátalanná a templomot, és töltsétek meg az udvarokat halálra sebzettekkel! Menjetek! Ők tehát mentek, és öldököltek a városban. Ez. 9.7

 Most azonban, ti szentségtörők, hullákon jártok a templomban, s idegenek és honfitársaitok vérével szennyezik be! (457.o.)

Flavius szerint volt egy régi jövendölés, miszerint a város akkor esik el és a templom akkor ég majd le, ha lázadás tör ki és a zsidók saját maguk szennyezik majd be a szentélyt. Megemlíti azt is, hogy a zelóták maguk sem vonták kétségbe ezt a jövendölést, de később mégis ők maguk lettek a beteljesülés eszközei.

Nem épül fel több Templom, Jézus, Péter egyértelművé tette, hogy szellemi templomra gondolt, a Jelenések könyve pedig azt, hogy nem szükséges több hely, ahol áldozni kell:

²⁸ Karen Armstrong: Jeruzsálem, 196.o.

6. Ábra: Római pénzérmék „Judea Capta” felirattal Jeruzsálem eleste után

- 📖 *Jézus így válaszolt: „Higgy nekem asszony, hogy eljön az óra, amikor nem is ezen a hegyen, nem is Jeruzsálemben imádjátok az Atyát. Jn. 4.21*
- 📖 *ti magatok is mint élő kövek épüljeteK fel **lelki házzá**, szent papsággá, hogy **lelki áldozatokat** ajánljatok fel, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által. 1Pt. 2.5*
- 📖 ***Nem láttam templomot** a városban, mert az Úr, a mindenható Isten és a Bárány annak a temploma. Jel. 21.22*

Bibliaértelmezések gyakran figyelmen kívül hagyják a Zsid. 9.6-10 verseket, melyekben összefüggés van a régi rend elmúlása és Jézus második eljövetele között:

 Miután ezeket így rendezték el: a sátor első részébe mindenkor bejárnak az istentiszteleti szolgálatot végző papok, a másodikba azonban csak évenként egyszer, és egyedül a főpap mehet be, azzal a vérrel, amelyet bemutat önmagáért és a nép tudatlanságból eredő vétkeiért. **A Szentlélek ezzel azt jelenti ki, hogy amíg az első sátor fennáll, addig nem nyílik meg a szentélybe vezető út.** Példázat ez nekünk a mostani időre, hogy ott olyan ajándékokat és áldozatokat mutatnak be, amelyek nem tudják lelkiismeretében tökéletessé tenni a szolgálattelvőt. Ezek a külső rendelkezések, amelyek ételekre, italokra és különböző mosakodásokra vonatkoznak, csak az új rendelkezés idejéig kötelezők. Zsid. 9.6-10

A sátrak, a Templom szentélyei i.sz. 70-ben megsemmisültek, és azóta sem építették fel őket. Manapság hallani a Templom újraépítéséről szóló tervekről. Ha a kereszténység ezt támogatja, szembe kell néznie az Írás véleményével:

 Mert ha valamit leromboltam, és ismét felépítem, magam nyilvánítom magamat törvényszegőnek. Mert én meghaltam a törvény által a törvénynek, hogy Istennek éljek. Gal. 2.18

Papok és vének

 Maga az ÚR szolgáltatta ki őket, nem tekint rájuk többé. A papok személyét nem tisztelték, **a véneknek sem kegyelmeztek.** JSir. 4.16

 hogy rátok szálljon minden igaz vér, amelyet kiontottak a földön, az igaz Ábel vérétől Zakariásnak, a Barakiás fiá-

Bábel emlékei

nak véréig, akit a templom és az áldozati oltár között gyilkoltatok meg. Mt. 23.35

Flavius beszámol arról, hogy a lázadók nem kegyelmeztek a papoknak, sőt a főrangú papokat is meggyilkolták:

✍ *Nem tévedek, ha azt mondom, Anan halálával kezdődött a város pusztulása; azon a napon, amikor a **zsidók a főpapjukat**, azt a férfiút, aki megmutatta a menekülés útját, a város közepén **látták lemészárolni**, azon a napon már össze is omlott a faluk, és már meg is szűnt a zsidó állam. (339.o.)*

✍ *Az **első ember, akit leszúrtak, Jonatás főpap volt**, később napról-napra egymást érték a gyilkosságok, úgyhogy a rettegés nagyobb rémületet keltett, mint maguk a gyilkosságok, mint a csatában: senkinek sem volt biztos egy pillanatra az élete. (187.o.)*

✍ *Végül a két legelvetemültebb ember rárohant Zakariásra, és ott a templom közepén leszúrta, s mikor összeesett, még ki is csúfolták... (342.o.)*

Hamis próféták

📖 *Sok hamis próféta támad, és sokakat megtevesztenek. Mt. 24.11*

A történelem több hamis prófétáról is tudósít. Ismerünk egy Teudás nevű prófétát, aki négyszáz embert vitt a pusztába²⁹, és egyet Félix prokurátor idejéből, aki a rómaiak el-

²⁹ ApCsel. 5.36

len lázított. Flavius pontosan beszámol arról, hogy az ostromlott Jeruzsálemben is voltak próféták, akik az utolsó pillanatokban is félrevezették az embereket:

 *Pusztulásuk egy **álprófétának** a lelkén szárad, aki ezekben a napokban a város a város lakóinak azt hazudta: Isten azt parancsolja nekik, hogy menjenek fel a templomba, mert ott majd megmutatja a menekülés útját. Ugyanis a zsarnokok **sok ilyen prófétát** küldtek a nép közé, hogy hirdessék nekik: várják meg az Isten segítségét, úgy gondolták, hogy akkor majd a nép nem foglalkozik a szökés gondolatával, azokat pedig, akiket sem a félelem, sem a sok őrszem nem riasztott vissza, legalább ezzel a kecsegtetéssel maradásra édesgessék. (475.o.)*

Láthatjuk, hogy Flavius megörökíti azt is, hogy a hamis próféta nem egyedüli eset volt, hanem sok álprófétáról ír. Flaviuson kívül a Bibliában is találunk hamis prófétákat, az Apostolok Cselekedetei kettőt is megemlít:

 Hát nem te vagy az az egyiptomi, aki néhány nappal ezelőtt fellázította és a pusztába vezette a szikáriusok négyezer emberét? ApCsel. 21.38

Másik neves „próféta” pedig Simon mágus, aki „igen nagy embernek” tartotta magát, a nép pedig „*Isten hatalmas erejének*” hívta őt³⁰. Megemlíthetjük a zsidó mágust és álprófétát, Barjézust³¹ is, vagy a szamaritániai Dositheust, aki azt gondolta, ő a Mózes által megígért Messiás.

³⁰ ApCsel. 8.10

³¹ ApCsel. 13.6

A gonosz nemzedék

 Bizony, mondom néktek, hogy **nem múlik el ez a nemzedék** addig, amíg mindez meg nem történik. Mt. 24.34

Annak elkerülésére, hogy Jézus ezen próféciaja hamisnak tűnjön fel, a nemzedék szó helyett gyakran használják a *nép*, *nemzetség* szavakat, jelezve, hogy az egész zsidó népet kell érteni. Ha feltesszük, hogy Jézus Jeruzsálem pusztulásáról beszélt itt is, akkor nem szükséges más szavakat keresni, szó szerint érthetjük a verset, hiszen 70-ben sokan éltek még ebből a generációból. Híresebb embereket is ismerünk, például Johanán ben Zakkai rabbit koporsóban menekítették ki az ostromlott városból.

 Amikor pedig egyre nagyobb sokaság gyülekezett hozzá, elkezdett beszélni: „Ez a nemzedék **gonosz nemzedék**: jelt követel, de nem adatik neki más jel, mint a Jónás próféta jele.” Lk. 11.29

Érdemes megfigyelni, mit ír Flavius saját nemzedékéről:

 Estefelé megszűnt az öldöklés, a tűz azonban egész éjjel dühöngött, gorpaios hónap 8-án a nap az égő Jeruzsálemre virradt: arra a városra, amelyet az ostrom alatt oly rengeteg nyomorúság sújtott, hogy ha alapítása óta ugyanannyi szerencse érte volna, valóban irigylésre méltó lett volna, de ezt a borzalmas sorsot azzal vonta magára, hogy **olyan nemzedéket nevelt fel, mely romlásba döntötte**. 489.o.

✍ *ilyent még nem kellett végigszenvednie a városnak, és a világ teremtése óta nem volt **nemzedék**, mely ennyi förtelmet kieszelt volna.*

Jézus egy másik versben utal az elkövetkezendő eseményekre. Hasonlóan az első vershez, a futurista nézetet vallóknak szintén el kell térniük a szóbeli értelmezéstől, hiszen az ebben a formájában nem használható a mi korunkra. Ha Jézus itt is Jeruzsálem pusztulását jövendölte meg (ahol Ő, az Úr volt az ítélkező), akkor az ige szó szerint nyugodtan érthető:

📖 *Bizony, mondom néktek, hogy vannak az itt állók között némelyek, akik **nem ízelek meg a halált** addig, amíg meg nem látják az Emberfiát, amint eljön az ő országával. Mt. 16.28*

Jézus világosan azt mondja „ez a nemzedék”. Nyilvánvaló, hogy ez nem lehet egyszerre igaz a tanítványok és a mi nemzedékünkre. A 24. vers szerint Jézus a tanítványokhoz beszélt. Futurista nézőpontból ez az ige csak szimbolikusan érthető.

A Biblia a nemzedék szó használatánál következetes, az Újszövetségben a nemzedék (*genea* - *genea*) mindig a szó hagyományos értelmében, kortársakra vonatkoztatva jelenik meg, és nem népre, nemzetre vonatkozik. Jézus a görög *genea* (Pesitta: az arám **ܩܢܝܐ**) szót használja és egyértelműen a kortársaira utal a következő helyeken: Mt. 1:17; 11:16; 12:39, 41, 42, 45; 16:4; 17:17; 23:36; 24:34; Márk 8:12, 38; 9:19; 13:30; Lukács 1:48, 50;

Bábel emlékei

7:31; 9:41; 11:29, 30, 31, 32, 50, 51; 18:8; 17:25; 21:32³². Azok, akik a *genea* szót fajként, népként értelmezik, szinte igehelyenként „el kell döntenüik”, hogy melyik szót értik. A feljebb idézett Lk. 11.29 is furcsán festene, ha egész népet értenénk rajta. A város pusztulása is egy generáción belül történt meg, éppúgy az összes többi prófécia³³.

Elgondolkoztató, hogy vajon miért változna meg ennek a szónak a jelentése hirtelen nemzedékről nemzetre, egyedül a Mt. 24.34-ben? Nem felejtethjük azt sem el, hogy a zsidók nemzedéke még Pilátus előtt megjövendőlte saját pusztulását:

 Az egész nép így kiáltott: „Szálljon ránk és gyermekeinkre az ő vére!” Mt. 27.25

Jézus előre látta a nemzedék pusztulását, fő okként megjelölve, hogy nem ismerték fel az időt:

 *Amikor közelebb ért, és meglátta a várost, megsiratta, és így szólt: „Bár felismerted volna ezen a napon te is a békességre vezető utat! De most már el van rejtve a szemeid elől. Mert jönnek majd reád napok, amikor **ellenségeid sáncot húznak körülötted, körülzárnak, és mindenfelől szorongatnak**; földre tipornak téged és fiaidat, akik bened laknak, és **nem hagynak belőled követ kövön, mert nem ismerted fel meglátogatásod idejét.**” Lk. 19.41-44*

³² David Chilton „A nemzetség nemzetet jelent” teóriára adott válaszában

³³ Mt. 23.36

Szimbolizmus az apokaliptikákban

„Meglátják eljönni égen és felhőkön”

 Azokban a napokban pedig, ama nyomorúság után, a nap elsötétedik, a hold nem fénylik, a csillagok lehullanak az égről, és az egek tartóerői megrendülnek. És akkor meglátják az Emberfiát eljönni a felhőkön, nagy hatalommal és dicsőséggel Mk. 13.24-26

A futurista nézet szerint Jézus ezen szavai világosan mutatják Jézus jövőbeli eljövetelét. Ezen a ponton azonban ismét érdemes elővenni az Ószövetséget, és a sémi nyelv idiomatikus szerkezetét. Itt az olvasó jogosan kérdezheti, hogy mi szükség a szimbolizmusra, ha eddig jól megvoltunk a szó szerinti értelmezéssel. Azért teszünk így, mert az Ószövetség is gyakran használ ilyen képeket. A Sátánról szóló fejezetben láthattuk, hogy a csillag szó gyakran szerepel személyek leírására, földi hatalommal összefüggésben. A „felhőkön járni” kifejezés sem egyedülálló, máshol is megtaláljuk, általában a harcok Isten lakhelyével, ítélkezésével összefüggésben. Mi keresztények, már többnyire elfelejtettük, de a mai zsidók még mindig tisztában vannak vele, hogy az Úr és a felhők kapcsolata az Írásban nem ritka:

 Jövendölés Egyiptom ellen. Ímé az Úr könnyű felhőre ül, és bemegy Egyiptomba, és megháborodnak előtte Egyiptomnak bálványai, és az égyiptomiak szíve megolvad ő bennök. Ésa. 19.1

 Mert közel egy nap és közel az Úrnak napja, felhőnek napja, a pogányok ideje lesz az. Ezék. 30.3

Bábel emlékei

- *Távol álla azért a nép, Mózes pedig közelebb méne a **felhőhöz**, melyben az Isten vala. 2Móz. 20.21*
- *Nincs olyan, mint a Jesurun Istene! Az egeken száguld segítségedre, és **fenséégében a felhőkön**. 5 Mózs. 33.26*
- *Tegyetek tisztességet Istennek, a kinek dicsősége az Izráelen és az **ő hatalma a felhőkben van**. Zsolt. 68.35*
- *A ki vizeken építi fel az ő palotáját, **a felhőket rendeli az ő szekerévé**, jár a szeleknek szárnyain; Zsolt. 104.3*
- *Jézus ekkor így felelt: „Te mondtad. Sőt azt mondom nektek: mostantól fogva **meqlátjátok** az Emberfiát, amint a Hatalmas jobbján ül, és **eljön az ég felhőin**.” Mt. 26.64*

Az Ezék. 30.3-ban az felhő napját az Írás egyértelműen az Úr napjával azonosítja, az utolsó példában pedig Jézus a főpapoknak mondja, hogy ezt meg is fogják látni. Fontos észrevenni azt is, hogy Ézsaiásnál, az Egyiptom elleni jövedölsénel az Úr nyilván nem fizikailag felhőkön lovagolt, hanem a szomszédos asszír hadsereget küldte büntetésének eszközüül. Ezek a versek nem szó szerint értendők, hiszen Istent soha senki sem látta³⁴.

A felhő sokszor előforduló motívum, Mózes idejében gyakran szolgált útjelzőüül, Isten lakásául. Fontos megjegyezni, hogy a héber nyolc (!) szót használ a felhők leírására, melyeknek csak egy kis része „meteorológiai” értelemben vett felhő, a többi mind szimbolikus jelentésü. Aki azonban ennek ellenére szó szerinti értelmezésre vágyik, annak kedvéért nem árt még egyszer felidézünk Flavius szavait a csodás jelekről sem:

³⁴ Jn. 1.18

✍ *Ugyanis napnyugta előtt a táj fölött, a levegőben kocsik és fegyveres csapatok jelentek meg, **amint a felhőkön száguldottak** és körbejárták a várost. (477.o.)*

Ezek után teljesen világos az is, miért jelentett egyértelmű istenkáromlást a zsidók szemében Jézus válasza Kajafásnak:

📖 *Jézus ekkor így felelt: „Te mondtad. Sőt azt mondom nektek: mostantól fogva meglátjátok az Emberfiát, **amint a Hatalmas jobbján ül, és eljön az ég felhőin.**” Mt. 26.64*

A főpapok jól tudták, csak az Úr jön felhőkön. Ezzel magyarázható, hogy azonnal megszaggatták ruhájukat és istenkáromlásnak vették Jézus szavait.

Ég és föld

📖 *az ég is eltűnt, mint egy felgöngyölödő papírtekercs, minden hegy és sziget elmozdult a helyéről. Jel. 6.14*

Az ég felcsavarodik motívummal is találkozhatunk az Ószövetségben, szintén az ítélkezéssel kapcsolatban (pl. Édóm népe ítéleténél):

📖 *Széthull az ég minden serege, **összecsavarodik az ég, mint egy tekercs**; úgy lehull egész serege, ahogy a levél lehull a szőlőről, ahogy lehull a fügefáról. Ézs. 34.4*

Hasonló jelekkel találkozhatunk Dávid imájában, amikor az Úr megmentette őt Saul kezéből:

Bábel emlékei

 *Megrendült és rengett a föld, az **egek alapjai** megremegtek, megrendültek, mert haragra gyúlt. Füst jött ki orrából, szájából emésztő tűz, parázs izzott benne. **Lehajlította az eget** és leszállt, homály volt lába alatt. 2Sám. 22.8-10*

Nehéz lenne elképzelni, hogy Dávid esetében ezeket a jeleket szó szerint kellene venni.

 Mert ahogyan a villámlás keletről támad, és ellátszik nyugatig, úgy lesz az Emberfiának az eljövetele is. Mt. 24.27

A villámlás szintén az ítélkezéssel együtt fordul elő az Ószövetségben³⁵. A felhő, a fény és a villámlás sokszor egy helyen jelenik meg³⁶. Máté szavaiban nem hagyhatjuk figyelmen kívül az „*ahogyan*” (lásd még 269. oldal) szócskát sem, mely nem szó szerinti bekövetkezést jelez, hanem az események bekövetkezésének gyorsaságát.

Ezzel kapcsolatban megvizsgálhatunk egy másik, gyakran idézett verset Jézustól:

 *Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy **betöltssem** azokat. Mert bizony mondom néktek, hogy **amíg** az ég és a föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző semvész el a törvényből, **míg** minden be nem teljesedik. Mt. 5.17-18*

Sokan idézik, annak illusztrálására, hogy Jézus betölteni jött a törvényt. Most figyeljünk meg mást is ebben az igében, mégpedig a törvény betöltése és az „ég és föld”

³⁵ 2Móz. 9.4

³⁶ Ez. 1.4

elmúlása közötti kapcsolatot! Ha elfogadjuk, hogy Jézus betöltötte a törvényt, el kellene fogadnunk, hogy a régi ég és föld is elmúlt! De hogyan múlhatott el ég és föld?

 *Az ÚR **elpusztítja**, felforgatja a földet, feldúlja felszínét, szétszórja lakóit. Teljesen **elpusztul a föld**, teljesen kifosztják. Az ÚR jelentette ki ezt az ígét. Gyászol, hervad a föld, elalél, hervad a világ, **elalél a magas ég a földdel együtt**. Elpirul a sápadt hold, szégyenkezik az izzó nap, mert a Seregek Ura lesz a király a Sion hegyén és Jeruzsálemben, és vénei előtt ragyog dicsősége. Ézs. 24.1,3,23*

Tírusz megbüntetéséről szól ez a vers, de sokak szerint egyben apokaliptikus jóslat is. Ha azonban így vesszük, feladjuk a szimbolikus „ég és föld” elmúlását és szó szerintit keresünk, akkor viszont fel kell tételeznünk ugyanitt a szimbolikus Sion hegyét (melynek szintén el kellett volna pusztulnia a világgal). Ésszerűbbnek tűnik az Ézsaiás vers szimbolikus értelmezése (míg a büntetés valóságos volt), már az „elpirul a hold, szégyenkezik a nap” képek miatt is. Jézus jól ismerte az ószövetségi apokaliptikus szimbólumokat, hallgatói is jól ismerték, ezeket használta fel a törvény betöltéséről szóló versben. A következő, szintén Ézsaiás versben újra megjelenik ez a szimbólum, figyelemreméltó kapcsolatban a törvénnyel (alapvetés):

 ***Igéimet adom a szádba, és kezem árnyékával takarlak be, amikor újra kifeszítem az eget, és alapot vetek a földnek, Sionnak pedig ezt mondom: Az én népem vagy!** Ézs. 51.16*

Bábel emlékei

Hasonló kapcsolatot fedezhetünk fel Babilon megbüntetésénél³⁷ is, ahol az ég és föld szintén megrendül, a babiloni világrend elpusztul a médek által³⁸ - de nem az egész világ. A preterista nézőpont alapján tehát az új ég és új föld egy új rendszer létrejöttének a szimbóluma. Új ég és föld jött létre a mózesi törvényekkel, és új ég és föld jött létre az Újszövetséggel, Krisztussal:

 Amikor az újról szól, elavulttá teszi az elsőt, ami pedig elavul és megöregszik, az közel van az elmúláshoz. Zsid. 8.13

Fontos az ég és föld előtt szereplő „új” szócska is:

 De új eget és új földet várunk az ő ígérete szerint, amelyben igazság lakik. 2Pt. 3.13

A görögben két szó van az újra, a *neos* és a *kainos*. A mi esetünkben a *kainos* - *καλνους* szó szerepel, melynek jelentése: minőségében új. A görög, ha azt akarja kifejezni, hogy új, ami még sohasem volt, akkor a *neos* szót használja.

 *És láttam új eget és új földet, mert az első ég és az első föld elmúlt, és a **tenger** sincs többé. Jel. 21.1*

Az égről és a földről beszéltünk, de mi lehet az a tenger, hiszen világunkban még van tenger? Milyen világ lesz az, ahol nincsen tenger, miért szüntetni meg Isten? Azok számára, akik úgy vélik, ez kétségtelenül cáfolja a preterista értelmezést, van egy elgondolkodtató kérdésünk. Mi van akkor, ha a tenger nem az a tenger, amire

³⁷ Ézs. 13.1

³⁸ Ézs. 13.17

mi gondolunk, hanem egy tárgy? Miféle tárgy lehetne az - gondolhatja az olvasó. Nézzük a következő ígét:

 *Azután készített egy öntött **tengert**, amelynek egyik pereme a másik peremétől tíz könyöknyire volt, kör alakú és öt könyök magas volt, és harminc könyök hosszú zsinór érte körül. A **pereme** alatt körös-körül gömb alakú díszek voltak, minden könyökre jutott tíz, ezek vették körül a tengert. A gömb alakú díszek két sorban helyezkedtek el, amelyeket az öntvénnnyel együtt öntöttek. A tenger tizenkét bikán volt, három északra, három nyugatra, három délre, három pedig keletre nézett; mindegyiknek a hátsó része befelé volt. 1Kir. 7.23*

A „tenger” egy bronzból készült nagy medence volt, amely a Templom előcsarnokában állt. Becsült tömege 30 tonna volt, Dávid háborúiban szerezte meg a hozzá szükséges rézet.³⁹ Sokan úgy gondolják, ez a réztenger szimbolizálta Isten teremtettségének⁴⁰ kezdetét a zsidó Templomban. A tenger megszűnése az ószövetség végét, Isten templomban való imádatának végét jelképezheti.

Új Jeruzsálem

Sokan gondolják, hogy az Új Jeruzsálem egy fizikai város lesz, egyenesen a mennyekből, egyesek egy valóságos le szálló „úrvárost” emlegetnek. A preteristák szerint jóval izgalmasabb, ha az Új Jeruzsálem az Egyházat jelenti. Pál így ír nekünk Jeruzsálem mennyei városáról:

³⁹ 1Krón. 18.8

⁴⁰ 1Móz 1.2

Bábel emlékei

 *Ti ugyanis nem tapintható hegyhez és lángoló tűzhöz járultatok, sem homályhoz, sötétséghez, szélvészhöz vagy trombitaharsogáshoz és szózatok hangjához. Akik ezt hallották, kérték, hogy ne szóljon többé hozzájuk. Mert nem bírták elviselni a parancsot: „Még ha állat érinti is a hegyet, meg kell kövezni!” És olyan félelmetes volt a látvány, hogy Mózes is így szólt: „Félelem fogott el, és remegés.” **Ti a Sion hegyéhez járultatok, és az élő Isten városához, a mennyei Jeruzsálemhez és az angyalok ezreihez; Zsid. 12.20-22***

A mennyei város szintén nem a távoli jövő, hanem a mozgásban lévő valóság, folyamat, melynek beteljesüléséről így beszél Pál:

 *Hogyan fér össze Isten temploma a bálványokkal? **Mert mi az élő Isten temploma vagyunk, ahogyan az Isten mondta: „Köztük fogok lakni és járni, Istenük leszek, és ők az én népem lesznek.” 2Kor. 6.16***

Jézus szavai erősen megkérdőjelezik, hogy egy fizikai várossal lenne szó:

 *Amikor a farizeusok megkérdezték tőle, hogy mikor jön el az Isten országa, így válaszolt nekik: „Az Isten országa **nem úgy jön el, hogy az ember jelekből következtethetne rá. Lk. 17.20***

De vajon mit kezdjünk viszont a város leírásában szereplő mérőszámokkal, melyekből akár a város pontos mérete is kiszámítható? Akik mai modern mérőszámokra átszámítják ezeket a számokat, rögtön figyelmen kívül

hagyják az Egyház leírásához használt számokat: Izráel 12 törzse (Izráelből megtértek) és a 12 kapu, az apostolok nevével (a pogány megtértek). A tizenkettő a teljesség szimbóluma a Bibliában:

- *Ez volt Izráel fejedelmeinek az oltár fölszentelésére szánt ajándéka azon a napon, amelyen fölmenték azt: tizenkét ezüstitál, tizenkét ezüst hintőedény és tizenkét aranyserpenyő. [...] Továbbá tizenkét aranyserpenyő, tele füstölőszerrel. [...] Égőáldozatra szánt szarvasmarha volt összesen tizenkét bika, azután tizenkét kos és tizenkét egyéves bányi, a hozzájuk tartozó ételáldozatokkal együtt, meg tizenkét kecskebak vétekáldozatul. 4Móz. 7.84-87*
- *Szólj Izráel fiaihoz, és végy egy-egy vesszőt nagycsaládjaik minden vezető emberétől, összesen tizenkét vesszőt. Mindegyiknek a nevét ird föl a maga vesszejére. 4Móz. 17.17*
- *Hazaérve kést vett elő, fogta a másodfeleségét, a testét tizenkét darabra vágta, és szétküldte Izráel egész területére. Bír. 19.29*
- *Magához hívta tizenkét tanítványát, és hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkek felett, hogy kiűzzék azokat, és gyógyítsanak mindenféle betegséget és erőtlenséget. Mt. 10.1*

Gyakran lehet hallani azt a kérdést, hogy mikor fog a Templom újjáépülni Jeruzsálemben?

- *Ezután visszatérek, és felépítem Dávid leomlott sátorát, romjait is felépítem, és helyreállítom, ApCsel. 15.16*

Figyeljük meg, hogy az Írás múlt időben beszél a leomlott sátorról. Ez azt jelenti, hogy ez nem egy jövőbeli prófécia,

Bábel emlékei

hanem a valóság, mely a pogányok megtéréséről beszél, ami megtörtént, beteljesedett:

 Simon elbeszélte, hogyan gondoskodott Isten először arról, hogy a pogányok közül népet szerezzen az ő nevének. ApCsel. 15.14

Különösen figyelemre méltó, hogy az ApCsel i.sz. 70 előtt íródott, és „leomlott” sátorról beszél. Ha ez a vers az i.sz. 70-es esemény utáni újjáépítésről beszélne, jövő időt használna. A Jelenések könyve is megerősíti, hogy nem lesz új épített Templom összhangban Jézus szavaival.⁴¹

Az Élet folyója

 Azután megmutatta nekem az élet vizének folyóját, amely ragyogó, mint a kristály, s az Isten és a Bárány trónusából ered. Jel. 22.1

Szó szerinti értelmezésben folyókat várunk, melyek a népeket fogják gyógyítani, a megérdemelteket örök életet nyernek belőle. A víz szó értelmezéseit már láthattuk korábban, de éppen Jézus az, aki önmagára értendő szimbólumként használja:

 Az ünnep utolsó nagy napján felállt Jézus, és így kiáltott: „Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék! Aki hisz én bennem, ahogy az Írás mondta, annak belsejéből élő víz folyamai ömlenek!” Jn. 7.37

⁴¹ Lásd: A Templom, 198.o.

Mennyire izgalmas és megdöbbentő annak az elfogadása, hogy Jézus maga az életet adó forrás. Ha belőle iszunk, mi magunk is a víz forrásává válhatunk:

- *Megjönnek majd, és ujjonganak Sion magaslatán, élvezik az Úrtól kapott javakat: a gabonát, a mustot és az olajat, a juhokat és a marhákat. Olyan lesz a lelkük, mint az öntözött kert, és nem hervadoznak többé. Jer. 31.12*
- *Jézus így válaszolt neki: „Aki ebből a vízből iszik, ismét megszomjazik, de aki abból a vízből iszik, amelyet én adok neki, soha többé meg nem szomjazik, mert örök életre buzdító víz forrásává lesz benne.” Jn. 4.13-14*

Akik az élő vizet a Jelenések könyvében fizikai, jövőbeli víznek gondolják, ezzel azt állítják, hogy egy másik, egy hatalmasabb erő fog megjelenni, mint Jézus Krisztus által, már a számariai asszonymnak is elérhetően adott spirituális víz, a Krisztusban való hit. Talán érdemes belegondolni abba, hogy a Jelenések is a Jézus által mindenki számára elérhetővé tett vízről beszél, szellemi értelemben vett vízről, így a Jel. 22.1 a Jézus által hozott örömhírről már beteljesedett. Miért beszélne az Írás kétféle vízről?

A szentek királysága

- *Megjelent az első, és azt mondta: Uram, minád tíz minát nyert. Az erre így szólt: Jól van, jó szolgám, mivel hű voltál a kevésen, legyen hatalmad tíz város fölött. Lk. 19.16-17*

A nemesemberről és a tíz mináról szóló példázatban⁴² szereplő „királyságokat” és a rajtuk uralkodó szenteket

⁴² Mk. 19.12-17

Bábel emlékei

sokan várják a nem is olyan távoli időkben. Ha a preterista nézőpont pontos lenne, magyarázatot kellene adnia arra, hogy nem voltak és nincsenek országok, melyeken „szentek” uralkodnának. A választ egy kérdéssel lehetne kezdeni. Miért kellene szó szerint venni a királyságokat és a szolgálakat, ha a nemesembert, a bankot, és a minát nem vesszük szó szerint? A preteristák szerint Krisztus, a nemes megbüntette ellenségeit i.sz. 70-ben⁴³, halála után elküldte a Pártfogót - szétoztotta a minákat⁴⁴, egyesek jól éltek az adott ajándékkal, mások kevésbé⁴⁵. Miért kapnak egyesek öt „várost”, mások tíz „várost”? Itt, ahogy másutt is az Írásban a Szent Szellem ajándékairól van szó:

 A többi pedig jó földbe esett, és termést hozott: az egyik százannyit, a másik hatvanannyit, a harmadik harmincannyit. Mt. 13.8

 *De mindezt egy és ugyanaz a Lélek munkálja, aki úgy osztja szét kinek-kinek **ajándékát**, amint akarja. 1Kor. 12.11*

A szolga, akitől az egy is elvétetik, az Ószövetség Izraele:

 *Ezért mondom nektek, hogy **elvétetik tőletek** az Isten országa, és olyan népnek adatik, amely megtermi annak gyümölcsét. Mt. 21.43*

A szolgálak pedig, akik ajándékokat kaptak a Szent Szellemtől, nem mások, mint Krisztus Egyházának tagjai:

⁴³ Lk. 19.27

⁴⁴ Lk. 19.13

⁴⁵ Lk. 19.17,19

 és **Jézus Krisztustól**, a hű tanútól, aki elsőszülött a halottak közül, és a föld királyainak fejedelme; aki szeret minket, és vére által megszabadított bűneinktől, **aki országa népévé tett minket**, papokká az Isten, az ő Atyja előtt: övé a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké. Amen. Jel. 1.5-6

Jézus apokaliptikája

A fentiekben is gyakran idéztünk a Mt. 24 verseket, melyeket kis apokalipszisnek is neveznek. Látható, hogy a preterista nézőpont minden verset beteljesedettnek tart, míg a futuristák egyáltalán, vagy csak részlegesen beteljesedettnek gondolják. Utóbbi esetben a Mt. 24 első részét Jeruzsálem i.sz. 70-es ostromára értik, de Jézus eljövételét a többi vers alapján a jövőbe vetítik. A fentiekben leírt elemek mellett az olvasó elvégezhet egy összehasonlítást a párhuzamos Lk. 17 versekkel, melyről kiderül, hogy a Mt 24 önkényes felosztása keveredéshez vezet a párhuzamos Lk. 17 versek esetében.

Mt. 24

1. aki a ház tetején van, ne szálljon le, hogy kihozzon valamit (24)

2. Mert ahogyan a villámlás keletről támad (27)

3. Ahol a tetem, oda gyűlnek a saskeselyűk. (28)

.....Mt. 24.34

4. Ahogyan Nőé napjaiban történt, úgy lesz az Emberfia eljövetele is. (37)

5. Akkor ketten lesznek a mezőn: az egyik felvétetik, a másik otthagytatik, (40)

Lk. 17

2. Mert ahogyan a villám cikázik, és az ég aljától az ég aljáig egyszerre villan fel és fénylik, úgy jön el az Emberfia is az ő napján. (24)

4. És amint Nőé napjaiban történt, úgy lesz az Emberfia napjaiban is: (26)

1. Aki azon a napon a háztetőn lesz, a holmija pedig a házban, ne jöjjön le (31)

5. Két asszony öröl ugyanott, az egyik felvétetik, a másik pedig ott hagyatik. (35)

3. Ő pedig így felelt: „Ahol a tetem, oda gyűlnek a saskeselyűk is.” (37)

Fontos észrevenni azt, hogy Lukács egyértelműen arról beszél, minden egyidejűleg történik meg, nem pedig először az egyik fele, majd a távoli jövőben a másik:

📖 *Ezek ugyanis a bosszúállás napjai, hogy beteljesedjék **mindaz**, ami meg van írva. Lk. 21.22*

📖 *Bizony, mondom néktek: nem múlik el ez a nemzedék addig, amíg **mindez** meg nem lesz. Lk. 21.32*

További probléma Jézus apokaliptikáját a távoli jövőbe való helyezéssel az, hogy Jézus egyértelműen utal arra, hogy eljövétel úgy történik meg, mint Noé idejében:

📖 *Ahogyan Noé napjaiban történt, **úgy lesz** az Emberfia eljövele is. Mert amiképpen azokban a napokban, az özönvíz előtt, ettek, ittak, házasodtak és férjhez mentek egészen addig a napig, amelyen Noé bement a bárkába, és **semmit sem sejtettek**, míg el nem jött az özönvíz, és mindnyájukat el nem sodorta, úgy lesz az Emberfiának eljövele is. Mt. 24.37-38*

Ez a vers gyakran elhangzik annak a bizonyítására, hogy semmit sem sejthetünk az eljövételről, hiszen azt a napot csak az Atya tudja egyedül. De figyeljük meg azt is, hogy ez a kitétel azokra vonatkozik, akiket az Özönvíz elsodort, Noéra és családjára nem. Noé egyértelmű ígéretet kapott Istentől:

Bábel emlékei

 *Akkor ezt mondta az ÚR Noénak: **Menj be egész házaad népével a bárkába, mert csak téged látlak igaznak ebben a nemzedékben.** Minden tiszta állatból hetet-hetet vigyél magaddal, hímet és nőtényt. Azokból az állatokból, amelyek nem tiszták, kettőt-kettőt, hímet és nőtényt. 1Móz. 7.1-2*

Noé számára egyértelmű volt, hogy mikor teljesednek be az ígéretek: még az ő életében. Isten azt is megmondja, milyen időszakra gondolt: **csak téged látlak igaznak ebben a nemzedékben.** Jézus azt mondta, „úgy lesz, mint Noé idejében”.

Ha bárki más igaz lett volna és hallgatott volna Noéra, egyértelműen megtudhatta volna, mikor lesz az Özönvíz:

 ***Mert hét nap múlva negyven nap és negyven éjjel tartó esőt bocsátok a földre, és eltörlök a föld színéről minden élő, amelyet alkottam.** 1Móz. 7.4*

Noé egy pillanatig sem gondolkozott azon, vajon az ígélet hét vagy hétezer évről szól. Tudta, hogy nem sok ideje van, és elkezdte építeni a bárkát. Észre kell venni, hogy „a semmit sem sejtettek” kitétel a gonosz emberekre vonatkozott¹, akiket Isten elpusztított az özönvízben. Noé először egy általános leírást kapott, majd nem sokkal utána megtudta, hogy az Özönvíz hét nap múlva lesz. Az első századi keresztények is ebben a helyzetben voltak, az evangéliumok utalásai mellé pontosabb kulcsot is kaptak, a Jelenések könyvét.

¹ 1Móz. 6.5

A Jelenések könyve

A Jelenések datálása

A Jelenések könyvének keletkezési dátumáról sok még a vita. Sokan úgy gondolják, hogy 70 után, 95 környékén *Domitianus* idején készült, mások a 68-as dátumot tartják valószínűnek, *Néró* uralkodásának idején. Az egyházatyák körében sem volt teljes az egyetértés, *Iréneusz* *Domitianus* idejéről beszél. Ha alaposabban megvizsgáljuk *Iréneusz* kijelentését, melyet a későbbi eredet főbb bizonyítékaként hoznak fel, láthatjuk, hogy több szempont is bizonytalanná teszi a belőle levont következtetést:

- a) Az említett mondat görög szövegében nem lehet megkülönböztetni (ő vagy az), hogy a Jelenések könyvéről vagy Jánosról van szó, *amit* nemrég látott, vagy *akit* nemrég láttak *Domitianus* ideje alatt
- b) *Iréneusz* nem volt szemtanú
- c) *Eusebius* ugyanerről az eseményről úgy beszél, mint ami a „zsarnok” uralkodása alatt történt, mely névvel *Nérót* illeték

Alexandriai Kelemen több meglepő dolgot állít: János *Néró* halála előtt írta le látomásait (aki i.sz. 68-ban meghalt), valamint beszámol egy történetről, miszerint János lóháton üldözött egy fiatal hitehagyottat. Olvashatjuk azt is, hogy Jánost bányában dolgoztatták² *Patmoszon*³. Ez utóbbi két beszámoló azért érdekes, mert ebben a tájban, ha a későbbi dátum igaz, 90 éves lehetett. A *John Wesley*

² *Victorinus* nyomán

³ kis sziget az Égei-tengeren

Bábel emlékei

féle *Pesitto* fordításban ezt olvashatjuk a Jelenések könyve előszavában:

A kinyilatkoztatás. Az Atya, a Fiú és a Szent Szellem, az egyetlen igaz Isten (Aloha) nevében. A Jelenések Jánosnak (Juhanon), az evangélistának nyilatkoztatott ki Istentől, Patmosz szigetén, akit Néró cézár vetett rabságba.

Egy másik szír változatban a „*Domitious Nero*” név szerepel, ami magyarázatot adhat arra, miért szerepel Iréneusznál Nero félrevezetően „*Domitianou*” névvel, tévútra vezetve számos író, akik a *Domitianikos*-al keverhették össze, a későbbi császár nevével.

Másik fő érv a korai keletkezés mellett az, hogy János hét gyülekezethez szól a könyv első részében. Pál apostol kilenc egyházat alapított, de már csak hetet találunk Jánosnál. A történelem szerint i.sz. 61-ben földrendésben elpusztult Kolossé, Hierapolisz és nem is épült újjá. Hét egyház csak rövid ideig volt a történelemben, i.sz. 70 előtt. Figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy a kisázsiai egyházak különösen „veszélyes” helyzetben voltak. Ez a terület, központja az Aszklépiosz⁴ templomoknak, a cézár imádatnak, külön figyelmet érdemelt. Nem véletlenül hívja János ezeket a helyeket a Sátán trónjának. Sokak szerint a keresztényeket egyáltalán nem Jézus követésük miatt üldözték, hanem egyértelműen azért, mert nem fogadták el a császárokat Istennek. Egy régi latin töredék⁵ a következőt írja: „*Pál, elődje, János*

⁴ jelképe, a két összefonódott kígyó különösen szálka volt a korai keresztények szemében

⁵ Stuart's Apocalypse, vol. I, p. 271.

útmutatásait követve hasonlóképpen, hét gyülekezetet megnevezve írt”, mely azt mutatja, Pál János apokalipszise után írta leveleit, melyekről viszont tudjuk, hogy i.sz. 70 előtt íródtak.

Vannak ezenkívül belső, bibliai tények is, melyeket nem szabad figyelmen kívül hagynunk:

 *Ez Jézus Krisztus kinyilatkoztatása, amelyet Isten adott neki, hogy közölje szolgálóival mindazt, aminek **hamarosan** meg kell történnie, és amelyet angyalával elküldve kijelentett szolgájának, Jánosnak. Jel. 1.1*

Később láthatjuk, hogy János a Templom megmérésére kap parancsot, ahol szó sincsen „nemrég elpusztult” templomról, vagy egy másik helyen azt olvashatjuk, hogy a város egytizede összedőlt⁶, holott 95 után a templom és a város egésze is romokban hevert.

Hamarosan

A hamarosan (*tachos* - ταχος⁷) szó jelentése a konkordancia szerint *gyorsaság, sebesség*. A John Wesley féle Jelenések *Pesitto* változata is a gyorsan - szót használja. János szóhasználatát, az „utolsó óra”, „gyorsan” kétséget ébreszt, hogy itt több ezer évről beszélt volna János. Valószínűbbnek látszik, hogy sokkal inkább évekről van szó. Ugyanez a szó szerepel például az ApCsel 25.4-ben, ahol Fesztusz hamarosan bekövetkező utazását jelenti be vagy

⁶ Jel. 11.13

⁷ S#5034

Bábel emlékei

János evangéliumában: „amit tenni szándékozol, tedd meg **hamar!**”⁸. Érdemes megfigyelni, János hányszor utal erre:

- *Boldog, aki felolvassa, és boldogok, akik hallgatják ezeket a prófétai igéket, és megtartják azt, ami meg van írva bennük: mert az idő **közel** van. Jel. 1.3*
- *Eljövök **hamar**: tartsd meg, amid van, hogy senki el ne vegye koronádat. Jel. 3.11*
- *És ezt mondta nekem: „Ezek az igék megbízhatók és igazak, mert az Úr, a próféták lelkének Istene küldte el angyalát, hogy közölje szolgálóival mindezt, aminek **hamarosan** meg kell történnie. Jel. 22.6*
- *És íme, eljövök **hamar**: boldog, aki megtartja e könyv prófétai igéit.” Jel. 22.7*
- *És így szólt hozzám: „Ne pecsételd le e könyv prófétai igéit, mert az idő **közel** van. Jel. 22.10*
- *Íme, eljövök **hamar**, velem van az én jutalmam, és megfizetek mindenkinek a cselekedete szerint. Jel. 22.12*
- *Így szól az, aki ezekről bizonytságot tesz: „Bizony, **hamar** eljövök”. Ámen. Jöjj, Uram Jézus! Jel. 22.20*

Jakab írja a szétszóródott tizenkét törzsnek:

- *Legyetek tehát ti is türelemmel, és erősítsétek meg a szíveteket, mert az Úr **eljövetele közel van**. Ne panaszkodjatok, testvéreim, egymásra, hogy el ne ítéltessetek! Íme, **a bíró az ajtó előtt áll**. Jak. 5.8*

Pál tovább megy, nem csak hangsúlyozza az eljövétel gyorsaságát, hanem késést sem fogad el; Jézus pedig félreérthetetlenül jelzi az idő közelségét; szintén Pál a saját

⁸ Jn. 13.27

idejéről beszél a thesszalóniki gyülekezetnek; hamar be-
következő, őt magát is érintő eseményekről ír:

- *Ha pedig üldöznek az egyik városban, meneküljetek a másikba. Bizony, mondom néktek: **még végig sem járjátok Izráel városait, mire eljön az Emberfia.**” Mt. 10.23*
- *és **várjátok a mennyből** Jézust, az ő Fiát, akit feltámasztott a halottak közül, aki megszabadít **minket** az eljövendő haragtól. 1Thessz. 1.10*
- *Mert hiszen igazságos dolog az Isten előtt, hogy gyötrőiteknek gyötrelemmel fizessen, nektek pedig, akiket gyötröttek, **enyhülést adjon mivelünk együtt.** Mert amikor az Úr Jézus megjelenik a mennyből hatalmának angyalaival, tűz lángjában, bosszút áll azokon, akik nem ismerik Istent, és nem engedelmeskednek a mi Urunk Jézus Krisztus evangéliumának. 2Thessz. 1.6-8*
- *Mert még „egy **igen-igen kevés** idő, és aki eljövendő, eljön, és **nem késik.**” Zsid. 10.37*

Talán a 2 000 év már elég nagy késésnek tekinthető, ennyi évig még az ószövetségi Izrael sem állt fenn. Félix helytartó pedig meg is rémül, amint Pál az eljövendő ítéletről beszél:

- *De amikor az igazságról és önmegtartóztatásról **meg a jövőendő ítéletről kezdett beszélni, Félix megrémült,** és így szólt: „Most menj el, de ha alkalmat találok, majd ismét hívatlak.” ApCsel. 24.25*

Ha a futurista szemlélethez ragaszkodunk, az igék elolvasása után fel kell tenni a kérdést: Miért vezette volna félre Pál a levelében címzetteket? Miért sugallt volna nekik

Bábel emlékei

hamis várakozást? Tévedett volna, akarva vagy akaratlanul, amikor azt mondta, várjátok Jézust, aki megszabadít *minket* az eljövendő haragtól? Ha feltesszük, hogy Pál, vagy a többi apostol tévedett, az egész Biblia ihletettségét vonjuk kétségbe.

A Jelenések egyik verse szerint pedig János idejében a templom is még állt, hiszen meg kellett azt mérnie. Isten Templomaként pedig kétséget kizáróan a korabeli Jeruzsálem templomát illeték:

📖 *Ekkor bírői pálcához hasonló, mérő vesszőt adtak a kezembe, és ez a szó hangzott: „Kelj fel, és **mérd meg** az Isten templomát, az oltárt és az ott imádkozókat; Jel. 11.1*

További belső, megdöbbentő bizonyítékokat kereshet az olvasó az apostolok leveleiben. Álljon itt egy újabb példa, miért gondolta Pál, hogy kár megházasodni, vagy kár elválni és miért mondta ezt korinthusbéli testvéreinek:

📖 *Azt tartom tehát **jónak a küszöbön álló megpróbáltatások miatt**, hogy jó az embernek úgy maradnia, amint van. 1Kor. 7.26*

Pál komolyan gondolta, hogy az Úr eljövetele még az életében bekövetkezik:

📖 *Azt pedig az Úr igéjével mondjuk nektek, hogy mi, **akik élünk, és megmaradunk az Úr eljöveteléig**, nem fogjuk megelőzni az elhunytakat. 1Thessz. 4.15*

Péter levelében bölcsességre és józanságra intette testvéreit, egyértelműen utalva az utolsó idők közeledtére:

- *Mindennek a vége pedig már **közel** van: legyenek tehát bölcsek és józanok, hogy imádkozhassatok. 1Pt. 4.7*
- *Mert **itt van az az idő**, amikor elkezdődik az ítélet az Isten háza népén. 1Pt. 4.17*

Tévedtek volna az apostolok? Félrevezették volna a címzett gyülekezeteket? Szent Szellemtől ihletett emberek hamis várakozást keltettek volna testvéreikben? Sokan azzal érvelnek, hogy nem tudhatták a pontos időt, hiszen azt csak az Atya tudja⁹. Ez így van, de ezt Jézus feltámadása előtt mondta a tanítványoknak. Feltámadása után viszont kiöntötte rájuk a Szent Szellemet, aki elvezeti őket az igazságra:

- *A Pártfogó pedig, a Szentlélek, akit az én nevemben küld az Atya, ő tanít majd meg titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek. Jn. 14.26*

Gyakran elhangzik az az érv, hogy ezek az idők relatíven, képletesen érthetők, azaz gyakran előkerül az érv, miszerint ezer év Istennek csak egy nap:

- *Mert ezer esztendő előtted annyi, mint a tegnapi nap, amely elmúlt, mint egy őrváltásnyi idő éjjel. Zsolt. 90.4*

Ez az érvelés azért nem állja meg a helyét, mert Péter világosan megmondja, hogy ez éppúgy igaz fordítva is, ez az ige inkább Istennek az időn kívül állását szimbolizálja:

⁹ Mt. 24.36

Bábel emlékei

 Az az egy azonban ne legyen rejtve előttetek, szeretteim, hogy az Úr előtt egy nap annyi, mint ezer esztendő, és ezer esztendő annyi, mint egy nap. 2Pt. 3.8

Tehát ugyanezzel az érvel, miszerint a „hamar” ezer év is lehet, állítható az is, hogy a futuristák Milleniuma is valójában csak egy nap. Ha ez így lenne, ennek szörnyű következményei lennének - Isten nem tudja megmondani nekünk világosan az időt! Mi úgy gondoljuk, mivel a Biblia embereknek íródott, emberi nyelven, ezért Isten emberi, jól érthető fogalmakat használt az idő leírására, mint „közel”, „hamarosán”, „gyorsan”. Lehet-e ennél tisztábban és érthetőbben beszélni? Amikor Isten fontos dolgokat közölt és nem közeli dolgokról beszélt, világosan fogalmazott. De vegyünk példákat ennek alátámasztására. Dániel számára egyértelmű volt, hogy a közölt események nem az ő idejében következnek be:

 *de most megjöttem, és elmondom neked, hogy mi **fog történni** népeddel az utolsó időben; mert ez a látomás is **arról az időről** szól. Dán. 10.14*

 *Az estéről és reggelekről szóló látomás színigaz. Te azért zárd le ezt a látomást, mert **távoli időről** szól! Dán. 8.26*

 *Te pedig **menj a vég felé!** **Elpihensz majd**, de fölkelsz kijelölt sorsodra a végső napon! Dán. 12.13*

Ugyanezt látjuk Bálám esetében:

 *Látom őt, de **nem most**, szemlélem, de **nem közel**. Csillag jön fel Jákóbból, királyi pálca támad Izráelből. Bezúzza Móáb halántékát és Sét összes fiainak a koponyáját. 4Móz. 24.17*

Bálám próféciajától a beteljesülésig kb. 1 400 év telt el, ez az oka, hogy így szól az ige Bálám esetében. Felvetődik a kérdés, miért nem tett így Jézus, a földre szállt Isten és az apostolok majd 2 000 év esetében? Ha 1 400 év nem volt közel, akkor a futurista 2 000 miért az?¹⁰ Ahol az írás arról beszél, hogy „hamarosan”, úgy is lesz, ahogyan Habakuk szintén nagyon világos beszédet kap:

 *Mert ez a kijelentés meghatározott időre vonatkozik, **hamarosan** célhoz ér, és nem csal meg; ha késik is, várd türelemmel, mert **biztosan bekövetkezik**, nem marad el. Hab. 2.3*

De érdekes dolgot mond Ezékiel is, aki által Isten óv attól, hogy jeleit bárki is a távoli jövőbe vetítse:

 *Emberfia! Miféle szóbeszéd az, amelyet mondogattok Izráel földjéről: **Múlnak a napok, és nem teljesül a sok látomás?! Ezért mondd meg nekik: Így szól az én Uram, az ÚR: Megszüntetem ezt a szóbeszédet, nem példálózna így többé Izráelben. Ezt hirdesd nekik: Közeledik az az idő, amikor valóra válik minden látomás. Akkor nem lesz többé hiábavaló látomás és hízeltgő jósolgatás Izráel házában. Mert ha én, az ÚR, szólok, akkor az az ige, amelyet én mondok, valóra válik késedelem nélkül. Ha a ti napjaitokban mondok valamit, ti engedetlen nép, azt meg is tesz! - így szól az én Uram, az ÚR. Ez. 12.22***

¹⁰ Lásd még Dániel próféciait, 286.o.

Bábel emlékei

A fenevad és a 666

- 📖 *Itt van helye a bölcsességnek! Akinek van értelme, számítsa ki a fenevad számát, mert **egy embernek a száma az**. Az ő száma pedig hatszázhatvanhat. Jel. 13.18*
- 📖 *És láttam valami üvegtengerfélét, amely tűzzel volt vegyítve, és láttam azokat, akik legyőzték a fenevadat, annak képmását és **nevének számát**, amint az üvegtengernél álltak az Isten hárfáival, Jel. 15.2*

Olvasónk biztosan hallott a hatszázhatvanhatos bővös számról, és ismeri kiszámítási módját is. (Néró cézár, a NRW QSR betűk számának összege: $N = 50 + R = 200 + W = 6 + N = 50 + Q = 100 + S = 60 + R = 200 = 666$). A számolgatáson kívül (mely kétségtelenül nem túl perdöntő) Néró személye mellett több érv is szól, a *negyvenkét* hónapos uralkodása (i.sz. 64-68. június), mely konkrétan megjelenik a Jelenések könyvében:

- 📖 *És adatott neki nagyokat mondó és istenkáromló száj, adatott neki hatalom a cselekvésre **negyvenkét** hónapon át; Jel. 13.5*

Talán az sem véletlen, hogy 616-os számmal is léteznek kéziratok, melyek a másik gyakori elnevezés szerint (NRW QSR) adta ki a betűk összegét. A manapság elterjedt 666-os azonosítások ellenkezően látszanak a Bibliával; a Pápa megjelölése nem lehetséges (A *Vicarius Filii Dei* nem a neve¹¹, hanem *titulusa* a pápának), éppúgy a 666-os számmal összefüggésbe hozható gazdasági rendszer

¹¹ Jel. 15.2 szerint

(vagy számítógépes) sem (mivel *embernek nevééről*¹² van szó). Ezenkívül egy teljesen konkrét (kiszámítható) számról van szó, nem pedig számsorozatokban, telefon-számokban, számlaszámokban megbújó hatosokról.

A 666-os szám még egy helyen felbukkan a Bibliában, mégpedig Salamon királynál:

 Annak az aranyak a súlya, amely Salamonhoz egy évben befolyt, hatszázhatvanhat talentum volt, 1Kir. 10.14

A 666-os szám itt is a gonosz előhírnöke, nem sokkal a vers után megtudhatjuk Salamonról, hogy ekkortájt már több törvényt is megszegett, idegen asszonyokat tartott, vénségére pedig már más isteneknek hódolt¹³.

Mi lehet a logikus oka a 666-os szám használatának, és annak, hogy héber és arám nyelven kapjuk meg az összeget? Pontosan azért, hogy az üldöztetés ideje a keresztény gyülekezetek, melyek tagjai között sokan értettek héberül vagy arámul, megértsék és azonosítsák a gonoszt, míg a rómaiaknak ez a szám semmit sem jelentett.

János megemlíti továbbá a hat királyt¹⁴, akik a római történetírók tanúsága szerint nem mások, mint *Julius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius és Neró*. János beszámol arról, hogy a hetedik csak később jelenik meg, és rövid ideig uralkodik. Véletlen lenne, hogy *Galba*, aki János halála után uralkodott, csak hét hónapot volt a trónon? Néró karddal üldözte a keresztényeket¹⁵ és maga is (önkezétől) kard által esett el.¹⁶

¹² Jel. 13.18 szerint

¹³ 1Kir. 11.1 és 11.4-5

¹⁴ Jel. 17.9-10

¹⁵ Jel. 13.10

¹⁶ Suetonius nyomán

Bábel emlékei

 Megadatott neki, hogy hadat indítson a szentek ellen, és legyőzze őket, megadatott neki a hatalom minden törzs és nép, minden nyelv és nemzet felett Jel. 13.7

A Holman Bible Dictionary így jellemzi:

 A keresztényeket választotta ki bűnbaknak. Azt tartotta, tűzre kell vetni őket. Ezek után egy rendszeres keresztény-üldözés következett.

Néró kegyetlen, vadállati természetéről több római történetíró is beszámol (Suetonius, Tacitus). Tudjuk róla, hogy számos ellenségén kívül saját szüleit, testvérét és feleségét is megölette, beszámolnak arról, hogy terhes nőt rugdosott agyon. Plinius az „emberiség ellenségének” és a „világ mérgének” nevezte. Apollinus „többfejű bestiának” írja!¹⁷

 De az Úr mellém állt, és megerősített, hogy elvégezzem az ige hirdetését, és a pogányok valamennyien meghallják azt. Azután megszabadultam az oroszlán torkából. 2Tim. 4.17

Jeromos ezt írja kommentárként az igéhez¹⁸:

 - világosan Nérót jelezve oroszlánként, tekintettel annak kegyetlenségére. És közvetlenül ezután, azt mondja „Meg is szabadít engem az Úr minden gonosztól, és bevisz az ő mennyei országába”, mert úgy érezte, hogy mártíromsága már közel van, és ugyanebben a levélben közli, hogy

¹⁷ Jel. 17.7

¹⁸ St. Jerome De viris illustribus, chapter 5. (Pál)

„Mert én nemsokára feláldoztatom, és elérkezett az én elköltözésem ideje.”¹⁹

Néró idejében a fenevad bukása után másik fenevad érkezik.²⁰ Néró halálával kihalt Julius Caesar vérvonala, mely után polgárháború vette kezdetét. Flavius beszámol a különböző ellen- és katonacsászárok²¹ rövid életéről és *Vespasianus* felemelkedéséről (akit egyébként Júdeában választottak meg katonái), aki a zűrzavar után újra felemelkedést hoz Rómának (és újabb üldöztetést a keresztényeknek). A fenevad nem csak egyetlenegy királyt, hanem királyságot, királyokat jelent:

 A hét fej hét hegy, amelyen az asszony ül, és ez hét királyt jelent: öt elesett, az egyik már uralkodik, a másik még nem jött el, és miután eljön, kevés ideig maradhat. Jel. 17.9-10

Elgondolkodtató, hogy Pál és Péter apostol is Néró uralkodása alatt halt mártírhalált. Sokan összekötik az antikrisztust a fenevaddal. Bár kétségtelenül logikusnak tűnik ez az egyenlőség, érdemes megjegyezni, hogy ezt az egyenlőséget a Biblia nem támasztja alá. Történelmünkben mindig akad valaki, aki elnyeri ezt a címet, többnyire befolyásos politikusok, hadvezérek, de akár egyházi személyiségek is. Érdemes utánanézni, hány helyen említi az Írás az antikrisztust és a következő ismertetőjelekkel ruházza fel:

¹⁹ 2Tim. 4.6

²⁰ Jel. 13.11

²¹ Galba, Otho, Vitellius

Bábel emlékei

- *Ki a hazug, ha nem az, aki tagadja, hogy Jézus a Krisztus? Ez az antikrisztus, mert tagadja az Atyát és a Fiút. Aki tagadja a Fiút, azé nem lehet az Atya sem. Aki vallja a Fiút, azé az Atya is. 1Jn. 2.22-23*
- *Amelyik lélek pedig nem vallja Jézust, az nem az Istentől van. Ez az antikrisztus lelke, amelyről hallottátok, hogy eljön, **most pedig már a világban van.** 1Jn. 4.3*
- *Mert sok hitető jött el a világba, **akik nem vallják, hogy Jézus Krisztus testben jött el:** ez a hitető és az antikrisztus. 2Jn. 1.7*

A versekből több dolog látszik, egyrészt az antikrisztus nem politikai személy, hanem inkább egy szellemiség, az is teológiai értelemben, másrészt pedig az eljövételének ideje (már a világban van). Ezt a szellemiséget tükröző antikrisztusi tanítások ellen emeli fel szavát Pál leveleiben. (pl. az egyre inkább terjedő *gnoszticizmus* ellen) János máskor többes számban (!) beszél az antikrisztusról:

- *Gyermekeim, itt az utolsó óra, és amint hallottátok, hogy antikrisztus jön, **most meg is jelent; mégpedig sok antikrisztus jelent meg:** ebből tudjuk, hogy itt az **utolsó óra**. 1Jn. 2.18*

Feltűnő az is, hogy a *Jelenések könyve* egyetlen egyszer sem említi ezen a néven. János egyébként nagy valószínűséggel itt Jézus „*hamis krisztusok*”²² elnevezését használja az utolsó időkre. Ha János valóban a hatvanas években írta leveleit, akkor az i.sz. 70-es dátum előtt valóban ez volt az *utolsó óra*. Az egyik híres antikrisztus *Cerintusz* volt, akit az egyházatyák az egyik fő eretneknek

²² Mt. 24.24

tartottak. Cerintusz belépett az egyházba, és belülről próbálta a keresztényeket a hittől eltéríteni, gnosztikus érveket hangoztatva, tagadva Isten Krisztusban való megtestesülését.

Miért különböztet meg a Jelenése könyve vízi és szárazföldi fenevadat? - kérdezheti az olvasó. A vízi fenevad Róma, akit Dániel is azonosít egyik prófécijában:

 Ezután közelebbi felvilágosítást kértem a negyedik vadálatról, amely más volt, mint a többiek: roppant ijesztő volt, vasfogai és rézkarmai voltak; evett, rágott, és a maradékot összetaposta lábaival. Dán. 7.19

A fiatal Rómát még víz veszi körül, később pedig „vízen keresztül támad”, így jött a zsidókhoz, és vízen keresztül jutott el, sok más provinciába is. A vízi fenevadat így írja le János:

 Ez a fenevad, amelyet láttam, párduchoz hasonlított, lába, mint a medvéé, szája, mint az oroszláné: a sárkány átadta neki erejét, trónját és nagy hatalmát. Jel. 13.2

Ha megfigyeljük, a fenevad leírásában használt állatok Dániel leírásának felelnek meg: oroszlán a Dán. 7.4-ben, medve a 7.5-ben, párduc a 7.6-ban. Itt az állatok Babilóniát, Médo-Perzsiát, Görögországot szimbolizálják. Észszerűnek tűnik tehát, hogy a Dánielnél leírt félelmetes fenevad²³ megegyezik a János által leírttal, mely nem más, mint Róma. Ne felejtjük el, hogy ebben az időben a birodalmakat személyek szimbolizálták, a római császárok általában birodalmuk istenei voltak.

²³ Dán. 7.7

Bábel emlékei

Ezenkívül a víz nem csak a tengereket, hanem a bibliai értelemben vett formátlan „őskáoszt”, sötétséget is szimbolizálhatja, mely felett az Isten lelke lebegett.²⁴ János népek sokaságáról beszél a vizekkel kapcsolatban:

 És így folytatta: „A vizek, amelyeket láttál, amelyeken a parázna asszony ül: a népek és seregek, a nemzetek és nyelvek. Jel. 17.15

A preterista nézőpontban a tíz szarv a tíz római provinciát, a hét fej pedig a hét császárt jelöli. Fejein istenkáromló nevek voltak, ahogyan már korábban láttuk²⁵. Az Augustusz, Sebastosz („egyetlen, akit imádnak”), a Deus, Theosz szavak a római császárok nevében mind-mind ilyen istenkáromló szavak voltak. Az egész föld, mely Rómát követi, itt jelölhet egy országot is, például a hitehagyott Izraelt és nem az egész földet²⁶:

 és ezt mondta: „Kelj fel, vedd a gyermeket és anyját, és menj Izráel földjére, mert meghaltak azok, akik a gyermek életére törtek.” Mt. 2.20

Elképzelhető-e, hogy a hitehagyott Izraelre vonatkozik az egész föld? Találunk-e Izraelre olyan ígét, ahol kifejezte volna Rómához való hűségét és ragaszkodását? A Jézust megtagadó zsidók éppen ilyenek voltak:

²⁴ 1Móz. 1.2

²⁵ Lásd: 254.o.

²⁶ Lásd még: Mt. 2.6, ApCsel. 7.4, 7.11

 *Azok pedig felkiáltottak: „Vidd el, vidd el, fészítsd meg!” Pilátus ezt mondta nekik: „A ti királyotokat fészítem meg?” A főpapok így válaszoltak: „**Nem királyunk van, hanem császáruk!**” Jn. 19.15*

A szárazföldi fenevad nem más, mint Izrael hitehagyott népe. Fontos itt megjegyezni, hogy a hitehagyott nem Izrael egészére vonatkozik, hanem azokra a papokra, írástudókra, félrevezetőkre, hamis prófétákra, akik már akkor eltértek az ószövetségi hittől, több pártot alkottak²⁷, s mindegyikük eltérő értelmezést alakított ki, melyet Jézus nem egyszer bírált is. A sadduceusokat, akik nem hittek a feltámadásban, ma eretnekeknek is hívhatnánk. A Jelenések könyve a fenevaddal együtt említi a hamis prófétát. A hamis próféták rendkívül káros hatásáról korábban már írtunk²⁸. Különösen az Apostolok cselekedetei szolgálat sok tanúságot a szárazföldi fenevad, a zsidók cselekedeteiről:

 *Felkeltek a föld királyai, és a **fejedelmek megegyeztek az Úr ellen és az ő Felkentje ellen**. Mert a te szent Szolgád, Jézus ellen, akit felkentél, valóban megegyezett Heródes és Poncius Pilátus ebben a városban a pogányokkal és Izrael népével. ApCsel. 4.26-27*

 *Abban az időben **Heródes király kegyetlenkedni kezdett a gyülekezet egyes tagjaival**. Jakabot, János testvérét pedig karddal kivégeztette. Amikor látta, hogy ez tetszik a zsidóknak, azzal folytatta, hogy elfogatta Pétert is. Akkor éppen a kovásztalan kenyerek napjai voltak. ApCsel. 12.1-3*

²⁷ Farizeusok, sadduceusok, esszénusok

²⁸ Hamis próféták, 206.o.

Bábel emlékei

- *De a pogányok és zsidók vezetőikkel együtt összefogtak, hogy bántalmazták és megkövezzék őket. ApCsel. 14.5*
- *Ez **irigységgel töltötte el a zsidókat**, ezért maguk mellé vettek a piaci csavargók közül néhány hitvány embert, csödületet támasztottak, és fellármázták a várost; felvonultak Jázon házához, és ki akarták vezetni Pálékát a népgyűlés elé. ApCsel. 17.5*
- *Odajött hozzánk, levette Pál övét, megkötözte vele saját kezét és lábát, és ezt mondta: „Így szól a Szentlélek: Azt a férfit, akié ez az öv, **így kötik meg Jeruzsálemben a zsidók**, és pogányok kezébe adják.” ApCsel. 21.11*
- *Ekkor megjelent a **főpap és egész kísérete**, a szadduceusok pártja, és irigység fogta el őket. Elfogták az apostolokat, és hatósági őrizetbe vették őket. ApCsel. 5.17-8*
- *Ti kemény nyakú, körülmetéletlen szívű és fülű emberek, mindig ellene szegültök a Szentléleknek, **atyáitokhoz hasonlóan ti is**. A próféták közül kit nem üldöztek a ti atyáitok? Meg is ölték azokat, akik megjövendölték az Igaznak eljövetelét. Most pedig az ő árulóivá és gyilkosaivá lettetek ti, akik bár angyalok közvetítésével kaptátok a törvényt, mégsem tartottátok meg. [...] Amikor **megkövezték Istvánt**, az így imádkozott: „Úr Jézus, vedd magadhoz lelkemet!” ApCsel. 7.51-53,59*

A példákat hosszasan lehetne sorolni, úgy tűnik, a római birodalmon kívül a korai keresztények második legnagyobb ellensége a hitehagyott Izrael volt. Pál maga utal ellenségeire, mint „fenevadakra” efezusi útja során:

- *Ha csak emberi módon viaskodtam Efézusban a **fenevadakkal**, mi a hasznom abból, ha a halottak fel nem támadnak? Együnk és igyunk, holnap úgymint meghalunk! 1 Kor. 15.32 (Károli)*
- *Milétoszból azután elküldött Efezusba, és magához hívatta a gyülekezet véneit. Mikor azok megérkeztek hozzá, így beszélt hozzájuk: „Ti tudjátok, hogy az első naptól fogva, amelyen Ázsia tartományába léptem, hogyan viselkedtem közöttetek az egész idő alatt: szolgáltam az Úrnak teljes alázatossággal, könnyek és megpróbáltatások között, amelyek a **zsidók cselszövései miatt értek**. ApCsel. 20.17-19*
- *Mert sokan engedetlenek, fecsegők és ámitók, **különösen a körülmétéltek között**. Tit. 1.10*

Dániel 70 hete

- *Hetven hét van kiszabva népedre és szent városodra. Akkor véget ér a hitszegés, és megszűnik a vétek, engesztelést nyer a bűn, és eljön hozzánk az örökké tartó igazság. Beteljesül a prófétai látomás, és felkenik a szentek szentjét. Tudd meg azért, és értsd meg: Attól fogva, hogy elhangzott a kijelentés Jeruzsálem újjáépüléséről, hét hét fog eltelni a fejedelem felkenéséig. Azután még hatvankét hét, és újjáépülnek a terek és a falak nyomorúságos időkben. A hatvankét hét eltelte után megölik a felkentet, senkije sem lesz. Egy eljövendő fejedelem népe pedig elpusztítja a várost és a szentélyt. Elvégzett dolog, hogy pusztán álljanak a háború végéig. De a fejedelemnek is vége lesz, ha jön az áradat. Erős szövetséget köt sokakkal egy hétre, de a hét közepén véget vet a véres- és az ételáldozatnak. A templom szegélyére odakerül az iszonyatos bálvány, míg csak rá nem szakad a pusztítóra a végleges megsemmisülés. Dán 9. 24-27*

Bábel emlékei

Dániel jövődölésének hagyományos magyarázata, hogy egy része már beteljesedett, utolsó jövődölései azonban a jövőre vonatkoznak. A 70. hetet a legtöbb értelmezés az eljövendő antikrisztusra és tetteire vonatkoztatja. A futurista nézőpont egyik szembetűnő jellegzetessége, hogy a 69. hét után egy 2 000 éves rés van a prófeciában, ha az utolsó jóslatok még nem teljesültek be.

A szent felkenése

Felkenték-e már a szentek szentjét? „Szentnek” mondja Jézust Gábel²⁹, a démonok³⁰ és Péter is így nevezi. ³¹. Jézus önmagáról állítja: „Az ÚR Lelke van énrajtam, mivel felkent engem... Lk. 4.18. Az apostolok megismétlik Dávid szavait: *"Felkeltek a föld királyai, és a fejedelmek megegyeztek az Úr ellen és az ő Felkentje ellen."* Nyilvánvaló, hogy a Dániel által említett 7 hét + a 62 hét elteltével már csak egy hét marad. Ennek az utolsó hétnek a feléig működik Jézus (ami éppen 3 és fél év!), amikor megfeszítik.

Engesztelést szerez a bűn

„Véget ér a hitszegés, megszűnik a véték, engesztelést nyer a bűn” - talán abban egyetért a kedves olvasó, hogy ez Jézus által beteljesedett:

 Nem is azért ment be, hogy sokszor áldozza fel önmagát, ahogyan a főpap megy be évenként a szentélybe

²⁹ Lk. 1.35

³⁰ Mk. 1.24

³¹ ApCsel. 3.14

*más vérével [...] mert akkor sokszor kellett volna szenvednie a világ kezdete óta. **Most azonban egyszer jelent meg az idők végén, hogy áldozatával eltörölje a bűnt.*** Zsid. 9.25-26

 *Fiút fog szülni, akit nevezs el Jézusnak, **mert ő szabadítja meg népét bűneiből.*** Mt. 1.21

 *Ezért mindenben hasonlóvá kellett lennie a testvéreihez, hogy irgalmas és hű főpap legyen az Isten előtti szolgálatban, **hogy engesztelést szerezzen a nép bűneiért.*** Zsid. 2.17

Figyeljük meg a második versben szereplő „idők végén” kifejezést. Pál már Jézus eljövetelét egyértelműen az idők végének jelöli. Hogy tarthat azóta még mindig az idők vége?

Örökké tartó igazság (24)

Eljött-e az örökké tartó igazság, ahogyan Dániel próféta-tálta? Talán a mai eseményeket nézve ezt nem gondoljuk, de érdemes megnéznünk az Írást:

 *Az ő munkája az, hogy ti a Krisztus Jézusban vagytok. Őt tette nekünk Isten bölcsességgé, **igazsággá**, megszentelődéssé és megváltássá, 1Kor. 1.30*

 *Most pedig a törvény nélkül jelent meg **Isten igazsága**, amelyről bizonytságot is tesznek a törvény és a próféták. Isten pedig **ezt az igazságát most nyilvánvalóvá tette a Krisztusban való hit által minden hívőnek.*** Róm. 3.21-22

 *De új eget és új földet várunk az ő ígérete szerint, **amelyben igazság lakik.*** 2Pt. 3.13

Utóbbi versnél megfigyelhetjük azt a tényt is, hogy Péter hitt abban, hogy az ígélet még az ő idejében bekövetke-

Bábel emlékei

zik. Talán azt sem tagadja senki sem, hogy Isten igazsága Krisztusban örökké tartó, ahogyan Dávid megmondta. Péter is megerősít minket abban, hogy az eljövendő Krisztusról beszéltek a próféták, így Dániel is:

 *De amit az Isten **előre megmondott minden prófétája által**, hogy az ő Krisztusa szenvedni fog, azt teljesítette be így. ApCsel. 3.18*

Ő az is, aki „erős szövetséget köt sokakkal”:

 *mert ez az én vérem, **a szövetség vére**, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. Mt. 26.28*

 *Így tehát **új szövetség közbenjárója lett** Krisztus, mert meghalt az első szövetség alatt elkövetett bűnök váltságáért, hogy az elhívottak elnyerjék az örökkévaló örökség ígéretét. Zsid. 9.15*

Felépül a templom (25)

 *Tudd meg azért, és értsd meg: Attól fogva, hogy elhangzott a **kijelentés** Jeruzsálem újjáépüléséről, **hét hét** fog eltelni a fejedelem felkenéséig. Azután még **hatvankét hét, és újjáépülnek a terek és a falak** nyomorúságos időkben. Dán. 9.25*

Először is, próbáljuk megtalálni, melyik kijelentésről beszél itt Dániel. Templom újrafelépítéséről tett kijelentésről (dekrétumról) Ézsdrásnál olvashatunk:

 *Ezt mondja Círus perzsa király: A föld minden országát nekem adta az ÚR, a menny Istene. Ő bízott meg engem azzal, hogy **felépítessem templomát** a Júdában levő Jeruzsálemben. Ezsd. 1.1-2*

Ez az Ézsdrás által elmondott kijelentés i.e. 457-ben, Círus király uralkodásának első évében történt. Dániel szerint ezen esemény után 69 hét³² fog eltelni a Messiás eljöveteleig. Ez a „prófétanaptárnak”³³ megfelelően 483 évet tesz ki a dekrétum kiadásának időpontjától, ami éppen Jézus ideje: i.sz. 27. Heródesről pedig tudjuk, hogy újjáépítette a Templomot, a falakat és a Templomot körbevevő teret. ³⁴

Véres- és ételáldozat (27)

Lapozzuk fel a Bibliát, és nézzük meg, Jézus valóban véget vetett-e a „véres- és az ételáldozatnak”?

 *Ezért, amikor eljön a világba, így szól: „Áldozatot és ajándékot nem akartál, de testet alkottál nekem; **égő- és bűnért való áldozatot nem kedveltél.** Zsid.10.5*

 *Minden pap naponként szolgálatba áll, és **sokszor mutatja be ugyanazokat az áldozatokat,** amelyek sohasem képesek bűnököt eltörölni. Ő ellenben, miután **egyetlen áldozatot mutatott be a bűnökért,** örökre az Isten jobbjára ült... Zsid. 10.11-12*

³² azaz 7 hét plusz 62 hét

³³ 69 x 7

³⁴ A zsidók története, XV./11. fejezet

Bábel emlékei

Talán nem véletlen az sem, hogy Jézus többször is jelezte, mennyire fontos az időpont, tisztában volt azzal, mikor van korán és mikor jött el az ő ideje³⁵. Fontos észrevenni azt, hogy a hetven hét próféciaja előtt Dániel Izraelért, a népéért imádkozik, azaz a hetven hét Dániel népére, Izraelre vonatkozik. Ezeket figyelembe véve talán rábukkantunk egy megnyugtató magyarázatra, miért ment Jézus először Izrael házához!³⁶ Nem azért, amiért sokan támadják, hogy semmibe vette a pogányokat, vagy személyválogatásból, hanem mert bibliai ígéret volt rá. Dániel, mivel kedves volt az Isten előtt, méltónak találtatott, hogy megtudja ezt az ígéretet. Jézus halála után is folytatódik az ígéret beteljesítése: az apostolok először a zsidóknak hirdetik az evangéliumot!

Titus serege elpusztította a várost, a szentélyt, s korábban láttuk, mit jelent a pusztító utálatosság. Megkérdezheti az olvasó, mikor következett be áradat, amire Dániel utal. Ha visszakeresünk az Ószövetségben, láthatjuk, hogy az áradat jelképesen a megpróbáltatást, rettegést is jelenthet:

 *Mert körülvettek a halál örvényei, **pusztító áradat** rettent engem. 2Sám. 22.5*

 *Felbomlik a halállal kötött szövetségetek, és nem marad meg egyezségetek a holtak hazájával. Ha megjön az **ostorozó áradat**, elborít benneteket! **Valahányszor megjön, elragad benneteket.** Mert megjön minden reggel, sőt nappal is, éjjel is. Akkor **a folytonos rettegés** majd megérteti veletek a kijelentést! Ézs. 28.18-19*

³⁵ Jn. 2.4, 7.6; Mt. 26.18, 26.45

³⁶ Mt. 15.24

Sokan gondolják, hogy Jézus kereszthalálával megtörtént a megváltás. Azonban Dávid 70 hete világossá teszi, hogy a megváltás igényli a második eljövételt is. Erről ad bizonyosságot Jézus is:

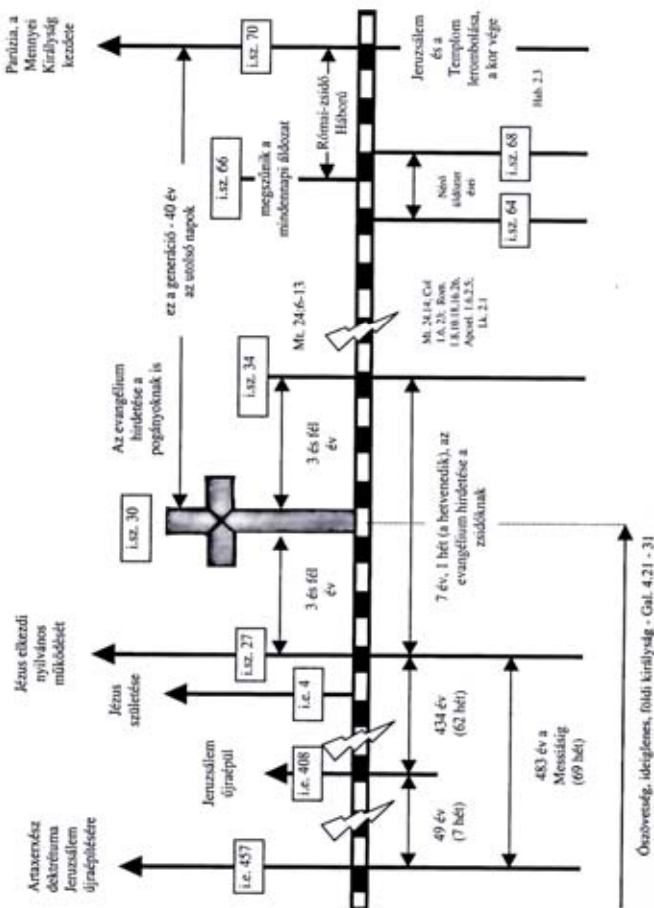
 És akkor meglátják az Emberfiát eljönni a felhőben nagy hatalommal és dicsőséggel. Amikor pedig ezek elkezdődnek, egyenesedjetekek fel, és emeljétekek fel a fejetekeket, mert közeledek a megváltásotok. Lk. 21.27-28

Ennek a versnek megdöbbentő következményei vannak. Ha Jézus még nem jött el másodszorra, akkor még nem vagyunk megváltva!

 úgy Krisztus is egyszer áldozta fel magát, hogy sokak bűnét elvegye. Másodszor nem a bűn miatt jelenik meg, hanem azok üdvözítéséért, akik rá várnak. Zsid 9.28

Bábel emlékei

7. ábra, Dániel 70 hete

A törvénytípró

- 📖 És azt is tudjátok, hogy **mi tartja vissza most még**, hogy csak a maga idejében jelenjék meg. 2Thessz. 2.6
- 📖 Mert ennek a **törvénytíprónak** az eljövetele a Sátán munkája a hazugság minden hatalmával, jelével és csodájával; 2Thessz. 2.9
- 📖 Ez a király azt tesz, amit csak akar. Fölmagasztalja és **nagyobbnak tartja magát minden istennél**, és szörnyűségeket mond még az istenek Istene ellen is. De csak addig boldogul, amíg véget nem ér a harag, mert ami el van határozva, annak meg kell történnie. Dán. 11.36

A törvénytípró, akit Pál említ, (és akit a referencia Jézus antikrisztusával hoz összefüggésbe), szintén megvizsgálandó pontja az végidőknek. Pál korábban arról beszél, hogy a törvénytíprás már folyik - azaz jelen időben. Ha a törvénytíprás folyt, s ha a törvénytíprót valaki visszatartotta, akkor ez az ember (aki kétségkívül személy³⁷) már élt Pál korában. Ha élt, akkor viszont nem egyezhet meg egy mai, ezer évvel később élő vagy még meg sem született személlyel. Azt is tudjuk erről a személyről, hogy Istenként fog fellépni. Bár sokan a jövőbe várják, de kétségkívül történelem is, hiszen ez a leírás előfordul a Bibliában földi uralkodókra vonatkozva:

³⁷ 2Thessz. 2.8

Bábel emlékei

 *Emberfia! Szólj **Tírusz fejedelméhez**: Ezt mondja az én Uram, az ÚR: Felfuvalkodtál, és ezt mondtad: **Isten vagyok én**, Isten lakóhelyén lakom, a tenger közepén! Pedig csak ember vagy, nem Isten, csak te tartod magad olyan okosnak, mint amilyen Isten. Ez. 28.2*

 *ezt a gúnydalt fogod énekelni a **babiloni királyról**: Vége van a sanyargatónak, vége van az erőszaknak! [...] Fölmegyek a felhők csúcsára, **hasonló leszek a Felségeshez!** Ézs. 14.4, 14.14*

A római császárokról tudjuk, hogy kifejezetten istennek tartották magukat³⁸, már Jézus idejében is voltak római császárnak szentelt templomok!

Pál egy félreértést korrigál ezekben a versekben, hiszen a thesszaloníkiek azt hitték, már közvetlenül az utolsó napokban élnek. A Károli fordítás hüen adja vissza az *enesthen* - *ενεστηκεν* szó fordítását, „közvetlenül itt”, jelenlévő valóságként. Pál világossá teszi, hogy az utolsó napok még nincsenek itt, de már közel vannak. A thesszaloníki gyülekezet nem tévedett az eljövétel módjában (ezt nem korrigálta Pál), hanem csak az idejében.³⁹ Ha a thesszaloníkiek égi és csodás jelekkel várták volna a világ végét, hogyan hihették, hogy már megtörtént?

³⁸ pl. Domitianus is fenntartotta magának az "Úr és Isten" címet

³⁹ Ez idő tájban történt Caligula próbálkozása szobrának felállítására a Templomban, valamint egy 30 000 emberéletet követelő lázadás Cumanis prokurátorsága alatt

Nagy Babilon, a föld paráznáinak anyja

Ki lehet vajon a nagy parázna? Melyik a mai világrendszer hatalmai, országai vagy szervezetei közül való? Jelen van-e már vagy csak ezután jön el? Ezek a kérdések mérülhetnek fel abban, aki ezt a szimbólumot tanulmányozza. A Jelenések könyve a következőt mondja a nagy paráznáról: Felelős a próféták és szentek véréért⁴⁰. Hasonlítsuk ezt össze Jézus szavaival:

 *Ezért íme, küldök hozzátok prófétákat, bölcseket és írástudókat: egyeseket közülük megöltök és keresztre feszítetek majd, másokat megkorbácsoltok zsinagógáitokban, és városról városra üldöztök, hogy **rátok szálljon minden igaz vér**, amelyet kiontottak a földön, az igaz Ábelvérétől Zakariásnak, a Barakiás fiának véréig, akit a templom és az áldozati oltár között gyilkoltatok meg. Mt. 23.34*

Figyeljük meg, hogy a Jelenések versben szereplő „**benne**” nőnemben áll, és héberben a Jeruzsálem szó is nőnemű. A preterista feltevés az, hogy a nagy parázna nem más, mint a Jézus korabeli Jeruzsálem. Mi ennek az alapja? Először is, Pál ezt írja a korabeli zsidókról:

 Ezek megölték az Úr Jézust, ugyanúgy mint a prófétákat, üldözték minket is; nem kedvesek Isten előtt, és ellenségei minden embernek (1Thessz 2.14).

⁴⁰ Jel. 18.23

Bábel emlékei

Jeruzsálemen kellett beteljesednie a büntetésnek:

 Ők tehát mentek, és öldököltek a városban. Amíg öldököltek, én ott maradtam, arcra borultam, és így kiáltottam: Ó, Uram, Uram! El akarod pusztítani Izráel egész maradékát, amikor kitöltöd haragodat Jeruzsálemen? De ő így felelt nekem: Izráel és Júda házának a bűne igen-igen nagy, hiszen tele van az ország vérontással, és tele van a város törvénysértéssel, mert azt mondják, hogy elhagyta az ÚR az országot, és nem lát az ÚR. **Azért én sem szánakozom, és nem leszek könyörületes: fejükre olvasom tetteiket.** Ez. 9.6

 Csak veletek léptem közösségre a föld minden nemzetsége közül, ezért kérem számon rajtatok minden bűnötöket. Ám. 3.2

Léteznek-e ma próféták, szükségesek-e? Ugyanis, ha próféták már nem léteznek, és Jeruzsálemre száll minden igaz vér, akkor a nagy **jövőbeli** parázna egyszerűen nem létezik. Szükséges-e a prófétálás, vagy rendelkezésre áll már minden, amire szükségünk van?

 Mert töredékes az ismeretünk és töredékes a prófétálásunk. **Amikor pedig eljön a tökéletes, eltöröltetik a töredékes.** 1Kor. 13.9

 A teljes Írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a fedésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre; hogy **tökéletes legyen** az Isten embere. 2Tim. 3.16

 Mert Isten igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál, és áthatol az elme és a lélek, az ízületek és a velők szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait. Zsid. 4.12

 De az ÚR ígérését ne emlegessétek többé, mert az ígélet csak emberi beszéd, amivel megváltoztatjátok az élő Istennek, a Seregek Urának, Istenünknek az ígését. Jer. 23.36

Ami a második versben feltűnő, az Ige elegendő ahhoz, hogy Isten előtt tökéletesek legyünk. Jézus feltámadása után ezt meg is mutatta a tanítványoknak, akik megta-pasztalhatták „az Ige megmagyarázza önmagát” érzését.⁴¹ Ezek után valóban feltehetjük a kérdést, hogy szükség van-e Jézus után ószövetségi értelemben vett prófétákra? A következő, furcsa módon ritkán elfogadott (vagy figyelmen kívül hagyott) ige világosan megmondja:

 Mert minden próféta és a törvény János idejéig prófétált. Mt. 11.13

Azóta új, sokkal nagyobb prófétánk van:

 *Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, **ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk**, akit örökösévé tett mindennek, aki által a világot teremtette. Zsid. 1.1-2*

Olvasóink jogosan kérdezhetik, mi a helyzet az Újszövetség többi prófétájával, Agabossal, Barnabással, Simeonnal⁴² és Pál prófétálásra való buzdításával? Úgy gondoljuk, Jánossal az ószövetségi próféták sora zárult le, akik Krisztus megjelenését vetítették előre.⁴³ Őket Péter

⁴¹ Lk. 24.27

⁴² Apcsel. 21.10; Apcsel. 13.1

⁴³ Apcsel. 3.18

Bábel emlékei

szenteknek nevezi.⁴⁴ Az újszövetségi próféták nem apokaliptikus eseményekről, végidőkről prófétálnak, hanem testvéreiknek segítenek figyelmeztetéseikkel, ahogyan például Agabosz egy éhínségre figyelmeztetett⁴⁵, vagy egy másik Pált a közelgő elfogatására⁴⁶.

Elpusztult-e valóban Jeruzsálem szellemi értelemben is? Lehet-e Jeruzsálem minden szempontból a megítélt nagy parázna?

 *Ezért mondom nektek, hogy **elvétehtik tőletek** az Isten országa, és olyan népnek adatik, amely megtermi annak gyümölcsét. Mt. 21.43*

Talán a rejtélyes elszáradt fügefa szimbólum is értelmet nyer a preterista nézőpontban. Lehetséges-e, hogy a megátkozott és elszáradt fügefa Jeruzsálem, a nagy parázna, Babilon anyja?

Ha elfogadjuk azt, hogy a Jelenések összhangban áll Jézus apokalipszisével, akkor tisztán látjuk, hogy Jeruzsálem nem más, mint Babilon, ugyanis Jézus Jeruzsálemről beszél.⁴⁷ Babilont János „*nagy városként*” is nevezi⁴⁸. Véletlen lenne, hogy az ószövetségi próféta a nagy város megnevezéssel éppen Jeruzsálemet illeti?

 *Sok nép megy majd el e város mellett, és azt kérdezik egymástól: miért bánt el így az ÚR ezzel a **nagy várossal**? Jer. 22.8*

⁴⁴ 2Pt. 3.2

⁴⁵ ApCsel. 11.28

⁴⁶ ApCsel. 21.10

⁴⁷ Mt. 23.37

⁴⁸ pl. Jel. 16.19, 18.10, 18.21

A nagy városra vonatkozóan van egy egyértelmű nyomunk is és egy figyelemreméltó kapcsolat:

 *Holttestük a **nagy város** utcáján hever, amelynek neve lelki értelemben Sodoma és Egyiptom, ahol az ő Urukat is megfeszítették. Jel. 11.8*

Jézust egyértelműen Jeruzsálemben feszítették meg. Azaz talán mindenki egyetért, hogy az Ószövetségben legkiemeltebb helyen említett, később Jézus által is megszólított város Jeruzsálem. Mi okunk lenne feltételezni, hogy a János által említett „nagy város” ettől különbözik? Utána lehet járni annak is, hogy van-e párhuzam a „parázna város” és Jeruzsálem között? Ézsaiás és Ezékiel ezt profétálta:

 *Milyen **paráznává** lett a hűséges város! Jogossággal volt tele, igazság lakott benne, most pedig gyilkosok! Ézs. 1.21*

 *Mennyire epekedett a szíved! - így szól az én Uram, az ÚR -, hogy mindezt meg tudtad tenni, **egy nagy parázna tetteit**,... **Te házasságtörő asszony**, aki az ura helyett idegeneket fog magának! Ez. 16.30,32*

Ha nem elég, hogy az Ószövetség tisztán beszámol Jeruzsálemről, mint parázna városról, az Újszövetségben kellene találnunk egy világos utalást egy másik parázna városra. Róma (vagy egyéb mai nagyvárosok), amit a futuristák gyakran emlegetnek nagy paráznaként, Babilonként, sohasem volt Isten szövetségese, vagy szimbolikus házastársa. János azt mondja róla, hogy bíborba és skarlátba öltözött, tele arannyal és drágakővel. Mai szemmel, nem nehéz ezt a leírást a Vatikánra érteni, a

Bábel emlékei

pápa székhelyére. Akik ezt Rómára értik, nem veszik figyelembe a jeruzsálemi Templom leírását:

 *Amikor némelyek azt mondták a templomról, hogy az **gyönyörű kövekkel** és fogadalmi ajándékokkal van díszítve, ő így szólt: Lk. 21.5*

 *Azután készíttess kárpitot **kék és piros bíborból**, karmazsin fonálból és sodrott lenfonálból, művészi módon beleszőtt kerúbokkal készíttessd azokat! 2Móz. 26.31*

 *A kapukról tarka hímzésű, földig érő, gyönyörű szövésű babiloni függöny csüngött le, káprázatos színek - kék, fehér, **skarlát** és **bíbor** - ragyogásában. Ez a függöny a világegyetemet jelképezte, a skarlát a tüzet, a fehér a földet, a kék a levegőt, a bíbor a tengert...(399.o.)*

Flavius ugyanitt⁴⁹ beszámol arról, hogy a kapuk, ajtók ragyogtak az **aranytól**, ezüsttől, a főpapok ruháját szintén bíbor, skarlát szalagok és **drágakövek**⁵⁰ díszítették. Armstrong szintén skarlát, bíbor és kék hímzésekről beszél a Hekhal és Devir függönyeinél.⁵¹

Ugyanezek az érvelők szintén magától értetődőnek veszik, hogy a hét domb is Rómára vonatkozik. Talán érdekes, hogy Jeruzsálemet is hét hegy veszi körül: Zion, Ophel, Moriah, Bezetha, Acra, Gareb, és Goath nevezetű hegyek. Hol szerepel még Babilon az Újszövetségben? A következő verset találhatjuk:

 *Köszönt titeket a veletek együtt kiválasztott **babiloni** gyülekezet és Márk, az én fiam. 1Pt. 5.13*

⁴⁹ 399. és 400. oldal

⁵⁰ 12, a 12 törzs jelképeként, 401.o.

⁵¹ Jeruzsálem, 169.o.

Itt vajon mit jelent a babiloni szó? Sokan Rómával érvelnek, mondván, hogy Péter ezt a levelet Rómában írta. Az bizonyos, hogy a babiloni nem jelző, hanem hely (en Babulwni). Róma ellen szól a tény, hogy Péter, Jakab és János hirdetett a zsidóknak, Pál pedig a pogányoknak, azaz ő volt Rómában is. Az Apostolok Cselekedetei beszámol Péter több tartósabb állomásáról, de Rómáról nem. Péter munkatársai, Szilász és Márk is jeruzsálemi tartózkodással szerepelnek (ApCsel 12.12 és ApCsel. 15.22) az Írásban. Mi lehet akkor Babilon ebben a versben?

Modern olvasóként elfelejtjük, hogy Babilon ekkor még létező város volt. A pártus birodalom fővárosa volt *Seleucia-Ctesiphon* néven, de a zsidók továbbra is Babilonnak hívták. Innen indult tovább Tamás apostol is, India felé. Ez a helyszín a Keleti Egyház számára sokat jelent ma is, ahogy olvashattuk korábban⁵².

Megtudjuk a Jelenések könyvéből, hogy ennek az asszonynak hatalma van a föld királyai fölött⁵³. Hogyan értelmezhető ez Jeruzsálemre, a szövetség népére, Izraelre? Izraelnek kizárólagos elsődlegessége volt a népek között, bármilyen nehéz is ezt elfogadni. Ha Izrael az Úr törvényei szerint élt, akkor a világban béke volt, ha megszegte ígérését, akkor háborúk törtek ki a népek között. Ezt a tényt a pogány népek is felismerték:

 Az egész földről igyekeztek Salamonhoz eljutni, hogy hallhassák bölcsességét, amelyet Isten adott a szívébe. 1Kir. 10.24

⁵² Lásd: A Keleti Egyház története, 26.o.

⁵³ Jel. 17.18

Bábel emlékei

 Ezt mondja Círus perzsa király: A föld minden országát nekem adta az ÚR, a menny Istene. Ő bízott meg engem azzal, hogy felépítessem templomát a Júdában levő Jeruzsálemben. Ezsd. 1.2

Hiba lenne gondolni, hogy Jeruzsálem büntetése i.sz. 70-ben kizárólag zsidó büntetés lett volna. Visszatérve Máthéhoz, ahol azt olvashatjuk, „**rátok szálljon minden igaz vér, amelyet kiontottak a földön, az igaz Ábel véréől Zakariásnak, a Barakiás fiának véréig**”, feltűnhet, hogy Jézus Ábelről beszél. Ábel nyilván nem volt még zsidó, tehát Jeruzsálem büntetése minden igaz vérért történik. Nem a büntetés apokaliptikus, univerzális, hanem annak következményei. Izráel teokráciája megsemmisül, átadva helyét Jézus Krisztus új szövetségének:

 Mivel pedig, atyámfiai, teljes bizalmunk van a szentélybe való bemenetelhez Jézus Krisztus vére által, bizalmunk van: Más értelmezés szerint: szabad utunk van azon az új és élő úton, amelyet ő nyitott meg előtünk a kárpit, vagyis az ő teste által; Zsid. 10.19-20

A parázna asszony i.sz. 70-ben bekövetkezett büntetését, aki Jézus ellen a fenevaddal szövetekezett, így jövendöli meg a Jelenések könyve:

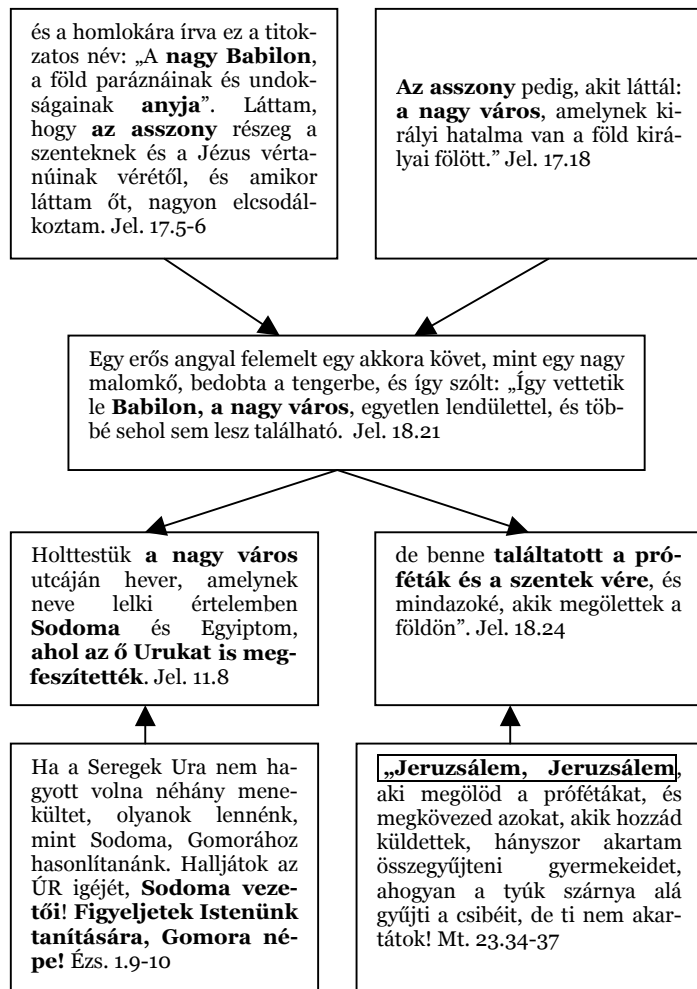
 *A tíz szarv, amelyet láttál, és a fenevad, meg fogják győlni a paráznát, magára hagyottá és mezítelenné teszik, húsát lerágnák, őt pedig **tűzben elégetik**. Jel. 17.16*

Elpusztul a nagy város, ahogyan Flaviusnál már láthattuk, fegyver és tűz által.

 Ezek után hallottam, mintha nagy sokaság hatalmas hangon szólna a mennyben: „Halleluja, az üdvösség, a dicsőség és a hatalom a mi Istenünké, mert igazak és igazságosak az ő ítéletei, mert elítélte a nagy paráznát, aki paráznaságával megrontotta a földet, mert számon kérte kezéből szolgálai vérért.” Jel. 19.1

A római várakozások ellenére az Egyház nem szűnt meg, Isten új menyasszonyt választott magának, a keresztény Egyházat. A következő fejezetben arról beszélünk, hogyan menekültek meg a keresztények, akik ezt a gyorsan növekedő Egyházat létrehozták.

Bábel emlékei

8. Ábra: Nagy Babilon azonosítása

Kevés megmarad

 „Amikor pedig meglátjátok a pusztító utálatosságot, ahogy Dániel próféta megmondta, ott állni a szent helyen - aki olvassa, értse meg! akkor azok, akik Júdeában vannak, meneküljenek a hegyekbe Mt. 24.15

Kik azok a kevesek, akik megmenekülnek? Kik azok, akik megtartják Jézus ígét és nem látnak halált? Természetesen, ők nem mások, mint a fiatal keresztények. Eusebius ír egy ezt alátámasztó hagyományról:

 A jeruzsálemi gyülekezet tagjai, kiválasztott emberektől jelet kaptak, mielőtt a háború kitört volna, elhagyták a várost, és Peraea egyik városában, Pellában találtak menedéket. III.5

Eusebius igazát erősíti Epiphanius hasonló elbeszélése és régészeti leletek Pella városában¹, ahol magában a városban és a környékén is templomromokat és barlangokat találtak. Későbbi írók² beszámolnak keresztényekről, akik ebből a városból jöttek. Ha Jézus szavai (meneküljetek a hegyekbe) a jövőre vonatkoznak, nehezen elképzelhető, hogy a hegyek menedéket nyújtanának a Jelenések futurista értelmezése szerinti várt csapások elől. Annál inkább egy hagyományos, római hadsereg ellen.

¹ Ma Jordániában található

² Aristo

Bábel emlékei

„Amikor pedig látjátok, hogy Jeruzsálemet hadseregek kerítik be, akkor tudjátok meg, hogy elközelített annak a pusztulása. Lk. 21.20

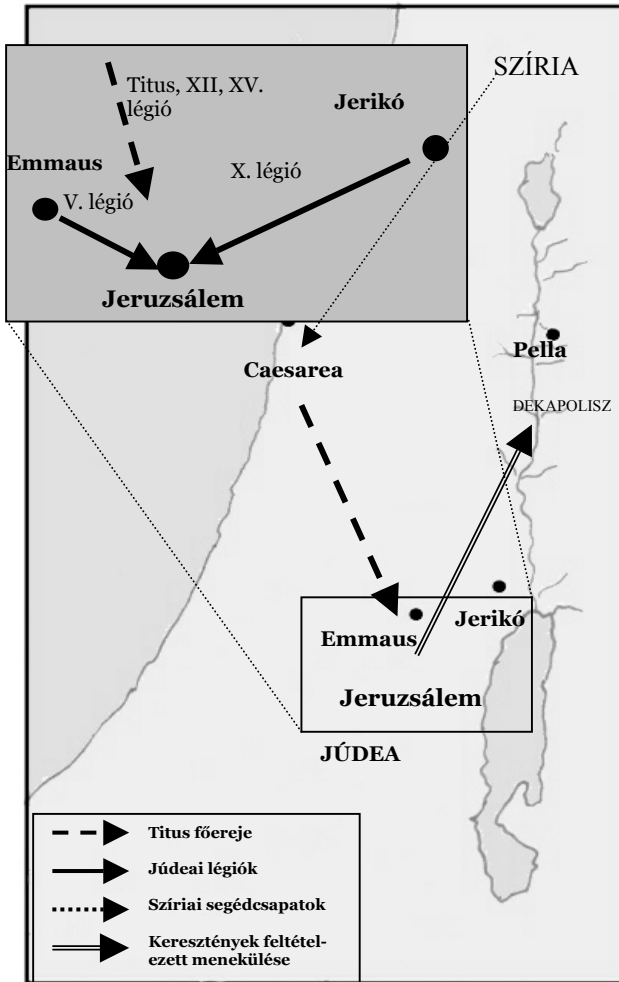
A következő oldalon az i.sz. 70-es támadás térképét láthatjuk.

A történelem tanúsága szerint a keresztények a figyelmeztető jelet kétszer is megkapták, hiszen 67-68 tájkán *Cestius Gallius* megszállta Jeruzsálem külvárosát a tizenkettedik légióval. Ekkor a zsidók túlerőben voltak, a rómaiak visszavonultak. Armstrong is erre az időre teszi a keresztények menekülését a városból.³ Flavius írja, hogy Vespasianus már korábban megindult Jeruzsálem ellen kb. 60 000 emberrel (több várost el is foglalt), de a fellángoló polgárháború miatt vissza kellett térnie Rómába, majd császárrá választása után már fiát, Titust küldte vissza 70-ben, nyolcvanezres sereg élén. (Lásd: 6. ábra) Valószínűleg ez volt a keresztények utolsó esélye, hogy elhagyják a várost. A római-zsidó háború megközelítőleg éppen 3 és fél évig tartott, ahogyan a Jelenések könyve írja:

de a templom külső udvarát hagyd ki, és ne mérd meg, mert megadatott a pogányoknak, hogy a szent várost tapodják negyvenkét hónapig. Jel. 11.2

³ Jeruzsálem - Egy város, három vallás, 192.o.

9. Ábra: támadás Jeruzsálem ellen

Bábel emlékei

Flaviustól tudjuk, hogy Cestius Gallius seregét i.sz. 66 novemberében verték meg a zsidók⁴. Valójában a valódi háború Vespasianus hadjáratával tör ki, melyet Flavius a Zsidó háború III. fejezetében részletez. Néró 76 februárjában küldhette el hadvezérét és fiát, Titust, márciusban kezdődhetnek a harcok és i.sz. 70 szeptemberében fejeződhetnek be. De nem a római csapatok tapodták Jeruzsálemet, hiszen az a háború Júdea egész területére kiterjedt, hanem maguk a lázadók, akik megszentésgeté-
nítették a templomot, pusztították a várost és a népet⁵. Mások figyelmeztető jelként az idúmeiak 20 000-es se-
regének bevonulására gondolnak az ostrom előtt⁶.

A *Gottlieb Schumacher* által elkezdett ásatások az egykori Pella területén talán több bizonyítékot is felmu-
tatnak. Kétségtelen, hogy ezek nem oszlatnak el minden
kétséget, de érdemes több figyelmet szentelni Pella váro-
sának. Belső bibliai bizonyítékok is állítják, hogy sokan
elmenekültek:

 Saul pedig egyetértett István kivégzésével. Azon a napon nagy üldözés kezdődött a jeruzsálemi gyülekezet ellen, és az apostolok kivételével mind szétszóródtak Júdea és Samária területén. ApCsel. 8.1

⁴ Zsidó háború, 229-230.o.

⁵ Lásd 174., 182., 200., 203., és 206. oldalak

⁶ Zsidó háború, 330.o.

Fizikai eljövetel?

A futurista nézőpont szerint Jézus második eljövetele fizikai valójában történik meg. Kicsit más nézőpontból is megnézhetjük Krisztus eljövetelét, ha párhuzamot vonunk a *parúzia* és a Jézus által leírt királyság között. Jézus viselkedése az ötezer megvendégelése után mutatja, hogy elzárkózott attól, hogy földi uralkodást vállaljon.⁷ Elmondta, hogy országa nem fizikai, nem ebből a világból való. ⁸ A jövőbeli fizikai eljövetelt bizonyítandó, általában a következő ígét hallhatjuk:

 Miután ezt mondta, szemük láttára felemeltetett, és felhő takarta el őt a szemük elől. Amint távozása közben feszülten néztek az ég felé, íme, két férfi állt meg mellettük fehér ruhában, és ezt mondta: „Galileai férfiak, miért álltok itt az ég felé nézve? Ez a Jézus, aki felvitetett tőletek a mennybe, úgy jön el, ahogyan láttátok őt felmenni a mennybe.” ApCsel. 1.9

Látták-e valójában itt Jézust felmenni a mennybe? Sokan úgy gondolják, igen. Figyeljük meg az angyal kérdését: Miért álltok itt az ég felé nézve? Vajon miért kérdezte ezt az angyal? Figyeljük meg a versben, hogy „felhő takarta el őt a szemük elől”. Az Írásban a látás egyáltalán sem vonatkozik mindig fizikai látható dolgokra:

⁷ Jn. 6.15

⁸ Jn. 18.36

Bábel emlékei

 *Jézus erre ezt mondta: „Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp? **Aki engem lát, látja az Atyát.** Hogyan mondhatod te: Mutasd meg nekünk az Atyát? Jn. 14.9*

Ennél a résznél sem gondolhatjuk komolyan, hogy bárki fizikailag is látta volna az Atyát. ⁹ Sőt, a Biblia beszámol „lelki szemekről” is:

 *és világosítsa meg **lelki szemeteket, hogy meglássátok:** milyen reménységre hívott el minket, milyen gazdag az ő örökségének dicsősége a szentek között Ef. 1.18*

Ezzel kapcsolatban hasonlítsunk össze két igét:

 Bizony, mondom néktek, hogy vannak az itt állók között némelyek, akik nem ízlelik meg a halált addig, amíg meg nem látják az Emberfiát, amint eljön az ő országával. Mt. 16.28

 Azt sem mondhatják: Íme, itt, vagy íme, ott van! - Mert az Isten országa közöttetek van! Lk. 17.21

Az első versben láthatjuk, hogy az Emberfia az ő országával jó el, de az ország nem fizikai, ahogyan a második vers mutatja. Ha fizikai eljövételre¹⁰ várunk, hogyan értelmezzük Jézus világos szavait:

 *Akkor, ha valaki ezt mondja nektek: **Íme, itt a Krisztus, vagy amott: ne higgyétek!** Mt. 24.23*

⁹ Jn. 1.18

¹⁰ Lásd még Feltámadás, 269.o.

vagy a következő verset, ami röviddel a feltámadása előtt mondott a tanítványoknak:

📖 *Még egy kis idő, és a világ **többé nem lát engem**, de ti megláttok, mert én élek, és ti is élni fogtok. Jn. 14.19*

Jézus Királysága sem fizikailag jön el, hiszen Jézus azt mondja, *köztetek van!*¹¹. Jézus azt mondta, „ha ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, *ott vagyok közöttük*”.¹² Miért lenne elképzelhetetlen, az előző fejezeteket is figyelembe véve, hogy Jézus már itt van közöttünk?

A fizikai megjelenés problémája hasonló ahhoz, amikor a zsidók Illést várták, de János jött el Illés szellemével, és ezért nem ismerték őt fel. Péter azt mondja nekünk, Jézus már az Atya jobbján van¹³. Semmi sem állítja a Bibliában, hogy Jézus újra lejönné Atyjától, fizikai testben a földre. Sőt, a Bibliában inkább azt találjuk, örökre az Isten jobbára ült¹⁴. Figyelemreméltó momentum a következő 27. versben, hogy a villámlás keletről nyugatra támad. Ez azért érdekes, mert az ilyen villám nem érinti a földet.¹⁵

Pál szavai után, miszerint Jézus örökre az Isten jobbára ült, mindenképpen elgondolkodtató, mennyire biblikus az újabb testben való eljövétel várás. Isten tervében mindig a földi dolgoktól haladunk a szellemi dolgok felé¹⁶, a földi Izrael szövetségétől a szellemi királyság

¹¹ Lk. 17.20-21

¹² Mt. 18.20

¹³ 1Pt. 3.22

¹⁴ Zsid. 10.12

¹⁵ A villámok kis része csapódik a földbe, nagyobb részük kevésbé látható, "felhők közötti" villámlás

¹⁶ 1Kor. 15.46

Bábel emlékei

felé, az Egyház felé. A fizikai parúziával az igazi probléma, hogy ez esetben Jézus fizikai megjelenése mindenki számára látható lenne, ami ellentmondásban van *Mt. 24.23*-al és a *Jn. 14.19*-el. Akik úgy gondolják, az itt szereplő királyság nem azonos a Jelenések királyságával, míg az előbbi spirituális, nem látható, az utóbbi fizikai, látható. Ez azonban a már említett isteni sorrenddel van ellentmondásban. Mit kezdjünk viszont a következő igével, mely szintén a láthatóságot sugallja:

 És akkor feltűnik az Emberfiának jele az égen, akkor jajgat a föld minden népe, és meglátják az Emberfiát eljönni az ég felhőin nagy hatalommal és dicsőséggel. Mt. 24.30

Egyrészt, korábban a Szimbolizmus a Bibliában c. részben olvashattunk az „eljön a felhőkön” kifejezésről és előfordulásairól az Ószövetségben¹⁷. Másrészt, ha utánajárunk, láthatjuk, hogy itt a magyar nem túl szerencsés fordítás. Az *ouranos* - *oujranos*¹⁸ görög szó másik jelentése a „menny”, a Biblia 268-szor használja ebben a jelentésben, és mindössze 5-ször az „ég” jelentésben. Az angol KJV, ASV is a „menny” szót írja, az arám Pesitta is a szót a menny jelentésben használja. Itt megfigyelhető, hogy a fizikai várakozás hite a Biblia fordítására is kihatott.

Ezzel kapcsolatban felmerülhet egy további kérdés. A felhőkről beszéltünk, de mi a helyzet a levegővel?

¹⁷ Lásd 211.o.

¹⁸ S# 3772

 *azután mi, akik élünk, és megmaradunk, velük együtt elragadtatunk felhőkön az Úr fogadására a **levegőbe**, és így mindenkor az Úrral leszünk. 1Thessz. 4.17*

Tényleg levegőbe emelkedő keresztényeket kell elképzelni, akiket Jézus vár, vagy van más lehetőség? A levegő utalhat szellemi dolgokra, Pál a Sátánt a levegő fejedelmének, levegőbeli hatalmasságnak nevezi¹⁹, de biztosak lehetünk abban, hogy nem az atmoszféra fejedelmére gondolt.

Amikor főpapok megkérdik Jézust, hogy Isten Fia-e, jóváhagyásán kívül ráadásként az is elmondja, a jelenlévők látni fogják őt eljönni az ég felhőin, ugyanúgy ítélni, ahogyan az Úr az Ószövetségben. Emlékszünk még, hogyan jött el az Úr Édóm, Egyiptom és Babilon ítéletekor? Íme ismét az ige, mely az eljövételről és annak idejéről is beszél:

 *Jézus ekkor így felelt: „Te mondtad. Sőt azt mondom nektek: mostantól fogva **meglátjátok az Emberfiát, amint a Hatalmas jobbján ül, és eljön az ég felhőin.**” Mt. 26.64*

A versből nyilvánvaló, hogy Istent és a jobbján ülő Jézust szó szerint nem láthatták, ahogyan fizikai eljövételét sem. Annál inkább az ítéletet: Jeruzsálem elpusztult azon a napon. Itt Jézus nem a fizikai eljövételét akarta bizonyítani, hanem azt, hogy ő az Isten, mivel egyedül Isten az, aki felhőkön jön ítélni. Isten az Ószövetségben sem jött el láthatóan, az Istent soha senki sem látta²⁰. Krisztus az Isten jobbján ül és nem a földön uralkodik:

¹⁹ Ef. 2.2

²⁰ Jn 1.18, 1Tim. 6.16

Bábel emlékei

 Ha tehát a földön volna, még csak pap sem lehetne, mert már vannak olyanok, akik a törvény szerint bemutatják az áldozati ajándékokat. Zsid. 8.4

Ez természetesen nem jelenti Jézus múltbéli testi eljövételének kevésbé fontos voltát, hiszen Jézus fizikai megtestesülése szükséges volt, hogy kárhozatra ítélje a bűnt a testben.²¹ Jézus feltámadása azonban már egy új születés, egy második születés. Ez a születés spirituális - szellemi, nem pedig fizikai:

 Az ő Fiáról szól ez az evangélium, aki test szerint Dávid utódaitól származott, a Szentlélek (Szent Szellem) szerint pedig a halottak közül való feltámadásával Isten hatalmas Fiának bizonnyult. Ez a Jézus Krisztus a mi Urunk, Róm. 1.3-4

 Mert Krisztus is szenvedett egyszer a bűnökért, az Igaz a nem igazakért, hogy Istenhez vezessen minket, miután halálra adatott test szerint, de megelevenítettett Lélek (Szellem) szerint. 1Pt. 3.18

Krisztus feltámadásával belépett a spirituális létbe, és az Írás szerint soha nem fog onnan visszatérni fizikai testbe:

 *Krisztus pedig, mint a jövődő javak főpapja a nagyobb és tökéletesebb sátoron át jelent meg, amely nem emberkéz alkotása, azaz **nem e világból való**. Nem is bakok és bikák vérével, hanem a tulajdon vérével ment **be egyszer s mindenkorra** a szentélybe, és örök váltságot szerzett. Zsid. 9.11-12*

A keresztény olvasót gyakran visszariasztják a gyakori „spirituális” szavak. Később látni fogjuk, hogy a

²¹ Róm. 8.3

preteristák „visszaszerezték” ezt a szót a kereszténységnek, és Isten valódi voltára való utalásként használják:

 Az Isten Lélek (pneuma - Szellem), és akik imádják őt, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk.” Jn. 4.24

Sokan elismerik az i.sz. 70-es esemény jelentőségét, és nem zárják ki Jézus eljövételét, de egy harmadik eljövétel szükségességével érvelnek. A harmadik eljövétel azonban sehol sem szerepel a Bibliában, mint lehetőség.

A feltámadás

A feltámadás a holtak feljövele a sírból, a seolból. A görög *anastasis* jelentése „felkelni, felállni, felébredni”, az arám még egyszerűbben fejezi ki, ahogyan Jézus is így mondta a halott kislánynak: *Talítha kúmi*, azaz „Kislány, kelj fel”. Ugyanez a szó jelenik meg Dorkász feltámasztásánál is, ahol a környezet világosan mutatja, hogy nem a test porból való feltámadásáról van szó:

 Péter ekkor kiküldött mindenkit, letérdelt, és imádkozott; azután a holttest felé fordulva ezt mondta: „Tábita, kelj fel!” Ő kinyitotta a szemét, és amikor meglátta Pétert, felült. ApCsel. 9.40

A keresztények hitének egyik alappillére a testben való feltámadás. Sokak szerint az összes ember, aki eddig élt a Földön, testében feltámad az utolsó ítéletre. Első meglepő tény, hogy a „feltámadás testben”, „testi feltámadás” szavakat a Biblia nem használja. Ezzel kapcsolatban is-

Bábel emlékei

mét egy kis bibliatanulmányozásra hívnám az olvasót. Kezdjük Jób könyvével:

📖 *Mert én tudom, hogy az én megváltóm él, és utoljára megáll a por fölött, s ha ez a bőröm lefoszlik is, **testemben látom** meg az Istent. Saját magam látom meg őt, tulajdon szemeim látják meg, nem más, bár veséim is megemésztetnek. Ha ezt mondjátok... Jób. 19.25-28*

Ebből az igéből az látszana, hogy testbéli feltámadásról van szó, bár némiképp az bizonytalaníthat el bennünket, hogy Jób bőre lefoszlik és veséje is megemésztetik. Ahelyett, hogy lelki szemeink előtt ezt a szörnyű képet kezdenénk felvázolni, nézzük meg, mit fordít ugyanitt Károli:

📖 *És miután ezt a bőrömet megrágják, **testem nélkül** látom meg az Istent. Jób. 19.26*

Melyik fordítás a helyes? Mi úgy véljük, Károli fordítása pontosabb és nem villant fel előttünk abszurd képeket. Döntse el az olvasó, melyiket választja, de érdemes előtte megfigyelni a Peshitta fordítását is:

*26 Bár pusztító férgek borítják bőrömet és húsomat,
27 de ha szemeim meglátják az Istent, akkor az én szívem látja
majd a fényt is; **de az én testem most elpusztult.***

Mit mond a zsoltáros a feltámadásról?

 *Mint juhok, a Seolra vettetnek, a halál legelteti őket, és az igazak uralkodnak rajtok reggel; **alakjokat elemészt** a Seol, távol az ő lakásuktól. Csak Isten válthatja ki **lelkemet** a Seol kezéből, mikor az megragad engem. Szela. Zsolt. 49.15-16 (Károli)*

A feltámadásról a tanítványok is kérdezik Jézust, aki egyértelmű választ ad a kérdésre. Ez nem egy ködös megfogalmazás, mindenkinek világos (a sokaság elálmelkedott a tanításán).

 *A feltámadáskor tehát kinek a felesége lesz az asszony a hét közül, hiszen mindegyiknek a felesége volt?” Jézus így válaszolt nekik: „Tévelyegtek, mivel nem ismeritek sem az Írásokat, sem az Isten hatalmát. Mert a **feltámadáskor** nem nőülnek, férjhez sem mennek, **hanem olyanok lesznek, mint az angyalok a mennyben**. Mt. 22.28-30*

Az angyalok, bár a földön ölhetnek emberi alakot, valójában szellemi lények. Korábban beszéltünk róla²², hogy Illést is testben várták visszatérni, de Jézus rámutatott, Keresztelő János volt az, aki Illés szellemével és erejével tért vissza. Akad egy újabb vers, mely talán mégis a testben való feltámadást igazolhatja:

 Életre kelnek hallottaid, föltámadnak a holttestek! Ébredjetek, és ujjongjatok, kik a porban laktok! Mert harmatod a világosság harmata, és a föld visszaadja az árnyakat. Ézs. 26.19

²² Lásd. 145.o.

Bábel emlékei

Vizsgáljuk meg itt az ige kontextusát. Ézsaiás azt írja, „más urak voltak a gazdáink”²³. A babiloni fogságból való visszatérésről van itt szó, amikor az Úr visszavezette őket az ígért földjére, a babiloni urakat pedig megbüntette. Izrael önmagától nem tudott megváltozni, az Úrnak kellett „feltámasztania” őket. Ha ez még mindig nem meggyőző az olvasó számára, kereshetünk, majd találunk egy olyan igét, mely szerint a „feltámadás” jelenthet megváltozást, új útra térést is, mégpedig a tékozló fiú eseténél:

 *Azután hozzátok a hízott borjút, és vágjátok le! Együnk, és vigadjunk, mert ez az én **fiam meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott.** És vigadozni kezdtek.” Lk. 15.23*

Pál többször is utal a lelki testre, mely felváltja az érzéki testet:

 *Így van a halottak feltámadása is. Elvettetik romlandóságban, feltámasztatik **romolhatatlanságban**; 1Kor. 15.42*

 ***Elvettetik érzéki test**, feltámasztatik lelki test. Ha van érzéki test, van lelki test is. 1Kor. 15.44*

 *Az első ember földből, porból való, a második ember **mennyből** való. 1Kor. 15.47*

További kérdéseket is felvet a fizikai feltámadás teológiája, hiszen Jézus jövő időről beszél, a feltámadás fiairól, Pál pedig ugyanezt már jelen időben mondja:

 *Sőt meg sem halhatnak többé, mert az angyalokhoz lesznek hasonlók, és az Isten **fiává lesznek, lévén a feltámadás fiai.** Lk. 20.36*

²³ Ézs. 26.13

 *Maga a Lélek tesz bizonysgot a mi lelkünkkel együtt arról, hogy valóban Isten gyermekei **vagyunk**. Róm. 8.16*

 *Mert mindnyájan **Isten fia** **vagy**tok a Krisztus Jézusban való hit által. Gal. 3.26*

Ugyanakkor a preteristák nem tagadják Jézus testben való feltámadását és nem tagadják a csodákat sem, amikor Isten erejével, Jézus vagy más által a holtak ebben a világban, testükben támadtak fel. Amit megkérdőjeleznek, az utolsó ítéletkor az összes ember feltámadása testben. A spirituális feltámadást azzal is valószínűbbé tehetjük, ha megfigyeljük a következő igét:

 A többi halott nem kelt életre, míg el nem telt az ezer esztendő. Ez az első feltámadás. Jel. 20.5

Ha az elsőt minőségében értjük, nem mennyiségében, akkor érdekes párhuzamra lelhetünk az első halállal:

 Ezt parancsolta az Úristen az embernek: A kert minden fájáról szabadon ehetsz, de a jó és a rossz tudásának fájáról nem ehetsz, mert ha eszel róla, meg kell halnod. 1Móz. 2.16

 *De a jó és gonosz tudásának fájáról, arról ne egyél; mert **a mely napon** ejéndel arról, bizony meghalsz. 1 Móz. 2.17*

Mivel Ádám sem halt meg azonnal, hanem szép életkor megélt, itt a spirituális halál megjelenéséről van szó, nem szám szerint az első halálról, hiszen akkor Isten hazudott volna, mert azt mondta, „azon a napon”. Ez a halált örökölték tovább az első emberpár gyermekei. Az első feltámadás annak kezdete, amikor a halál uralma véglegesen

Bábel emlékei

megszűnik²⁴. Az első feltámadás folyamatban van, ha úgy tetszik, a Millennium folyamatos valóság. A következő versekben Pál egyértelműen lelki értelemben vett feltámadásról és halálról beszél:

 *Ha tehát **feltámadtatok** a Krisztussal, azokat keressétek, amik odafent vannak, ahol a Krisztus van, aki az Isten jobbján ül. Az odafennvalókkal törődjétek, ne a földiekkel. **Mert meghaltatok**, és a ti életeitek el van rejtve a Krisztussal együtt az Istenben. Kol. 3.1-3*

Pál, ahogy írja már meghalt a törvény miatt, nyilván nem szó szerint:

 Mert én meghaltam a törvény által a törvénynek, hogy Istennek éljek. Gal. 2.19

Hasonlóan lelki feltámadásról lehet szó a római levélben, szimbolikus értelemben:

 Ha pedig Krisztus bennetek van, bár a test a bűn miatt halott, a Lélek életet ad az igazság által. Ha pedig annak Lelke lakik bennetek, aki feltámasztotta Jézust a halottak közül, akkor az, aki feltámasztotta a Krisztus Jézust a halottak közül, életre kelti halandó testeteket is a bennetek lakó Lelke által. Róm. 8.10-11

Figyeljük meg itt azt, hogy Pál még élő embereknek, nem pedig halottakról beszél. A továbbiakban utal arra, hogy „*ha test szerint éltek, meg kell halnotok*”. A vers környezete szerint az intés keresztényeknek szólt a Lélek sze-

²⁴ Lásd még: Halál, 269.o.

rinti élet fontosságáról. Ehhez ad segítséget Krisztus. Végezetül pedig egy ige, mely a preteristák szerint egymagában tartalmazza azt, amit a feltámadásról, halálról és örök életről tudni kell:

 *Jézus ekkor ezt mondta neki: „**Én vagyok a feltámadás és az élet**, aki hisz énbenem, **ha meghal is, él**; és aki él, és hisz énbenem, az nem hal meg soha. Hiszed-e ezt?” Jn. 11.25-26*

Fizikai megsemmisülés?

Ha a világvégéről kérdezzük valakit, többnyire Isten tűz-özményét, bolygóméretű katasztrófát, esetleg atomháborút jelöl meg várható eseményként. Mennyire fizikai jellegűek ezek az események, melyekről a Biblia ír?

 *De el fog jönni az Úr napja, mégpedig úgy, mint a tolvaj, amikor az egek recsegve-ropogva elmúlnak, **az elemek égvé felbomlanak**, a föld és a rajta levő alkotások is megégnék. 2Pt. 3.10*

Az igében szereplő elemek szóból többnyire kémiai elemre társítunk, úgy gondoljuk, a világ fizikailag semmisül meg, még az elemek sem maradnak épen. Érdekes azonban megfigyelni az elemek (στοιχεῖον - *stoicheon*) szót. Ez a szó nem anyagi, hanem szellemi alapelvek alkotóit jelentik, princípiumokat. A Biblia mindig ebben az értelemben használja és nem fizikai elemekről beszél, mint ahogyan a szó többi előfordulásánál:

Bábel emlékei

- *Vigyázzatok, hogy rabul ne ejtsen valaki titeket olyan bölcselkedéssel és üres megtévesztéssel, amely az emberek hagyományához, a világ **elemeihez**, és nem Krisztushoz alkalmazkodik. Kol. 2.8*
- *Ugyanis ennyi idő múltán már tanítóknak kellene lennetek, mégis arra van ismét szükségetek, hogy titeket tanítson valaki az Isten beszédeinek **alapelemeire**, mert olyanokká lettetek, mint akiknek tejjre van szükségük, nem kemény eledelre. Zsid. 5.12*
- *Most azonban, miután megismertétek Istent, vagy még inkább: Isten ismert meg titeket, hogyan térhettek vissza **ismét az erőtlen és szegény elemekhez**, és hogyan akartok újból szolgáljukká lenni? [...]*
- *Mondjátok meg nekem ti, akik a törvény uralma alatt akartok lenni, nem halljátok a törvényt? Gal. 4.9,21*

Az Írás sohasem mond ellent önmagának. Az Apokalipszis a ma elfogadott kép szerint ütközik Isten szavaival:

- *Amikor az ÚR megérezte a kedves illatot, ezt mondta magában az ÚR: Nem átkozom meg többé a földet az ember miatt, bár gonosz az ember szívének szándéka ifjúságától fogva, és **nem irtok ki többé minden élőt**, ahogyan most cselekedtem. Amíg csak föld lesz, nem szűnik meg a vetés és az aratás, a hideg és a meleg, a nyár és a tél, a nappal és az éjszaka. 1Móz. 8.21-22*

Azt talán egyetlen keresztény sem gondolja, hogy Isten kibúvót hagyta magának, vízőzön helyett tűzőzönnel vetne véget a világnak. A Károli fordítás ez esetben pontosabb az „*ahogyan most cselekedtem*” helyett „*mint cselekedtem*” áll, és nem a módjára utal a cselekvésnek,

mint az sokan gondolják. Az itt álló héber „asah” szó soha nem utal a cselekvés módjára.²⁵ Egyesek a következő versben szereplő „amíg” szóval érvelnek, hogy az ígélet csak a megjelölt időpontig érvényes. Az itt szereplő héber „owd - עַד” szó azt jelenti, folytatólagosan, megint, mindazonáltal, amellet, többé.²⁶ Az Írás sohasem beszél arról, hogy a fizikai Földnek valaha is vége lenne, sőt az ellenkezőjét mondja:

- *Nemzedékek jönnek, nemzedékek mennek, de a föld örökké megmarad. Préd. 1.4*
- *Magasra építette szentélyét, akár az eget, örök alapot vetett neki, akár a földnek. Zsolt. 78.69*
- *Szilárd alapokra helyezte a földet, hogy soha meg ne inogjon. Zsolt. 104.5*

Jézus azt mondta, eljövetele úgy lesz, mint Noé napjaiban. Noé napjaiban sem semmisült meg az egész világ, hanem az istentelenek pusztultak el, a Föld nem az alanya, hanem a végrehajtója volt az ítéletnek:

- *Nem kímélte meg az őskor világát sem, hanem csak Noét, az igazság hirdetőjét őrizte meg nyolcadmagával, amikor özönvízzel borította el az istentelenek világát. 2Pt. 2.5*

Figyeljük meg, hogy az Úr nem gondolt soha a világ teljes elpusztítására, noha azt mondja, „nem lesz többé özönvíz a föld elpusztítására”. Világos, hogy a fizikai Föld az özönvíz során sem pusztult el. Krisztus földi egyházáról is tudjuk, hogy örökké fennáll:

²⁵ Lásd még a szó használatát 1Móz 1.7, 1.26

²⁶ S#5750

Bábel emlékei

 azé a dicsőség az egyházban Krisztus Jézus által nemzedékről nemzedékre, örökkön-örökké. Ámen. Ef. 3.21

A kiválasztott 144 000

 *ezek nem szennyezték be magukat nőkkel, mert szüzek, ezek követik a Bárányt, ahova megy, ezek vétettek meg áron az emberek közül **első zsengeül** az Istennek és a Báránynak, Jel. 14.4*

Az igazat megvallva, sok szívszorító és kirekesztő félreértés születik napjainkban a világban, melyek oly sok korlátot állítanak a megtértek száma elé. Ha mindez talán a múltban történt, akkor viszont kik lehetnek ők? Ha a száznegyvennégyezer már kiválasztatott, akkor honnan valók? Szó szerint értelmezve János szavait, nem mások mint:

 Júda törzséből tizenkétezer pecséttel megjelölt, Rúben törzséből tizenkétezer, Gád törzséből tizenkétezer, Ásér törzséből tizenkétezer, Naftáli törzséből tizenkétezer, Manassé törzséből tizenkétezer, Simeon törzséből tizenkétezer, Lévi törzséből tizenkétezer, Issakár törzséből tizenkétezer, Zebulon törzséből tizenkétezer, József törzséből tizenkétezer, Benjámín törzséből tizenkétezer pecséttel megjelölt. Jel. 7.5-8

Kik azok a zsengek, melyekről János beszél?

 *Az ő akarata szült minket az igazság igéje által, hogy mintegy **első zsengeje legyünk** teremtményeinek. Jak. 1.18*

Ha a zsengek azok a keresztények voltak, akik megmenekültek i.sz. 30-70-ig²⁷ és túléltek a zsidó háborút, akkor nincs okunk többé azt hinni, hogy nem lehetünk a kiválasztottak között. Flaviusnak megfelelően a jeruzsálemi ostrom áldozatainak száma megközelítőleg 1 356 460 volt, ehhez jön még a később (rabságban, cirkuszi játékokon) meghaltak száma. A sok áldozat okát már korábban olvashattuk²⁸, ennek a számnak kb. 10%-a, első zsengeje az említett 144 000-es szám.

Mennyei Jeruzsálem

Hallottam, hogy egy hatalmas hang szól a trónus felől: „Íme, az Isten sátora az emberekkel van, és ő velük fog lakni, ők pedig népei lesznek, és maga az Isten lesz velük; és letöröl minden könnyet a szemükről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak.” Jel. 21.3-4

A preteristák úgy gondolják, a mennyei város nem egy égből leszálló, fizikai város lesz. Ők egyszerűen úgy gondolják, a mennyei város nem más, mint az evangélium. Az evangélium, Krisztus szava, ami meggyógyítja a népeket.²⁹ Jogos a kérdés, ha már az eljövétel után élünk, az evangélium idejében, mi történt a fenti ígéretekkel?

Figyeljük meg, hogy a Jelenések nem beszél arról, hogy a bűn ne létezne. Sőt, arról tudósít, hogy a mennyei városon kívül vannak tisztátalanok, akik nem juthatnak be. Ez azért fontos, mert János népek meggyógyításáról

²⁷ Lásd még a Kevés megmarad c. fejezetben

²⁸ kovásztalan kenyér ünnepe volt

²⁹ Jel. 22.2

Bábel emlékei

beszél. Ha nincsen fizikai halál és nincsen fájdalom, miért és kit is kellene meggyógyítani? ³⁰

Kapui állandóan nyitva vannak, azaz az evangélium mindenki számára elérhető és megérthető. Ha Jeruzsálem égből leereszkedő fizikai város lenne, miért mondta Jézus, hogy jelekből nem lehet rá következtetni?³¹

Az idő pecsétjei

Ebben a részben megkíséreljük összehasonlítani Dániel és János látomásainak leírását. Dániel és János mindketten egy látomásban kapják a próféciát³². Nézzük meg, milyen utasításokat kap Dániel Istentől az igékre vonatkozóan:

 Te pedig, Dániel, zárd be ezeket az igéket, és pecsételd le ezt a könyvet a végső időkig. Sokan tévelyegnek majd, de az ismeret gyarapodik. Dán. 12.4

Ha futurista szemléletben próbálunk gondolkozni, akkor Dániel idejétől napjainkig több, mint 2 500 év telt el, ezért az igéket le kellett pecsételni, mert az idő még távol volt. A Jelenések könyve pedig, ahogy említettük, vagy i.sz. 68-ban vagy mások szerint később, i.sz. 90-95 tájékan íródott. Dániel látomásától Jánoséig több, mint ötszáz év telt el. Ennek ellenére, ekkor az Úr mégis azt mondja Jánosnak:

³⁰ Jel. 22.1

³¹ Lk. 17.20

³² Dán. 10.16 és Jel. 1.10

 És így szólt hozzám: **Ne pecsételd le** e könyv prófétai ígét, ***mert az idő közel van.*** Jel. 22.10

János idejétől már kis híján 2 000 év eltelt napjainkig. Miért nem kellett akkor lepecsételnie a könyveket? Isten nem lenne konzekvens az időpontok jelzésében?³³

Dániel azt írja, „az ismeret gyarapodik”. Sokan gondolják, hogy ma egyre több ismeretünk van a Bibliáról, és ez is csak gyarapszik. Ebben azonban nem lehetünk olyan biztosak:

 *A tökéletesek között azonban **mi is bölcsességet** szólunk, de nem e világnak, sem e világ múlandó fejedelmeinek bölcsességét, **hanem Isten titkos bölcsességét** szóljuk, azt **az elrejtett bölcsességet**, amelyet az Isten öröktől fogva elrendelt a mi dicsőségünkre. Ezt e világ fejedelmei közül senki sem ismerte fel, mert ha felismerték volna, a dicsőség Urát nem feszítették volna meg. Hanem hirdetjük, amint meg van írva: „Amit szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg sem sejtett”, azt készítette el az Isten az őt szeretőknak. Nekünk pedig **kinyilatkoztatta Isten a Lélek által**; mert a Lélek mindent megvizsgál, még Isten mélységeit is. 1Kor. 2.6-10*

Hányan állítjuk, hogy a Pál által leírt tudás birtokában vagyunk?

³³ Lásd még a „Hamarosan” c. fejezetben, 229.o.

Bábel emlékei

Ezeréves királyság

A futurista nézőpont nem fogadja el a „nemzedék”, „hamar”, „közel” szó szerinti értelmezését, de minden további nélkül szó szerint használja az „ezeréves királyság” elnevezést, szó szerint értve. Egyrészt a Millennium szó egyáltalán nem szerepel a Bibliában, másrészt pedig, ha visszakeresünk, az Írásban az „ezer” több alkalommal is szimbolikus értelemben szerepel, inkább határozatlan sokaságra utalva:

- *Hiszen enyém az erdő minden vadja, és ezernyi hegynek minden állata. Zsolt. 50.10*
- *És azon a napon minden helyen, ahol ezer ezüstöt érő ezer szőlőtőke van, csupa tövis és gaz lesz. Ézs. 7.23*
- *Örökké emlékezik szövetségére, az ezer nemzedéknek parancsolt ígére, Zsolt. 105.8*

Armageddon

- *És összegyűjtötték a földkerekség királyait arra a helyre, amelyet héberül Harmagedónnak neveznek. Jel. 16.16*

Mindenki hallott már „Armagedónról”, a földkerekség utolsó nagy csatájáról, ahol Jézus megsemmisíti az ellenséget és megmenti az övéit. Napjaikban a szó elterjedt a nem hívő világban is, világméretű háborúra vagy katasztrófára utalva, melynek forrása általában a jelen politikai eseményei, tudományos híradásai.

A *har-Megidon* héber szó pontos jelentése „Megiddo hegye”, a *megidon* szó pedig valószínűleg „a csapatok helyét” jelenti. Már ez a hely is különösnek tűn-

het, de még különösebb, hogy az Írás sehol sem beszél „armageddóni csatáról”, hanem csak egy helyről, ahol a királyok a csatára gyülekeznek. Mindenképpen említésre méltó az a tény, hogy Titus, amikor Egyiptomból Caesareába érkezett, ott gyülekezett légióival, és az a véletlen egybeesés, hogy Caesarea határos Meggido hegyével.³⁴ A „királyok” szó gyakran utal a támadók nagy számára, szövetséges királyok részvételére:

 Királyok jöttek, harcoltak, ugyancsak harcoltak Kánaán királyai Taanaknál, Megiddó vizénél, de egy darab ezüstöt se vehettek el. Az égből harcoltak a csillagok, pályájukról harcoltak Siserával. Bír. 5.19-20

 Amikor látták mindazok a királyok, akik Hadadezer szolgálói voltak, hogy vereséget szenvedtek Izráeltől, békét kötöttek Izráellel, és szolgáltak neki. Ezután az arámok nem merték többé segíteni az ammóniakat. 2Sám. 10.19

 Sok nép gyűlt össze, betömtek minden forrást és patakot, amely azon a földön át folyt, mert ezt mondták: Miért találjanak az asszír királyok sok vizet, ha ideérnek? 2Krón. 32.4

Titus három légióval érkezett Caesarába, és ott várta be a többi légió érkezését. Flavius megemlíti a római hadsereg szövetségeseit, akik csatlakoztak csapataihoz:

 Maga is megindult a többi csapattal, melyhez a királyok megerősített hadseregei és még a syriai szövetségesek is csatlakoztak. (381.o.)

³⁴ Lásd a 267.o. ábráját

Bábel emlékei

A Jelenések könyvének jelentősége

A fenti fejezetek alapján érdemes azon elgondolkozni, hogy a Jelenések könyve nem a jövő próféciait tartalmazák, hanem Jézus apokalipszisének részletes leírásai. Lehetséges-e, hogy János látomásai pontosították a keresztényeknek adott ígéretet és további segítséget adtak a közelgő ítélet idejének meghatározásában? A Biblia pontosan ezt állítja a Jelenések könyvéről:

 Ez Jézus Krisztus kinyilatkoztatása, amelyet Isten adott neki, hogy közölje szolgálival mindazt, aminek hamarosan meg kell történnie, és amelyet angyalával elküldve kijelentett szolgálójának, Jánosnak. Jel. 1.1

Ha az Ítélet i.sz. 70-ben történt, akkor éppen úgy történt, ahogy Noé idejében. Isten csak azoknak jelentette ki igazságát, akit igaznak tartott, akiknek ígéretet tett. Ez az ígéretet Isten tette, amit a Fiú jelentett ki az angyalnak, aki Jánosnak adta tovább. Kik ismerték az ígéretet? A hét gyülekezet, akiknek a levél íródott, és mindazok, akik megismerték. Figyeljük meg, mit ír Péter második levelében³⁵ Kisázsia gyülekezeteinek:

 Ez már a második levél, szeretteim, amelyet hozzátok írok: ezekben emlékeztetés által ébresztgetem tiszta gondolkodásokat, hogy eszetekbe jussanak a szent próféták előre megmondott szavai, és apostolaitoknak az Úrtól és Üdvözítőtől kapott parancsolatai. Tudjátok meg első sorban azt, hogy az utolsó napokban csúfolódók támadnak,

³⁵ Keletkezési ideje isz. 68, Holman Bible Dictionary, 1101.o.

akik mindenből gúnyt űznek, akik saját kívánságaik szerint élnek, és ezt kérdezzetik: „Hol van az ő eljövételének ígérete? Mert mióta az atyák elhunytak, minden úgy maradt, amint a teremtés kezdetétől fogva van.” 2Pt. 3.1-4

A korábbi fejezetekben olvashattuk, hogy a korai keresztények bőven kaptak jeleket az elkövetkezendő ítéletről. Akárcsak az emberek Noé idejében, hiszen a bárka elég feltűnő lehetett, méreteit ismerjük az Írásból. Az állatok hosszú sora a hatalmas rámpa előtt, nem más, mint Isten hihetetlenül ötletes jele Noénak, annak megmutatására, hogy a bárka hamarosan indul, az „utasok” beszállnak. Sőt, az ajtók is bezárulnak:

 Hím és nőtény ment be minden élőlől; bementek, ahogyan Isten parancsolta. Az ÚR pedig bezárta Nóé után az ajtót. 1Móz. 7.16

Ha Noénak még bármilyen kételye is volt előzőleg, az ajtó „automatikus” bezáródása után ennek minden nyoma eltűnhetett. A Jeruzsálemből i.sz. 70 előtt elmenekült keresztények megkapták a jeleket és megmenekültek a haláltól.³⁶

Izrael jövője

 Azután ezt a példázatot mondta: „Egy embernek volt egy fügefája a szőlőjében, és kiment, hogy gyümölcsöt keressen rajta, de nem talált. Azt mondta erre a vincellérnek: Íme, három éve, hogy idejárom gyümölcsöt keresni ezen a füge-

³⁶ Lásd: Keresztényüldözések, 192.o.

Bábel emlékei

*fán, de nem találok. Vágd ki, miért foglalja a földet hiába?
De az így válaszolt neki: Uram, hagyd meg még ebben az
évben, míg körülásom és megtrágyázom, Lk. 13.6-9*

Nehéz fejezethez érkeztünk. Sokszor hallani a burkolt antiszemita vádat a preterista nézőponttal kapcsolatban. Ha Jézus i.sz. 70-ben megítélte a zsidókat, elpusztította Jeruzsálemet, a Templomot, egyben a régi világrendet (a régi tömlőt), ha belegondoltunk a világvége várakozások ellenérveibe, mi lesz vajon Isten népével, a zsidókkal?

 Azt kérdem tehát: elvetette Isten az ő népét? Szó sincs róla! Hiszen én is izráelita vagyok, Ábrahám utódai közül, Benjámin törzséből. Róm. 11.1

Izrael elvetése nem teljes, akik elfogadják Krisztust, megmenekülnek. Pál tovább magyarázza, hogy elvetésük időleges volt, Isten eszközeként szolgált:

 Kérdem tehát: azért botlottak meg, hogy elessenek? Szó sincs róla! Viszont az ő elesésük által jutott el az üdvösség a pogányokhoz, hogy Isten féltékennyé tegye őket. Róm. 11.11

 *Nektek, pogányoknak pedig azt mondom: ha tehát én pogányok apostola vagyok, dicsőítem szolgálatomat, mert ezzel talán féltékennyé tehetem véreimet, és így megmentek közülük némelyeket. Hiszen **ha elvettetésük a világ megbékélését szolgálta, mi mást jelentene befogadtatásuk, mint életet a halálból?** Ha pedig a kenyér első zsengeje szent, a tészta is az, és ha a gyökér szent, az ágak is azok. Ha azonban az ágak közül egyesek kitörettek, te pedig vad olajfa létedre beoltattál közéjük, és az olajfa gyökerének éltető nedvéből részesültél, **ne dicsekedj az ágakkal szem-***

***ben.** Ha mégis dicsekszel: nem te hordozod a gyökeret, hanem a gyökér téged. Róm. 11.13-19*

A Római levél bemutatja azt is, hogy Izráel visszafogadása nem csak terv, hanem prófécia is:

 Hiszen ha te levágattál a természetes vadolajfáról, és a természet rendje ellenére beoltattál a szelíd olajfába, akkor azok a természetes ágak mennyivel inkább be fognak oltatni saját olajfájukba! Róm. 11.24

Ennek idejére is találunk utalást:

 *Nem szeretném, testvéreim, ha önmagatokat bölcseknek tartva nem vennétek tudomásul azt a titkot, hogy a megkegyenyedés Izráelnek csak egy részét érte, **amíg a pogányok teljes számban be nem jutnak**, Róm. 11.25*

A megtért zsidók „féltékenységből” térnek meg, látva az örömhír terjedését a pogányok között. Megtérve pedig nem különböznek egymástól a keresztények, egyetlen testté válnak Krisztusban:

 *Mert ő a mi békességünk, **aki a két nemzetséget eggyé tette**, és az ő testében lebontotta az elválasztó falat, az ellenségeskedést, Ef. 2.14*

 Krisztusban tehát nincs zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban. Gal. 3.28

A Biblia nem ír arról, hogy népe külön államként vagy népként fog élni a Királyságában. Békéről viszont annál

Bábel emlékei

inkább. Békéről, amit ma még nem látunk, de a prófécia megjövendőli:

 Azon a napon Egyiptom és Asszíria mellett Izráel, mint harmadik ország, áldás lesz a földön. A Seregek Ura pedig ezt az áldást mondja: Áldott Egyiptom, az én népem, és Asszíria, kezem alkotása, meg Izráel, az én tulajdonom! Ézs. 19.24-25

A preteristák ezt egy folyamatként képzelik el, nem pedig az utolsó ítélet előtt egész Izraelre vonatkozóan. A futuristák a Római levél alapján egyértelműen úgy vélik, Izraelre, mint egész országra vonatkoznak Pál szavai:

 és így üdvözülni fog az egész Izráel, ahogyan meg van írva: „Eljön Sionból a Megváltó; eltávolítja a hitetlenséget Jákób házából, Róm. 11.26

A vers pontos megértéséhez viszont nem árt megnézni az ige előzményét, ahol Pál egy titokról beszél:

 Nem szeretném, testvéreim, ha önmagatokat bölcseknek tartva nem vennétek tudomásul azt a titkot, hogy a megkegyelmezés Izraelnek csak egy részét érte, amíg a pogányok teljes számban be nem jutnak... Róm. 11.25

Erről a titokról az efezusi levélben is olvashatunk:

 amikor kijelentésével ismertette meg velem a titkot, ahogy előbb röviden megírtam. Ha elolvassátok, megtudhatjátok belőle, hogyan értem én a Krisztus titkát, amely más nemzedékek idején nem vált ismertté az emberek fiai előtt úgy,

ahogyan most kijelentette szent apostolainak és prófétáinak a Lélek által: hogy tudniillik a pogányok örökösársaink, velünk egy test, és velünk együtt részesek az ígéletben is Krisztus Jézusért az evangélium által. Ef. 3.3-6

Mit is jelenthetnek ezek a szavak? A titok nem más, mint hogy a zsidók és a pogányok egy test, azaz egy szervezetben, nem külön egységként lépnek az ígélet országába. Említettük a féltékenység szót. Megfigyelhetjük a római levéllel kapcsolatban, hogy Pál azzal a szándékkal írja, hogy féltékenyvé tegye testvéreit³⁷ és cselekvésre buzdítsa őket. Ez kétségtelenül igaz volt az első századi zsidókra, de vajon igaz-e napjainkban, a mai Izraelre? Az akkori zsidók kétségtelenül ellenséggént élték meg a kereszténységet, viszont napjaikban ezzel éppen ellentétes folyamatokat lehet megfigyelni. A Róm. 11.25-ben a múltbéli Izraelre vonatkozik az ígélet:

 és így üdvözülni fog az egész Izrael, ahogyan meg van írva: „Eljön Sionból a Megváltó; eltávolítja a hitetlenséget Jákób házából, és én ezt a szövetségemet adom nekik, amikor eltörlöm bűneiket.”

Fontos megnézni a fentebb már idézet vers végét. Erről a szövetségről beszél Pál. Semmi okunk azt hinni, hogy Pál egy újabb szövetségről beszélne a távoli jövőben! Pál idejében a szövetség Jézus Krisztus szövetségét jelentette. Ez a szövetséget megkapta az a generáció! Egész Izraelen a szövegkörnyezetet és más ígéket³⁸ figyelembe véve Pál biztosan nem értett minden egyes zsidót, hanem Izraélt,

³⁷ Róm. 11.11, Róm. 11.14

³⁸ pl. 1Thessz 2.14-15

Bábel emlékei

mint népet általában. Mi alkotta Izrael egész népét? Júdea és az elveszett tíz törzs! Isten megígérte, hogy ő maga tér vissza, hogy az elveszett törzseket megkeresse:

 *Mert így szól az én Uram, az ÚR: **Majd én magam keresem meg juhaimat**, és én viselem gondjukat. Ahogyan a pásztor gondját viseli a nyájnak, amikor ott áll juhai között, amelyek szét voltak szóródva, úgy viselem gondját juhaimnak. Kiszabadítom őket mindenünnen, ahová csak szétszóródtak egy felhős, borús napon. Ez. 34.11-12*

Ki ez az eljövendő pásztor, aki gondot visel majd Júdeára és az elveszett tíz törzsre?

 ***Én vagyok a jó pásztor**, én ismerem az enyéimet, és az enyéim ismernek engem, ahogyan az Atya ismer engem, én is úgy ismerem az Atyát: és én életemet adom a juhokért. **Más juhaim is vannak nekem, amelyek nem ebből az akolból [Júdeából] valók:** azokat is vezetnem kell, és hallgatni is fognak a hangomra: és akkor lesz egy nyáj, egy pásztor. Jn. 10.14-15*

Szólnunk kell erről a manapság sokat hangoztatott „antiszemita” jelzőről. Ez egy igen félrevezető jelző, ugyanis a ma élő zsidók többsége már nem igazán sémi nép, és a ma élő sémi népek nagy része pedig egyáltalán nem zsidó. Jó régóta már, ha az egy népnek rosszul megy, keres egy bűnbakot. Mivel az ember születésétől fogva gonosz, nem azt mondja, hogy „saját bűnünkért büntetett meg az Úr”, hanem inkább azt, hogy jött egy nép, akik különböznek mindenkitől, ezért őket lehet okolni a nehézségekért. Ha egy gazdag ember elesik, nézzük meg a fogadtatását.

Így járt Jób is, amikor elesett, kigúnyolták. A zsidók általában jólétben éltek, ezért az irigység velük kapcsolatban különösen megjelent. Természetesen a gazdagság még nem elegendő, hozzájön ehhez a mai modern zsidó kiválasztottság, ami igazán irritálja az embereket. Azonban hová vezethet ez? A közös Királyságba? Úgy tűnik a futurista nézet tovább erősítheti a zsidók által érzett ellenszenvet, holott ennek ellenkezője lenne a keresztények feladata. Valójában a futurista nézetben rejlenek az antisemitizmus csírái. Miért?

 Holttestük a nagy város utcáján hever, amelynek neve lelki értelemben Sodoma és Egyiptom, ahol az ő Urukát is megfeszítették. Jel. 11.8

A futurista nézet szerint ez a vers még a jövő. Ez azt jelenti, hogy Jeruzsálem még mindig lelkileg „Szodoma” és „Egyiptom”. Ha ez a vers a jövő, és még mindig érvényben van, érvényben lenne Pál intése is a zsidókról:

 Ezek megölték az Úr Jézust, ugyanúgy mint a prófétákat, üldöztek minket is; nem kedvesek Isten előtt, és ellenségei minden embernek, 1Thessz. 2.15

A preterista nézet szerint a zsidók i.sz. 70-ben megfizették az árat³⁹. A mai zsidók előtt éppúgy nyitva Krisztus útja, mint bármely más nép előtt.

Az Ószövetség világa kétpólusú volt, zsidókra és pogányokra osztotta a világot. Más kérdés, hogy a zsidóság soha nem volt vér szerinti nép, hanem szövetség szerinti. Emlékezzünk Ábrahám 318 legényére, akik szintén körül

³⁹ Lk. 12.58-59

Bábel emlékei

lettek metélve, Úriásra a hettitára, Mózes kúsi feleségére⁴⁰, más népekből való megtértek sokaságára⁴¹. A zsidók már a kezdettől fogva nem vér szerint voltak kiválasztva:

 Vagyis nem a testi származás szerinti utódok az Isten gyermekei, hanem az ígélet gyermekei számítanak az ő utódainak. Róm. 9.8

Később, a középkorban Európában is nagy számban tértek meg a zsidó hitre. Ez a kiválasztottság fontos feladattal is járt a pogányok tekintetében:

 Tartsátok meg, és teljesítsétek azokat, mert az által lesztek bölcssek és értelmesek a népek szemében. Ha meghallják mindezeket a rendelkezéseket, ezt mondják majd: Bizony, bölcs és értelmes nép ez a nagy nemzet! 5Móz. 4.6

Pál a római levélben bemutatja azt a problémát, hogy a két pólus nehezen hajlandó megszűnni. A zsidó megtértek törekvése, hogy a megtért pogányok is tartsák be a törvényt, ellenérzést váltott ki a pogány hívókból. Ez szintén egy korabeli probléma, ezért megkérdőjelezhető, hogy a Róm. 11.26-ot a levélben végighúzó időkeretből kiragadva kellene értelmezni. Elgondolkodtató tehát, hogy a Római levél az i.sz. 70-es ítélet előtti zsidókról szól. A mai zsidók már nem féltékenyek, ha egy pogány megtér. Annál inkább haragszanak arra, aki közülük megkeresztelkedik. Ettől függetlenül, a preteristák is vallják, hogy zsidót gyűlölő keresztény nincsen. Az ő cél-

⁴⁰ 4Móz. 12.1

⁴¹ pl. Eszt. 8.17

juk az kellene, hogy legyen, ami Pál személyes kívánsága is volt:

📖 *Testvéreim, én szívemből kívánom, és könyörgök értük Istenhez, hogy üdvözljenek. Mert tanúskodom mellettük, hogy Isten iránti buzgóság van bennük, de nem a helyes ismeret szerint. Róm. 10.1-2*

Mi ez a helytelen ismeret? Pál fontosnak tartja az Ószövetség helyes ismeretét. Úgy véli, aki nem ismeri fel azt, hogy az Ószövetség Krisztusról szól, annak lepel van a szeme előtt:

📖 *Mivel tehát ilyen reménységünk van, teljes nyíltsággal szólunk; és nem úgy, mint Mózes, aki leplet tett az arcára, hogy ne lássák Izrael fiai a **múlандó dicsőség** végét. De az ő gondolkozásuk eltompult, mert az Ószövetség felolvasásakor ugyanaz a lepel mind a mai napig felfedetlenül megmaradt, mivel az csak Krisztusban tűnik el. **Sőt mindmáig, valahányszor Mózeset olvassák, lepel van a szívükön. De ha majd megtérnek az Úrhoz, elvételik a lepel.** 2Kor. 3.12-16*

A futuristák szerint azonban Izrael elkülönülése csak időleges, és Jézus el fog jönni az ő népéért. A XX. századi események, Izrael 1948-as létrejötte látszólag mind-mind a futurista véleményeket erősítik. Ahogyan a Templom c. fejezetben láttuk, ennek a folyamatnak a beteljesítését sokan a Templom újraépítésében látják.

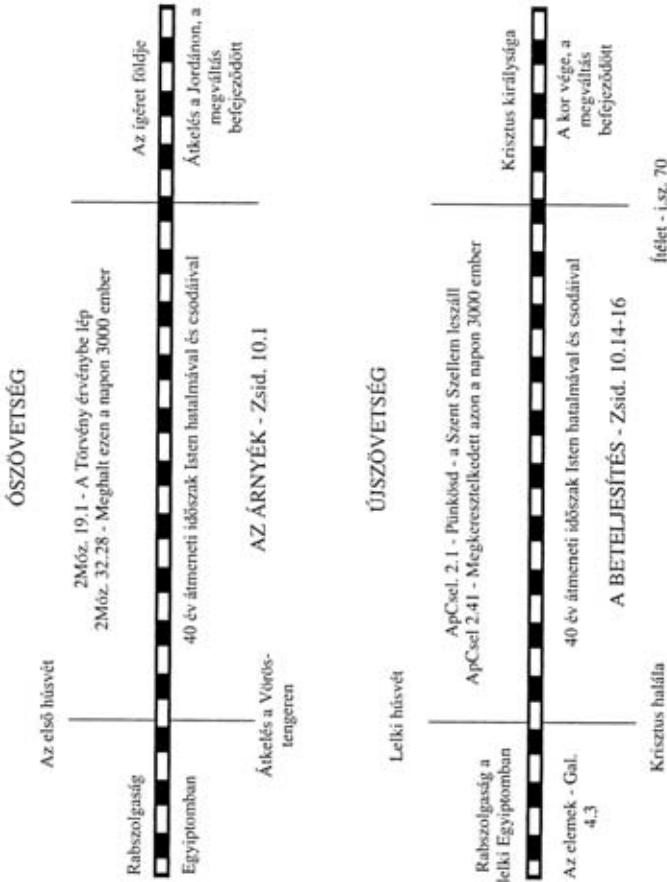
Bábel emlékei

- *Mivel a törvény az eljövendő javaknak csak árnyékát, de nem a mennyei dolgok valóságos alakját tartalmazza, ezért azokkal az áldozatokkal, amelyeket évenként rendszeresen bemutatnak, sohasem tudják tökéletessé tenni az odajárulókat. Zsid. 10.1*
- *Ezek a papok a mennyei dolgok képmásának és árnyékának szolgálnak, ahogyan Isten parancsolta Mózesnek, amikor el akarta készíteni a sátort. Mert így szólt: „Vigyázz, mindent aszerint a minta szerint készíts el, amelyet a hegyen megmutattam neked.” Zsid. 8.5*
- *Szükséges volt, hogy a mennyei dolgok képmásait ezekkel tisztítsák meg, magukat a mennyei dolgokat azonban ezeknél különb áldozatokkal. Zsid. 9.23*

Pál szerint egyértelmű, hogy a Törvény és a Templom az eljövendő dolgok képmása, árnyéka! Nem mások, mint Krisztus áldozata után eljövendő Egyház árnyékai! Tehát nem a mai Egyház az árnyéka Izrael jövődő nagyságának és a Templom újraépítésének, hanem az Írás szerint éppen fordítva! Isten célja egyértelműen lelki Templom, papok és főpapok nélkül:

- *Az elmondottakban pedig ez a legfontosabb: olyan főpapunk van, aki a felséges Isten trónusának a jobbjára ült a menyyekben; annak a szentélynek és igazi sátornak szolgájaként, amelyet az Úr épített, nem pedig ember. Zsid. 8.1-2*

10. Ábra: az Ószövetség és az Újszövetség

Csodák ma és a nyelveken beszélés

 A szeretet soha el nem múlik. De legyen bár prófétálás: el fog töröltetni; legyen nyelveken való szólás: meg fog szűnni; legyen ismeret: el fog töröltetni. Mert töredékes az ismeretünk és töredékes a prófétálásunk. Amikor pedig eljön a tökéletes, eltöröltetik a töredékes. 1Kor. 13.8-10

A nyelveken beszélés témája gyakran indulatokat kavart, hiszen a mai pünkösdi egyházak nagy részében a nyelveken beszélés fontos karizma, míg mások szerint őrjöngés, megszállottság vagy kevésbé jó szellemek ajándéka. Kinek van igaza? Első lépésben próbáljuk meg összegyűjteni azt a tényanyagot, amit a Biblia állít a nyelveken beszélésről. Ezután megismerhetjük a preterista álláspontot.

A nyelveken beszélésről egy esetben Máté evangéliumában, az Apostolok cselekedeteiben és a Korinthusiaknak írt levelekben olvashatunk. A továbbiakban ezek alapján megvizsgáljuk, mi az, amit a Biblia nyelveken beszélésnek nevez. Az Apostolok cselekedeteiben a nyelveken beszélés egyértelműen a konkrét, földi nyelveken való megszólalás ajándéka.

 Akkor hogyan hallhatja őket mindegyikünk a maga anyanyelvén: pártusok, médek és elámiták, és akik Mezopotámiában laknak, vagy Júdeában és Kappadóciában, Pontuszban és Ázsiában, Frigiában és Pamfiliában, Egyiptomban és Líbia vidékén, amely Ciréné mellett van, és a római jövevények, zsidók és prozeliták, krétaiak és arabok: halljuk, amint a mi nyelvünkön beszélnek az Isten felséges dolgairól.” ApCsel. 2.8-11

Később olvashatjuk, hogy az első pogányok megkeresztelésekor a nyelveken beszélés volt a Szent Szellem betöltökezésnek a jele.⁴² A következő előfordulás a tizenkét efezusi férfi betöltökezésénél található. Megfigyelhető, hogy nem minden Szent szellem kiáradáskor jegyezték fel a nyelveken beszélés ajándékát⁴³, sőt a feljegyezett nyelveken beszélések között hosszú évek teltek el, tehát ez az ajándék nem volt folyamatos. A Szent Szellem ajándékát kézrátétellel adták az apostolok, nem valószínű, hogy a Jeruzsálemben megtért első háromezer mindegyike részesült volna ebben az adományban. Az ismert, nyelveken való beszélés nagy segítség volt ezekben az időkben. Korábban olvashattuk, hogy az evangéliumot hirdették az egész világon⁴⁴, az könyv első részéből pedig láthattuk, hogy a zsidók nagy többsége semmilyen idegen nyelven nem beszélt. Ezért a földi nyelveken szóló adomány nagy segítség lehetett az örömhír hirdetésében.

A korinthusi levél már jóval több bonyodalmat felvet az ajándékot illetően. Mielőtt rátérnénk, vajon ugyanerről az ajándékról vagy egy másikról ír Pál a levélben, nézzük meg, kik volt a levél címzettjei. A Korinthosz városában lévő gyülekezetnek sok kísértéssel kellett szembenéznie. A város lakói több görög istent tiszteltek, a legnagyobb tiszteletnek az Aszklépiosz- és Afrodité-kultusz örvendett. Nézzük csak, milyen gondokkal küszködött Pál a levél írásakor:

⁴² ApCsel. 10.46

⁴³ pl.: ApCsel. 8.17

⁴⁴ Lásd 194.o.

Bábel emlékei

- Viszálykodások hírei (1Kor. 1.11)
- Megosztottság (1Kor. 1.12, 1Kor. 3.4-9)
- A gyülekezet tagjai testiek (1Kor. 3.3)
- Paráznaság (1Kor. 5.1)
- Részezség az úrvacsoránál (1Kor. 11.21)
- Helytelen életvitel, erkölcs (1Kor. 15.33)
- Helytelen értékrend (ajándékokra való büszkeség, 1Kor. 4.7)
- Pál a sok válás miatt kompromisszumra kényszerül (1Kor. 7.12)
- Utolsó pillanatban való adakozás (1Kor. 16.2)

Ezenkívül Pál megemlíti a hajviselet helytelenségét, mely ma komolytalannak tűnhet, de ha tudunk Korinthosz hosszú hajú férfi- és rövid hajú női prostituáltakról, rögtön megérthetjük Pál intését. Korinthossal kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a város régről ismerte az eksztatikus kijelentést, melyet a görög istenekkel kapcsolatban használtak. Ez egy kívülállónak érthetetlen nyelv volt, melyet csak az istenek értettek. A preterizmus álláspontja szerint Pál erről a nyelvről beszélt intően, ez elé állítva az Apostolok Cselekedeteiből megismert nyelveken beszélést, mely az épülést szolgálja. Figyeljük meg Pál intéseit a nyelveken beszéléssel kapcsolatban:

 *Ha tehát összejön az egész gyülekezet, és mindnyájan nyelveken szólnak, és közben bemennek oda az avatatlanok vagy a hitetlenek, **nem azt fogják-e mondani, hogy ördöngtők?** 1Kor. 14.23*

 *Ha nyelveken szól is valaki, ketten vagy legfeljebb hárman szóljanak, mégpedig egymás után; **egy valaki pedig magyarázza meg. Ha pedig nincs magyarázó, hallgasson a gyülekezetben, csak önmagához szóljon és az Istenhez.** 1Kor. 14.27*

Gondoljunk bele, hogy az első gyülekezetek erősen többnyelvűen voltak. Zsidók, görögök, szírek, pártusok és egyéb megtért népek kevesen értették egymás nyelvét, aki szólni kívánt a gyülekezetben, ismernie kellett a nyelveket:

 Ki tudja, hányféle nyelv van ezen a világon, és egyik sem értelmetlen. Ha tehát nem ismerem a nyelvet, a beszélőnek idegen maradok, és a beszélő is idegen lesz nekem. 1Kor. 14.10

A hasznos emberi nyelveken való beszélést és az eksztatikus kinyilatkoztatást a görög nyelv alapján könnyebben megkülönböztethetjük. A *heterai* általában ismert dialektusokat, a *glossai* pedig ismert nyelveket jelöl, a *glossa* egyes számban pedig általában az eksztatikus beszédet jelenti Pál szavaiban. Azt is megfigyelhetjük, hogy a közösség építése szempontjából Pál ezt a fajta beszédet nem sokra tartotta:

 *Mert aki nyelveken szól, nem emberekhez szól, hanem Istenhez. **Nem is érti meg őt senki,** mert a Lélek által szól titkokat. 1Kor. 14.2*

 *de a gyülekezetben inkább akarok öt szót kimondani **értelemmel,** hogy másokat is tanítsak, **mintsem tízezer szót nyelveken.** 1Kor. 14.19*

Bábel emlékei

Ahogy olvashattuk, Pál hallgatásra ítél, ha senki sincsen, aki a nyelveken beszélést megmagyarázná. Pál a gyermeki dolgokkal, a hamis spiritualitással való felhagyásra kér. Fontos megfigyelnünk azt is, hogy a nyelveken beszélés milyen formában fordul elő az Ószövetségben. Éppen ebben a levélben Pál hivatkozik egy példára:

 *A törvényben meg van írva: „**Idegen nyelveken és idege-
nek ajkával** fogok szólni ehhez a néphez, és így sem hall-
gatnak rám”, ezt mondja az Úr. 1Kor. 14.21*

Észre lehet venni azt, hogy az Ószövetségben az idegen nyelv megjelenése jel volt. Ézsaiásnál az asszír nyelv megjelenése jel volt Jeruzsálem büntetésére. A nyelveken szólás mindig jelként szolgált, figyelmeztető jelként, ahogyan Mózes próféciájában láthatjuk:

 *Rád hoz majd az ÚR messziről, a föld széléről egy nemze-
tet, amely lecsap rád, mint a saskeselyű, olyan nemzetet,
amelynek a nyelvét nem érted, 5Móz. 28.49*

De éppen ilyen jelről beszél Pál is:

 *Úgyhogy a nyelveken való szólás **jel**, de nem a hívőknek,
hanem a **hitetleneknek**, a prófétaálás pedig nem a hittele-
neknek, hanem a hívőknek szól. 1Kor. 14.22*

A preterista nézőpont szerint a nyelveken beszélés nem más, mint az elkövetkezendő (i.sz. 70-es) büntetésnek az előjele. Pál a hitről, a szeretetről és a reményről beszél, mint legnagyobb ajándékokról, a nyelveken szólás és a többi ajándék múlandó, s gyermekek között csak a

rivalizálást erősíti. Korábban már olvashattuk, hogy a nyelveken beszélés az utolsó idők jele, melyet Lukács így ír le nekünk:

 Hanem ez az, amiről Jóel így prófétált: *Az utolsó napokban, így szól az Isten, kitöltök Lelkemből minden halandóra, és prófétálnak fiaitok és leányaitok, és ifjaitok látomásokat látnak, véneitek pedig álmokat álmodnak... ApCsel. 2.16*

Mit jelenthet a „tökéletes”, ami a fejezet címadó idézetében szerepel? Ugyanis, ha eljön a tökéletes, eltöröltetik a töredékes. A preteristák általában úgy gondolják, a tökéletes eljövedele Jézus visszatérését jelenti, tehát úgy vélik, i.sz. 70 után nincsenek jelzésként szolgáló ajándékok. Mások úgy gondolják, a tökéletes a szeretetre vonatkozik, amely folyamatosan érkezik el a hívők számára és nem állítható meg elérkezésének egységes időpontja. Érdemes megnézni, hogy az Írás mely részeiben található még meg a tökéletes - *teleios* - *τελειος* szó⁴⁵:

 *Istent soha senki sem látta: ha szeretjük egymást, Isten lakik bennünk, és az ő szeretete lett **teljessé** bennünk. 1Jn. 4.12*

 *Istent soha senki nem látta. Ha szeretjük egymást, bennünk marad az Isten, és a szeretete **tökéletes** lesz bennünk. 1Jn 4.12 (katolikus)*

 *Abban lett **teljessé** a szeretet közöttünk, hogy bizalommal tekinthetünk az ítélet napja felé, mert ahogyan ő van, úgy vagyunk mi is ebben a világban. 1Jn. 4.17*

⁴⁵ Lásd még: 256.o.

Bábel emlékei

Ez a vélekedés azt jelentené, hogy semmiféle csodával nem számolhatunk a mi időnkben? Távolról sem, a preteristák úgy vélik, Isten bármikor megajándékozhat bárkit, de az első századi gyülekezetekre jellemző tömeges Szent Szellem kiáradás, mely jelként szolgált Jeruzsálem pusztulására, már nincsen jelen. Nyilvánvalóan ez nem érinti az összes Istentől jövő ajándékot. Hiszen a Biblia szerint például a gyógyítás mindig is elérhető lesz a hívők számára:

 *A város főútjának közepén, a folyó két ága között van az élet fája, amely tizenkétszer hoz termést, **minden egyes hónapban** megadja termését, és a fa levelei a népek gyógyítására szolgálnak. Jel. 22.2*

Az Egyház idejében, mely Pál számára még jövőbeli volt, de számunkra már realitás, a Szent Szellem nem szűnik meg működni:

 *Lehetetlen ugyanis, hogy akik egyszer megvilágosítottak, s megízlelték a mennyei ajándékot, és részeseivé lettek a Szentléleknek, akik megízlelték az Isten felséges beszédét és a **jövendő világ erőit**, Zsid. 6.4*

 *Aki pedig mindent megtehet sokkal bőségesebben, mint ahogy mi kérjük vagy gondoljuk, **a bennünk munkálkodó erő szerint**: azé a dicsőség az egyházban Krisztus Jézus által nemzedékről nemzedékre, örökkön-örökké. Amen. Ef. 3.20*

A szeretet soha el nem múlik. De legyen bár prófétálás: <u>el fog töröltetni; legyen nyelveken való szólás; meg fog szűnni; legyen ismeret: el fog töröltetni.</u> 1Kor. 13.8	Ő tett alkalmassá minket arra, hogy az <u>új szövetség</u> szolgálai legyünk, nem betűé, hanem Léleké, mert <u>a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít.</u> 2Kor. 3.6 Sőt ami ott dicsőséges volt, <u>már nem is dicsőséges az azt felülmúló dicsőség miatt.</u> 2Kor. 3.10
Mert <u>most tükör által homályosan látnunk,</u> akkor pedig színről színre; most töredékes az ismeret, akkor pedig úgy fogok ismerni, ahogyan engem is megismert az Isten. 1Kor. 13.12	Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint <u>egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét</u> mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Leke által dicsőségről dicsőségre. 2Kor. 3.18
Most azért <u>megmarad a hit, a remény, a szeretet,</u> e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet. 1Kor. 13.13	Ha ugyanis a múlandó dicsőséges, <u> mennyivel inkább dicsőséges a maradandó.</u> 2Kor. 3.11

A remény és jövő

A preterizmus megismerése után a legtöbb kereszténytől azt a véleményt lehet hallani, hogy ez az értelmezés egyszerűen nem lehet igaz, ugyanis elveszi a hívő reményét. Reményt, hogy hamarosan újra látjuk Jézust és eljön az ezeréves királyság. Mivel a preterista nézet szerint Jézus második eljövetele megtörtént i.sz. 70-ben, ezért elveszítettnek gondolják a reményt és éppen ezért hamisnak a preterizmust. A preteristák valóban úgy gondolják, hogy Jézus második eljöveteléről szóló és a feltámadásról szóló remény már beteljesedett:

Bábel emlékei

- Mert még egy **igen-igen kevés idő**, és aki eljövendő, eljön, és nem késik. Zsid. 10.37
- Márta így válaszolt: „Tudom, hogy feltámad a feltámadáskor, az utolsó napon.” Jézus ekkor ezt mondta neki: „**Én vagyok a feltámadás és az élet**, aki hisz énbenem, ha meghal is, él; és aki él, és hisz énbenem, az nem hal meg soha. Hiszed-e ezt?” Jn. 11.24-26

Két korról beszélhetünk az Újszövetséget olvasva: Jézus és tanítványai koráról és az eljövendő korról. Korábban már olvashattuk, hogy ezekben az ígékben a világ szó helyen az *aión*, a korszak, kor szó szerepel:

- feljebb minden méltóságnál és hatalmasságnál, minden erőnél és uralomnál, sőt minden névnél is, amelyet segítségül hívnak, nemcsak **ebben a világban** (*aión*), hanem az **eljövendőben** is. Ef. 1.21

Aki hisz Jézusban, örök élete van, ha pedig az eljövendő kor most van (az Újszövetség kora), akkor ez már nem remény, hanem beváltott ígélet:

- Jézus így szólt: „Bizony, mondom néktek: senki sincs, aki elhagyta házát vagy testvéreit, anyját vagy apját, gyermekeit vagy szántóföldjeit énértem és az evangéliumért, és ne kapna százannyit: most ebben a világban (*aión*) házakat és testvéreket, anyát, gyermeket, és szántóföldeket üldöztetésekkel együtt, a jövendő világban (*aión*) pedig örök életet. Mk. 10.29-30

Az első kor (az Ószövetség kora) reménysége beteljesedett (feltámadás, Jézus eljövetele), Pál így ír a beteljesedett reménységekről:

 Mert üdvösségünk reménységre szól. Viszont az a reménység, amelyet már látunk, nem is reménység; hiszen amit lát valaki, azt miért kellene remélnie? Róm. 8.24

Végezetül, ha az első idő reménysége már beteljesült remény, milyen remény marad a mai keresztényeknek? Van-e remény, bizakodás a preterista nézőpont szerint? Úgy gondoljuk, hogy nagyon is van:

 Tudjuk pedig, hogy ha földi sátorunk összeomlik, van Istentől készített hajlékunk, nem kézzel csinált, hanem örök-kévaló mennyei házunk. 2Kor. 5.1

 *Tehát mindenkor bizakodunk, és tudjuk, hogy amíg a testben lakunk, távol lakunk az Úrtól; mert hitben járunk, nem látásban. De **bizakodunk**, és inkább szeretnénk kiköltözni a testből, és **hazaköltözni az Úrhoz. 2Kor. 5.6-8***

Végezetül Pál csodálatos szavai segíthetnek nekünk, hogy a mennybéli lakhelyben való bizodal munkban van a hitünk is:

 A hit pedig a remélt dolgokban való bizalom, és a nem látható dolgok létéről való meggyőződés. Zsid. 11.1

A preteristák abban a hisznek, hogy a következők nem egy világvégét megelőző távoli jövő képeit mutatják, hanem a realizált valóságos folyamatot, melynek még nincsen vége, de aminek tevékeny részesei lehetünk:

Bábel emlékei

 *Hallottam, hogy egy hatalmas hang szól a trónus felől:
„Íme, az Isten sátora az emberekkel van, és ő velük fog
lakni, ők pedig népei lesznek, és maga az Isten lesz velük;
Jel. 21.3*

A lehetőségek végtelenek. A Világegyetem 15-20 milliárd éve létezik, és fogalmunk sincsen, hol lehetünk akár 1 000 év múlva. Az ember kreativitása az Isten képmása. Ha Istent lélekben és igazságban imádjuk, mindnyájan az Atya gyermekei vagyunk.

Ördög és pokol

Rendhagyó módon, nem idézettel kezdeném ezt a fejezetet, hiszen a Sátánról és démonokról rengeteg utalás van a Bibliában. Az embert mindig is érdekelte a Gonosz léte, melyre különböző vallások és világképek más-más magyarázatot adtak. A Sátán sok más nép mitológiájában is szerepel, túl fontos kérdés ez, hogy ne beszéljünk róla. Anélkül, hogy a Sátán létevel bárminemű akadémikus kijelentésre szeretnénk jutni, inkább érdekes kérdéseket tennénk fel az Olvasónak - a választ, ahogy máshol is, Önre bizzuk. Nem lesz kis feladat, ráadásul jelentősége sem kevés, és talán egy kis bátorságra is szükség van a végigtárgyalásához. Hiszen a kereszténység mindig is rosszul viselte a Sátán létevel kapcsolatos ellenvéleményeket és erőteljesen reagált is rájuk. Ebben a kérdésben létezik egy határ, melyet a szerzők nem kívánnak átlépni, viszont szeretnék ismerteti az ebben a kérdésben összegyűlt tényeket és véleményeket.

A Gonosz nevei

A Sátán

A szó, *Satana* az arám *sata* (ܣܬܐ) tőből ered. Jelentése "rászedni, csúsztatni, eltéveszteni a jelet, félrevezetni". A héber testvér szó, a *saw-tawn*⁴⁶ (שׂוֹן) jelentése "ellen-ség". A Strong konkordancia a következőket írja:

⁴⁶ S#7854

Bábel emlékei

1. ellenség, aki ellenáll (általában - személyesen vagy nemzeti szinten);
2. az emberfölötti ellenség, a Sátán

Lucifer, a hajnal fia

Talán kevesen tudják, de a Lucifer név nincsen benne sem a héber Ószövetségben, sem a görög vagy arám Újszövetségben, helyette a „a ragyogó, a hajnal fia” kifejezés szerepel. A név a Vulgátából ered, ahol a hajnal fia latinul Lucifer. Ezt a fordítást vette át a KJV is, a Károli és a református fordítások szintén nem tartalmazzák ezt a nevet.

A hajnal fiához kapcsolódik az egyik fő érv Sátán létezése mellett, mivel Ézsaiás próféta említi őt meg egyik prófécijában:

 Leestél az égről, fényes hajnalcsillag! Lehulltál a földre, népek legyőzője! Pedig ezt mondtad magadban: Fölmegyek az égbe, Isten csillagai fölé emelem trónomat, odaülök az istenek hegyére a messze északon. Fölmegyek a felhők csúcsára, hasonló leszek a Felségeshez! De a sírba kell leszállnod, a gödör mélyébe. Ézs. 14.12-15

Ha alaposabban megvizsgáljuk ezt a részt, észre kell hogy vegyük, Ézsaiás ezt a próféciát a babiloni királyról mondta, egy emberről. Így beszél a „csillagról” a prófécia elején és a végén:

 ezt a gúnydalt fogod énekelni a babiloni királyról: Vége van a sanyargatónak, vége van az erőszaknak! Ézs. 14.4

 *Akik csak meglátnak, bámulnak, elgondolkoznak rajtad: **Ettől az embertől** reszketett a föld, ettől remegtek az országok? Ézs. 14.16*

A csillag szó egyébként is gyakori kifejezés az Írásban. Szerepelhet, mint égitest⁴⁷, de gyakran személyre való utalás. Utalhat a Messiásra⁴⁸ is, összehasonlításban (megsokasítom utódaid, annyian lesznek, mint égen a csillag), és politikai értelemben, vezetőre, királyra utalva:

 ***Királyok** jöttek, harcoltak, ugyancsak **harcoltak Kánaán királyai** Taanaknál, Megiddó vizénél, de egy darab ezüstöt se vehettek el. Az égből harcoltak a **csillagok**, pályájukról harcoltak Siserával. Bír. 5.19-20*

A csillagok közé emelkedés gyakran jelenti a túl nagy becsvágyat, hatalomra való törekedést, akár népek tekintetében is:

 Kicsinnyé teszek a népek között, nagyon megvetett leszel! Megcsalt téged kevély szíved, mert sziklahasadékokban laksz, magasan van lakóhelyed, és ezt mondod magadban: Ki tud ledönteni a földre?

 *Ha olyan magasra szállsz is, mint a sas, és ha a **csillagok közé** rakod is fészkedet, onnan is ledöntlek - így szól az ÚR! Abd. 1.2-4*

Visszatérve a fényes hajnalcsillagra, a „fényes” szó azt a képet vetíti elénk, miszerint a Sátán eredetileg egy jó angyal volt, de irigységében elbukott. Ahogyan a fenti igék-

⁴⁷ pl. Jób 9.9

⁴⁸ 4Móz. 24.17

Bábel emlékei

ben láttuk, ez az ige egy konkrét emberi személyről szól. A Biblia egyáltalán nem támogatja azt a nézetet, miszerint a Gonosz eredetileg jó lett volna. Sőt, Jézus az ellenkezőjét mondja:

📖 *Ti atyátoktól, az ördögtől származtok, és atyátok kívánságait akarjátok teljesíteni. **Embergyilkos volt kezdetől fogva**, és nem állt meg az igazságban, mert nincs benne igazság. Amikor a hazugságot szólja, a magáéból szól, mert hazug, és a hazugság atyja. Jn. 8.44*

Beelzebub

Az arámban a *Beelzebub* azt jelenti, a „legyek ura”. Ez persze nem akadályozott meg senkit, hogy később „a magasságok fejedelme” névvel fordítsák, használják. Különösen érdekes, hogy a görög szövegben Βεελζεβουλ (Beelzebul) áll. A „zebul” jelentése pedig trágya, ganéj. Beelzebub egyébként egy közismert kánaánita istenség volt (Baal-zebub), melynek legkorábbi előfordulását a Kírályok könyvében találhatjuk:

📖 *Ahazjá Samáriában leesett felső szobájából a korláton keresztül, és megbetegedett. Követeiket küldött el, akiknek ezt mondta: Menjetek, és kérdezzétek meg **Baalzebúbot, Ekrón istenét**, hogy meggyógyulok-e ebből a betegségből!*

📖 *Ekkor az ÚR angyala így szólt a tisbei Illéshez: Indulj, menj el Samária királyának a követei elé, és így szólj hozzájuk: Talán nincs Isten Izráelben, hogy ti **Baalzebúbot, Ekrón istenét** mentek megkérdezni? 2Kir. 1.2-3*

A vádló

- *Hallottam, hogy egy hatalmas hang megszólal a mennyben: „Most lett a mi Istenünké az üdvösség, az erő és a királyság, a hatalom pedig az ő Krisztusáé, mert levettetett testvéreink vádlója, aki a mi Istenünk színe előtt éjjel és nappal **vádolta** őket. Jel. 12.10*
- *Azután megmutatta nekem Jósua főpapot, aki az ÚR angyala előtt állt, meg a Sátánt, aki jobb keze felől állt, és **vádolta** őt. Zak. 3.1*

Ezekben az igékben a Sátán, mint vádló áll. Egyik feladata, hogy az embereket szüntelen vádolja. A vádló szerep azonban nem kizárólag neki van fenntartva. A Bibliát nézegetve több érdekes helyet is találhatunk, ahol a vádló személyéről van szó:

- *Azért várjatok rám - így szól az ÚR -, arra a napra, amikor **előlépek mint vádló!** Zof. 3.8*
- *Ne gondoljátok, hogy én foglak vádolni benneteket az Atyánál. **Van, aki vádol benneteket:** Mózes, akiben ti reménykedtek. Jn. 5.45*

Sátán a Bibliában - A Gonosz eredete

Mielőtt megvizsgálánk egy-két ismert igehelyet, nézzük meg, hol nem található a Sátán, ahol várnánk. Természetesen a Genesis semmiképpen sem tekinthető a teremtés teljes részletességű leírásnak, de az mindenképpen furcsa, hogy a Sátán és az angyalok teremtése, lázadása nem szerepel a Genezisben. Leghamarabb a kígyó képében láthatjuk viszont, már ördögi természete birtó-

Bábel emlékei

kában. A bűnbeesés után, már a Biblia első lapjain Isten határozott ígéretet ad a sorsáról:

 Ellenkezést vetek közéd és az asszony közé, a te ivadékok és az ő ivadéka közé. Ő széttiporja fejedet, te meg a sarkát veszed célba. Ter 3.15 (Katolikus)

Az olvasó bizonyosan jól ismeri Jób történetét, melyet érdemes megvizsgálnunk ebből a szempontból. Azoknak, akik a Sátánt Isten ádáz ellenfeleként tartják számon, aki háborúban áll Istennel, és szó szerint értelmezik a vele kapcsolatos ígéket, mindenképpen furcsa lehet az égi tanács, ahova a Gonosz is bejáratos:

 Történt egy napon, hogy az istenfiak megjelentek, és megálltak az ÚR előtt. Velük együtt megjelent a Sátán is. Jób. 1.6

Az apokrif Énok könyve Istent megközelíthetetlennek írja le:

 „A hatalmas Dicsőség ott ült. Ruhája fényesebben ragyogott, mint a nap és fehérebb volt, mint a hó. Egyetlen angyal sem mehetett elébe nagysága és dicsőége miatt, sem hús nem járulhatott elé. Tűz volt körülötte és előtte, senki sem mehetett a közelébe.” 1Énok 14-16

Ezen ellentéteken kívül Isten ráadásul különös beszélgetést folytat a Sátánnal. Az első furcsaság, ami szemünkbe tűnhet, az, hogy nem a Sátán ajánlja az Úr figyelmébe Jóbot (ahogyan az egy vádlóhoz illenék), hanem fordítva:

 Erre ezt mondta az ÚR a Sátánnak: Észrevetted-e szolgámat, Jóbot? Jób. 1.8

A továbbiakban Isten engedélyt ad Sátánnak, hogy próbára tegye Jóbot. Jób az őt ért csapások ellenére kitart, de ami mégis meglepő, hogy az Úr magára vállalja a történeteket:

 *Erre ezt mondta az ÚR a Sátánnak: Észrevetted-e szolgámat, Jóbot? Nincs hozzá fogható a földön. Feddhetetlen és becsületes ember, féli az Istent, és kerüli a rosszat. Még most is kitartóan feddhetetlen, **bár felingereltél ellene, hogy ok nélkül tönkretégyem.** Jób. 2.3*

Eltűnődhetünk a Sátán szerepén. Sok keresztény gondolja azt, hogy a világ megromlása teljes egészében a Sátán számlájára írandó, a tökéletes jó világba lázadásával ő hozta el a gonosztságot, az Istennel szembeszegülve. Az Írás azonban meglepő dolgot közöl velünk a rossz teremtéséről:

 *Én alkottam a világosságot, én teremtettem a sötétséget, én szerzek **békességet**, én teremtek **bajt**, én, az ÚR, cselekszem mindezt. Ézs. 45.7*

 *Lássátok be, hogy csak én vagyok, nincsen Isten rajtam kívül! **ÉN adok halált s életet**, összezúzok és gyógyítok, nincs ki megmentsen kezemből. 5Móz. 32.39*

 *Lásd, eléd adtam **ma az életet és a jót, de a halált és a rosszat is.** 5Móz. 30.15*

 *Mindent **rendeltetésének** megfelelően készített az ÚR, **még a bűnöst is:** a veszedelem napjára. Péld. 16.4*

 *Ezt mondja az ÚR: **Éppen a saját házadból fogok bajt hozni rád.** Feleségeidet szemed láttára veszem el, és másnak adom, aki fényes nappal fog a feleségeiddel hálni. 2Sám. 12.11*

Bábel emlékei

A Károli fordítás az első verset még sarkosabban adja vissza:

 *Ki a világosságot alkotom és a sötétséget teremtem, ki **békességet** szerzek és **gonoszt** teremtek; én vagyok az Úr, a ki mindezt cselekszem! Ésa. 45.7*

A keresztyének többsége meg van arról győződve, hogy a jó az Istentől származik, a rossz pedig a Sátántól. Akik ezen a véleményen vannak, azok elgondolkodhatnak azon, hogy ki ültette a jó és a rossz tudásának fáját a kertbe:

 Sarjasztott az Úristen a termőföldből mindenféle fát, szemre kíváncsúsít és eledelre jót; az élet fáját is a kert közepén, meg a jó és a rossz tudásának fáját. 1Móz. 2.9

Az előző Ézsaiás vers egyértelműen kijelenti, hogy Isten hozta létre a gonoszt. Ugyanakkor az itt szereplő ra - רָהֵב héber szó⁴⁹ sohasem jelöli a bűn szót. Isten gonoszt is cselekedhet, ha ezzel a későbbi jót készíti elő. A következő versben, ahol a magyar fordítások veszedelmet hoznak, szintén ez a szó áll:

 *Ezért így szól az ÚR: **Veszedelmet** hozok rájuk, amely előtt nem tudnak elmenekülni. Segítségért kiáltanak majd hozzám, de nem hallgatom meg őket. Jer. 11.11*

A Luciferről szóló részben láthattuk, hogy a Biblia tagadja azt a „hagyományt”, miszerint a Sátán eredetileg jó angyal lett volna⁵⁰. Ez a lény, mely Isten céljait szolgálta, hogy általa jelenítse meg Isten jóságát, nagy erejű lény

⁴⁹ S#7451

⁵⁰ Lásd 316.o.

lehetett, hiszen még Mihály sem mert felette ítéletet mondani⁵¹, de a Jób történet világosan mutatja, működését Isten korlátozza. A világot Isten kormányozza, és kezdettől fogva a gonoszt is felhasználta, és egy olyan reménységet adott, mely Pál idejében beteljesült:

 *A teremtett világ ugyanis a **hiábavalóságnak vettetett alá, nem önszántából, hanem az által, aki alávetette**, mégpedig azzal a reménységgel, hogy a teremtett világ maga is meg fog szabadulni a romlandóság szolgaságából Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára. Róm. 8.20-21*

Eltűnődhetünk azon, hogy az Úr egymagában képes elénk tárni az alternatívákat, szabad akaratunkra bízva, hogy a jót vagy rosszat választjuk. Talán a fentiek elgondolkoztathatnak bennünket, miért nem szerepel a Sátán pontos története a Teremtés könyvében.

 *Bizony, tőle, általa és érte van **minden**: övé a dicsőség mindörökké. Ámen. Róm. 11.36*

A bűn

 És látta Isten, hogy minden, amit alkotott, igen jó. Így lett este, és lett reggel: hatodik nap. 1Móz. 1.31

Az előző fejezetben láthattuk, hogy minden Isten teremtmése. De hogyan lehetséges ez, ha Isten egyértelműen jónak ítélte azt, amit teremtett? Ha Isten csak jót terem-

⁵¹ Júd. 1.9

Bábel emlékei

tett, miért van bűn és miért volt Sátán? Ehhez térjünk vissza egy kicsit a teremtéstörténethez.

Isten saját kedvére társakat teremtett magának, nem bábukat és nem is passzív megfigyelőket: teremtőtársakat. Nem független és nem mindenható teremtőtársakat, de saját képére és hasonlatosságára ragaszkodó gyermekeket. Valódi, őszintén ragaszkodó gyermekeket akart, akik maguk döntenek mellette. Ezért létezik a választás lehetősége. A bűn nem anyag, nem is energia: *a bűn nem teremtett*. A szabad választás hívta életre, mint következményt. A bűn a rossz választások realitása, azoké a dolgoké, melyeket Isten nem tesz. Az ember gyermek, gyermekségében a függetlenséget keresi. A függetlenség illúziójának következményeit mutatja a Törvény. A rossz döntések tükre a Törvény könyve.

 Mert a törvény cselekedeteiből nem fog megigazulni egyetlen halandó sem öelőtte. Hiszen a törvényből csak a bűn felismerése adódik. Róm. 3.20

A gyermeknek kívánságai vannak, és ez természetes. A gyermek tanulni akar, és ez így van jól. A Krisztusban való élet a felnőtttség, a gyermekkor megértése. Ez a hit lehetővé teszi az emberi mindentudás és függetlenség illúzió voltának a felismerését és Istenhez való visszajutást. A bűnt két nézőpontból szemlélhetjük: 1) a bűn tényleges valósága, 2) az elkerülhetetlen hibák, melyekből tanulni lehet. Ádám a függetlenség választásával belépett a bűn valóságába, de ez nem az a világ, melyben az ember eredetileg létezett. Míg Isten világában nincsen bűn általi halál, az emberi függetlenség világában törvényszerű a léte:

 Majd Jézus ismét szólt hozzájuk: „Én elmegyek, és keresni fogtok engem, de a bűnötökben haltok meg: ahova én megyek, oda ti nem jöhettek.” Jn. 8.21

A bűn világának a vége már folyamatban van, az első századi keresztények egy működő, folyamatos valóságról számolnak be:

 *Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre **formálódunk át** az Úr Lelke által **dicsőségről dicsőségre**. 2Kor. 3.18*

Ádámnak nem volt tapasztalata, nem tudta felmérni döntésének súlyát. Mi már más helyzetben vagyunk, mögöttünk a történelem, látjuk a veszteséget és látjuk a segítség árát is. Isten akarata, hogy visszafogadjon minket, de még sokan vannak gyógyulásra szorulóknak⁵². Ennek a visszafogadásnak az ára Krisztus áldozatának elfogadása. Ádám elkezdte a tanulás rögzös lépcsőit, Krisztus által a keresztények felnőtté válhatnak. Itt pedig újra visszaérkezünk egy korábbi ponthoz: tehát nem a Sátán hozta életre a bűnt, hanem az ember:

 *Ahogy tehát **egy ember által** jött a bűn a világba, és a bűn által a halál, úgy minden emberre áterjedt a halál azáltal, hogy mindenki vétkezett. Róm. 5.12*

A következő részben részletesen olvashatjuk, hogy miért gondolják a preteristák, hogy a Sátán már levettetett és nincsen hatalma az emberen. Az ember önmaga is telje-

⁵² Jel. 22.15

Bábel emlékei

sen „legendő” a bűn elkövetésére, mindenféle segítő és vádló nélkül:

 Senki se mondja, amikor kísértésbe jut: az Isten kísért engem, mert az Isten a gonosztól nem kísérthető, és ő maga sem kísért senkit a gonosszal. Mert mindenki saját kívánságától vonzva és csalogatva esik kísértésbe. Jak. 1.13-14

A Sátán az oka a harcoknak, háborúknak, viszályoknak? Jakab nem ezt mondja:

 Honnan vannak viszályok és harcok közöttetek? Nem a tagjaitokban dúló önző kívánságok okozzák-e ezeket? Jak. 4.1

A Sátán levettetése és megkötözése

Mikor van az ideje, hogy Jézus véglegesen legyőzi a Sátánt? A jövőben, vagy a múltban? Vannak-e erre utaló képek az evangéliumokban?

 *Ha viszont én Isten Lelkével űzöm ki az ördögöket, akkor bizony elérkezett hozzátok az Isten országa. Vagy hogyan lehetne be valaki egy erős ember házába, és hogyan rabolhatná el annak javait, **ha előbb meg nem kötözi azt az erős embert?** Akkor azonban kirabolhatja a házáat. Mt. 12.28-29*

Milyen időpontra gondolhatott Jézus ? Az alábbi versekben kiemeltünk az időpontra vonatkozó szavakat:

 *Ő pedig ezt mondta nekik: „**Láttam** a Sátánt villámként leesni az égből.” Lk. 10.18*

- ***Most megy végbe az ítélet e világ felett, most vettetik ki e világ fejedelme. Jn. 12.31***
- ***az igazság az, hogy én az Atyához megyek, és többé nem láttok engem; az ítélet pedig az, hogy e világ fejedelme megítéltetett.” Jn. 16.10***

Pál múlt időben beszél Jézus győzelméről a gonosz felett és a királyság jelenlétéről:

- ***Adjatok hálát az Atyának, aki alkalmassá tett titeket arra, hogy a szentek örökségében, a világosságban részesüljete. Ő szabadított meg minket a sötétség hatalmából, és ő vitt át minket szeretett Fiának országába... Kol. 1.12***

Mi lehet az oka annak, hogy a fenti igék ellenére a legtöbben elutasítják azt, hogy a Sátánnak nincsen többé hatalma? A válasz nagyon egyszerű, mondják ők, csak körbe kell nézni a világban. A világ szemmel láthatóan a gonosz jelenlétéről árulkodik. Ebben az esetben azonban végig kell gondolnunk újra egy-két dolgot: Mennyire kapcsolódik a Sátán és az emberi bűn egymáshoz? Az előző részben erről olvashattunk: nem különösebben. Nem tűnik furcsának, hogy a Sátán tüzes tóba vettetése után⁵³ Új Jeruzsálem falain kívül mégis tisztátalanokról⁵⁴ olvashatunk? Létezik-e a bűn Sátán nélkül? Láthattuk, hogy Isten minden dolgok létrehozója, a jóé, rosszé, békéé, háborúé. Honnan ered mégis a gonosz - teszik fel oly sokan a kérdést a világon. Hívóknak szól a kérdés: van olyan dolog a világon, amit ne Isten teremtett volna? Van ez alól kivétel?

⁵³ Jel. 20.10

⁵⁴ Jel. 21.27

Bábel emlékei

 „Méltó vagy, Urunk és Istenünk, hogy tied legyen a dicsőség, a tisztesség és a hatalom, **mert te teremtettél mindent**, és minden a te akaratodból lett és teremtetett” Jel. 4.11

Természetesen ebbe belegondolni megdöbbenítő dolog. Megközelíthetjük másik oldalról is ezt a nehezen elfogadható dolgot. Mit tartanak a keresztények az egyik legnagyobb bűnnek? Talán nem tévedek, ha azt mondom, Jézus Krisztus megfeszítettetését. De ki volt az, aki eldöntötte, hogy Krisztus meghaljon áldozatul értünk?

 azt, aki **az Isten elhatározott döntése és terve szerint** adatott oda, ti a pogányok keze által felsegezétek és megöltétek. ApCsel. 2.23

Ahogy korábban láttuk a bűn eredete egyértelműen az emberhez köthető:

 Senki se mondja, amikor kísértésbe jut: az Isten kísért engem, mert az Isten a gonosztól nem kísérhető, és ő maga sem kísért senkit a gonosszal. Mert **mindenki saját kívánságától** vonzva és csalogatva esik kísértésbe. Jak. 1.13-14

 Azután **a kívánság megfogánva bűnt szül**, a bűn pedig kiteljesedve halált nemz. Jak. 1.15

Pál arról beszél, hogy az ördög megsemmisítése volt Jézus egyik feladata. Kudarcot vallott volna Jézus vagy Pál tévedett volna? Hiábavaló lett volna a halála? Hiszen a Biblia így szól:

 *Mivel pedig a gyermekek test és vér részesei, ő is hozzájuk hasonlóan részese lett ezeknek, **hogy halála által megsemmisítse azt**, akinek hatalma van a halálon, vagyis az **ördögöt** Zsid. 2.14*

A preteristák szerint a nagy mű Jézus i.sz. 70-es visszatéréssel fejeződött be. Pál írja, hamarosan bekövetkezik⁵⁵:

 *A békeesség Istene pedig **összezúzza a Sátánt** lábatok alatt **hamarosan**. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen veletek! Róm. 16.20*

Ismét a szokásos kérdés előtt állunk, ha mindezt saját időnkre vonatkoztatjuk, Pál tévedett, hiszen a „lábatok” nem vonatkozhat az első századi keresztényekre és ránk egyaránt. Persze kérdezheti az olvasó, ha a Sátánt megkötözte Jézus, miért ilyen a világ? Miért nem tért meg minden nemzet? Mi az oka a jelenlévő gonoszságnak? A türelmes ember nagyon értelmes, a türelmetlen pedig nagy bolondságot követ el, mondja az Írás⁵⁶.

A királyság Jézus idejével „megérkezett”, de a muszárfa távol van még ereje teljétől, teljes nagyságától. A bűn, mint láthattuk, ebben a világban fennáll, állandó útjelző táblaként Isten embereinek, hogy merre *ne* menjenek.

Az ordító oroszlán

 Legyetek józanok, vigyázatok, mert ellenségeitek, az ördög mint ordító oroszlán jár szerte, keresve, kit nyeljen el: 1Pt. 5.8

⁵⁵ A Római levél keletkezése i.sz. 54-59 közötti időpontra tehető

⁵⁶ Péld. 14.29

Bábel emlékei

Ki ne ismerné ezt a verset, mely az egyik legeggyértelműbb bizonyíték lehet a Sátán működésére. Anélkül, hogy mélyebb fejtegetésbe belemennénk, itt csak azt vizsgálónánk meg, milyen nyomai vannak ennek a képnek a Bibliában és az első századi történelemben. A Bibliában az ordító oroszlán több helyen is előfordul - szimbólumként. Az Ószövetségben egy nagyon hasonló nyomra lelhetünk, Ezékiel Izrael prófétáira mondott jövendölésében:

 *Prófétái összeesküvést szőnek, **olyanok**, mint az **ordító**, ragadozó **oroszlán**: embereket esznek, kincset és drágaságot harácsolnak, sok asszonyt tesznek özveggyé. Ez. 22.25*

Az oroszlán utalhat földi ellenségre, ahogyan a básáni bivalyok *Básán* népére, akiknek seregét Izráel az Úr segítségével megverte⁵⁷. Határterületként ez a föld többször is gazdát cserélt a történelemben.

 *Hatalmas bikák vettek körül, bekerítették a básáni bivalyok. Föltátozták rám szájukat, **mint** a marcangoló, **ordító oroszlán**. Zsolt. 22.13-14*

 *Vitézek húsát eszitek, és a **föld fejedelmeinek** a vérét isszátok: Básánban hizott kosok, bárányok, bakok és bikák ezek mindnyájan. Ez. 39.18*

Az Újszövetségben Péterén kívül Pál is használja ezt a kifejezést, ahol megmenekülését írja le az oroszlán tor-kából:

⁵⁷ 4Móz. 21.33

 *De az Úr mellém állt, és megerősített, hogy elvégezzem az ige hirdetését, és a pogányok valamennyien meghallják azt. Azután megszabadultam az **oroszlán torkából**. 2Tim. 4.17*

Szent Jeromos a következőképp kommentálja ezt az igét:

 Ahogy saját maga írja Timóteusnak írt második episztolájában, közel ahhoz az időhöz, amikor halálra adták, bilincsbe verve: "De az Úr mellém állt, és megerősített, hogy elvégezzem az ige hirdetését, és a pogányok valamennyien meghallják azt. Azután megszabadultam az oroszlán torkából." - világosan oroszlánnak nevezve Né-rót annak kegyetlenségei miatt. (Jeromos, De viris illustribus, 5. fejezet, Pál)

Démonok

Furcsa módon, a démon szó mindössze kétszer fordul elő a református Bibliában:

 hanem pusztai vadak tanyáznak ott, és baglyokkal telnek meg házaik. Struccok laknak majd ott, és démonok szökdelnek ott. Ézs. 13.21

 Ott találkozik a vadmacska a hiénával, egyik pusztai démon a másikkal. Ott pihen meg a boszorkány, ott talál magának nyugvóhelyet. Ézs. 34.14

A Károliban nem találunk a démonokról semmit, a fenti igékben a fordítás bakot, illetve kísértetet ír. A ma használt démon szót a magyar fordítások „ördög” köznévvvel fordítják, Jézus és tanítványai ördögöket űznek. A Szent-István társulat által fordított Biblia több helyen ír dé-

Bábel emlékei

mont, egyrészt bizonyos helyeken az ördög, gonosz lélek helyett használja.⁵⁸

A démonok, és a bűnbeesett angyalok ereje is megtört Jézus győzelmével:

📖 *Lefegyverezte a fejedelemségeket és a hatalmasságokat, nyilvánosan **megszégyenítette** őket, és Krisztusban **diadalmaskodott** rajtuk. Kol. 2.15*

📖 *Azokat az angyalokat is, akik nem becsülték meg a maguk fejedelemségét, hanem elhagyták saját lakóhelyüket, örökkévaló bilincsekben és **sötétségben tartja fogva** annak a nagy napnak az ítéletére. Jud. 1.6*

Látható, hogy a démonok, fejedelemségek az ítéletig az alvilágba lettek száműzve:

📖 *Mert az Isten nem kímélte meg a bűnbe esett angyalokat sem, hanem az alvilág sötét mélységébe taszította őket, hogy őrizetben maradjanak az ítéletig. 2Pt. 2.4*

A Sátán és hada Jézus működése következtében levette-tett⁵⁹, itt várakoztak az ítéletre. A tanítványok hatalmat kaptak Krisztus nevében a gonosz felett⁶⁰. Innentől kezdve a démonok napjai meg voltak számlálva, erejük egyre csökkent. Ahogyan az eddigi fejezetek próbálták megmutatni, a preterista nézőpont szerint a démonok is megsemmisültek a tüzes tóban a Jelenések könyve szerint i. sz. 70-ben, az óvilág végénél.

⁵⁸ A többi helyen pedig a más bibliafordításokban nem szereplő Tóbiás könyvében olvasható

⁵⁹ Lk. 10.18

⁶⁰ Lk. 10.19

 *Aki bünt követ el, a sátántól való, hiszen a sátán kezdettől fogva vétezik. Azért jelent meg az Isten Fia, hogy a sátán művét **romba döntse**. 1Jn 3.8*

 És levettetett a hatalmas sárkány, az ősi kígyó, akit ördögnek és sátánnak hívnak, aki megtéveszti az egész földkerekséget; levettetett a földre, és vele együtt angyalai is levettettek. Jel. 12.9

A Pokol

A Bibliát olvasó rengeteg szörnyű hellyel találkozhat, olvashat seolról, gyeennáról, örök tűzről vagy egyszerűen a pokolról. Ugyanazt jelentik ezek a szavak, vagy teljesen különböző dolgokról van szó? Fizikailag létező helyek ezek? Mit mond az Írás a pokolról, mikor említi Jézus? Nem utolsósorban pedig, mit tartottak a korabeli emberek, a sémi gondolkozás a pokolról?

Seol

A Seol- שְׁאוֹל⁶¹ gyakori szó az Ószövetségben. Bár a református fordítás gyakran sírnak fordítja, a Károli Biblia több helyen megőrizte az eredeti héber szót. A konkordancia a következő jelentéseiről beszél: alvilág, vagy a holtak tartózkodási helye, sír, gödör. Ez utóbbi alatt a következőket lehet érteni az Ószövetség alapján: *a)* ahonnan nincs visszatérés *b)* Isten imádata nélküli hely *c)* a gonoszok büntetőhelye *d)* a jók nem kerülnek ide véglegesen *e)* a bűn extrém foka.

⁶¹ S# 07585

Bábel emlékei

Az Ószövetség alapján megtudhatjuk a seolról, hogy mélyen a föld alatt van⁶² és egy folyó van a bejáratánál⁶³. Megjelenik város, pusztaság és tátott szájú éhes fenevad képében is. A seol a halottak nyugvóhelye, ahol nincsen beszéd, nincsen gondolkodás, nincsen imádat és nincsen munka. A halottak egyszerűen alszanak:

 *És sokan azok közül, a kik **aluszna**k a föld porában, felsekkennek, némelyek örök életre, némelyek pedig gyalázatra és örökkévaló útálatosságra. Dán. 12.2*

Élve a seolba kerülni különleges büntetés volt. Az Írás szerint mind jó és gonosz ide kerül:

 *Valamit hatalmadban van cselekedni erőd szerint, azt cselekedjed; mert semmi cselekedet, okoskodás, tudomány és bölcsesség nincs a Seolban, **a hová menendő vagy**. Préd. 9.12*

 Kicsoda oly erős, hogy éljen és ne lásson halált s megszabadítsa magát a Seolnak kezéből? Szela. Zsolt. 89.49

A bűnösök mindenképpen ide kerülnek⁶⁴, de az Írás megemlíti azt is, hogy az értelmeseknek lehetőségük van elkerülni a seolt⁶⁵. Annak ellenére, hogy a seol „Isten háta mögötti” helynek tűnik, az Írás arról sem hagy kétséget, hogy Isten itt is jelen van és hatalma van itt is – például kiragadni innen azokat, akik ezt kiérdemelték⁶⁶.

⁶² Zsolt. 88.6

⁶³ Jób 33.18

⁶⁴ Zsolt. 9.17-18

⁶⁵ Péld. 15.24

⁶⁶ Zsolt. 16.10

Pokol - Hádész

A pokol szót a görög Hádész - ~~adn~~⁶⁷ szó jelöli. Jelentései: a) Hádész vagy Plútó, az alvilág istene b) Orcus, a láthatatlan világ, a halottak helye c) vagy későbbi használatban sír, halál, pokol. Meg kell említeni, hogy az arám Pesitta nem a Hádész szót használja, hanem megőrizte a sémi seol szót. Valószínűnek látszik, hogy a görögökre fordítók az olvasóközönség számára jóval ismeretebb Hádész szót használták⁶⁸ a görögöknek nem sokat mondó Seol helyett. Az arám seol - ~~seol~~ szó másik jelentése egyébként „halott”.

Lényegében Hádész a görög mitológiában is a halottak birodalma. Mielőtt Jézus felvitetett a mennybe, maga is járt a Hádészban.⁶⁹ A preterista nézet szerint Jézus küldetése óta nincsen Seol, hanem azonnali ítélet van:

 Erre ő így felelt neki: „Bizony, mondom néked, **ma velem leszel a paradicsomban.**” Lk. 23.43

 Én pedig ezt mondom neked: Te Péter vagy, és én ezen a kősziklán építem fel egyházamat, és a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta. Mt. 16.18

 Ez most nyilvánvalóvá lett a mi Üdvözítőnk, Krisztus Jézus megjelenése által, aki **megtörte a halál erejét**, és az evangélium által világosságra hozta az elmúlhatatlan életet. 2Tim. 1.10

⁶⁷ S# 86

⁶⁸ Ez így történt a Septuaginta fordításánál is

⁶⁹ ApCsel. 2.31

Bábel emlékei

 És amint elrendeltetett, hogy az emberek egyszer meghaljanak, azután pedig ítélet következik Zsid. 9.27

Lázár és a gazdag

Lázár és a gazdag története nagyon fontos a seol, a pokol megértésében. Bár sokan gondolják, hogy Lázár és a gazdag története a jövőre vonatkozik, a rosszak pokolra kerüléséről, és a jók mennybe kerüléséről szól. Ezzel kapcsolatban több érdekes dolgot megfigyelhetünk:

 Ábrahám így válaszolt: Van Mózesük, és vannak prófétáik, hallgassanak azokra! Lk. 16.29

Ebben a versben felfigyelhetünk a jelen időre és a törvények betartására vonatkozó feleletre. Valószínűbbnek látszik, hogy a Jézus által leírt eset feltámadás előtti állapotokra utal, a Seol leírására, hiszen, ha a jövőre vonatkozna, Jézusról, az Igéről, az Egyházról olvashatnánk, de a parabola csupa ószövetségi elemeket tartalmaz. Látható, hogy mennyire másképpen ítélte meg Jézus azokat, akik megjelenése *után* nem tértek meg:

 *Ha nem tettem volna közöttük olyan cselekedeteket, amelyeket senki más nem tett, nem volna bűnük; most azonban **látták** azokat, és **mégis meggyűlöltek** engem és az én Atyámat is.* Jn. 15.24

 Ha valaki elveti Mózes törvényét, az két vagy három tanú vallomása alapján irgalom nélkül meghal. Mit gondoltok: mennyivel súlyosabb büntetésre lesz méltó az, aki Isten Fiát lábbal tapodja, a szövetség vérét, amellyel megszenteltetett, közönségesnek tartja, és a kegyelem Lelkét megcsúfolja? Zsid. 10.28-29

Ha a parabola az ószövetségi rendszert, a Seolt írja le, mit kezdhetünk a „felvitték” szóval a következő versben?

 Történt pedig, hogy meghalt a koldus, és felvitték az angyalok Ábrahám kebelére. Meghalt a gazdag is, és eltemették. Lk. 16.22

Sem az görög *Apophero* - *apofeww*, sem az arám szó nem jelöl „felfelé” irányt, hanem egyszerűen odavisz, visz, ahogyan a Károli fordítás is írja:

 Lőn pedig, hogy meghala a koldus, és vitették az angyaloktól az Ábrahám kebelébe; meghala pedig a gazdag is, és eltemették. Luk. 16.22

A következő versek pedig arról tanúsítanak, hogy a Jézus által elmagyarázott esemény Krisztus feltámadása és az örömhír hirdetése előtt történt:

 *A törvényt és a prófétákat **Jánosig** hirdették, azóta az Isten országának örömhírét hirdetik, és mindenki erőnek erejével törekszik feléje. Lk. 16.16*

 *Ábrahám ezt felelte: Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak, az sem győzi meg őket, ha **valaki feltámad** a halottak közül. Lk. 16.31*

Bábel emlékei

Ábrahám éppen úgy a Seolban volt Jézus előtt, mint bárki más. Pál később tisztázza ezt olvasóinak, és ebben a részben a hit fontosságáról beszél:

 Hit által engedelmeskedett Ábrahám, amikor elhívatott, hogy induljon el arra a helyre, amelyet örökségül fog kapni. És elindult, nem tudva, hova megy. Zsid. 11.8

Az Ábrahámnak és az Ószövetség nagyjának tett ígéret Pál idejében még nem teljesedett be:

 ***Hitben haltak meg ezek mind, anélkül, hogy beteljesültek volna rajtuk az ígéretek.** Csak távolról látták és üdvözölték azokat és vallást tettek arról, hogy idegenek és jövevények a földön. Zsid. 11.13*

Ők a keresztény hívőkkel együtt fognak Istenhez kerülni, akkor teljesedik be az ígéret:

 *És mindezekben, noha hit által elnyerték az Írás jó bizonyosságát, **nem teljesült be** az ígéret, mert Isten számunkra valami különbről gondoskodott, és azt akarta, hogy **ők ne nélkülünk jussanak el a teljességre.** Zsid. 11.39-40*

Tehát az ígéret akkor még Lázár esetében sem teljesedett be - Lázár sem kerülhetett azonnal a mennybe, mint azt sokan gondolják. Akik Lázár és a gazdag példázatát továbbra is a jövőre vonatkoztatják szó szerint, szembe kell nézniük azzal a cseppel sem biztató ténnyel, hogy a tűzön égő gonoszok könyörgései bizony - a vers szerint - áthallatszanak a túloldalra is. Másik elgondolkodtató dolog a versben, hogy Jézus nem állítja a gazdagról, hogy

gonosz (egyszerűen egy gazdag), Lázárról sem, hogy igaz (egyszerűen szegény).

Bárhogy is gondolja az olvasó, a példázat jelentősége túlmutat ezeken, a farizeusok és szadduceusok rendszere, „bíborban és patyolatban” megszűnt, Jézus követői pedig a hithű Ábrahám kebelére kerülnek. Izrael papjai jólétben éltek a kezdetektől fogva:

 A köntöst lenből szövösd meg mintásra, és a süveget is lenből készítesd! Az övet pedig művészi hímzéssel készítesd! 2Móz. 28.39

 Papok királysága és szent nép lesztek. Ezeket az ígéretet kell elmondanod Izráel fiainak. 2Móz. 19.6

Figyeljük meg azt is, hogy a gazdag atyjának nevezi Ábrahámot, akárcsak a farizeusok.⁷⁰ A szegény koldus a papok jóvoltából az „ajtón kívülre került” szegények és a pogányok népe:

 Ti abban az időben Krisztus nélkül éltetek, Izráel közösségtől elkülönítve, és mint az ígéret szövetségén kívül álló idegenek, reménység nélkül és Isten nélkül éltetek a világban. Ef. 2.12

A kutya sem véletlen a példázatban, emlékezzünk csak, hogyan nevezi még Jézus is a pogányokat:

 Jézus erre így válaszolt: „Nem jó elvenni a gyermekek kenyerét, és odadobni a kutyáknak.” Mt. 15.26

⁷⁰ Jn. 8.39

Bábel emlékei

Éppen így Lázár neve sem véletlen, a könyv előző részéből megtudhattuk, hogy a Lázár (Eleázár) név jelentése „akit Isten megsegít” - Lázárt az angyalok vitték Ábrahám kebelére. Ebben az értelemben mi lehet a szakadék, mely elválasztja a gazdagot és Lázárt? Ha elfogadjuk, hogy a parabola Izrael előre megígért kegyvesztését jelöli, ez a szakadék nem más, mint Krisztus fel nem ismerése:

 ahogyan meg van írva: „Adott nekik az Isten bódult lelket, olyan szemet, amellyel nem láthatnak, és olyan fület, amellyel nem hallhatnak mindmáig.” Róm. 11.8

Az öt testvér sem lehet véletlen, Jákobnak, az zsidók őseinek negyedik fia volt Júda, neki pedig pontosan öt testvére volt: Rúben, Simeon, Lévi, Issakár és Zebulon.⁷¹ Jézus később, ugyanerre emlékezteti az írástudókat:

 Ne gondoljátok, hogy én foglak vádolni benneteket az Atyánál. Van, aki vádol benneteket: Mózes, akiben ti reménykedtek. Jn. 5.45

Az írástudók bűne nem „csak” az volt, hogy elutasították Jézust, hanem már az Írást is felhígították tradíciókkal⁷², félreértették a jelentőségét:

 Ti azért kutatjátok az Írásokat, mert azt gondoljátok, hogy azokban van az örök életetek: pedig azok rólam tesznek bizonyosságot, Jn. 5.39

⁷¹ 1Móz. 35.23

⁷² Lásd még 123.o.

A *basanois* (gyötrődés) - βασανους szó a következőket jelenti a Strong konkordancia szerint: a) próbakő, melyen a nemesfémek tisztaságát vizsgálták, b) az igazság beismertetésére alkalmazott kínzóeszköz, c) szenvedés, gyötrődés. A szó nem biblikus értelemben számítások ellenőrzését, tesztjét jelenti. Ebben az értelemben tehát a szó örökös szenvedés helyett egy olyan (fájdalmat nem kizáró) eszközt, módszert jelent, mely a bűn beismerésére, felismerésére szolgál.

Az *odunao* - οτιοδυνωμαι többől származó ige, melyet a görög szövegben a „gyötrődöm” helyen⁷³ olvashatunk, inkább jelent lelki fájdalmat, mint fizikai gyötrődést. Ugyanezzel a tövel képzett szó fordul elő a Bibliában a következő versekben, ahol egyértelműen lelki fájdalmat jelöl:

 Amikor szülei meglátták, megdöbbentek, anyja pedig így szólt hozzá: „Gyermekem, miért tetted ezt velünk? Íme, apád és én nagy **bánattal** kerestünk téged.” Lk. 2.48

 Különösen azon a szaván **szomorodtak** el, hogy többé nem fogják őt viszontlátni. Azután kikísérték a hajóhoz. ApCsel. 20.38

Még számos kérdést feltehet az olvasó magának az igével kapcsolatban, ha nem érzi meggyőzőnek a fentieket. Mire elég a csepp víz, ha ezek fizikai lángok? Miért Ábrahámhoz, és miért nem Istenhez könyörgött a gazdag? A válaszok tovább segíthetik az olvasót az ige megértésben. A példázat itt úgy tűnhet, keményen és szomorúan fejeződik be, de sokkal később a Bibliában, Pál folytatja a példázatot, megmutatva, hogy a zsidók bűnhődése és eltaszítása nem végleges.⁷⁴

⁷³ Lk. 16.24

⁷⁴ Róm. 11.25

Gyehenna

Jézus leginkább ezt a szót használja, ha a pokolról beszél. A gyehenna⁷⁵ szó két héber szóból származik: a „*ge hinnom*”, azaz Hinnom völgye (vagy pontosabban *ge ben hinnom*, Hinnom fiainak völgye). Ebben a Jeruzsálemtől délre eső völgyben korábban áldozatokat mutattak be⁷⁶. A Tófet elnevezés pedig valószínűleg az egykor lemészárolt asszírok itt felrakott halotti máglyájára utal⁷⁷. A Ben-Hinnom völgye, mint a pusztulás vagy temetkezés helyeként több helyen is előfordul az Írásban:

 Azért eljön az az idő - így szól az ÚR -, amikor nem beszélnek többé a Tófetről és Ben-Hinnóm völgyéről, hanem az öldöklés völgyéről, mert a Tófetben fognak temetkezni más hely híján. Jer. 7.32

 és mondd nekik, hogy így szól a Seregek Ura: Úgy összehívom ezt a népet és ezt a várost, ahogyan összetörik a cserépedényt, úgyhogy nem lehet többé éppé tenni. A Tófetben pedig temetni fognak, mert másutt nem lesz elég hely a temetkezéshez. Jer. 19.11

Ez a konkrét, fizikai hely változott később a túlvilági büntetés helyévé. Később szemét és állati tetemek, bűnözők holttestének elégetésére is használták, ezért az "égetés helye" néven is emlegették ezt az állandóan izzó, bűzös helyet. Flavius tanúsága szerint Jeruzsálem ostromakor a többi völgygel egyetemben a Ben-Hinnom is tele

⁷⁵ S# 1067

⁷⁶ 2Kir. 23.10 és 2Krn. 28.3

⁷⁷ Ézs. 30.31

volt az elesettek holttesteivel. ⁷⁸ Kr.e. 164 táján ebbe a völgybe dobták ki a görög istenek szobrai is. Raffy Ádám így mesél a völgyről Heródes c. életrajzi regényében:

✂ *Amióta az alvilágról szóló mesékkel borzongatják a tudatlan hívőket, a szemetes kocsisok nem mernek leereszkedni a Hinnom-völgybe. Azt mondják, ott van a pokol bejárata, és félnek, hogy sohasem kerülnek vissza.*

Jézus többnyire nem írja le, mit nevez gyehennának, hanem egy meglévő fogalmat használ rendszeresen, egyetlen helyen azonban mégis többet árul el a gyehennáról:

📖 *„Ha megbotráncoztat téged az egyik kezed, vágd le, mert jobb, ha csonkán mégysz be az életre, mint ha két kézzel mégysz a gyehennára, **az olthatatlan tűzre**, Mk. 9.43*

Érdemes megnézni, hol találkozhatunk még az olthatatlan tűz kifejezéssel:

📖 *Én vízzel keresztellek titeket, hogy megtérjete, de aki utánam jön, erősebb nálam: arra sem vagyok méltó, hogy a saruját vigyem. Ő majd Szentlélekkel és tűzzel keresztel titeket. Kezében szórólapát van, és megtisztítja szérűjét: a gabonáját csűrbe takarítja, a pelyvát pedig megégeti **olthatatlan tűzzel**.” Mt. 3.11-12*

Nem más, mint Keresztelő János beszél Jézusról, mint aki olthatatlan tűzzel fog ítélni. Nagyon fontos, hogy észrevegyük, az olthatatlan nem egyenlő az örökkel. Flavius

⁷⁸ Zsidó háború, 443.o.

Bábel emlékei

beszámol egy olyan tűzről, mely még Titus és vezérei akarata ellenére sem sikerült eloltani, mely olthatatlan volt, de nem örök:

 A lázadók egyébként már lemondtak minden reményről, hogy a tüzet megfékezhetik...Mikor a Caesar semmiképpen sem tudta megfékezni őrvölgő katonái dühét, és a lángok egyre tovább harapóztak... Zsidó háború, 472.o.

Jeremiásnál is megjelenik az olthatatlan tűz⁷⁹, valamint az Írás Jeruzsálem i.e. 568-as pusztulását is olthatatlan tűzként írja le⁸⁰, mely – nyilván nem égett örökké.

 Kígyók, viperák fajzata! Hogyan menekülhetnétek meg a gyehennával sújtó ítélettől? Mt. 23.33

Ugyanennek a versnek a végén érünk el ahhoz a mondat-hoz, melynek jelentését már tárgyaltuk a Világvége c. fejezetben:

 *Bizony, mondom néktek: **mindez** megtörténik ezzel a nemzedékkel.” Mt. 23.36*

A mindebben belefoglaltatik a gyehennával sújtó ítélet, mely még a nemzetség pusztulása előtt bekövetkezik. Ezek után felmerülhet bennünk a gyanú, hogy a pokol nem egy hely, *hanem egy esemény.*

Ennek fényében talán másképp olvashatjuk Jézus szavait:

⁷⁹ Jer. 17.27

⁸⁰ Ez. 20.47

 Te is, Kapernaum, talán az égig emelkedsz? A pokolig fogsz levettetni! Mert ha Sodomában történtek volna azok a csodák, amelyek benned történtek, megmaradt volna a mai napig. Mt. 11.23

Ezek a városok a zsidó-római háborúban mind elpusztultak, Kapernaumnak és a többi városnak csak a romjai láthatóak.

Kis utánajárással megtalálhatóak az Ószövetségben azok a versek, melyek visszacsengenek Jézus szavaiban „férgük el nem aluszik”, „fogcsikorgatás”, pl.:

 *Amikor eltávoznak, meglátják azoknak a **holttestét**, akik hűtlenül elhagytak engem. Nem pusztulnak el ott a férgek, a tűz sem alszik ki, és minden ember undorodni fog tőlük. Ézs. 66.24*

 Látja ezt a bűnös, és bosszankodik, fogát csikorgatja, és emésztí magát. A bűnösök kívánsága semmibe vész. Zsolt. 112.10

Ézsaiás versében szó sem esik örökös szenvedésről, holttestekről van szó, a zsoltáros pedig a bűnösökről beszél. Kicsit meg kell próbálni gondolkozni az akkori zsidók fejével, amennyire csak lehetséges. Ők az Ószövetséget ismerték, ahol a kiolthatatlan tűz, a gyeheha nemzetek ítéletére utalt. Ugyanerről a kiolthatatlan tűzről szólt a prófécia, szintén Izráel ellen, amit végül Babilon végzett be Isten eszközeként. Nagyon is lehetséges, hogy ugyanez az olthatatlan tűz felcsapott még egyszer, i.sz. 70-ben, nem pedig egy misztikus helyen lángol. A Biblia sehol sem ír többszintű pokolról, üstökről. Ezek a rémisztő képek már sokkal későbből származnak, Dantétól és Miltontól.

Bábel emlékei

Fejezetünk végén, már csak az kérdés, hogy hol van az örökké tartó szenvedés és kárhozat hona. A Biblia szerint a Pokolban biztosan nem:

 És a Halál és a Pokol belevetetett a tűz tavába: ez a második halál, a tűz tava. Jel. 20.14

Miért ír akkor a Biblia örök büntetésről?

 És ezek elmennek az örök büntetésre, az igazak pedig az örök életre. Mt. 25.46

Az örök büntetés (κολασιν αιωνιον) és az örök élet (ζωην αιωνιον) kifejezésekben az „aión” szó szerepel, mely nem örök időt, hanem egy időszakot jelöl. Az elmúlhatatlan, örök jelentésben a görög „aiodios” szó áll, mely viszonylag kevés helyen fordul elő a Bibliában, például a Róm. 1.20-ban, ahol Isten (örökké tartó) hatalmára vonatkozik.⁸¹

A halál

A halál az emberiség legnagyobb ellensége. Vajon igaz-e ez a megállapítás? Ószövetségi értelemben a halálkor megszűnik az ember egysége, visszatér a porba, lelke pedig a Seolban pihen az ítéletig. Az igazságos ítélet és a feltámadás várása már az Ószövetségben megjelenik:

⁸¹ További példák: Mt. 25.41, vagy Septuaginta: Dán. 12.2

 Azok közül, akik alusznak a föld porában, sokan felébrednek majd: némelyek örök életre, némelyek gyalázatra és örök utálatra. Dán. 12.2

A halál első említése a bűnbeesés eseményénél történik:

 És parancsola az Úr Isten az embernek, mondván: A kert minden fájáról bátran egyél. De a jó és gonosz tudásának fájáról, arról ne egyél; mert a mely napon ejéndel arról, bizony meghalsz. 1 Móz. 2.16-17 (Károli)

Sokan fenyegetésként értékelik az Úr által mondottakat, pedig kínálkozik egy másik nézőpont: Isten tényeket közöl, úgymond örök érvényű törvényeket. A történetből később megtudjuk, Ádám 930 évig élt, tehát a halál *nem a tett azonnali büntetése volt*, hanem inkább egy következmény, melynek hatása az összes emberre kiáradt. Pál a halálról a következőket írja:

 Halál, hol a te diadalod? Halál, hol a te fullánkod? A halál fullánkja a bűn, a bűn ereje pedig a törvény. 1Kor. 15.55-56

A jövő igazságos ítéletét várok szerint Pál a halál elpusztításáról beszél. Felvetődhet a kérdés, Pál milyen értelemben értette, a "fullánk" szót. Ha esetleg az Ószövetségben találunk igéket, melyek a halál örök voltáról szólnak, el kell gondolkoznunk, hogy a halál fullánkja vajon nem a teljes megsemmisüléstől való *félelmet* jelenti és kevésbé a fizikai halál végleges megszűnését. *Hósiáis* igéjében figyelemreméltó, hogy nem beszél arról, hogy az

Bábel emlékei

emberek nem fognak meghalni, csak arról, hogy az Úr képes kiváltani és megváltani őket:

 Kiváltom őket a holtak hazájából, megváltom őket a haláltól. Hol van a tövised, halál? Hol a fullánkod, holtak hazája? Nincs bennem megbánás! Hós. 13.14

Ézsaiás az új földről és égről való próféciaja szintén nem az örök életről beszél, mert a halál itt is jelen van:

 *Mert én új eget és új földet teremtek, a régre nem is emlékeznek, senkinek sem jut eszébe. Ezért örvendjetelek és vigadatok mindörökké annak, amit teremtek. Mert Jeruzsálemet vigasságra teremtem, népét pedig örömré. Vigadozni fogok Jeruzsálemmel, és örvendezni népemmel. Nem halatszik ott többé sírás és jajgatás hangja. Nem lesz ott olyan csecsemő, aki csak néhány napig él, sem öreg ember, aki magas kort nem ér. **Mert a legfiatalabb is százéves korában hal meg, és aki nem ér meg száz évet, átkozottnak számít.** Ézs. 65.17*

Az Úr azt is egyértelművé teszi, hogy éppúgy a halál ura is, mint az életé:

 *Lássátok be, hogy csak én vagyok, nincsen Isten rajtam kívül! **Én adok halált s életet,** összezúzok és gyógyítok, nincs ki megmentsen kezemből. 5Móz. 32.39*

A zsoltáros pedig arról beszél, hogy egyszer mindenkinek meg kell halnia:

 *Hiszen senki sem válthatja meg magát, nem adhat magáért váltságdíjat Istennek. Mert olyan drága az élet váltsága, hogy végképp le kell tennie róla, **még ha örökké élne is, és nem látná meg a sírgödröt. Pedig meglátja!** Meghalnak a bölcssek, a bolond és ostoba is elpusztul, és másokra hagyják vagyonukat. Zsolt. 49.8-11*

 Azt mondtam ugyan, istenek vagytok, a Felséges fiai mindnyájan, mégis meg fogtok halni, mint a közemberek, és elhullotok, mint bármelyik főember. Zsolt. 82.6-7

Pál sem hagy kétséget a mindenkire váró halálról:

 *És amint elrendeltetett, hogy **az emberek egyszer meghaljanak**, azután pedig ítélet következik Zsid. 9.27*

A Biblia a halál egyszerű elfogadásáról ír, az igaznak az-
zal a bizonyosságával, hogy meglátják Istent:

 *Azt a kijelentést kapta a Szentlélektől, **hogy nem hal meg addig, amíg meg nem látja az Úr Krisztusát. A Lélek indítására elment a templomba, és amikor a gyermek Jézust bevitték szülei, hogy eleget tegyenek a törvény előírásainak, akkor karjába vette, áldotta az Istent, és ezt mondta: „Most bocsátod el, Uram, szolgádat beszéded szerint békességgel, mert meglátták szemeim üdvösségedet Lk. 2.27-30***

Jézus a Hegyibeszédben óv az aggodalmaskodástól, külön példával az élet hosszúságára vonatkozóan.⁸² Amikor a tanítványokért imádkozott, nem a haláltól, hanem a gonosztól való megszabadítástól kérte az Atyát.⁸³ A fizi-

⁸² Mt. 6.27

⁸³ Jn. 17.15

Bábel emlékei

kai halál része marad életünknek, de Jézus eljövetelkor támadást intézett a halál birodalma ellen, és így üzent meg Jánosnak a jó hírt:

📖 *Vakok látnak, sánták járnak, leprások tisztulnak meg, süketek hallanak, halottak támadnak fel, a szegényeknek az evangélium hirdettetik, Lk. 7.22*

Ezt a feladatot Pál elvégzettnek írja le:

📖 *Ez most nyilvánvalóvá lett a mi Üdvözítőnk, Krisztus Jézus megjelenése által, **aki megtörte a halál erejét, és az evangélium által világosságra hozta az elmúlhatatlan életet.** 2Tim. 1.10*

Pál azt is elmondja, hogy Krisztusban való hit által a fizikai haláltól sincsen semmi félnivalónk:

📖 *Mert meg vagyok győződve, hogy **sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől,** amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban. Róm. 8.38*

Ha mindenképpen meghalunk, mi hát a vigasztalásunk? Nem más, mint az örök életben való reménységünk, ahol valóban nincsen többé halál. Akik követték Krisztust, „mennyei hajlékukba” kerülnek, ahol nincsen többé halál.

A halál után - a két kor

Ha a keresztényeket megkérdik, hova jutnak halál után, többnyire gondolkozás nélkül azt válaszolják: a mennybe. Ebben a fejezetben megnézzük, milyen nehézségekkel kell szembenéznünk azoknak, akik ragaszkodnak a mennyhez, de Jézust visszatértét a jövőbe várják. Igazukat a következő igével bizonyítják:

 De bizakodunk, és inkább szeretnénk kiköltözni a testből, és hazaköltözni az Úrhoz. 2Kor. 5.8

Először is, tegyünk egy kis kitérőt, hogy megértsük, mikor is támadnak fel a halottak. A Biblia két elkülönített korról beszél: erről a korról és az eljövendőről.

 *Még ha valaki az Emberfia ellen szól, annak is megbocsáttatik, de aki a Szentlélek ellen szól, annak nem bocsáttatik meg sem **ebben** a világban, sem az **eljövendőben**. Mt. 12.32*

 *feljebb minden méltóságnál és hatalmasságnál, minden erőnél és uralomnál, sőt minden névnél is, amelyet segítségül hívnak, nemcsak **ebben** a világban, hanem az **eljövendőben** is. Ef. 1.21*

A görög szöveg itt is az „aión” szót használja, melyről korábban beszéltünk, hogy kort, „időbeli” világot, korszakot jelöl fizikai világ helyett. Az görög *mello* - μέλλο a jövőre utal, de vajon kinek a jövőjére? Induljunk ki abból, hogy ez a jelző az első századi keresztényekre, Pál kortársaira vonatkozik. Mit tudhatunk meg „erről” a korról, erről a világról?

Bábel emlékei

 Ezt e világ fejedelmei közül senki sem ismerte fel, mert ha felismerték volna, a dicsőség Urát nem feszítették volna meg. 1Kor. 2.8

Kik azok az e világ fejedelmei? Sokan úgy vélik, a Sátán és szolgálóiról beszél a vers. Az Írás azonban korábban tisztázza, nem őróla van szó, hanem a zsidó és római királyokról, fejedelmekről:

 Felkeltek a föld királyai, és a fejedelmek megegyeztek az Úr ellen és az ő Felkentje ellen. Mert a te szent Szolgád, Jézus ellen, akit felkentél, valóban megegyezett Heródes és Poncius Pilátus ebben a városban a pogányokkal és Izráel népével, ApCsel. 4.26-27

Másik segítség ennek eldöntésében az, hogy ők feszítették meg Jézust, ami szintén emberekre vonatkozik. Hogyan lehet, hogy még „ebben” a világban élünk, ha Jézus elpusztítói már mind meghaltak, már nem uralkodnak? Pál világosan megmondja, hogy „ennek” a kornak hamarosan vége:

 Mindezek pedig példaképen estek rajtok; megírtattak pedig a mi tanulságunkra, a kikhez az időknek vége elérkezett. 1Kor. 10.11

Vagy figyeljük meg, mit mond Péter az idők pontos behatárolásáról:

- Ezt az üdvösséget keresték és kutatták a próféták, akik a nektek szánt kegyelemről prófétáltak, **kutatva, hogy melyik vagy milyen időről tett kijelentést a Krisztus bennük levő Lelke**, amikor előre bizonyosságot tett a Krisztusra váró szenvedésekről, és az ezeket követő dicsőségről. 1Pt. 1.11
- Ő ugyan a világ teremtése előtt kiválasztatott, **de az idők végén jelent meg** tiértetek, 1Pt. 1.20

Jézus „ennek” a kornak a végén jelent, az Ószövetség korának végén, mely befejeződött i.sz. 70-ben. Amit a Biblia „ennek” a kornak hív, múlt, az első századi keresztényeknek világos volt, hogy hamarosan eltűnik:

- Amikor az újról szól, elavulttá teszi az elsőt, ami pedig elavul és megöregszik, az közel van az elmúláshoz. Zsid. 8.13

A zsidókhoz írt levél i.sz. 65-69 tájékán keletkezett, amikor az Ószövetség még érvényben volt, de készen állt az elmúlásra. Az eljövendő korral járó ígéret, az örök élet ígérete. Ez az ígéretet Jézus előtt még nem teljesedett be a szenteken. De figyeljük meg, hogy az ígéret még Pál idejében sem teljesedett be:

- Az az ígéret pedig, amelyet ő maga ígért nekünk, az örök élet. 1Jn. 2.25
- És mindezekén, noha hit által elnyerték az Írás jó bizonyosságát, **nem teljesült be az ígéret**, Zsid. 11.39

Hogyan lehetséges ez? Az ígéret beteljesedéséhez szükséges Jézus visszatérése, a kereszthalál az elkezdett mű, a visszatérés a beteljesedés:

Bábel emlékei

- úgy Krisztus is egyszer áldoztatott fel, hogy sokak bűnét elvegye; másodszer majd a bűn hordozása nélkül fog megjelenni azoknak, **akik várják őt üdvösségükre.** Zsid. 9.28
- Amikor pedig ezek elkezdődnek, egyenesedjete fel, és emeljéte fel a fejeteke, **mert közeledik a megváltásotok.** Lk. 21.28
- Hiszen tudjuk, hogy az egész teremtett világ együtt sóhajtozik és együtt vajúdik **mind ez ideig.** De nem csak ez a világ, hanem még azok is, akik a Lélek első zsengejét kapták, mi magunk is sóhajtozunk magunkban, **várva a fiú-ságra, testünk megváltására.** Róm. 8.22-23

Ugyanakkor Jézus eljövele közel volt, megígért dolog volt, Pál ezért a következőt mondja a várakozásról:

- Mert üdvösségünk reménységre szól. Viszont az a reménység, amelyet már látunk, nem is reménység; hiszen amit lát valaki, azt miért kellene remélnie? Róm. 8.24

Akik úgy gondolják, Jézus még nem jött el, de a keresztények a mennybe jutnak a haláluk után, érdemes elgondolkozni azon, hogy Jézus óta meghalt keresztények a mennyből visszatérnek majd régi testükbe feltámadni az utolsó ítéletre? Hiszen Jézus a hívőknek mondja, hogy feltámadnak az utolsó napon, és sehol sem állítja azt, hogy visszatértéig a mennyben lesznek:

- Mert az én Atyámnak az az akarata, hogy annak, aki látja a Fiút, és hisz benne, örök élete legyen; én pedig feltámasztom őt az utolsó napon. Jn. 6.40

 *és boldog leszel, mert nincs miből viszonzniuk. Te pedig viszonzásban részesülsz **majd az igazak feltámadásakor.***
Lk. 14.14

Ezt a lehetőséget a Biblia nem támasztja alá. Miért mondta mégis Pál, hogy „hazaköltöznénk az Úrhoz”. Pál ezekben a versekben hívőkhöz beszél, de nem a hívőkről szól, hanem saját magukról:

 Nem önmagunkat ajánljuk ismét nektek, hanem lehetőséget adunk nektek a velünk való dicsekedésre, hogy legyen mit felelnetek azoknak, akik azzal dicsekednek, ami csak látszat, és nem azzal, ami a szívben van. 2Kor. 5.12

Kik azok az „mi”, az „önmagunk”? Egy másik versben Pál szintén önmagával kapcsolatban mondja ugyanezeket:

 Szorongat ez a kettő: vágyódom elköltözni és Krisztussal lenni, mert ez sokkal jobb mindennél; de miattatok nagyobb szükség van arra, hogy életben maradjak. Fil. 1.23-24

A korinthusi levélből való vers esetén Pál szűkebb társaságáról van szó, az utóbbi versnél pedig csak Pálról, aki ki is emeli, hogy szükség van még a segítségére testvérei között, még nem mehet el. Pálra más sors várt, vértanú lett, őket János már a mennyben látja, míg a többiek halottak voltak:

 *És láttam trónokat: helyet foglaltak rajtuk, és ítélő hatalmat kaptak azoknak a lelkei, **akiknek fejüket vették a Jézusról való bizonyágtételért és az Isten igéjéért;** akik nem imádták a fenevadat, sem az ő képmását, és nem vették fel*

Bábel emlékei

az ő bélyegét a homlokukra és kezükre: ezek életre keltek, és uralkodtak a Krisztussal ezer esztendeig. Jel. 20.4

Pál tehát az első zsengek közé tartozott. De ezek a szentek sem kerültek még Isten jelenlétébe, csak az utolsó ítéletkor, i.sz. 70-ben, ameddig a sátor fennállt:

 A Szentlélek ezzel azt jelenti ki, hogy amíg az első sátor fennáll, addig nem nyílik meg a szentélybe vezető út. Zsid. 9.8

Végül pedig, figyeljük meg Pál mit mond az elhunytakról. Nem azt mondja nekik, ne aggódjatok, mert ők már a mennyben vannak. Hanem ezt mondja:

 *Nem szeretnénk, testvéreink, ha tudatlanok lennétek az elhunytak felől, és szomorkodnátok, mint a többiek, akiknek nincs reménységük. Mert ha hisszük, hogy Jézus meghalt és feltámadt, az is bizonyos, **hogy Isten az elhunytakat is előhossa Jézus által, vele együtt.** 1Thessz. 4.13*

Futurista oldalról, ha Jézus nem jött még el, nehézségek akadnak a hívők azonnali mennybe jutásával. Ha a feltámadás és az ítélet nem történt meg, akkor a hívők még mindig a Seolban várakoznak. A preterizmus szerint i.sz. 70 óta minden hívő a mennybe jut halála után, addig is a Királyságban, Isten jelenlétében él, melytől addig elszakította Ádám bűne, és melyet visszaadott Jézus Krisztus.

Preterista konklúzió

- *És íme, eljövök hamar: boldog, aki megtartja e könyv prófétai ígéit. Jel. 22.7*
- *Mindez pedig példaképpen történt velük, figyelmeztetésül íratott meg nekünk, akik az utolsó időkben élünk. 1Kor. 10.11*

Mit ígér a preterista nézőpont? Annak a gyakran hangoztatott vádnak az eltűnését, miszerint Jézus és az apostolok hamis próféták voltak, amikor az események gyors, küszöbön álló bekövetkezéséről beszéltek. A világvége várakozások és spekulációk visszaszorulását, energiánk Krisztus Egyházának további építésére való összpontosítását. Teljesen nyilvánvaló, hogy akár ezer év múlva is lesznek olyan események, melyekre a próféciaák illeszthetőek. Ámbár a preterizmust sokan eretnekségnek tartják, érdemes elgondolkozni azon is, hogy vajon nem a sok jóslat, antikrisztus-keresés, végítélet várás mérgezi-e meg a mai kereszténységet. Sokan azért vetik el a preterista nézőpontot, mert ha minden prófécia teljesült, akkor mire használható egyáltalán a Biblia. Azonban a Biblia távol van attól, hogy csupán egy próféciaagyűjtemény legyen. Aki ezután is kételkedik, olvassa el Pál szavait még egyszer az Írásról.⁸⁴

Ne feledjük, hogy a Jelenések könyve ugyanazokkal a szavakkal kezdődik, mint végződik, jelezve, hogy az így összefogott események mind hamar bekövetkeznek:

⁸⁴ 2Tim. 43.16-17

Bábel emlékei

 *Ez Jézus Krisztus kinyilatkoztatása, amelyet Isten adott neki, hogy közölje szolgálóival mindazt, aminek **hamaros**an meg kell történnie, és amelyet angyalával elküldve kijelentett szolgálójának, Jánosnak. Jel. 1.1*

...

[események]

...

 *Íme, eljövök **hamar**, velem van az én jutalmam, és megfizetek mindenkinek a cselekedete szerint. Jel. 22.10-11*

Ha nem vesszük figyelembe ezt az időkeretet, onnantól kezdve a Jelenések könyvét minden generáció saját szájíze és saját történelmi eseményei szerint értelmezheti. (Ez régóta így is van.) Érdekes, hogy a legtöbb futurista Jelenések értelmezés mintha valahogyan elkülönítené ezt a könyvet a többitől. Mai eseményeket keresnek, mai jeleket. Ahogyan Vanderwall írja, talán az a legfeltűnőbb a Jelenések könyvében, hogy az egyáltalán nem tűnik ki a többi könyv közül. Így talán a Jelenések semmivel sem több, mint az Úr által a evangéliumokban elmondott Jeruzsálemre vonatkozó apokalipszisének részletes látomása, az ítélet leírása és a ma már működő Királyságnak folyamatos valóságának ígérete. Ezáltal pedig az egyik legértékesebb könyve az Újszövetségnek.

Ha belegondolunk, miért kellene biblikusnak tekintenünk azt, hogy a mai felekezetek a történelem mai eseményeit, hatalmakat, világrendszereket akarnak végíteni a Bibliával? Sokan ezt a fajta értelmezési módot „napilap-exegézisnek” nevezik.

Talán érdemes elgondolkozni azon, hogy a Jelenések könyve nem az eljövendő végről, hanem az elmúlt dicsőséges kezdetről szól:

 És ezt mondta nekem: „Megtörtént! Én vagyok az Alfa és az Ómega, **a kezdet és a vég**. Én adok majd a szomjazónak az élet vizének forrásából ingyen. Jel. 21.6

Így tekintve a Biblia nem a jövő térképe, hanem a megváltásunk örömhíre. Ezt jelenti az evangélium szó is. Arról sem szoltunk, ha a Jelenések könyve teljességgel a jövő lenne, komoly ellentmondásokba ütközhetnénk:

 *Nem ember az Isten, hogy hazudnék, nem embernek fia, hogy bármit megbánna.*⁸⁵ Mond-e olyat, amit meg ne tenne, ígér-e olyat, amit nem teljesít? 4Móz. 23.19

 Nem késlekedik az Úr az ígérettel, amint egyesek gondolják, hanem türelmes hozzátok, mert nem azt akarja, hogy némelyek elveszenek, hanem azt, **hogy mindenki megtérjen**. 2Pt. 3.9

Ha a Jelenések könyvében leírt végesemények a jövőt jelentik, Isten akarata ilyen formában nem fog teljesülni. A következő elgondolkodtató kérdéseket tehetjük fel azoknak, akik úgy gondolják, a leírtak ellenére Jézus eljövele még mindig a jövő:

Ha Jézus még nem jött el, akkor....

1. ... még *senki* sincsen megváltva. Lk. 21.28
2. ... majd 2 000 éve még mindig az utolsó *időkben* élünk. Zsid. 1.2
3. ... majd 2 000 éve még mindig az utolsó *napokban* élünk. ApCsel. 2.17

⁸⁵ Erről a témáról az I. rész Ima c. részben is olvashat

Bábel emlékei

4. ... a törvény minden egyes tételét be kell tartani minden hívőnek. Mt. 5.17-18
5. ... egyes első századi hívők még mindig élnek. Mt. 16.28, 1Thessz. 5.23
6. ... a tanítványok még mindig járják a városokat⁸⁶. Mt. 10.23
7. ... Jakab hamis reményt adott az Újszövetség első olvasóinak. Jak. 5.7-8
8. ... a zsidókkal kötött ószövetség még érvényben van Jézus kereszthalála ellenére. Zsid. 8.13
9. ... akik bármi miatt újra elesnek, meggyalázzák a Szent Szellemet. Zsid. 6.4-6

A preterizmus ugyanakkor megfigyeléseket is tesz. Felhívják a figyelmet a Biblia „spiritualitásának” félreértelmezésére. A kereszténység nem a keleti értelemben vett „fizikai élettől való elzárkózást”, visszavonulást, kizárólag lelki életre való törekedést jelöli meg a földön. Nem spirituális, hanem Spirituális szemléletre tanít, ahol a nagy S betű a Szent Szellem vezetésére utal és nem saját önjelölt vezetésünkre. Rámutatnak arra, hogy a mai keresztények nagy része a jövőbéli világvége várással hibát követ el, egy süllyedő hajónak állítják be a világot, melynek hamarosan vége. Így juthattunk el oda, hogy a mai élő keresztények egy része nem mutat túl nagy érdeklődést a környezetünk iránt sem, hiszen a Földünknek úgyszólamint hamarosan vége! Talán nem árt eltűnődni azon, milyen világot teremtenek maguk között azok, akik titkon a közelgő végre számítanak, és amennyiben mégis tévednek.

⁸⁶ melyek nagy része egyébként ma már nem létezik

Reméljük, sikerült egy olyan változatot is bemutatnunk a korabeli történetírók tanúságán és ószövetségi versek kutatásán keresztül, mellyel elgondolkztatásra készítetik az olvasót. Ámbár egyetlen könyv sem moshatja le magáról a vádat, hogy véleményt sugall, ismételten reméljük, hogy a lehető legfinomabb formában tettük ezt. Arra biztatjuk az olvasót, hogy tekintse meg a Bibliát ezzel a szemmel, támaszkodjon csak a Bibliára és hagyja, hogy az Írás magyarázza magát, minden mai híradás, szörnyűség, háború ellenére is.

Két elgondolkodtató idézettel búcsúzunk, az egyik a Bibliából való, a másik pedig egy korai kereszténytől, Chrysostomtól származik:

 *Nem is azért ment be, hogy sokszor áldozza fel önmagát, ahogyan a főpap megy be évenként a szentélybe más vérevel, mert akkor sokszor kellett volna szenvednie a világ kezdete óta. **Most azonban egyszer jelent meg az idők végén**, hogy áldozatával eltörölje a bűnt. Zsid. 9.25-26*

 Ezért meg fogom kérdezni őket, elküldte-e prófétáit és bölcseit? Megölték őket zsinagógáikban? Elhagyottá lett a házuk? Érte bosszú azt a generációt? Ez teljesen világos, hogy igen, így történt, és ezt senki sem tagadhatja le. (Homilies, LXXIV.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

Apostolic Catholic Assyrian Church of East: The Church of East
Armstrong, Karen: Jeruzsálem, Egy város - Három vallás
Barnstone, Willis⁸⁷: The Other Bible, Ancient Alternate Scriptures
Butler, Trent C., Ph.D. ⁸⁸: Holman Bible Dictionary
Dér Katalin-Horváth Pál: Bibliaismeret
Edersheim, Alfred: The Temple - Its Ministry and Services
Ferguson, Everett: A kereszténység bölcsője
Flavius, Josephus: A zsidó háború⁸⁹
Flavius, Josephus: A zsidók története⁹⁰
Lamsa, George dr. : Gospel Light
Lamsa, George dr. : Idioms/A Key to the Original Gospels
Lamsa, George dr. : The Holy Bible, from Eastern Peshitta Text
Layton, Bentley: The Gnostic Scriptures
Raffy Ádám: Heródes
Rocco, A. Errico: Let There Be Light
Rocco, A. Errico: Setting a Trap for God
Rocco; Lamsa: Aramaic Light on the Gospel of Matthew
Roth, Andrew Gabriel: Signs of the Cross
Sproul, R.C.: One Holy Passion: Does Human Freedom exists?
Tenney: Újszövetségi bevezető
Vermes Géza: A zsidó Jézus
Westermann-Gloege: A Biblia titkai

⁸⁷ Szerkesztette és kommentálta

⁸⁸ mint általános szerkesztő

⁸⁹ Révay József fordítása

⁹⁰ Révay József fordítása

Szótárak

Györkösy-Kapitánffy-Tegyei: Ógörög-magyar nagyszótár
Györkös Alajos: Latin-magyar kézisztár
Smith, R. Payne: The Compendious Syriac Dictionary

Internetes források, segédeszközök

Aramaic Lexicon and Concordance: <http://www.atour.com/~lexicon>
Assyrian Conferences (Peshitta Forum): <http://www.atour.com>
Bible Study Tools: <http://bible.crosswalk.com>
Peshitta English-Aramaic Translation: <http://www.peshitta.org>
Living Presence Ministry: <http://www.livingpresence.org>
Preterist Archive: <http://preteristarchive.com>
The Fathers of the Church: <http://www.newadvent.org/fathers/>
The Syriac New Testament: <http://www.peshito.com/pn/>

Munkámban nagy segítségemre volt az Arcanum Biblia CD 5.0 elektronikus Bibliája.

Internetes esszék a Preterista Archívumból:

Bell, William H Jr: A Boat Divided against Itself Cannot Float
Benderson, Andy: The Return of Christ Fulfilled
Chilton, David: Paradise Restored
Clark, Adam: Commentary on Matthew 24
Curtis, David B.: Introduction to the Revelation
Curtis, David B.: The Second Coming & Eternal Life
Or Where Are The Dead?
Curtis, David B.: The Transition Period
Curtis, David B.: Where is my Hope?
Dawson, Samuel: Jesus' Teaching on Hell
Essex, John: The Problem of Evil
Gillespie, Jack: The Millennium
Green, David. A: The Deity of Christ

Bábel emlékei

Hochner, Donald: Does the Bible Teach „the Rapture” ?
Hochner, Donald: Who is Elijah the Prophet ?
Joe Musselwhite: Living Waters
Jonsson, Carl Oloff-W. Herbst: Signs of the Last Days - When? 3.f.
Milton, S. Terry: Apocalypse of the Gospels
Ogden, Arthur: Dating the Book of Revelation
Preston, Don K.: Can God Tell Time?
Preston, Don K.: How Heaven and Earth passed away?
Preston, Don K.: The Nature of the Parousia
Silvestri, Daniel: Considerations in NT Eschatology
Siverd, Terry: Identifying Babylon in the NT
Tim King: In the Likeness of His Death
Walker, Don: The Beast of Revelation
Webb, James A.: The Role of the Adversary
Woodrow, Ralph: Daniel's 70 Week - Future or fulfilled?
Woodrow, Ralph: Matthew 24 - Future or fulfilled?

Használt bibliafordítások

Károli Gáspár féle fordítás
Református (Kálvin János Kiadó)
Katolikus (Szent István Társulat)
Peshitta Interlinear New Testament (Paul Younan)
Peshitta Bible (George Lamsa)
Authorized King James Version
Peshito Syriac New Testament (James Murdock)
Peshito Syriac New Testament (John Wesley Etheridge)

Ábrajegyzék

1. Ábra: arám nyelvű Ótestamentum, i.sz. 464, British Museum....	21
2. Ábra: az Ambrosianus kódex (i.sz. V. század).....	21
3. Ábra: A Mortimer-McCawley kódex (i.sz. VI-VII. század.).....	22
4. Ábra: a Khaboris kódex (i.sz. XI. század).....	22
5. Ábra: Nivolas Poussin: Jeruzsálem pusztulása (1637), Bécs, Kunsthistorisches Museum.....	177
6. Ábra: Római pénzérmék „Judea Capta” felirattal Jeruzsálem eleste után.....	204
7. Ábra, Dániel 70 hete.....	252
8. Ábra: Nagy Babilon azonosítása.....	264
9. Ábra: támadás Jeruzsálem ellen.....	267
10. Ábra: az Ószövetség és az Újszövetség.....	301

Tárgymutató

A

Ábrahám.....	335
Adversus haereses.....	31
Agabosz.....	58
Alexandriai Kelemen.....	34
Alfa és Omega.....	41
Antikrisztus.....	239
Antiókhia.....	38
Antiokhusz Ephiaphész.....	42
Antiszemitizmus.....	296
Arám dialektusok.....	14
Arám nyelv.....	13
araméizmus.....	8
Armagedon.....	288
Asszíria.....	13

B

Babilon.....	255
Básán.....	328
Beelzebub.....	316
Bűn.....	321

C

Cerintusz.....	240
Cestus Gallius.....	268
Chanukkah.....	42
Chrysostom.....	359
Círus.....	248
Codex B Vaticanus.....	18
Codex Bizae.....	20
Codex Sinaiticus.....	18
Crawford-kézirat.....	20

D

Dániel.....	286
Dante.....	343
Démonok.....	329
DuTillet-kézirat.....	25, 54

E

Éfézusi levél.....	73
Efraim.....	71
Elemek.....	281
Eljövendő világ.....	349
Első halál.....	279
Első zsenge.....	284
Énok könyve.....	17
Erasmus.....	19
Eretz.....	58
Estrangela.....	14
Eunuch.....	65
Eusebiusz.....	33
Ez a világ.....	349

F

Feltámadás.....	275
Flavius, Josephus.....	45
földrengések.....	186

G

Gemara.....	17
gnoszticizmus.....	31
Gonosz eredete.....	317
Gottlieb Schumacher.....	268
Gyehenna.....	340

Bábel emlékei

H

Hádész	333
Hajnalcsillag	314
Halál	344, 349
Halál fullánkja	345
Héber kéziratok	25
Hellenizáció	42
Heréltek	65
Hieropolisz	31
Hinnom völgye	340
Hipotüposes	33
Hippolitosz	34

I

Illés	271
Iréneusz	31

J

János	38
Jeromos	35
Júdás Makkabeus	42

K

Kapernaum	343
Kelemen	15, 34
Keleti Katolikus Egyház	17, 26
Kéziratok	23
Khaboris-kódex	20, 28
Királyok	289
Kumrán	17

L

Lázár	334
Lazarus	44
Lucifer	314
Lukács	37

M

Mammon	16
Mar Eshai Shimun	17
Márk	36
Máté	37
Megido	288
Menny	349
Millennium	288
Milton	343
Mortimer-Mcawley	20
Munster kézirat	25

N

Nagy város	258
Nisibini Egyetem	26
Noé	290

O

Olthatatlan tűz	341
Orcus	333
Ordító oroszlán	327

Ö

Ördög	313
Örök büntetés	344
Özönvíz	283

Bábel emlékei

P

P46	24
Pál	39
Papiasz	31
Parúzia	269
Pella	265
Pesitta	28
pestis	187
Pilátus	47
Pokol	313, 331, 333
Próféták	256

R

Remény	309
Róma	260

S

Sátán	313, 317
Saul	39
Sékel	52
Seleucia-Ctesiphon	261
Seneca	187
Serto	14

Shem Tob kézirat	25
Sheol	331, 344, 354
Simon (a leprás)	78
Swadaya	14
Synaitic Syriac 2	20

T

Tanakh	24
Targumok	15
Templom	300
Teofilus	44
Textus Receptus	19
Tobit	23
Tófet	340
Törvénytíró	253

V

Vatikán	260
Vespasianus	266
Vicarius Filii Dei	236

Z

Zakariás	54
Zsidókhöz írt levél	29

Ajánljuk ezt a könyvet azoknak, akik keresztényként gyakran forgatják a Bibliát, de azoknak is, akik bármilyen okból érdeklődéssel tekintenek rá. Gondolt-e már arra, hogy miért írták az Újszövetséget görög nyelven, és miért nem héberül vagy arámul? Az első részben annak a feltételezésnek eredünk nyomába, hogy a ma ismert görög Újszövetség csak fordítás, és az eredetit arám nyelven jegyezték le, Jézus anyanyelvén.

Találkozott-e bosszantó ellentmondásokkal a Bibliában, melyekre nem talált megnyugtató megoldást, de érzi, hogy van rájuk válasz? Előfordult-e, hogy filozófikus kérdéseken törte a fejét a Biblia olvasása közben, eleve elrendelésen, a szabad akaraton, a helyes imán, Jézus Istenségén, az idő létén, a bűn és a Gonosz eredetén vagy a Pokol helyén?

Végül pedig, mennyiben ad hitelt a véget nem érő világvége próféciáknak, mit gondol, közel-e már az utolsó ítélet? El tudja képzelni a Jelenések könyve egészen más - a maiaktól talán biblikusabb és történelmibb értelmezését? Egy olyan útra invitáljuk, ahol ha következtetéseinkben nem is ért egyet velünk, de ígérjük, sok új információval gazdagodik a Bibliát illetően.